

Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

วารสารศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีที่ 12 เล่มที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

ISSN 1686-5596

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรัมย์
รองศาสตราจารย์ สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร อัดไพบูลย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธี สิทธิสุขสำเร็จ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสรี สมชอบ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชญานนท์ แสงศรีจันทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาริรัตน์ เรืองกำเนิด
ดร.บุญชู ภูศรี
ดร.สุวภัทร ศรีจองแสง

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศกานดา จตุรงค์โชค
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ สาลี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พยุภร ศรีจันทวงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา จันทร์เทาว์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร วรหาร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กาญจนา ชินนาค
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมชาย นิลอาธิ
ดร.ติก แสนบุญ
ดร.วราภรณ์ เรืองศรี

บรรณาธิการ

ดร. สุธสม กฤษณะจู่ชะ

กองบรรณาธิการ

ดร. ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันท์ธนา เมธานนท์
ธีระพล อันมัย

ดร. ชิดหทัย ปุยะติ
ดร. ยวดี จิตต์โกศล
นงลักษณ์ สูงสุมาลัย

กองเลขานุการ

ลักษณา ทองทศ

ฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้ โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบล เมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี 34190
โทรศัพท์ 045-353700 โทรสาร 045-288870 www.la.ubu.ac.th
journal.la.ubu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับนี้มีบทความที่เสนอเนื้อหาที่น่าสนใจด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในประเด็นต่างๆ จำนวนสิบสามบทความ เปิดเล่มด้วยบทความที่ว่าด้วยการพรรณนาภาษาหลีในประเทศจีน โดยเมซม สอดส่องกฤษ เป็นการนำเสนอข้อมูลทางภาษาศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยชาวหลีในเน้นประเทศจีน โดยมุมมองจากนักภาษาศาสตร์ชาวจีนเพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับนักวิชาการชาวไทยได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

บทความที่สองเป็นบทความที่นำเสนอผลการศึกษาเรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยโรคมะเร็งจากนิตยสารชีวิต โดย ทรงภพ ขุนมธูรส และพฤทธิศุภเศรษฐศิริ ทำให้ผู้อ่านทราบลักษณะของสาระที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่า รวมถึงข้อคิดที่ได้รับจากโรคมะเร็ง ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อคิด กำลังใจ และความประทับใจของผู้ป่วยที่มีต่อการรักษา หรือต่อแพทย์ผู้รักษา

บทความถัดไปเป็นผลงานของ สมชัย ภัทรธรรานันท์ นำเสนอเกี่ยวกับทฤษฎีการลุกฮือของชาวนากับการวิเคราะห์การต่อสู้ของชาวนาอีสาน ผลจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่า สาเหตุ ประเด็น และรูปแบบของการต่อสู้ของชาวนา มีความแตกต่างกันเนื่องจากถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยแตกต่างกัน

บทความเรื่อง “การให้ความหมาย ที่มาของความหมายและองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย : การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก” โดย ถิตร์ตัน พิมพากรณ์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการให้ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงาน และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย เป็นการตีความของความสุขในการทำงาน

บทความเรื่อง “มุมมองเรื่องมิติเพศสภาวะของผู้ชายผู้ซื้อบริการทางเพศหญิงต่างชาติ: กรณีศึกษาชายไทยกับหญิงลาว” โดย จักษ์ พันธุ์ชูเพชร นำเสนอชุดคำอธิบาย (Logic) และมิติทางเพศสภาวะ (Gender) ของชายไทยผู้ซื้อบริการทางเพศกับหญิงต่างชาติในจังหวัดชายแดนของไทย ในบทความแสดงให้เห็นว่าสาเหตุหลักที่ปรากฏการณ์นี้ยังคงดำเนินอยู่ล้วนมีรากฐานมาจากกรอบคิดทางเพศสภาวะ

บทความถัดไป นำเสนอการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษาเพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จังหวัด

อุบลราชธานี โดย ยุวดี จิตโกศล บทความนี้ได้วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน และวิเคราะห์นโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในผลิตบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

บทความเรื่อง “โขงสด : การประยุกต์ดัดแปลงจากโขง สู่อการแสดงระดับชาวบ้าน” ของ กรินทร์ กรินทสุทธิ์ บทความนี้ได้นำเสนอว่าโขงสดยังคงลักษณะของโขงบางประการเช่น การแสดงเรื่องรามเกียรติ์ การใช้หัวโขง เพลงหน้าพาทย์ แต่ก็มี การลดทอนเพิ่มเติม ผสมผสานจากเดิม จนได้รูปแบบที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนนั้นสามารถอธิบายได้จากปัจจัยต่างๆทั้งผู้ผลิต ผู้ชม ผู้สนับสนุน และคู่แข่ง

บทความเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร” โดย อีระวัฒน์ แสนคำ นำเสนอผลการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรมองค์พระบรมธาตุนครชุม โดยเน้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทั้งหมดสามารถนำมาวิเคราะห์หารูปทรงเดิมขององค์พระบรมธาตุ ปีการสถาปนา เหตุผลและปัจจัยในการสร้างพระบรมธาตุ และทำให้เห็นพัฒนาการการสร้างมาหลายสมัย

บทความที่เก่า โดย ชัยพล ดิษฐอึ้ง บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

บทความเรื่อง “ภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” โดย บุญโรจน์ ศรีละพันธ์ บทความนี้ได้นำเสนอให้เห็นว่าภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมลายลูกแก้วในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันทั้งวิธีการเหยียบไม้เก็บตะกอก วิธีการย้อมมะเกลือ และการสร้างสรรค์ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

บทความเรื่อง “ภูมิความเชื่อร่วมเรื่องเครื่องรางของขลังในเมืองชายแดนไทย-ลาว-กัมพูชา” โดย ทำนอง วงศ์พุทธ นงลักษณ์ สูงสุมาลย์ และ สมศรี ชัยวงษ์ษา ทำให้ผู้อ่านทราบว่าคนไทย ลาวและกัมพูชา ต่างมีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องรางที่เป็นธรรมชาติร่วมกัน ทั้งยังมีเครื่องรางเกี่ยวกับความเชื่อท้องถิ่นที่ผสมกับความเชื่อทางศาสนา ในตลาดการค้าเมืองชายแดน

เครื่องรางเหล่านี้ดำรงอยู่ในสถานะที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความเป็นเครื่องรางและของที่ระลึก

บทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์กุลา” โดย สุธิดา ตันเลิศ และพัชรี ธานี ใช้มุมมองทางประวัติศาสตร์ นำเสนอข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลาในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดยโสธร ทำให้ผู้อ่านทราบภูมิหลังและที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา สาเหตุการเข้ามาตั้งรกราก การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา และผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกุลาในพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี

บทความสุดท้าย เรื่อง “ माम : ปีกสาวชนเผ่ากะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” โดย พัน พงษ์ผล บทความนี้นำเสนอการศึกษาการใช้ “ माम ” เครื่องดนตรีของคนกะตู่เป็นสื่อแทนการสนทนาในประเพณี “การจกสาว” เพื่อการเกี่ยวพาราสีบอกความในใจระหว่างหนุ่ม-สาว เป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือน

กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้อ่านทุกท่าน หวังว่าบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะเป็นการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนทางวิชาการและนำเสนอมุมมองใหม่ให้ผู้อ่านได้ขบคิดต่อไป

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
1. การพรรณนาภาษาหลี่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน <i>เมซม สอดส่องภุช</i>	1
2. เรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยในนิตยสารชีวิต : การสื่อสารเรื่อง โรคมะเร็ง <i>ทรงภพ ชุนมธูรส และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ</i>	45
3. ทฤษฎีการลูกฮือของชวานากับการวิเคราะห์การต่อสู้ของชวานา อิสาน <i>สมชัย ภัทรธนานันท์</i>	75
4. การให้ความหมาย ที่มาของความหมายและองค์ประกอบ ความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยใน เจนเนอเรชั่นวาย : การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก <i>ฉัตรรัตน์ พิมพ์ภรณ์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์</i>	109
5. มุมมองเรื่องมิติเพศสถานะของผู้ชายผู้ซื้อบริการทางเพศหญิง ต่างชาติ : กรณีศึกษาชายไทยกับหญิงลาว <i>จักษ์ พันธุ์ชูเพชร</i>	145
6. การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษาเพื่อ รองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี <i>ยุวดี จิตโกศล</i>	167
7. โขนสด : การประยุกต์ดัดแปลงจากโขน สู่อการแสดงระดับชาวบ้าน <i>กรินทร์ กรินทสุทธิ์</i>	201
8. การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทาง สถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุม วัตพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร <i>ธีระวัฒน์ แส่นคำ</i>	229

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
9. การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกิงเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ชัยพล ดิษฐอั้ง	265
10. ภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัด ศรีสะเกษ บุญโรช ศรีละพันธ์	285
11. ความเชื่อร่วมเรื่องเครื่องรางของขลังในเมืองชายแดนไทย-ลาว- กัมพูชา ทำนอง วงศ์พุทธ นงลักษณ์ สูงสุมาลย์ และสมศรี ชัยวณิชยา	307
12. ประวัติศาสตร์กุกลา สุธิดา ตันเลิศ และพัชรี ธานี	333
13. มาม : ปีกสาวชนเผ่ากะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาว พันธ์ พงษ์ผล	367

การพรรณนาภาษาหลีในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน A Description of Li Language in China

เมฆม สอดส่องกฤษ¹

บทคัดย่อ

หลี เป็นชื่อภาษาของชนกลุ่มน้อยชาวหลีในประเทศจีน นักวิชาการชาวจีนจัดภาษาหลีไว้ในตระกูลภาษาใหญ่จีน-ทิเบต สาขาภาษาหลี บทความนี้ นำเสนอข้อมูลทางภาษาศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยชาวหลีในประเทศจีน โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากผลงานของนักวิชาการชาวจีนเป็นหลัก มีประเด็นสำคัญสองเรื่อง คือ 1. ข้อมูลสังเขปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์หลี และ 2. การพรรณนาทางภาษาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย (1) การจัดแบ่งตระกูลภาษา (2) ระบบเสียง (3) ระบบคำ (4) ระบบไวยากรณ์ (5) ภาษาถิ่น และ (6) ตัวอักษรภาษาหลี จากการสำรวจพบว่านักวิชาการภาษาศาสตร์มีคำพรรณนาภาษาหลีไว้ให้อ่านบ้างแล้ว ที่ผ่านมานักวิชาการชาวไทยมีโอกาสศึกษาข้อมูลภาษาหลีจากผลงานของนักภาษาศาสตร์ชาวตะวันตกและจากนักภาษาศาสตร์ชาวไทยบางส่วน แต่ยังคงขาดแคลนข้อมูลจากนักภาษาศาสตร์ชาวจีน บทความนี้จึงจะได้นำเสนอมุมมองจากนักภาษาศาสตร์ชาวจีนเพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับนักวิชาการชาวไทยได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

คำสำคัญ : หลี, ฮลาย, ภาษาตระกูลไท, ภาษากะไดรอบนอก, ภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์

---

¹ อาจารย์ประจำสาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

Li is a language spoken by Li ethnic group in China. Chinese scholars have classified Li language into Sino – Tibetan language family, Zhuang-Dong branch, Li group. This article is a description of linguistic style of Li language. The data is mainly based on Chinese scholars' researches. The article presents two main issues: 1. Li ethnic information and 2. Li Language description which consists of (1) Language category (2) Phonology (3) Word system (4) Grammar (5) Dialects and (6) Li Characters. From the investigation, it is revealed that there are some of Li language descriptions from the foreign and Chinese linguistics. The previous Thai researchers mostly study some of Li language information from foreign and some of Thai scholars' researches, but scarcely from Chinese scholars. This article will provide information about Li language from Chinese scholars for the Thai scholars who conduct further research related to the topic in the future.

Keywords: Li, Hlai, Tai language family, Outlier Kadai, Ethnolinguistics

บทนำ : ข้อมูลสังเขปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์หลี

ข้อตกลงเบื้องต้น คือ เนื่องจากเนื้อหาในบทความนี้เป็นการสังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารภาษาจีน ชื่อเรียกของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ผู้เขียนจะเรียกว่า “หลี” ตามที่นักวิชาการชาวจีนเรียกว่า “黎族 Lízú” ส่วนการอ้างอิง เช่น ฮลาย(Hlai) ลี (Le) จะเรียกตามเอกสารต้นฉบับ

ในหนังสือ “ปริทรรศน์ภาษาหลี” (Ouyang Jueya,Zheng Yiqing :1980) มีข้อมูลว่าชาวหลีมีชื่อเรียกตัวเองหลายชื่อแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ แต่ชื่อเรียกที่ยอมรับทั่วไปและมีจำนวนมากก็คือชื่อ /hai1/ ภาษาจีนใช้อักษร “黎 Li” ออกเสียงว่า “หลี” และก็มีชื่อที่ออกเสียงคล้ายๆกันอีก ได้แก่ /hai1,tai1,tsai1,thai4/ ชื่ออื่นที่มีเรียกเฉพาะถิ่นก็มี เช่น /ha3 , gei4 , mo:i1 fau1, hjun1, zun4/ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชื่อที่ชาวจีนเรียกอีกหลายชื่อ เช่น ปั้น(伴 Bàn) ฉี(岐 Qi) ฉี่ (杞 Qi) หม่ยฝู่(美孚 Měifú) เป็นต้น (本地 Běndì) ในหนังสือนานาชาติภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาษาตระกูลไท (สุริยา, 2548 หน้า 151-158) เรียกชื่อชาวหลีว่า “ฮลาย” และยังมีข้อมูลชื่อเรียกชาวหลีอีกมาก เช่น Li, Le, Lai, Lay, B' lai, B' lay, Lakia, Laokwang, Hiao Dai, K' lai, S' lai, S' ai, Dli, B'li เป็นต้น

ชาวหลีจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยของจีน อาศัยอยู่ตามเชิงเขา บริเวณตอนใต้ของมณฑลหย่าหนาน ซึ่งทางการจีนจัดการปกครองเป็นเขตปกครองตนเองชาวเหมียวชาวหลีหย่าหนาน และยังมีกระจายอาศัยอยู่ทั่วไป บริเวณอื่นๆของมณฑลหย่าหนานอีกราวหมื่นกว่าคน (ดูรายละเอียดชื่ออำเภอ ตำบลและหมู่บ้านที่เป็นถิ่นฐานชาวหลี ตลอดจนประวัติความเป็นมา และข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณนาได้ในหนังสือชื่อ “สารานุกรมชนกลุ่มน้อยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน” เมฆฉม,2554 หน้า 161-166) ชาวหลีในเขตปกครองตนเองชาวเหมียวชาวหลีหย่าหนานคิดเป็น 37% ของประชากรชาวหลีทั้งหมด ชาวหลีแต่ละพื้นที่มีสำเนียงภาษาและการแต่งกายแตกต่างกันไป การสำรวจจำนวนประชากรเมื่อปี 1977 มีจำนวนประชากร 626,000 คน (อ้างอิง Ouyang Jueya,Zheng Yiqing :1980) ข้อมูลการสำรวจจำนวนประชากรครั้งที่ 5 ของจีน ในปี 2000 ชนกลุ่มน้อยเผ่าหลีมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 1,247,814 คน

การพรรณนาภาษาหลีในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ในลำดับต่อไป จะได้อธิบายรายละเอียดของภาษาหลี ได้แก่ ผลงานการศึกษาภาษาหลีและการจัดแบ่งตระกูลภาษา ระบบเสียง ระบบคำ ระบบไวยากรณ์ ภาษาถิ่นและตัวอักษร ดังต่อไปนี้

1. ผลงานการศึกษาภาษาหลีและการจัดแบ่งตระกูลภาษา

เอกสารภาษาจีนที่พรรณนาภาษาหลีเล่มสำคัญที่จะใช้อ้างอิงตลอดบทความนี้คือ “ปริทรรศน์ ภาษาหลี”² ผู้เขียนชื่อโอวหยางเจี๋ยย่า และ เจิ้งอี้ซิง (Ouyang Jueya, Zheng Yiqing :1980) ชื่อภาษาจีนคือ 欧阳觉亚 Ōuyáng Juéyà และ 郑贻青 Zhèng Yíqīng นักภาษาศาสตร์รู้จักหนังสือเล่มนี้ในชื่อ Li Yu Jianzhi ตรงกับชื่อภาษาจีนคือ 《黎语简志 Lí yǔ Jiǎnzhì》 นับจากหนังสือเรื่องนี้เป็นต้นมา นักวิชาการชาวจีนก็มีความสนใจศึกษาวิจัยภาษาหลีมาอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่า มีผลงานการศึกษาวิจัยทางภาษาศาสตร์เกี่ยวกับภาษาหลีหลายแง่มุม ที่สำคัญเช่น การศึกษาคำตัวเลขในภาษาถิ่นหลี 《黎语方言数词表示法》 (Ma Jialin,1984) พจนานุกรมภาษาหลี-จีน 《黎汉词典》 (Zheng Yiqing, Ouyang Jueya,1993) การศึกษาวิวัฒนาการของภาษาถิ่นต่างๆของภาษาหลี 《黎语方言形成原因摭谈》 (Yin Ti,1993) โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาหลี 《黎语语法纲要》 (Yuan Zhongshu,1994) การสืบสร้างเสียงโบราณภาษาหลี 《黎语古音构拟》 (Wu Anqi,2000) นอกจากผลงานทางภาษาศาสตร์แล้ว

---

² เป็นหนังสือภาษาจีนในโครงการ “ขุมขุมสารานุกรมประเด็นชนกลุ่มน้อย 5 ประการ ของคณะกรรมการชนกลุ่มน้อยแห่งชาติ” 《国家民委民族问题五种丛书 Guójiā mínwēi mínzú wèntí wǔzhǒng cóngshū》 โครงการย่อยเรื่อง “สารานุกรมปริทรรศน์ภาษาชนกลุ่มน้อยของสาธารณรัฐประชาชนจีน” (中国少数民族语言简志丛书 Zhōngguó shǎoshù mínzú yǔyán jiǎnzhì cóngshū) นับเป็นโครงการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน เริ่มต้นดำเนินการตั้งแต่ปี ค.ศ. 1953 ในส่วนของ “ปริทรรศน์ภาษาของชนกลุ่มน้อย” เริ่มดำเนินการในปี ค.ศ. 1956 โครงการย่อยอื่นๆ ได้แก่ 《中国少数民族 Zhōngguó shǎoshù mínzú》 “ชนกลุ่มน้อยของจีน” 《中国少数民族简史丛书 Zhōngguó shǎoshù mínzú jiǎnshǐ cóngshū》 “สารานุกรมปริทรรศน์ประวัติศาสตร์ชนกลุ่มน้อยของจีน” 《中国少数民族自治地方概况丛书 Zhōngguó shǎoshù mínzú zìzhì dìfāng gài kuàng cóngshū》 “สารานุกรมเขตปกครองตนเองชนกลุ่มน้อยของจีน” และ 《中国少数民族社会历史调查资料丛书 Zhōngguó shǎoshù mínzú shèhuì lìshǐ diào chá zī liào cóng kān》 “สรณิพนธ์ข้อมูลการสำรวจประวัติศาสตร์ทางสังคมของชนกลุ่มน้อยของจีน”

ยังมีผลงานการศึกษาสาขาอื่นๆในชุมชนชาวหลี เช่นประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม เป็นต้น เช่น การสำรวจทางสังคมในชุมชนชาวหลี 《黎语社会调查》 (Zheng Yiqing, Ouyang Jueya,1983) การศึกษาภูมินามของภาษาหลีหายหนาน 《试谈海南黎语地名》 (Wang Yisheng,1988) การศึกษาวิวัฒนาการทางสังคมชาวหลีจากวงคำศัพท์ 《从黎语词汇看黎族社会的发展》 (Huang Hong,1995) การศึกษาประวัติศาสตร์ชื่อเรียกชาวหลี 《黎族族源族称探讨综述》 (Ma Zeqiang,2005) เป็นต้น ส่วนของไทยมีผลงานเรื่อง Proto Hlai Vowel System (วีระ,2536) อีกเรื่องคือศัพท์ไท 6 ภาษา (ปราณีและคณะ, 2527)

บทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับภาษาหลีที่สุริยา(2548) ได้พรรณนาไว้ในหนังสือ “นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ : ภาษาตระกูลไท” นั้น ได้อธิบายวิวัฒนาการและผลงานชิ้นสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการศึกษาภาษาหลีนับตั้งแต่อดีต ปี 1883 ผลงานของ B.C.Henry มาถึงช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ปี 1911 ผลงานของ Walter Strozoda ปี 1929 ผลงานของ Le Per’e Francois Marie Savina จนถึงปี 1980 ผลงานเล่มสำคัญของชาวจีน Ouyang Jueya and Zheng Yiqing ที่อธิบายภาษาหลีถึงแก่นแท้ คือ “ปริทรรศน์ภาษาหลี”(เล่มเดียวกันกับฉบับภาษาจีนที่กล่าวถึงข้างต้น) รวมถึงผลงานของนักวิชาการชาวไทยสองเรื่องที่กล่าวถึงข้างต้น สุริยาจึงเห็นว่า “ข้อมูลภาษาลายดูเหมือนจะมีมากมายท่วมท้น” เมื่อพิจารณาผลงานทั้งหมดจะเห็นว่าผลงานของนักวิชาการตะวันตกมีทั้งที่ลงพื้นที่ศึกษาภาษาหลีด้วยตนเอง มีทั้งที่ศึกษามาจากนักวิชาการตะวันตกด้วยกันเอง และมีทั้งที่ศึกษาบนพื้นฐานของนักวิชาการชาวจีน ส่วนนักภาษาศาสตร์ชาวไทยได้ศึกษาจากนักวิชาการตะวันตก เพราะหากต้องการศึกษาข้อมูลจากนักภาษาศาสตร์ชาวจีนโดยตรงก็จำเป็นต้องเรียนภาษาจีนเสียก่อน ทำให้ที่ผ่านมาผลงานการศึกษาภาษาหลีของนักวิชาการชาวไทยยังมีให้ได้อ่านไม่มาก

ความสำคัญของภาษาหลีเห็นได้จากบทความของ มาติซอพพ์ (1988) เรื่อง Comparative Kadai (อ้างใน สุริยา,อ้างแล้ว:หน้า157) ความว่า “มาติซอพพ์สืบสร้างให้ระบบพยัญชนะต้นซึ่งมองดูแล้วก็ไม่มีผิดแผกอะไรกับที่ภาษาไทยของเรามีพยัญชนะชุดที่เรียกว่า อักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำ ทำให้หน้าคิดว่าในสายตาของนักภาษาศาสตร์รุ่นใหม่เช่นมาติซอพพ์นี้ วิวัฒนาการของ

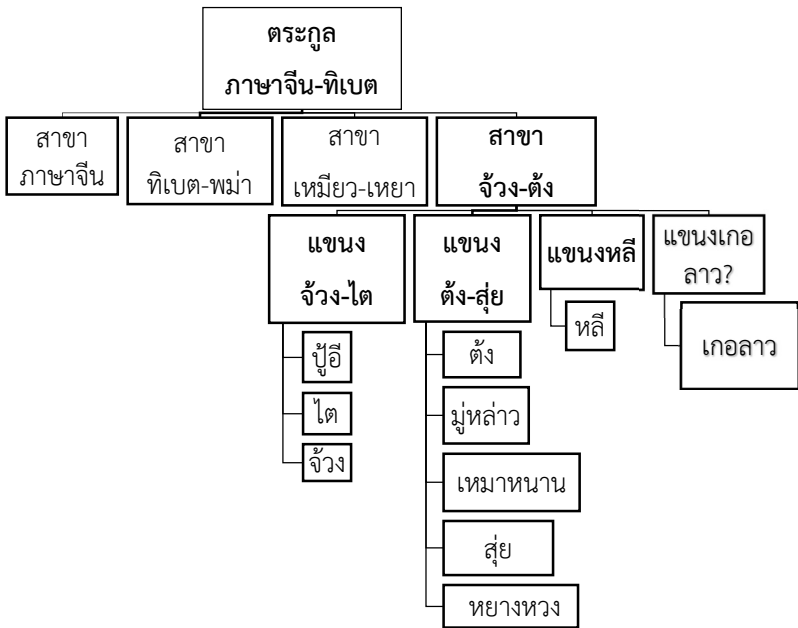
ระบบเสียงพยัญชนะในภาษาไทดั้งเดิม (Proto Tai) คงไม่ผิดแพะอะไรมากนักกับระบบเสียงพยัญชนะในภาษาฮลายดั้งเดิม(Proto Hlai)” อีกประการหนึ่ง คือ จากคำอธิบายภาษาหลีในบทความของ Paul Mus (อ้างใน สุริยา,อ้างแล้ว:หน้า 155) ที่ว่า “ภาษาหลีมีคำศัพท์ที่เป็นภาษาไทยจำนวนมาก และยังมีอีก 1 ใน 3 ที่ไม่ทราบว่ามีต้นกำเนิดมาจากภาษาอะไร คำศัพท์ส่วนนี้เองที่ต่อมาเบนเนดิก นำมาชี้แจงว่าเป็นคำศัพท์ของภาษากลุ่มกะไต”

การพรรณนาภาษาในบทความนี้ เนื่องจากคำภาษาหลีมีทั้งคำเฉพาะเผ่าพันธุ์ คำร่วมเชื้อสายในตระกูลไท มีบางคำบร่องรอยการพ้องกับภาษาไทยถิ่นต่างๆ และคำพ้องที่คล้ายกับภาษาจีน ดังนั้นตลอดทั้งบทความนี้หากพบคำประเภทนี้จะได้ทำอธิบายไว้ โดยใช้รูปแบบดังนี้ ภาษาจีน (จ.=คำจีน พินอิน, ความหมาย)³ ภาษาจีนโบราณ (จ.โบ.=คำ, ความหมาย) ภาษาไทย (ท.=คำ, ความหมาย) ภาษาไทยถิ่นอีสาน (อ.=คำ,ความหมาย) ภาษาไทยถิ่นเหนือ (น.=คำ, ความหมาย) ซึ่งในการระบุความหมายของคำนั้น หากมีความหมายต่างกัน จะระบุความหมายของภาษาที่นำมาเปรียบเทียบ หากมีความหมายเหมือนกันก็ไม่ระบุความหมาย

2.ระบบเสียง

นักวิชาการชาวจีนจัดภาษาหลีไว้ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต สาขาจ้วง-ตัง แขนงภาษาหลี โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของภาษาหลากับภาษาไทอื่นๆ ว่า “ภาษาหลีมีความใกล้ชิดกับภาษาสาขาจ้วง-ไตมากกว่าสาขาตัง-ส่วย” แขนงย่อยและสมาชิกภาษาไทที่อยู่ในประเทศจีนแสดงในแผนภูมิต่อไปนี้ (แผนภูมินี้ผู้เขียนสร้างขึ้นมาจากการจัดแบ่งของ Liáng Mǐn, Zhāng Jūnrú (1996) โดยได้ขยายความเพิ่มเติมในส่วนสมาชิกภาษาต่างๆ ที่พุดอยู่ในประเทศจีน)

³ ข้อมูลเสียงภาษาจีนโบราณ สืบค้นจาก “พจนานุกรมเสียงภาษาถิ่นจีน” เข้าถึงได้ทาง <http://cn.voicedic.com/> เสียงภาษาจีนโบราณนี้คือข้อมูลการบันทึกในเอกสารที่ชื่อ “กว่ายวิน”(广韵) เป็นบันทึกเสียงอ่านภาษาจีนที่เขียนขึ้นในสมัยซ่ง(ค.ศ.1008) นับเป็นข้อมูลการบันทึกเสียงภาษาจีนโบราณที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดที่นักภาษาศาสตร์ชาวจีนใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงเสียงภาษาจีนโบราณ ผู้แต่งคือ เฉินผิงเหนียน และ ชิวยง (陈彭年 Chén Péng nián, 、丘雍 Qiū Yōng)

แผนภูมิที่ 2.1 : การจัดแบ่งภาษาสาขาจ้วง-ต้ง

ในหนังสือ “ปริทรรศน์ภาษาหลี” ผู้เขียน Ouyang Jueya และ Zheng Yiqing ได้ลงพื้นที่ศึกษาภาษาหลีและแบ่งภาษาหลีออกเป็น 5 ถิ่น ภาษาหลีถิ่นเซียว⁴ มีจำนวนผู้พูดมากที่สุดคิดเป็น 58% นับเป็นภาษาหลีกลางที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันระหว่างภาษาถิ่นด้วยกัน ศูนย์กลางของภาษาถิ่นเซียวอยู่ที่อำเภอ “เล่อตง” (乐东县 Lè dōng xiàn) จึงใช้ภาษาหลีถิ่นเล่อตงเป็นตัวแทนสำหรับพรรณนาภาษาหลี ข้อมูลระบบเสียงภาษาหลีในหนังสือเล่มนี้เป็นดังนี้

⁴ ภาษาจีนใช้อักษร 僚 จัดบันทึกชื่อเรียกชาวหลีในยุคนั้น อักษรตัวนี้เป็นอักษรโบราณ ในพจนานุกรมจีนปัจจุบันไม่ใช่แล้ว อ่านได้สองเสียง คือ hāo กับ xiāo ภาษาจีนสำเนียงกว้างโจวอ่านว่า “ห่าว” ความหมายของอักษรตัวนี้พบคำอธิบายใน “พงศาวดารฮั่นชู : ตอนพระประวัติฮุยหวางเยว่แห่งกว้างโจว 《汉书·广川惠王越传》 บันทึกไว้ว่า : “僚乐人也。(Lè rén yě)” หมายความว่า “เซียว คือ ชาวเล่อ”

2.1 พยัญชนะ ภาษาหลิมี่พยัญชนะ 32 เสียง แบ่งเป็น

(1) เสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว 23 เสียง

(2) เสียงพยัญชนะเปลี่ยนเป็นเพดาน⁵ ภาษาจีนเรียกว่า 腭化声母 È huà shēngmǔ ได้แก่พยัญชนะที่มีการออกเสียงฐานกรณ์ของพยัญชนะเดิมควบคู่กับเพดานเสียงชนิดนี้คล้ายกับการออกเสียงภาษาไทย พย- สย- พยัญชนะประเภทนี้มี 2 เสียง⁶

(3) เสียงพยัญชนะเปลี่ยนเป็นริมฝีปาก ภาษาจีนเรียกว่า 唇化声母 Chún huà shēngmǔ ได้แก่พยัญชนะที่มีการออกเสียงฐานกรณ์ของพยัญชนะเดิมควบคู่กับริมฝีปากคล้ายกับพยัญชนะควบกล้ำ กว- คว- ในภาษาไทย พยัญชนะประเภทนี้มี 6 เสียง

(4) เสียงพยัญชนะควบกล้ำ มี 1 เสียง คือ /p/ ดังข้อมูลในตารางต่อไป (อักษรในวงเล็บคือระบบการเขียนอักษรภาษาหลิมี่ จะอธิบายรายละเอียดในหัวข้อที่ 6)

⁵เสียงพยัญชนะแบบนี้ในหนังสือ “นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ : ภาษาตระกูลไท” (สุริยา, 2548 : หน้า 134) เรียกว่า “เสียงรอง” (secondary articulations) เป็นลักษณะของการออกเสียงรองเสริมกับการออกเสียงหลัก เสียงที่ภาษาจีนเรียกว่าพยัญชนะชุดเปลี่ยนเป็นริมฝีปากคือ labialization เป็นการออกเสียงแบบห่อปากไปพร้อมกัน และเสียงที่ภาษาจีนเรียกว่าพยัญชนะชุดเปลี่ยนเป็นเพดาน คือ palatalization เป็นการออกเสียงแบบยกลิ้นส่วนหน้าไปพร้อมกัน

⁶ ในหนังสือ “ปริทรรศน์ภาษาหลิมี่” Ouyang และ Zheng ไม่ได้แบ่งพยัญชนะที่มี /w/ และ /j/ ในตำแหน่งที่สองว่าเป็นการออกเสียงรอง แต่พิจารณาจากการที่มีการใช้สัทอักษรสองเสียงควบกัน และพิจารณาจากหนังสือชุด “ปริทรรศน์ภาษา” ของภาษาไทอื่นๆ พบว่า พยัญชนะต้นที่มี /w/ และ /j/ ในตำแหน่งที่สอง ล้วนจัดว่าเป็น “พยัญชนะเสียงรอง” ทั้งนี้ เพียงแต่ว่าในภาษาหลิมี่มีจำนวนไม่มาก และไม่เด่นชัดเท่าภาษาสาขาอื่น-ส่วย เช่น พยัญชนะเสียงรอง /w/ ในภาษาส่วยมี 10 เสียง ภาษาเหมานานมี 13 เสียง ภาษาตังมี 3 เสียง ภาษาหมู่หล่าวมี 17 เสียง ส่วนพยัญชนะเสียงรอง /j/ ในภาษาส่วยมี 19 เสียง ภาษาเหมานานมี 16 เสียง ภาษาตังมี 7 เสียง ภาษาหมู่หล่าวมี 11 เสียง ในที่นี้จึงแบ่งให้มีพยัญชนะต้นกลุ่มเสียงรองด้วย เพื่อจะได้สอดคล้องกับภาษาไทอื่นๆ ที่พูดอยู่ในประเทศจีน สำหรับภาษาในแขนงจ้วง-ไต ก็มีการออกเสียงรองเช่นกัน แต่ไม่ชัดเจนและจำนวนไม่มากเหมือนแขนงต้ง-ส่วย คือ ภาษาไต มีพยัญชนะเสียงรอง /w/ 2 เสียง ไม่มีพยัญชนะเสียงรอง /j/ ภาษาจ้วงมีพยัญชนะเสียงรอง /w/ 2 เสียง พยัญชนะเสียงรอง /j/ 3 เสียง ภาษาปู้อี้มีพยัญชนะเสียงรอง /w/ และ /j/ อย่างละ 3 เสียง

พยัญชนะเดี่ยวและควบกล้ำ								
p (b)	ph (p)	pl (bl)	ʔb (bh)	m (m)		f (f)	v (v)	
t (d)	th (t)		ʔd (dh)	n (n)	l (l)	ʔ (s)		r (r)
ts (j,z)	tsh (q,c)						z ( )	
				ŋ (ny)				
k (g)	kh (k)		g (gh)	ŋ (ng)				
ʔ (-)						h (h)		
พยัญชนะเปลี่ยนเป็นริมฝีปาก (พยัญชนะเสียงร่อน /w/)								
kw (gv)	khw (kv)		gw (ghv)	ŋw (ngv)	ʔw (u)	hw (hv)		
พยัญชนะเปลี่ยนเป็นเพดาน(พยัญชนะเสียงร่อน /j/)								
ʔj (i)						hj (hy)		

คำอธิบายเสียงพยัญชนะ

1. เสียงพยัญชนะ/b , d, w, j/ ออกเสียงแบบมีเสียงกัก /ʔ/ นำหน้า คือ /ʔb , ʔd, ʔw, ʔj/ แต่เนื่องจากไม่มีการเปรียบเทียบ กับ /b , d, w, j/ ในบทความ จึงไม่ใส่ /ʔ/ นำหน้า ส่วนเสียง /g/ เป็นเสียงก้อง ชุ่น ฐานกรณ์ที่โคนลิ้น แต่ก็มี การเสียดแทรกเล็กน้อย คล้ายกับ /x/

2.เสียง /r/ เมื่อเกิดเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์แรก บางครั้งออกเสียงเป็น trill [r] บางครั้งเป็น flap [ɾ] แต่ถ้าเกิดในพยางค์อื่นจะออกเสียงเป็น trill [r]

3.เสียง /tsh/ เมื่อเกิดกับสระ /i/ จะออกเสียงเป็น /e/

4. เสียง /f,v/ มีการเสียดแทรกค่อนข้างรุนแรง

5.เสียงอัมสระที่มี /h/ นำ ได้แก่ /hw,hj/ เสียง /h/ ค่อนข้างเบา

2.2 สระ ตามวิธีการวิเคราะห์ระบบเสียงแบบจีน ภาษาทลีแบ่งเสียงสระเป็นสระเดี่ยวและสระประสม ซึ่งสระประสมแบ่งได้สี่แบบคือ สระประสมกับหาง

สระ⁷ที่เป็นอັฒสระ /i,u/ สระประสมกับสระเดี่ยวอื่นคือ /a, u / สระประสมกับทางสระที่เป็นพยัญชนะนาสิก /m,n,ŋ/ และสระประสมกับทางสระที่เป็นพยัญชนะเสียงกัก/p,t,ʃ,k/ รวมทั้งสิ้นมีเสียงสระจำนวน 99 เสียง ดังนี้

สระเดี่ยว ทาง สระ	สระประสม											
	อັฒสระ		สระเดี่ยว		นาสิก			เสียงกักไม่ระเบิด				
	i	u	a	u	m	n	ŋ	ŋ	p	t	ʃ	k
a	ai	au		au	am	an	aŋ	aŋ	ap	at	aʃ	ak
	a:i	a:u			a:m	a:n	a:ŋ	a:ŋ	a:p	a:t	a:ʃ	a:k
e	ei			e	em	en	eŋ	eŋ	ep	et	eʃ	ek
		e:u			e:m	e:n		e:ŋ	e:p	e:t		e:k
i		iu			im	in		iŋ	ip	it		ik
		i:u			i:m	i:n		i:ŋ	i:p	i:t		i:k
o		ou			om			oŋ	op			ok
	o:i				o:m	o:n		o:ŋ	o:p	o:t	o:ʃ	o:k
u	ui		ua			un	uŋ		up	ut	uʃ	
	u:i					u:n	u:ŋ	u:ŋ		u:t	u:ʃ	u:k
u			ua		um	un		uŋ	up	ut		uk
	u:i				u:m	u:n		u:ŋ	u:p	u:t		u:k

⁷ เกี่ยวกับคำศัพท์นี้ มีความจำเป็นต้องอธิบายดังนี้ ตามหลักทางภาษาศาสตร์จีน ส่วนที่อยู่ถัดจากพยัญชนะต้นนับเป็นเสียงสระทั้งหมด เช่น คำว่า tian เสียง /t/ เป็นพยัญชนะต้น เสียงสระทั้งหมดของคำนี้คือ /ian/ ในสระทั้งหมดของคำนี้ เสียง /i/ เป็นหัวสระ(韵头 yùntóu) เสียง /a/ เป็นท้องสระ(韵腹 yùnfù) และเสียง /n/ เป็นหางสระ(韵尾 yùnwěi) เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแนวคิดการวิเคราะห์ตามแนวทางภาษาศาสตร์จีน จึงจะเรียกตามทฤษฎีวิชาการจีนใช้

คำอธิบายเสียงสระ

1. สระเดี่ยวทุกเสียงเมื่อเกิดโดยลำพังจะออกเสียงสั้น เมื่อมีหางสระ สระที่อยู่ข้างหน้าจะมีการเปรียบเทียบของความสั้นยาว
2. สระ /eŋ, ek / พบในคำยืมจากภาษาจีนเท่านั้น
3. ในหนังสือ “ปริทรรศน์ภาษาไทย” โอวหยางและเจิ้ง วิเคราะห์ให้พยัญชนะ /t/ เปรียบต่างกับ /t/ ในตำแหน่งพยัญชนะท้าย แต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลคำศัพท์แล้วจะพบว่า ในตำแหน่งพยัญชนะต้น ไม่มีการเปรียบเทียบของ /t/ กับ /t/ ในตำแหน่งพยัญชนะท้ายก็ไม่สามารถหาคำที่เปรียบเทียบกันได้ ในภาษาไทยอื่นๆ ก็ไม่พบว่ามีเสียงพยัญชนะท้ายเสียงนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเพียงการแปรของเสียง /t/ เท่านั้น ไม่ใช้การเปรียบเทียบ ตัวอย่างคำดังนี้

		/t/	
- [t]		- [t̚]	
va:t7	จน (ยากจน)	ta:t7	เลือด
pot7	หมัด (เห็บ)	pu t 7	มด
ŋet7	พริกหน้า	de t 7	เห็ด
phut7	ทวด	tso: t̚	นูน * จ = 凸 tū,จ.โบ. /duet/

2.3 เสียงวรรณยุกต์ ตามหลักภาษาศาสตร์จีนแบ่งวรรณยุกต์เป็นสองแบบคือ วรรณยุกต์ในคำสระเปิด(ตำราบางเล่มเรียกว่าคำพยางค์เป็น) คือ คำที่มีสระเดี่ยว คำที่มีหางสระเป็นอฒสระ และคำที่มีหางสระเป็นเสียงนาสิก กับอีกประเภทหนึ่งคือ วรรณยุกต์ในคำสระปิด(ตำราบางเล่มเรียกว่าคำพยางค์ตาย) ได้แก่ คำที่มีหางสระเป็นเสียงกัก /p,t,k/ ดังนี้

คำสระเปิด-ปิด	เลขกำกับเสียง	ระดับเสียง (อักษรเขียน)	ตัวอย่างคำศัพท์		ตัวอย่างคำศัพท์	
สระเปิด	เสียงที่ 1 =9	53 (-)	ta1	ไม่	bou1	ลอย
	เสียงที่ 2 =7	55 (x)	ta2	นา	bou2	ปู(น.)
	เสียงที่ 3 =8	11 (s)	ta3	ตา (พ่อของแม่)	bou3	หมู่บ้าน
สระปิด	เสียงที่ 4 (7)	55 (-)	lo:p7	ชุด	luk7	ยั่ว
	เสียงที่ 5 (8)	11 (s)	lo:p8	มัดปม	luk8	แปรง(ก.)
	เสียงที่ 6 (9)	53 (-)	lo:p9	ได้	tsuu2 luk9	ข้าวโพด

คำอธิบายเสียงวรรณยุกต์

1. ในภาษาไทยบางภาษา เช่น ภาษาต้ง มูหลาว เหมานาน ลู๋ ความสั้นยาวของเสียงสระยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเสียงวรรณยุกต์อีกด้วย แต่ไม่พบลักษณะนี้ในภาษาหลี โอวหยางและเจิ้ง จึงวิเคราะห์ให้วรรณยุกต์ในภาษาหลีมี 6 เสียง คือวรรณยุกต์เสียงสระเปิด 3 เสียง และวรรณยุกต์เสียงสระปิด 3 เสียง แต่เมื่อเปรียบเทียบระดับเสียงวรรณยุกต์ของสองกลุ่มแล้วกลับพบว่าแท้จริงแล้วภาษาหลีมีระดับเสียงวรรณยุกต์เพียง 3 เสียงเท่านั้น เนื่องจากวรรณยุกต์ในสระเปิดและสระปิดเป็นเสียงเดียวกัน นอกจากนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระดับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทอื่นๆ จึงใช้หมายเลขกำกับเสียงวรรณยุกต์ 2 ชุด คือ 1, 2, 3 เป็นเลขของวรรณยุกต์ของคำสระเปิด ส่วนเลข 7,8,9 เป็นเลขกำกับเสียงวรรณยุกต์ของคำสระปิด

2. มีลักษณะของวรรณยุกต์สนธิ

- วรรณยุกต์เสียงที่ 2 และ 7 เมื่อเกิดหน้าคำอื่น จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลางระดับ /33/ เช่น คำว่า /la55 ta55/ แปรเป็น /la33 ta55/ “กินข้าว”

- วรรณยุกต์เสียงที่ 1 เมื่อเกิดหน้าคำอื่น จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์กลางตก /42/ เช่น คำว่า /ta53 hei53/ แปรเป็น /ta42 hei53/ “ไม่ไป”

3. มีลักษณะของวรรณยุกต์ที่คล้ายกับภาษาจีน คือ วรรณยุกต์เสียงเบา หมายถึงคำที่มีสองพยางค์ พยางค์แรกไม่ลงเสียงวรรณยุกต์ แต่จะออกเสียงสั้นและเบา (คล้ายๆกับเสียงควบไม่แท้ในภาษาไทย เช่น สบาย ขโมย) ใช้สัญลักษณ์ “◌” เช่น คำว่า /puw[◌]hwe:ŋ11 / “แมลงวัน” /puw[◌]ket55/ “เรไร” (ชื่อแมลงชนิดหนึ่ง ตัวเขียว อยู่ในจำพวกจ๊กจั่น) เป็นต้น

2.4 โครงสร้างพยางค์ (C=Consonant ,V=vowel) พยางค์ในภาษาหลีประกอบด้วยพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ ในส่วนของโครงสร้างพยัญชนะต้นมีสองตำแหน่งคือ /C/ และ /CC/ (/CC/ มีเสียงเดียวคือ /pV ส่วนพยัญชนะเปลี่ยนเป็นริมฝีปาก /-w/ และพยัญชนะเปลี่ยนเป็นเพดาน /-j/ จัดว่าเป็นพยัญชนะเดี่ยว /C/) ส่วนเสียงสระมีสระเดียวกับสระประสม โดยวิเคราะห์ว่าสระมีหัวสระ(V) ท้องสระ(V) และหางสระ ส่วนที่เป็นหัวสระคือ /V/

ส่วนที่เป็นทอ้งสระคือ /V/ แต่ส่วนที่เป็นหางสระอาจจะเป็นสระ /V/ คือ /u,i/ หรือเป็นพยัญชนะ /C/ คือ /m,n,ŋ,ŋ,p,t,t,k/ ดังข้อมูลต่อไปนี้

C V	fa3 “ฟ้า”	hja1 “หย้า”	tsha1 “ตา (eye)”
C C V V (หางสระที่เป็นสระ)	pleu1 “ฟ้ง”	plau3 “ไถ่ล”	pla:u1 “บอด”
C C V C (หางสระที่เป็นพยัญชนะ)	plon3 “ทอ้ง”	ple:k7 “ปลัก (โคลน)”	plom1 “ลั้ม”
C V V (หางสระที่เป็นสระ)	gei1 “ข้าว”	lai2 “ไถ่ (น.)”	ra:u1 “หั่วเราะ”
C V C (หางสระที่เป็นพยัญชนะ)	fan1 “ฝั้น”	hja:m2 “ข้าม”	dok7 “ครก”
สรุปโครงสร้างพยางค์ในภาษาหลี่ได้เป็น +C ±C +V ±V ±C			

3 ระบบคำ ตามการจัดแบ่งของนักวิชาการชาวจีน สาขาภาษาจ้วง-ต้ง แบ่งได้สามแขนง คือ แขนงจ้วง-ไต แขนงต้ง-สุ่ย และแขนงหลี่ ซึ่งในแขนงหลี่มีสมาชิกภาษาเดียวคือภาษาหลี่ หากเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาหลี่กับคำในภาษาที่อยู่แขนงอื่นก็จะพบว่ามีความใกล้เคียงกับภาษาอื่นไม่มาก และไม่เด่นชัด ในหนังสือปริทรรศน์ภาษาหลี่ (Ouyang Jueya และ Zheng Yiqing, 1980, หน้า 75) มีข้อมูลการเปรียบเทียบวงคำศัพท์ภาษาหลี่กับภาษาอื่น พบว่ามีคำศัพท์ร่วมเชื้อสายเพียง 18 – 20% และเมื่อเปรียบเทียบคำศัพท์พื้นฐาน 100 คำ พบว่ามีคำศัพท์ร่วมเชื้อสาย 52 คำ คิดเป็นเพียง 38% อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ตรวจสอบดูในรายการคำศัพท์อีกครั้งโดยเปรียบเทียบกับภาษาไทยและภาษาล้านตระกูลไทพบว่าคำศัพท์ที่พ้องกันกับภาษาตระกูลไทเพิ่มขึ้นเป็น 185 คำ สอดคล้องกับบทความของ Gao Zeqiang (2008, p.2) ที่นำคำศัพท์ภาษาหลี่เปรียบเทียบกับคำศัพท์ของภาษาที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทในประเทศจีนก็พบว่ามีคำศัพท์ที่พ้องกันราว 160 กว่าคำ (รายการคำศัพท์นี้จะนำเสนอในหัวข้อ 3.5)

นอกจากคำศัพท์ร่วมเชื้อสายแล้ว ยังมีคำศัพท์เฉพาะเผ่าพันธุ์ภาษาหลี่ที่ไม่พ้องกับภาษาในแขนงอื่นๆ คำศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำโดดพยางค์เดียวและมีคำสองพยางค์บ้างแต่ไม่มาก มีคำประสมสองพยางค์ที่เกิดจากการประสมคำของคำ

โดด และมีคำยืมจากภาษาจีนทั้งที่เป็นคำสงสยว่าร่วมเชื้อสาย คำยืมเก่าและคำยืมใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 คำโดด แบ่งได้ดังนี้

(1) คำโดดพยางค์เดียว เป็นคำหนึ่งพยางค์ที่มีความหมายในตัวเอง สามารถใช้ได้โดยอิสระ ตัวอย่างคำต่อไปนี้เทียบกับภาษาที่ใกล้เคียงกันสามแขนงคือ **แขนงจ้วง-ไต** ได้แก่ ภาษาไต คัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาไต” (Yu Cuirong, Luo Meizhen.1979) ภาษาจ้วงคัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาจ้วง” (Wei Qingwen, Tan Guosheng. 1980) ภาษาปู้อี้คัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาปู้อี้” (Yu Cuirong.1980) **แขนงต้ง-ส่วย** ได้แก่ ภาษาต้งคัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาต้ง” (Liang Min.1979) ภาษาส่วยคัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาส่วย” (Zhang Junru.1980) ภาษาเหมานานคัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาเหมานาน” (Liang Min.1980) ภาษามู่หล่าวคัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษามู่หล่าว” (Wang Jun, Zheng Guoqiao.1979) และ**แขนงภาษาหลี** ได้แก่ ภาษาหลี คัดมาจาก “ปริทรรศน์ภาษาหลี” (Ou Yang Jueya, Zheng Yiqing.1979)

ตัวอย่างคำศัพท์ร่วมเชื้อสาย										
	ไทย	วัน	เติน	ฝ่น	น้ำ	ไฟ	ไก่	น้อง	ลูก	มด
จ้วง-ไต	ไต	van2	dən1	fun1	nam4	fai2	kai5	noŋ4	luk8	mot8
	จ้วง	ŋon2	dun1	fun1	nam4	fei2	kai5	nu:ŋ4	lu:k8	mot8
	ปู้อี้	ŋon2	du:n1	vu:n1	zam4	vi2	kai5	nu:ŋ4	weʔ8	mat8
ต้ง-ส่วย	ต้ง	man1	ŋa:n1	pjən1	nam4	pui1	ai:5	noŋ4	lak10	mət8
	ส่วย	van1	njen2	fən1	nam3	vi1	qai:5	nu4	lak8	mət8
	เหมานาน	van1	njen2	fin1	nam3	vi1	kai:5	nuŋ4	lak8	mət8
	มู่หล่าว	fan1	njen2	kwən1	nom4	fi1	ci1*1	nuŋ4	lak8	mVət8*2
หลี	หลี	van1	ŋa:n1	fun1	nam3	fei1	khai1	gu:ŋ4	lu:ʔ7	pu:ʔ8
*1 จ. = 鸡 jī *2 จ. = 蚂蚁 mǎyǐ										
ตัวอย่างคำศัพท์เฉพาะเผ่าพันธุ์ภาษาหลี										
nok7	ลิง		dop7	ผ้า		rin1	ทูต		phe:k7	สูง
pu:m2	กึ่ง		ka3	มีด		fu:k7*1	ทอ		khum1	หนัก
ŋa:n3	เกลือ		la2	กิน		da3	กลัว		loŋ1*2	ใหญ่
*1 *2. Ou Yang Jueya ระบุว่าคำสองคำนี้เป็นคำเฉพาะเผ่าพันธุ์ภาษาหลี แต่ผู้เขียนเห็นว่าออกเสียงใกล้เคียงกับภาษาไทยและภาษาถิ่นไทย คือ คำว่า ฟิม และ “(ใหญ่)หลวง”										

(2) คำสองพยางค์แท้ แต่ละพยางค์หรือส่วนใด ส่วนหนึ่งของพยางค์ไม่สามารถแยกออกจากกันและมีความหมายโดยอิสระได้ ไม่ใช่ลักษณะของการเติมหน่วยคำเติมเพื่อให้มีความหมายทางไวยากรณ์ใดๆ และไม่ใช้คำประสม นอกจากนี้ยังพบว่าคำส่วนใหญ่ก็มีลักษณะของการซ้ำพยัญชนะต้น ส่วนมากพบว่าเป็นคำเรียกสัตว์ แต่ก็มีคำอื่นด้วย ตัวอย่างคำเช่น

คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
lau1 li1	ขวด	noŋ2 ni: ŋ1	จักจั่น	kuʔ7 kau3	หึ่งห้อย
tsha1 hwan1	ตะวัน	fou2 mui1	แมลงสาบ	tshop7 tshei1	แมงมุม

3.2 คำที่มีการเติมพยางค์อื่น มีดังนี้

3.2.1 เติมหน้า

(1) เติมหน่วยเสียง เป็นการนำเสียงพยัญชนะของคำเดิมมาผสมกับเสียงสระ/-u/ แล้ววางไว้หน้าคำเดิมมีความหมายว่ามากขึ้น หรือมีเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น

คำเดิม	ความหมาย	คำใหม่	ความหมาย
ko:k9	เง้า	ku1 ko:k9	เป็นหลุมเป็นบ่อ
kha:u1	ขาว	khu1 kha:u1	ขาวโพลนไปทั่ว

(2) เติมหน่วยคำ คำที่บอกความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้เติมหน้าคำนามที่มีความหมายในตัวเอง เมื่อเติมแล้วความหมายและหน้าที่ทางไวยากรณ์ไม่เปลี่ยน

คำเติมหน้า	ความหมาย	ตัวอย่างคำ (บรรทัดบนเป็นคำภาษาหลี บรรทัดล่างเป็นความหมาย ส่วนสัญลักษณ์ ~ คือคำที่นำมาเติม)				
/tsuŋ°/	จำพวกพืชผักผลไม้ หรือสิ่งของที่มีลักษณะเป็นเมล็ด ลูก ก้อน	~ keu1	~ hjau1	~ ei1	~ tho:k7	~ ŋan1
		งา	ถั่ว	ฟักทอง	มะเขือ	หมอน

/pha3/	คำเรียกคนพิการ	~pla:u1	~tok7	~ŋom1	~hje: ɲ	~rau2
	คำเรียกผู้ชาย	ตาบอด	หูหนวก	คนใบ้	คนขาเป๋	พอมด
	เพศชาย ตัวผู้	~ khai1	~man1	~za1	~gu: ɲ	~ ɲiu1
		ไก่อ้วผู้	ผ้า,ผู้ชาย	พ่อ	น้องชาย	ไว้ตัวผู้
/pai3/	เพศหญิง ตัวเมีย	~khai1	~ khau1	~ za1	~ gu: ɲ	~ɲiu1
		ไก่อ้วเมีย	เมีย ผู้หญิง	แม่	น้องสาว	ไว้ตัวเมีย
/tu:k7/	ขนาดเล็ก อ่อน	~mɯ:n1	~u: ɲ1	~ o:1	~hun1	~ tai3
	เยาว์วัย	ชายหนุ่ม	หญิงสาว	นักเรียน	ชน	ลูกของลุง
/wʰ/	เกี่ยวกับวัน เวลา *อ.= มือ,วัน (*คำว่า “วัน” ในภาษาหลี่พูดว่า /hwan1/)	~phan3	~hau2	~ɲew1	~hwew1	
		เมื่อวาน	พรุ่งนี้	มะรีน	มะเรื่อง	

3.2.2 เติมหลัง คำที่เติมมาข้างหลังอาจจะเป็นการซ้ำคำเดิมหรือซ้ำเพื่อเสียงหรือเสริมเป็นสร้อยคำ เมื่อเติมแล้วมีผลทำให้คำเดิมเพิ่มความหมายกว้างขึ้น เข้มข้นขึ้น ชัดเจนขึ้น ลักษณะเช่นนี้พบในภาษาตระกูลไทอื่นๆ ด้วยเช่นกัน มีวิธีดังนี้

(1) **คำซ้ำเพื่อความหมาย** เป็นการซ้ำคำเดิมมีผลทำให้มีความหมายแปรไปจากเดิม การซ้ำคำกริยาจะมีความหมายเบาบางลง การซ้ำคำคุณศัพท์จะมีความหมายเข้มข้นขึ้นหรือชัดเจนขึ้น การซ้ำคำวิเศษณ์มีความหมายเน้นย้ำ แต่ไม่มีการซ้ำคำนามและลักษณนามเพื่อเปลี่ยนเป็นพหูพจน์ ต้องใช้คำว่า /ran2/ “ทุกๆ” (ภาษาไทอื่นๆ มีการซ้ำคำนามเพื่อบอกพหูพจน์ได้) ยกเว้นเฉพาะคำนามบอกเวลาสามารถซ้ำเพื่อบอกพหูพจน์ได้ (ดู 4.2) ตัวอย่างคำเช่น

คำเดิม	ความหมาย	คำใหม่	ความหมาย
zu:i3	ดู	zu:i3 zu:i3	มองๆดู (บอกความต่อเนื่อง)
ɲop7	คิด	ɲop7 ɲop7	คิดๆดู (บอกความต่อเนื่อง)
tai3	ซ้ำ	tai3 tai3	ซ้ำๆ (ความหมายเน้นหนัก)
phek7	สูง	phek7 phek7	สูงๆ (ความหมายเน้นหนัก)
iu3	อย่า	iu3 iu3	อย่าเด็ดขาด (ความหมายเน้นหนัก)

ri3	ก็.. เหมือนกัน	ri3 ri3	ก็จะต้องทำให้ได้เหมือนกัน
plong3	บ้าน	ran2 hom1 plong3 ทุก หลัง บ้าน	บ้านทุกหลัง (พูดว่า /plong3 plong3/ ไม่ได้)

(2) การซ้ำเพื่อเสียง เมื่อซ้ำแล้วมีเสียง คล้องจองกัน ส่วนที่ซ้ำจะมีพยัญชนะหรือสระคล้องจองกัน ทำให้คำเดิมเกิดมี ภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้น ส่วนมากมักซ้ำเป็นสี่พยางค์ มีหลายรูปแบบดังนี้ AABB / ABAC / ABCD / ABAB ตัวอย่างคำเช่น

	คำเดิม	ความหมาย	คำใหม่	ความหมาย
AABB	noŋ2 niŋ1	เขย่า	noŋ2 noŋ2 niŋ1 niŋ1	คลอนๆ คลอนๆ
ABAC	toŋ3 vai2	อยู่+เปล่า	toŋ3 vai2 toŋ3 voi:1	อยู่เฉยๆ ลอยไปลอย มา
ABCD	ŋoŋ2	ไหว	kwu3 ŋoŋ2 koŋ2 ŋe: ŋ1	โยกๆ เยกๆ
ABAB	phe:k1 thaw3	สูง ต่ำ	phe:k1 thaw3 phe:k1 thaw3	สูงๆต่ำๆ ตะปุมตะป่ำ

(3) การเติมพยางค์เสริมสร้อย พยางค์ที่ เติมเข้ามานี้เป็นการนำคำพยางค์เดียวมาซ้ำกันเป็นสองพยางค์แล้วเติมท้ายคำอื่น มีผลทำให้ความหมายเข้มข้นขึ้น หรือเกิดภาพพจน์ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างคำเช่น

คำเดิม	ความหมาย	คำใหม่	เทียบความหมาย
u:n1	อ่อน	kha:u1 u:n1 u:n1	ขาวอ่อนๆ
ok9	ระอุ/อุตุ	fou3 ok9 ok9	ร้อนระอุ
tzeŋ1	แสงจ้า	kha:u1 tzeŋ1 tzeŋ1	ขาวฟราวๆ ระยิบระยับ

3.3 คำประสม^๑ คือการนำคำโดดที่มีความหมายในตัวเองมา ประสมกัน แล้วเกิดเป็นคำที่มีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำเดิม หรือเกิด

^๑ วิธีวิเคราะห์แบบนี้เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการประสมคำในภาษาจีน โดยใช้เกณฑ์การ เรียงลำดับคำและหน้าที่ของคำในแต่ละตำแหน่ง แบ่งเป็น 1. 联合式 (Liánhé shì) หมายถึง แบบรวม คำ 2. 修饰式 (Xiūshì shì) หมายถึง แบบขยายความ 3. 动宾式 (Dòng bīng shì) หมายถึง แบบกิริยา กรรม 4. 主谓式 (Zhǔ wèi shì) หมายถึง แบบประธานภาคแสดง และ 5. 补充式 (Bǔchōng shì) หมายถึง แบบเสริมความ

ความหมายใหม่ มีวิธีดังนี้ **1. แบบรวมคำ** คือการนำคำโดดสองคำที่มีความหมายในตัวเองมาประสมกัน เมื่อประสมกันแล้วคำทั้งสองต่างแสดงความหมายเท่าๆกัน ความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับคำเดิมทั้งสองคำ **2. แบบขยายความ** คือการนำคำสองคำมาเรียงต่อกัน คำหน้าทำหน้าที่บอกความหมายหลัก คำหลังทำหน้าที่บอกชื่อเฉพาะ หรือขยายความหมายของคำหน้าให้ชัดเจนขึ้น **3. แบบกริยากรรม** คือ คำประสมที่คำหน้าเป็นคำกริยาและคำที่ตามมาเป็นกรรมที่รับการกระทำของกริยาข้างหน้านั้น เมื่อประสมแล้วเกิดเป็นความหมายใหม่ที่แปรมาจากความหมายเดิมของคำทั้งสอง **4. แบบประธานภาคแสดง** คือ คำประสมที่คำหน้าทำหน้าที่เป็นประธาน คำที่ตามมาเป็นภาคแสดง บอกลักษณะหรือการกระทำของประธานข้างหน้านั้น **5. แบบเสริมความ** คือ คำประสมที่คำข้างหน้าเป็นคำที่แสดงความหมายหลัก ส่วนคำที่ตามมาทำหน้าที่เสริมความหมายของคำข้างหน้าให้ชัดเจนขึ้นแต่ไม่ใช้การขยายความ ดังตัวอย่างคำต่อไปนี้

รูปแบบคำประสม	ตัวอย่างคำ				
แบบรวมคำ	kan1 tsin:1 silver money “money”	khu1*1 bok8 ขม เหนื่อย “ลำบาก”	lau3 gu:ŋ1 พี่ น้อง “ญาติ”	phut7 phou3 ทวด ปู่ “บรรพบุรุษ”	bou2 thau3 ป้อน เลี้ยง “เลี้ยงสัตว์”
แบบขยายความ	la1 tsa:t7 ปลา ชด. “ปลาไหล”	taɪ7 zu:k7 นก ชด. “นกเอี้ยง”	zu:m1 de: ŋ3 ไข่ แดง “ไข่แดง”	tho:n1 tshai1 ท่อน ไม้ “กระบอง”	da:u3 lo:k7 ภูเขา มีด “ป่าไม้”
แบบกริยากรรม	kho:n3 *2 hja2 มัด เอว “เข็มขัด”	kha:n1 la:t7 ชั้น เลือด “สนิม”	a:p7 nom3 อาบ น้ำ “อาบน้ำ”	lo:p7 zi:ŋ 2 สวม นิ้ว “แหวน”	ko:i1 mu:n3 ตาก ข้าว “ที่ตากข้าว”

แบบประธาน กริยา	khan1 la2 อาหาร กิน “อาหาร”	do:i roŋ3 เขือก ตก ปลา “เบ็ด”	tshai1 fɯ:k7 ไม้ ทอผ้า “ก๊ทอผ้า”	pa1 tsa:u3 หมา ล่า “หมาล่า เนื้อ”	fa3 ra:n2 ⁹ ฟ้า แห้ง แล้ง “แล้ง”
แบบเสริม ความ	thi:k7 hwo:k7 เต็มใจ “พอใจ”	leŋ1 vi3 *3 ดี รสชาติ “ดีใจ”	re:k7 ŋa:n1 เลว ตับ “ชั่วร้าย”	pew1 lu:ŋ1 กลับ คิน “กลับมา”	hei1 kha:n1 ไป บน “ขึ้น”
*1 苦 kǔ *2 จ.=拈 kǎn *3 จ.=味 wèi					

3.4 คำยืมจากภาษาจีน จากการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลคำศัพท์ภาษาหลิพบว่า มีคำศัพท์ที่จัดเป็นคำยืมจากภาษาจีนหลายชุด ได้แก่ (1) คำภาษาหลิแท้ (2) คำศัพท์ร่วมเชื้อสายกับคำยืมภาษาจีนเก่า (3) คำยืมภาษาจีนถิ่น (4) คำประสมภาษาจีนกับภาษาหลิ (5) คำยืมภาษาจีนใหม่ ดังนี้

(1) **คำภาษาหลิแท้** จากการเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยในประเทศจีนกับภาษาจีนพบว่า ภาษาแขนงจ้วง-ต้ง และแขนงต้ง-ส่วย มีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันจำนวนมาก และยังมีคำศัพท์อีกชุดหนึ่งที่ใช้ร่วมกับภาษาจีน(ดูข้อถัดไป) แต่ภาษาหลิแม้จะมีร่องรอยคำศัพท์ที่ร่วมเผ่าพันธุ์กับภาษาไทยและคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับภาษาจีนบ้าง แต่ไม่มากและไม่เด่นชัดเท่ากับสองแขนงข้างต้น แต่ที่เห็นได้ชัดก็คือ คำศัพท์ภาษาหลิแท้ เนื่องจากเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับภาษาต่างๆในตระกูลไท และภาษาจีนแล้วพบว่าไม่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่นคำเรียกตัวเลขต่อไปนี้

⁹ คำนี้ตรงกับภาษาจีนคำว่า 早 ออกเสียงว่า hàn จากที่ผู้เขียนได้ศึกษาความสัมพันธ์ของเสียง /h, r/ ในภาษาตระกูลไทกับภาษาจีน พบว่าสามารถสืบสาวขึ้นไปได้ถึงภาษาจีนโบราณ ดังนี้

เสียงภาษาจีนโบราณก่อนประวัติศาสตร์ /gr/, /hr/	→	/h/, /r/ ภาษาจีนกลาง → /l/
	→	ภาษาจีนยุคกลาง/ข/ ภาษาตระกูลไท /h(ɣ), k(g),
	→	ภาษาไทย /kr (khr)/, /r/ (ช่วงเปลี่ยน : r → l)

คำเรียกตัวเลข											
	ไทย	หนึ่ง	สอง	สาม	สี่	ห้า	หก	เจ็ด	แปด	เก้า	สิบ
จิง-โต	โต	nuŋ6	soŋ1	sa.m1	si5	ha3	hok7	tset7	peŋ9	kau3	sip7
	จิง	nu.ŋ6	so.ŋ1	sa.m1	sei5	ha3	ʔok7	eat7	pe:t7	kou3	ci:p8
	กู๊	i7	suəŋ1	sa.m1	si5	ya3	zoʔ7	tsat7	piat7	ku3	tsip8
ตั้ง-ฮุย	ตั้ง	ət7	ŋu6	sa.m1	si5	ŋo4	ljok8	sat7	peŋ9	tu3	ɕəp8
	ฮุย	ʔjat7	ŋu6	ha.m1	ci5	ŋo4	ljok8	eat7	pa:t7	tu3	sup8
	เมนา	ʔji7	ŋu6	sa.m1	si5	ŋo4	ljok8	ci:t7	pja:t7	cu9	zəp8
	หนาน										
ผู้สาว	ʔjat7	ŋu6	ta.m1	ti5	ŋo4	lok8	tha:t7	pa:t7	ɕəu3	səp	
หลี	หลี	tsu2	lau3	fu3	tshau3	pa1	tom1	thou1	gou1	fa:u3	fu:t7

(2) คำศัพท์ร่วมเชื้อสายกับคำศัพท์ยืมเก่า ในแวด

วงนักวิชาการชาวจีนตัดสินว่าคำศัพท์ในภาษาของชนกลุ่มน้อยที่พ้องกันกับภาษาจีนนั้นเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีนทั้งนั้น เป็นคำศัพท์ที่ยืมมาจากชาวฮั่นตั้งแต่อดีตเรียกว่า “คำยืมเก่า” จัดเป็นคำศัพท์ภาษาจีนยุคกลางประวัติศาสตร์¹⁰ แต่เนื่องจากคำศัพท์ส่วนหนึ่งสามารถสืบสาวขึ้นไปถึงภาษาจีนยุคโบราณได้ ในแวดวงนักวิชาการที่ศึกษาภาษาไท-จีน จึงมีความเห็นว่าเป็นคำศัพท์ที่ภาษาจีนกับภาษาไทยเคยใช้ร่วมกันในอดีตไม่ใช่คำยืม คำศัพท์กลุ่มนี้ส่วนมากเป็นคำโดดหนึ่งพยางค์ สามารถหาคู่คำภาษาจีนกับคำที่พ้องกันในภาษาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับตระกูลไทได้และยังสอดคล้องกับเสียงภาษาจีนโบราณด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (รายการคำศัพท์นี้คัดมาจากหนังสือปริทรรศน์ภาษาต่างๆ ดังที่ได้ชี้แจงรายชื่ออ้างอิงไว้ในหัวข้อ 3.1)

¹⁰ การแบ่งประวัติศาสตร์เสียงภาษาจีนโบราณมีสองยุคคือ ภาษาจีนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ (หมายถึงช่วงเวลานับตั้งแต่ 1046 - 256 ปีก่อนคริสตกาล) ภาษาจีนยุคกลางประวัติศาสตร์(หมายถึง ช่วงเวลา ค.ศ. 420 - 927)

จ้วง-ไต	ไทย	คำ (ทอง)	ที่	เงิน	ไฟ	ถอย	ถ่าน	กระต่าย (เกาะ)	แมว
	ไต	xam2	ti6	ŋon2	fai2	tho1	tha:n5	ka1 tai5	mɛu2
	จ้วง	kim1	ti6	ŋon2	fei2	thoi5	tha:n5	tho5	meu2
	ปู้ฮี้	tɕim1	zi6	ŋan2	vi2	tui1	tan5	mau3	miau5
ตั้ง-ส่วย	เหมาหนาน	cim1	ti6	ŋan2	vi1	tho:i5	tha:n5	tho5	mɛu4
	ตั้ง	ɬəm1	ti6	ŋan2	pu1	thoi5+	tha:n5	ko5	meu4
	ส่วย	ɬum1	ti6	ŋan3	vi1	□dut7	tha:n5	thu1	meu4
	มู่หล่าว	cəm1	ti6	ŋan2	fi1	thoi5	tha:n5	thu5	mja:u4
หลี	หลี	kim3	ti:ʔ8	kan1	fei1	thui3	tsaʋ1	thua3	mi:u2
จิ้น	กลาง	金 jim ¹¹	地 di	银 yin	火 huo ¹²	退 tui	炭 tan	兔 tù	猫 māo
	จ.โบ.	krim	dis	ngrin	huax	thois	thans	thos	mriəu

(3) คำยืมภาษาจีนถิ่น ในบทความของ กวางเจ้อเฉียง (Gao Zeqiang, 2005, 5) ได้วิเคราะห์ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวหลี มีความตอนหนึ่งได้อ้างอิงข้อวิเคราะห์มาจาก โอวหยางและเจิ้ง (Ouyang Jueya, Zheng Yiqing: 1980) ว่า คำเรียกโลหะในภาษาหลีล้วนเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีนทั้งหมด ยกเว้นคำว่า /เหล็ก/ ภาษาหลีพูดว่า /go:i53/ แสดงให้เห็นว่า ก่อนที่ชาวฮั่น(ที่พูดภาษาจีนสำเนียงห่ายหนาน)จะมาถึง ชาวหลีได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บนเกาะห่ายหนาน และสัมผัสกับชาวฮั่นกลุ่มอื่นอยู่ก่อนแล้ว(จึงมีคำศัพท์ร่วมเชื้อสายกับภาษาจีนในข้อ 2. ข้างต้น) ซึ่งขณะนั้นชาวหลีได้ค้นพบเหล็กและมีคำเรียกเหล็กแล้ว เมื่อชาวฮั่น(ห่ายหนาน)มาถึงและนำอารยธรรมยุคโลหะเข้ามา ชาวหลีก็รับเอาคำศัพท์เรียกชื่อโลหะมาจากชาวฮั่นทั้งหมด ยกเว้นคำว่า /เหล็ก/ เนื่องจากมีคำนี้ใช้ในภาษาของตัวเองแล้ว นำไปสู่ข้อสรุปว่า “ชาวหลีในสมัยโบราณอาศัยอยู่ในพื้นที่บนเกาะห่ายหนานก่อนที่ชาวฮั่น(ห่ายหนาน)จะมาถึง” ปัจจุบันคำยืมภาษาถิ่นจิ้นที่ใช้ในภาษาหลีได้หลอมรวมเป็นคำในภาษาหลีไปแล้ว คำเหล่านี้มีหน้าที

¹¹ ภาษาจีนโบราณออกเสียงว่า [krim] ภาษาจีนถิ่นกวางโจว [kam1] ภาษาถิ่นหมิ่นหนาน [jim1] ภาษาถิ่นคะ [gim1] ข้อมูลนี้สืบค้นจากเว็บไซต์ชื่อ 汉语方言发音字典 Hànyǔ fāngyán fāyīn zìdiǎn “พจนานุกรมเสียงภาษาถิ่นจีน”

¹² ภาษาถิ่นทางตอนใต้บางสำเนียงออกเสียง /h/ เป็น /f/ คำว่าไฟที่ภาษาจีนกลางออกเสียงเป็น ว่า /huo/ ภาษาถิ่นกวางโจวออกเสียงว่า /fo2/ ภาษาจีนคะออกเสียงว่า /fo3/

ความหมายและความสามารถในการประสมคำตามรูปแบบภาษาหลี กล่าวได้ว่าเป็นคำเชื้อชาติจีนที่เปลี่ยนสัญชาติเป็นภาษาหลีโดยสมบูรณ์แล้ว ตัวอย่างคำต่อไปนี้

หลี	tshia1	tsi:n1	tsi:ŋ1	deŋ2	lan3	te1	lu:ŋ2
จีน	车 chē	钱 qián	咸 xián	灯 dēng	懒 lǎn	借 jiè	两 liǎng
หมิ่น หนาน ¹³	cia1	zian2	giam2	ding1	lan3	ziou7	liong3
ไทย	รถ	เงิน(money)	เค็ม	ดวง(หลอดไฟ)	คร้าน ¹⁴	ยืม	สอง

¹³ ภาษาจีนแบ่งภาษาถิ่นออกเป็น 7 สำเนียงได้แก่ 1.กลุ่มสำเนียงภาษากวาน (官 Guān) สำเนียงพื้นฐานของภาษาจีนกลางปัจจุบัน กลุ่มสำเนียงภาษานี้คิดเป็น 70% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 2.กลุ่มสำเนียงภาษาอู๋(吴语 Wúyǔ) คือสำเนียงที่พูดอยู่บริเวณเจียงหนาน เจียงเจ้อ ตอนใต้ของเจียงซู เจ้อเจียง ช่างไห่(เซียงไฮ้) ตอนใต้ของอานฮุย สำเนียงภาษานี้คิดเป็น 9.1% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 3.กลุ่มสำเนียงภาษาเค่อเจีย (หรือที่เรียกว่าคะ(客家 Kējia) คือสำเนียงที่พูดอยู่บริเวณภาคใต้ของจีน บริเวณกว่างตง(กว่างตุง) ฝูเจี้ยน(ฮกเกี้ยน) เจียงซี กว่างซี(กว่างสี) ฉายวาน (ไต้หวัน) เสฉวน กลุ่มสำเนียงภาษานี้คิดเป็น 4% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 4.กลุ่มสำเนียงภาษาหมิ่น (闽 Mǐn) คือสำเนียงที่พูดอยู่บริเวณมณฑลฝูเจี้ยน ไต้หวัน กว่างตง ห่ายหนาน(ไหหลำ) กว่างซี และประเทศในเอเชียอาคเนย์ กลุ่มสำเนียงภาษานี้คิดเป็น 4.5% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 5.กลุ่มสำเนียงภาษาเยว่(粤 Yuè) คือสำเนียงภาษากวางตุ้ง ไปฮว่า กว่างฝูฮว่า ที่พูดอยู่บริเวณกว่างโจว กว่างซี เซียงก้ง(ฮ่องกง) ฮ่าวหมิน(มาเก๊า) กลุ่มสำเนียงภาษานี้คิดเป็น 5% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 6.กลุ่มสำเนียงภาษาเซียง(湘 Xiāng) คือสำเนียงภาษาหูหนาน ภาษาหล่าหวู่กวาง พูดอยู่ในบริเวณกว่างซี เสฉวนกลุ่มสำเนียงภาษานี้คิดเป็น 5% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด 7.กลุ่มสำเนียงภาษากัน(赣 Gàn) ได้แก่สำเนียงภาษาเจียงซี หนานชาง พูดอยู่บริเวณตอนกลางของเจียงซี อานฮุย หูเป่ย์ หูหนาน ลั่วหยาง ผิงเจียง สำเนียงภาษานี้คิดเป็น 2.4% ของสำเนียงภาษาจีนทั้งหมด

¹⁴งานวิจัยที่ผู้เขียนเคยเปรียบเทียบคำศัพท์ที่เป็นพยัญชนะควบกล้ำในภาษาไทยกับคำศัพท์ภาษาจีนพบว่ามีความสัมพันธ์กันกับเสียงภาษาจีนโบราณ คือ จีนโบราณเป็นพยัญชนะควบกล้ำ /gr,br,kh/ ภาษาไทยยังคงรักษาเสียงควบกล้ำไว้ /kr,kl,khr,kh/ ส่วนภาษาจีนกลางเสียงควบกล้ำสูญหายไป เหลือเพียงพยัญชนะตำแหน่งที่หนึ่ง หรือไม่ก็ตำแหน่งที่สอง /k, / ตัวอย่างคำเช่น

จีนโบราณ /gr, br/	g.raang	b.raan	g.raam	g.reen	g.reeng	b.roong	khloong	khloong
ไทย	คลื่น	คร้าน	คราม	กลั่น	กริ่ง	กรง	กลาง	ครอง
kr,k,kl,khr,kh/								
จีนกลาง /k, /	浪	懒	蓝	炼	铃	笼	空	控
	làng	lǎn	lán	liàn	líng	lóng	kōng	kòng

(4) คำประสมภาษาจีนกับภาษาทลี สืบเนื่องจากคำยืมข้างต้น จะเห็นว่ามีการสร้างคำประสมที่คำหนึ่งเป็นคำยืมจากภาษาจีน อีกคำหนึ่งเป็นคำภาษาทลี สนับสนุนข้อวิเคราะห์ที่ว่าคำยืมภาษาจีนผ่านกระบวนการนำมาใช้จนเป็นภาษาทลีไปแล้ว มีสองแบบคือ (1) คำประสมพ้องความหมาย คือคำประสมที่ภาษาจีนกับภาษาทลีมีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกัน และ (2) คำประสมต่างความหมาย คือคำประสมที่ภาษาจีนกับภาษาทลีมีความหมายต่างกัน ตัวอย่างคำต่อไปนี้ (จ.=คำภาษาจีน/ล.=คำภาษาทลี)

ตำแหน่งที่ 1 (จ.)	ตำแหน่งที่ 2 (ล.)	คำประสมภาษาทลี	ความหมายใหม่
คำประสมพ้องความหมาย			
khu1 “ขม” (จ.=苦 kǔ)	bok8 “เหนียว” (ล.)	khu1 bok8	ลำบาก
tho:n1 “ท่อน” (จ.=段 duàn)	tsai1 “ไม้” (ล.)	tho:n1 tsai1	กระบอง
คำประสมต่างความหมาย			
bit7 “ปากกา” (จ.=笔 bǐ)	da:u1 “แท่ง” (ล.)	bit7 da:u1	ดินสอ
kho:n3 “มัด” (จ.=捆 kǔn)	hja2 “เอา” (ล.)	kho:n3 hja2	เข็มขัด

(5) คำยืมภาษาจีนใหม่ ภายหลังจากการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลจีนปกครองและดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศอย่างทั่วถึง ทำให้คำศัพท์เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษา วิทยาการต่างๆ หลั่งไหลเข้าสู่ภาษาของชนกลุ่มน้อยเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง โดยที่ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ยืมคำศัพท์ภาษาจีนมาจากภาษาจีนสำเนียงท้องถิ่นที่ใกล้เคียง หรือไม่ก็ยืมจากภาษาจีนกลางทางสื่อต่างๆ ตัวอย่างคำดังนี้

คำภาษาจีน	คำอ่านพินอิน	คำภาษาทลี	ความหมาย
共产党	gòngchǎndǎng	koŋ1 ta:n3 da:ŋ3	พรรคคอมมิวนิสต์
政治	zhèngzhì	tseŋ2 tsi1	การเมือง
工厂	gōngchǎng	ka:ŋ2 tsa:ŋ3	โรงงาน
开会	kāihuì	khui3 hui2	ประชุม
银行	yínháng	ŋi:n3 ha:ŋ3	ธนาคาร
病	bìng	pjɛŋ6	เจ็บป่วย

3.5 ตัวอย่างคำศัพท์ภาษาทลี ในตอนท้ายของหัวข้อที่เกี่ยวกับคำศัพท์นี้ เป็นข้อมูลคำศัพท์ภาษาทลีที่พ้องกับภาษาตระกูลไทเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป เกณฑ์การคัดเลือกคำพิจารณาจากคำที่มีพยัญชนะต้นสระ หรือพยัญชนะท้ายพ้องกัน ส่วนที่ต่างกันสามารถสันนิษฐานตามหลักสัทศาสตร์ เช่น การสูญเสียเสียง การเลื่อนของฐานกรณ์ การเป็นเสียงปฏิกภาค เป็นต้น

คำ	ความหมาย				
a:i1	ง่าย	fan1	ฟัน	hjon1	ชัน (โก)
a:n1	อาน	fan1	ฝืน	hjut7	ชุด
a:p7	อาบ	fei1	ไฟ	hju:n1	ถิ่น
ba:ŋ3	ฝั่ง	fen2	บาน (ดอกไม้)	ho:m1	ชม
bau5	ปู่	fi:ŋ1	ฟิง	hou1	ฉัน (น.= เฮา)
be:n1	แผ่น	fo:m1	อม	hun1 tsha1	ขนตา
beu1	ใบ	fu:ŋ3	ผง ฝุ่น	hwa:t7	ขัด(ถู)
beu1	ผัก	fu:t7	ฟอง	hwan1	วัน
ben1	บิน	fun1	ฝน(ตก)	hwi:ŋ2	ห้วง(ตื้นหู)
bik7	แบก	ga:m1	ถาม	hwu:p7	พัก
bi:p7	บีบ แคบ	ge:k7	เผือก	hwun1	โกน
bou1	ปลิว	get7	เผ็ด	hwo:n1	คว้น(ไฟ)
bou2	ป้อน	gia1	ไอ	hwo:n1	หมอก
bou3	หมู่บ้าน	gu:ŋ1	น้อง	ka:u6	(คว้น)
bu:i3	ป่วย (ฝ่าย)	gwou3	หัว	hwo:ŋ2	วง โค้ง
da:ŋ2	ตั้ง	ha:i3	ชี้	hwo:t7	ขวัญ (วิญญาณ)
dai1	ดี(อวัยวะ)	hau1	เขาสัตว์	hwom1	กลม
de:ŋ3	แดง	hau2	นั้น(อ.=อัน, น.=อัน)	it7	เอ็ด(สิบ เอ็ด)
den3	เรื่อง(สว่าง)	hja:m5	ข้าม	ka:u3	เข้า
dom3	ดำ	hja1	หญ้า	kha:u1	ขาว
dou1	เหยี่ยว	hjaul	ถั่ว	kha11	โก
dua3	กว่า	hjaulhja1	เอว	khan1	ขึ้น
du:ŋ4	ทองแดง	hjaulvan1	ถั่วพั้น(ถั่ว ดิน)	khau2	เหยี่ยว เฉา
du:3	อยู่	hjaul	เงา	khau2	เก่า
ei1 (อ.=อ้อ)	ฟักทอง				
fa3	ฟ้า				

khi:n1	แขน	tu:n2	ล้ม	pha3	พ่อ
khi:u1	เขี้ยว/ฟ้า ¹⁵	tun2	อ้วน	phi:n3	เพื่อน
khu:m1	อ้อม	man1	เป็น	pho:k7	ปัก(ไข)
khu:ŋ2	กึ่ง	man1	มัน(พืช)	phou3	ปู่
kho:k7	คอ	me2	เปีย	ple:k7	ปลัก(โคลน)
khu:n2	ก่อน	mew1	มือ	pok7	กระเพาะ
khu:ŋ1	จึ่ง	mi:u2	แมว	pou2	ปู่
kin1	คำ(ทอง)	mui1	หมี	pou1	หนู
kuu3lo:p7	กำไล	na1	หนา	pu7	มด
ko:i1	แก้	nei2	นี้	ra:i6	ไส้
ko:p7	ชอบ(รั้ว)	nu:ŋ3	หน่อ	ran2	แล้ง
kom3	คร่อม, ร่ม	no:ŋ1	หนัง(ผิว)	ra:u1	ดาว
kuəŋ55	กว้าง	nom3	น้ำ	ra:u1	หัวเราะ
la:n3	คร้าน	nom3 lo:ŋ3	น้ำล่ง (น้ำค้าง)	ran1	รั้ว
la:ŋ1	กลอง	nom3lo:i1	น้ำลาย	re:k7	ชี้เหร, เลว
la:t7	เลือด	ŋa:n1	เดือน/ พระจันทร์	rok7	รุก(ราน)
la1	ปลา	ŋan1	สั้น	ru:k7	รัง
lai1	ไกล	ŋop7	เย็บ	ta:u3	ยาว
lai2	ไถ(นาม/ กริยา)	ŋa:n1	หาญ (กล้า)	ta2	นา
li:p7	เล็บ	ŋai3	ร้องไห้ (อ.= ไห้, น.=ไอ)	tak7	ตัด
lin3	ลิน	ŋat7	ยึด	taj1	(มะ)โรง , มังกร
lip7	ฟ้าแลบ	ŋu:n1	พัน(เลข)	tau3	เตา
tu:k7	ลูก	o:p7	ชอบ	tet7	ตีน
tu:m2	ลิ่ม	op7	โอบ(กอด)	tha:i2	ตี
tu:n1	ตื่น	ou2	เป่า	tha:ŋ1	ถั่ง
tu:ŋ3	เรื่อง(รุ่ง)	pei1	ป้า	thau2	เต่า
lo:i1	หลาย	pha:k7	ปะ เปะ	the:k7	เตะ ลีป
lo:k7	ลิก			the:ŋ2	เตียง

¹⁵ ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับภาษาในตระกูลมอญ-เขมร ที่เรียกสีฟ้ากับสีเขี้ยวเป็นสีเดียวกัน เช่น ในภาษาเขมร คำว่า /khi:w/ หมายถึงทั้งสีฟ้าและสีเขี้ยว ภาษาปลั่งซึ่งเป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมรที่อยู่ในประเทศจีน ก็เรียกสีฟ้าและสีเขี้ยวว่า /khiu1/ เช่นเดียวกัน

then1	แต่น
thuu:p7	ตะพาบ
thun3	ตื้น
thok7	ตก
thua3	กระต่าย (เถาะ)
thua3	โกหก (อ.=ตัว)
thui3	ถอย(จ.= 退 tui)
tsau3	ย่า
tsha1hwan1	ตะวัน
tsha3	ตา(พ่อของ แม่)
tsha3	ตา
tshat7	ชื่อ
tshi.n1	หิน
tshi.u3	ถือ
tshu.ŋ3	ถ้ำ
tso.n1	นอน
tso.n1	จม
tsom3	ข้อม
tsu.n1	ยื่น
tui3	ควาย(ทุย)
un1	บวม
va.n3	หมิ่น(เลข)
va1	เรือ
van1	พื้นดิน
vo.n1	หัน
za1	ยา
ze.ŋ1	เหวี่ยง

4. ระบบไวยากรณ์ ภาษาหลีเป็นภาษาคำโดด คำแต่ละคำมีความหมายในตัวเองและใช้ได้โดยอิสระ ไม่มีการเติมหน่วยคำเติมลงในคำเพื่อทำให้คำเปลี่ยนแปลงหน้าที่หรือลักษณะทางไวยากรณ์ รูปแบบการเรียงประโยค เป็นการนำคำมาเรียงต่อกันตามลำดับและโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่กำหนด ในหัวข้อนี้จะอธิบายรูปแบบไวยากรณ์ที่สำคัญๆ ดังนี้

4.1 โครงสร้างประโยคความเดียวพื้นฐาน คือ [ประธาน กริยา กรรม] ตัวอย่างประโยคเช่น

na1 la2 tha2 เขา กิน ข้าว	เขากินข้าว	hou1 lai2 ta2 ฉัน ไถ นา	ฉันไถนา
na1 zu:i3 hou1 เขา มอง ฉัน	เขามองฉัน	hou1 ri:n1 ɬai1 ฉัน พุด หลี	ฉันพูดภาษาหลี

4.2 มีการใช้คำลักษณนาม ภาษาหลีมีการใช้คำลักษณนาม คำนามแต่ละคำจะต้องใช้คำลักษณนามเฉพาะของตนเองเป็นคู่ๆกันไป แบ่งเป็นสองประเภท คือ ลักษณนามสำหรับคำนาม และลักษณนามสำหรับคำกริยา ซึ่งแต่ละประเภทมีรูปแบบต่างกัน ดังนี้

(1) คำลักษณนามของคำนาม รูปแบบคือ [ตัวเลข+ลักษณนาม+นาม] หากมีคำบ่งชี้ คำลักษณนามสามารถละได้ ตัวอย่างเช่น

[ตัวเลข + ลักษณนาม+นาม]	รูปแบบคำลักษณนาม	ความหมาย
ลักษณนามของคำนาม	fu:t7 laŋ1 tui3 nei2 สิบ ตัว ควาย นี้	ควายสิบตัวนี้
	ɬau3 fu:t7 hom1 zu:m1 สอง สิบ ฟอง ไช้	ไขยี่สิบฟอง

นอกจากนี้ยังพบว่า คำนามบอกเวลาที่นำมาใช้เป็นลักษณนาม สามารถซ้ำคำเพื่อบอกพหูพจน์ได้ เช่น /pau2 pau2 paɯ1 ploŋ3/ ปี กลับ บ้าน “กลับบ้านทุกปี”

(2) คำลักษณนามของคำกริยา มีรูปแบบคือ [คำกริยา+ตัวเลข +ลักษณนาม] ตัวอย่างเช่น

[คำกริยา+ตัวเลข +ลักษณะนาม]	รูปแบบคำลักษณะนาม	ความหมาย
ลักษณะนามของคำกริยา	tha:i2 tsuu:1 ku:n1 ดี หนึ่ง ที่	ดีหนึ่งที่
	pho:ŋ1 pa1 ka:3 วน ห้า รอบ	วนห้ารอบ

4.3 รูปแบบการใช้คำบ่งชี้ คำสรรพนามประเภทบ่งชี้บอก
ระยะในภาษาหลี่มีสามคำเพื่อบ่งชี้สามระยะ คือ คำบ่งชี้ ระยะใกล้ /nei2/ “นี่,นี้”
คำบ่งชี้ระยะกลาง /hau2/ “นั่น,นั้น” และคำบ่งชี้ระยะไกล /ma2/ “โน่น,โน้น”
คำบ่งชี้นี้จะวางไว้ตำแหน่งท้ายสุดของคำหรือวลี คือวางไว้ต่อจากส่วนที่ต้องการ
บ่งชี้ หากใช้บ่งชี้คำก็วางไว้หลังคำ ใช้บ่งชี้วลีก็วางไว้หลังวลี โครงสร้างคือ [ส่วนที่
ต้องการบ่งชี้ + คำบ่งชี้] และเมื่อคำนามปรากฏร่วมกับคำบ่งชี้ สามารถละคำ
ลักษณะนามได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

tsuu:1 hom1 hwou3 nei2 หนึ่ง ลูก เขา นี้	ภูเขา หนึ่งลูก นี้	lau3 lan1 pou1 nei2 สอง ตัว หมู นี้	หมู สอง ตัวนี้
tsuu:1 kit7 koŋ1 hau2 หนึ่ง เหล่า ของ นั้น	สิ่งของ พวกนั้น	pou1 nei2 หมู นี้	หมู ตัวนี้

4.4 การขยายความ การขยายความในที่นี้คือการวางตำแหน่ง
ของคำหลักที่ถูกขยายและตำแหน่งของคำที่ทำหน้าที่ขยายคำอื่น มี 3 รูปแบบ
ดังนี้

(1) การขยายคำนาม คำคุณศัพท์ที่ทำหน้าที่ขยาย
คำนามมีทิศทางการขยายไปข้างหลัง รูปแบบคือ [คำหลัก + คำขยาย] ตัวอย่าง
ประโยคเช่น

po4 la:u4 วัว ใหญ่	วัวใหญ่	duk7 mai5 เสื่อ ใหม่	เสื่อใหม่
nu2 va:ŋ1 ภูเขา สูง	ภูเขาสูง	pou1 pi2 หมู พี(อ้วน)	หมูอ้วน

(2) การขยายคำกริยา คำวิเศษณ์ที่ใช้ขยายคำกริยา เพื่อบอกความถี่ ระดับ ความเข้มข้น มีแบ่งย่อยได้สองวิธีคือ คำวิเศษณ์หนึ่งพยางค์ จะวางไว้หน้าคำกริยาเท่านั้น ส่วนคำวิเศษณ์สองพยางค์(รวมถึงคำซ้ำ) สามารถวางไว้หน้าหรือหลังคำกริยาก็ได้ ตัวอย่างคำเช่น

หนึ่งพยางค์	tai3 ri:n1 เร็ว พุด	พุดเร็ว	คำวิเศษณ์พยางค์เดียวจะวางไว้หน้าคำกริยาเท่านั้น		
	khu:n2 vu:k7 ก่อน ทำ	ทำก่อน			
สองพยางค์	zu:n3 zu:n3 vu:k7 เร็ว เร็ว ทำ	รีบๆทำ	vu:k7 zu:n3 zu:n3 ทำ เร็ว เร็ว	ทำเร็วๆ	
	tai3 tai3 fei1 ซ้ำ ซ้ำ เดิน	ค่อย ค่อยเดิน	fei1 tai3 tai3 เดิน ซ้ำ ซ้ำ	เดินช้าๆ	

(3) การขยายคำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ที่ใช้ขยายคำคุณศัพท์เพื่อบอกระดับความเข้มข้นคุณภาพ ปริมาณ ถ้าเป็นคำหนึ่งพยางค์จะวางไว้หน้าคำคุณศัพท์ แต่ถ้าเป็นคำสองพยางค์จะวางไว้หลัง ตัวอย่างคำเช่น

หนึ่งพยางค์	tui2 loŋ1 ที่สุด ใหญ่	ใหญ่ที่สุด	leŋ1 loŋ1 มาก ใหญ่	ใหญ่มาก
สองพยางค์	loŋ1 pai3 ja3 ใหญ่ พิเศษ	ใหญ่เป็น พิเศษ	loŋ1 dat7 dat7 ใหญ่ เหลือเกิน	ใหญ่ เหลือเกิน

4.5 การแสดงความเป็นเจ้าของ รูปประโยคของการแสดงความเป็นเจ้าของในภาษาหลือคือ $[\pm\text{ส่วนที่ถูกเป็นเจ้าของ(A)} \pm/\text{kɯ3}/+\text{เจ้าของ(B)}]$ กรณีที่มีส่วน (A) และ(B) เกิดขึ้นพร้อมกัน คำว่า /kɯ3/ “ของ” สามารถละได้ แต่หากไม่มีส่วน (A) จะไม่สามารถละ /kɯ3/ ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปแบบ	+คำแสดงความเป็นเจ้าของ	-คำแสดงความเป็นเจ้าของ	ความหมาย
[±ส่วนที่ถูกเป็นเจ้าของ ±/ku3/+ เจ้าของ]	khai1 ku3 hou1 ไก่ ของ ฉัน (เฮา)	khai1 hou1 ไก่ ฉัน	ไก่ของ ฉัน
	nei2 man1* ve:ŋ1 ku3 hou1 นี่ เป็น เสื้อ ของ ฉัน	nei2 man1 ve: ŋ 1 hou1 นี่ เป็น เสื้อ ฉัน	นี่เป็น เสื้อของ ฉัน
	nei2 man1 ku3 hou1 นี่ เป็น ของ ฉัน	ไม่สามารถละได้	นี่เป็น ของฉัน
*น. และ อ.= /men/			

ในเรื่องการแสดงความเป็นเจ้าของนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยอื่นๆ ที่อยู่ในประเทศจีนทุกภาษามีการยืมคำแสดงความเป็นเจ้าของจากภาษาจีนมาใช้ อย่างชัดเจน บ้างยืมทั้งคำและไวยากรณ์ บ้างยืมเฉพาะคำแต่ไวยากรณ์เป็นของภาษาดั้งเดิม ในบางภาษามีรูปแบบคำแสดงความเป็นเจ้าของแบบภาษาจีนและแบบภาษาดั้งเดิมของตนเองใช้ควบคู่กันไป แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวฮั่นมาโดยตลอด แต่ในภาษาหฺลืงซึ่งตามประวัติศาสตร์แล้วเชื่อว่าอยู่ในพื้นที่เกาะไหหลำก่อนที่ชาวฮั่นจะมาอยู่ จากหลักฐานทางภาษาในส่วนนี้ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว

4.6 ประโยคเปรียบเทียบ คำแสดงความหมายเปรียบเทียบคือคำว่า /dua3/ เทียบกับภาษาไทยคำว่า “กว่า” โครงสร้างประโยคเปรียบเทียบเหมือนกับ (กว่า) ในภาษาไทย รูปแบบคือ [A+คุณศัพท์+/dua3/+B] ดังตัวอย่างต่อไปนี้

[A+คุณศัพท์+/ dua3/+B]	na1 kha:o1 dua3 hou1 เขา ขาว กว่า ฉัน	เขาขาวกว่า ฉัน
	ve:ŋ1 nei2 pa:n1 dua3 ve: ŋ 1 hau2 เสื้อ นี้ ใหม่ กว่า เสื้อ นั้น	เสื้อตัวนี้ใหญ่ กว่าเสื้อตัว นั้น

4.7 การบอกตำแหน่ง โครงสร้างของคำบอกตำแหน่ง เช่น บน ล่าง หน้า หลัง ซ้าย ขวา คำเหล่านี้จะวางไว้หน้าคำนามหรือสรรพนาม รูปแบบคือ [คำบอกตำแหน่ง + คำนาม/สรรพนาม] ดังตัวอย่างต่อไปนี้

du3 ploŋ3 อยู่ ใน เรือน	u:k8	อยู่ในบ้าน	u:k8 ma2 tsau2 me3he3 ข้างใน นั้น มี อะไร	ข้างในนั้นมี อะไร
du3 tem1* tshai1 อยู่ บน ต้นไม้		อยู่บน ต้นไม้ม	du3 fou1 fa3 อยู่ ไต้ ฟ้า	อยู่ใต้ฟ้า
อ.= เถิง				

4.8 พบลักษณะของคำนามที่ใช้เป็นคำกริยา ภาษาหลิมีวิธีการนำคำนามที่หมายถึงสิ่งของหรือสถานที่มาใช้เป็นคำกริยาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกัน โดยที่คำเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปคำแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น

คำนาม		คำกริยา	
lai2	ไถ	ku:ŋ2 lai2 lai ta2 ใช้ ไถ ไถ นา	ใช้ไถไถนา
fun1	ฝน	fa3 fun1 be1 ฟ้า ฝนตก แล้ว	ฝนตกแล้ว
zu:m1	ไช้	khai1 zu:m1 be1 ไก่อ ออกไช้ แล้ว	ไก่ออกไช้แล้ว
tso:m1	ผลไม้	tshai1 ta1 tso:m1 ต้นไม้ ไม้ ออกผล	ต้นไม้ไม่ออกผล

5.ภาษาถิ่น ข้อมูลการแบ่งภาษาถิ่นของภาษาหลิตั้งแต่เมื่อเริ่มต้นศึกษาภาษาหลิของนักวิชาการชาวจีนจนถึงปัจจุบันตรงกันคือมี 5 ถิ่น อ่านตามเสียงอักษรจีน คือ (1)ภาษาถิ่นฮา (2)ภาษาถิ่นฉี (3)ภาษาถิ่นเป็นตี้ (4) ภาษาถิ่นเหมยผู่

และ (5) ภาษาถิ่นเจียวมาว แต่เดิมโอวหยางและเจิ้ง (Ouyang Jueya และ Zheng Yiqing, 1980) ใช้เกณฑ์พื้นที่และเกณฑ์ทางภาษาในการแบ่งภาษาถิ่น ทำให้ชื่อของภาษาถิ่นเป็นชื่อของที่ตั้งชุมชน ต่อมากวาง (Gao Zeqiang, 2008) ได้ศึกษาเพื่อแบ่งภาษาถิ่นอีกครั้ง โดยใช้เกณฑ์ทางภาษาก็พบว่า การแบ่งภาษาถิ่นไม่แตกต่างกันไปจากเดิม ส่วนความแตกต่างของภาษาถิ่นแต่ละถิ่นนั้นพบว่า นอกจากภาษาถิ่นที่ (5) ที่ค่อนข้างแตกต่างจากถิ่นอื่นแล้ว ถิ่นที่ 1 - 4 สามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง รายละเอียดของภาษาถิ่นต่างๆ ที่โอวหยางและเจิ้งได้วิเคราะห์ไว้ เป็นดังนี้

5.1 ภาษาถิ่นและการตั้งถิ่นฐาน

5.1.1 ภาษาถิ่นฮา (哈Ha) หรือเรียกอีกชื่อว่ายิ่น

เซียว เนื่องจากเดิมที่ใช้อักษรจีนอีกตัวคือ 倭 อ่านได้สองเสียง คือ hāo กับ xiāo (ดูเชิงวรรคหัวข้อที่ 2 เรื่องระบบเสียง) เป็นชื่อที่ภาษาจีนยุคโบราณใช้เรียกชาวหลี่ แต่ภาษาหลี่ถิ่นนี้เรียกตัวเองว่า /ha4/ ปัจจุบันจึงใช้อักษรจีนว่า 哈 Ha เป็นชื่อเรียก ภาษาถิ่นฮามีจำนวนผู้พูดมากที่สุดคิดเป็น 58% ของประชากรชาวหลี่ทั้งหมด เนื่องจากเป็นภาษาที่มีผู้พูดจำนวนมาก จึงนำมาเป็นตัวแทนในการพรรณาลักษณะของภาษาหลี่ในบทความนี้ ภาษาหลี่ถิ่นนี้มีถิ่นฐานอยู่บริเวณอำเภอเล่ตง (乐东Lè dōng) อำเภอหย่า (崖Yá) อำเภอตงฟาง (东方Dōngfāng) อำเภอหลิงสู่ย (陵水Líng shuǐ) ส่วนในเขตปกครองตนเองชาวหลี่ฝั่งทิศตะวันตกกับทิศใต้ เป็นภาษาถิ่นย่อยของภาษาถิ่นฮา ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) ภาษาถิ่นย่อยหลัวหัว (罗活Luó huó) ภาษาหลี่ออกเสียงว่า /la:u2 hu:t7/ มีถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเล่ตง ฝั่งตะวันตกและฝั่งทิศใต้ของอำเภอชางเจียง (昌江Chāngjiāng) ฝั่งทิศตะวันตกของอำเภอปายซา (白沙Báishā) และฝั่งทิศตะวันออกของอำเภอตงฟาง

(2) ภาษาถิ่นย่อยเซียวเหยียนหรือฮาอิง (倭炎Xiāo yán หรือ 哈应 Hā yīng) ภาษาหลี่ออกเสียงว่า /ha3 e:m2/ มีถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่รอบนอกฝั่งทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขตปกครองตนเองชาวหลี่

(3) ภาษาถิ่นย่อยป้าวเสียน (抱显Bào xiǎn) ภาษาหลี่ออกเสียงว่า /bou3 hi:n3/ มีถิ่นฐานเลียบไปตามชายฝั่งแม่น้ำหนิงหย่วน (宁远Níngyuǎn) ตั้งแต่เขตอำเภอหย่าไปจนจรดเขตอำเภอเล่ตง

5.1.2 ภาษาถิ่นฉี (杞 Qi) ภาษาหลีออกเสียงว่า /gei4/ ภาษาหลีถิ่นนี้มีผู้พูดกระจายตัวกว้างมากเช่นเดียวกับภาษาถิ่นฮา แต่มีจำนวนประชากรรองลงมาจากภาษาถิ่นฮา คิดเป็น 24% ของประชากรชาวหลีทั้งหมด มีถิ่นย่อยสามถิ่นคือ

(1) ภาษาถิ่นย่อยทงสื่อ (通什 Tōngshì) พูดอยู่ที่ตำบลทงสื่อ อำเภอป่าวถึง (保亭 Bǎotíng) เป็นหลัก และมีบางส่วนอยู่บริเวณฝั่งทิศตะวันตกเฉียงเหนือและเฉียงใต้ของอำเภอฉงจง (琼中 Qióngzhōng) บางส่วนของอำเภอตงฟาง และอำเภอซางเจียง

(2) ภาษาถิ่นย่อยเซียนตู่ย (埡对 Qiànduì) พูดอยู่ในพื้นที่บางส่วนของบริเวณทิศตะวันออกและทิศใต้ของอำเภอฉงจง

(3) ภาษาถิ่นย่อยปาวเจิง (保城 Bǎochéng) รวมตัวกันหนาแน่นในพื้นที่ตอนกลางของอำเภอป่าวถึง

5.1.3 ภาษาถิ่นเหมยฝู (美孚 Měifú) ภาษาหลีออกเสียงว่า /mo:i1 fau1/ มีจำนวนประชากร 4% ของประชากรชาวหลีทั้งหมด พูดอยู่ในพื้นที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอตงฟาง และพื้นที่เลียบบึงตะวันตกของแม่น้ำซางฮว่า (昌化 Chānghuà)

5.1.4 ภาษาถิ่นเบินตี้ (本地 Běndì) ภาษาหลีออกเสียงว่า /hju:n1 หรือ zu:n4/ ภาษาถิ่นนี้มีจำนวนประชากรค่อนข้างน้อย คิดเป็นเพียง 6% ของประชากรชาวหลีทั้งหมด มีถิ่นฐานหลักอยู่ในเขตอำเภอปายซา มีภาษาถิ่นย่อยสองถิ่นคือ

(1) ภาษาถิ่นย่อยปายซา พูดอยู่ที่บริเวณตอนกลางและฝั่งทิศใต้ของอำเภอปายซา

(2) ภาษาถิ่นย่อยหยวนเหมิน (元门 Yuánmén) พูดอยู่ในพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอปายซา

5.1.5 ภาษาถิ่นเจียม่าว (加茂 Jiāmào) เรียกตัวเองว่า /thai3/ มีจำนวนประชากรคิดเป็น 7% ของประชากรชาวหลีทั้งหมด มีถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งทิศตะวันออกของอำเภอตงฟาง ทิศตะวันตกของอำเภอหลิงสุ่ย และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอฉงจง

5.2 ความแตกต่างของภาษาถิ่น

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลทางภาษาแล้วจะพบว่า คู่ของภาษาถิ่นฮากับภาษาถิ่นฉี และคู่ของภาษาถิ่นเป็นตึกับภาษาถิ่นเหมยผู้มีความใกล้เคียงกันมาก สามารถสื่อสารกันได้ไม่ยาก แต่ภาษาถิ่นเจียวมาวมีความแตกต่างจากภาษาถิ่นทั้งสี่และสื่อสารกันลำบาก จากการเปรียบเทียบระบบเสียงจะเห็นว่าแต่ละภาษาถิ่นมีความแตกต่างที่เป็นลักษณะเด่นของตนเอง แต่เป็นข้อเปรียบเทียบที่ชัดเจน ในขณะที่วงคำศัพท์และไวยากรณ์ไม่ต่างกันมาก ส่วนความสัมพันธ์ของภาษาถิ่นเจียวมาวกับภาษาถิ่นอื่นๆมีความซับซ้อนและสับสนไม่เป็นระบบจึงไม่นำมาเปรียบเทียบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.1 ระบบเสียง

(1) พยัญชนะ ความแตกต่างของเสียงพยัญชนะในแต่ละถิ่นคือการเป็นคู่เสียงปฏิภาค ตารางถัดไปในช่องพยัญชนะปฏิภาคเรียงลำดับจากซ้ายไปขวาคือ ภาษาถิ่นฮา ถิ่นฉี ถิ่นเป็นตึ และถิ่นเหมยผู้ตามลำดับ ตัวอย่างคำที่ยกมานี้เป็นคู่เสียงที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของภาษาถิ่นแต่ละถิ่น ดังนี้

พยัญชนะปฏิภาค	ฮา	ฉี	เป็นตึ	เหมยผู้	ความหมาย
ŋw,ŋw, ŋ, ŋ	ŋwa53	ŋwa33	ŋa11	ŋa53	มันฝรั่งป่า
g, g, x, x	get55	get13	xet11	xet55	เผ็ด
-n,-n,-ŋ, -ŋ	ŋan53	ŋan33	ŋaŋ11	ŋaŋ53	เดือน
-t,-t,-k,-k	khat55	khat55	khak55	khak55	จุมูก
hw,gw,ŋ, ŋ	hwew53	gwew33	ŋew11	ŋew53	วิญญาณ
hj,z,ŋ,ŋ	hja53	za33	ŋa11	ŋa53	หญ้า

(2) สระ เช่นเดียวกับกับเสียงพยัญชนะ ความแตกต่างของเสียงสระระหว่างภาษาถิ่นทั้งสี่คือการเป็นเสียงปฏิภาค ตารางถัดไปในช่องสระปฏิภาคเรียงลำดับจากซ้ายไปขวาคือ ภาษาถิ่นฮา ถิ่นฉี ถิ่นเป็นตึ และถิ่นเหมยผู้ตามลำดับ ตัวอย่างคำที่ยกมานี้เป็นคู่เสียงสระที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของภาษาถิ่นแต่ละถิ่น ดังนี้

สระปฏิภาค	ฮา	ฉี	เป็นตี	เหมยฝู	ความหมาย
i:,i:,i,i	thi:p55	thi:p55	thip55	thip55	ตะเกียบ
u:,u:,u,u	nu:ŋ53	nu:ŋ33	nuŋ11	nuŋ53	ยุง
u:,u:,u,u	lu:k55	lu:k55	lu:k55	lu:k55	ลูก
i,i,e,e	ziŋ53	hiŋ33	zen11	zen53	ปลิง
u,u,o,o	kun11	kun14	koŋ33	koŋ24	พิน
u,u,ə,ə	ru:n55	tu:n131	təŋ31	təŋ55	ชู
ia,ia,i,i	gia53	gia11	xi11	xi55	ไอ

(3) วรรณยุกต์ ตามการวิเคราะห์เสียง

วรรณยุกต์ที่แยกสระปิดและสระเปิดทำให้วรรณยุกต์ในภาษาถิ่นหลัมีสองชุด ซึ่งบางเสียงซ้ำกัน ดังจะเห็นว่าภาษาถิ่นฮากับภาษาถิ่นเหมยฝูมีวรรณยุกต์สระเปิดและปิดอย่างละ 3 เสียง ขณะที่ภาษาถิ่นฉีมีวรรณยุกต์สระเปิด 6 เสียง และวรรณยุกต์สระปิด 4 เสียง ภาษาถิ่นเป็นตีมีวรรณยุกต์สระเปิด 5 เสียง และวรรณยุกต์สระปิด 2 เสียง ภาษาถิ่นเจียม่ามีวรรณยุกต์สระเปิด 5 เสียง และวรรณยุกต์สระปิด 4 เสียง แต่เมื่อพิจารณาเสียงวรรณยุกต์ที่แท้จริงโดยตัดเสียงที่ซ้ำกันออกจะพบว่าจำนวนเสียงวรรณยุกต์ลดลง ดังนี้

ภาษาถิ่น	ระดับเสียงวรรณยุกต์							รวม
ฮา	11		55				53	3
ฉี	11	131	55	33	51	14	43	7
เป็นตี	11	31	55	33				4
เหมยฝู			55			24	53	3

เสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นแต่ละภาษามีการเปรียบเทียบกันแบบปฏิภาค บางเสียงมีข้อเปรียบเทียบชัดเจนแต่บางเสียงก็ไม่เป็นระบบ ดังข้อมูลต่อไปนี้

ภาษาถิ่น	เดิน	นา	มิด	غام	หนาว	ม้า	ผ้า	สิบ	ท่วม	กัม
ฮา	fei53	ta55	ka11	ga:m53	kha:i55	ka11	dop55	fu:t11	vat55	ŋut55
ฉี	fei33	ta131	ka55	ga:m11	kha:i51	ka14	dop55	fu:t55	vat13	ŋut43
เป็นตี	fei11	ta31	ka33	xa:m11	kha:i34	ka33	dap11	fu:t55	vat11	ŋut55
เหมยฝู	fei53	ta55	ka24	xa:m53	kha:i55	ka24	dap55	fu:t13	vat55	ŋot55

5.3 สรุปข้อเปรียบเทียบต่างของเสียงในภาษาถิ่น จากการเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาถิ่นแต่ละถิ่นในหัวข้อข้างต้น พบข้อแตกต่างที่เด่นชัดของเสียงพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ สรุปได้ดังนี้

	ข้อเปรียบเทียบต่าง	ถิ่นฮา	ถิ่นฉี	ถิ่นเป็น ตี	ถิ่น เหมยฝู
c o n s o n a n t	1.การเปรียบเทียบของพยัญชนะเสียง ก้องกับเสียงไม่ก้อง	g,ʔw,v	g,gw,f	x,v,v	x,y,v
	2.การเปรียบเทียบของพยัญชนะเสียง กักกับเสียงเสียดแทรก	t	t	tsh	s
	3.การเปรียบเทียบของเสียงเปลี่ยนเป็น ริมฝีปากกับเสียงฐานกรณ์ปกติ	kw,kh w,gw,ŋ w,hw	kw,kh w,gw, ŋw,gw	k,kw,v, ŋ, ŋ	k,kw, y, ŋ, ŋ
	5.การเปรียบเทียบของเสียงรัวกับเสียง กัก	r	t	ts	r
v o w e l	1.ความสั้นยาวของสระ	i:,u:, ʊ:	i:, u:, ʊ:	i, u, ʊ	i, u, ʊ
	2.ระดับสูงต่ำของสระ	i,u,ʊ	i,u,ʊ	e,o,ə	e,o,ə
	3.สระประสมกับสระเดี่ยว	ia,o,o:i	ia,o,a:i	i,ua,uai	i,o,o:i
	4. การเปรียบเทียบของทางสระ (C)	-n,-t	-n,t	-ŋ,-k	-ŋ,-k
t o n e	1.การเปรียบเทียบของวรรณยุกต์ระดับ	55	55	11	55
	2.การเปรียบเทียบของวรรณยุกต์เลื่อน ระดับ	ในตารางตัวอย่างคำศัพท์ของเสียงวรรณยุกต์ ข้างต้นจะเห็นว่า เสียงวรรณยุกต์ที่ภาษาถิ่นแต่ละ ถิ่นเปรียบต่างกันนั้นส่วนใหญ่เป็นการ เปรียบเทียบแบบเสียงระดับกับเสียงเลื่อนระดับ ทั้งสิ้น			

5.4 คำศัพท์ภาษาถิ่น จากการเปรียบเทียบวงคำศัพท์ทั้งห้าภาษาพบว่า ภาษาถิ่นฮา ถิ่นฉี ถิ่นเป็นตีและถิ่นเหมยฝูมีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกัน 70% ภาษาถิ่นฮาและฉีมีคำศัพท์ร่วมกัน 81% ถิ่นเป็นตีและถิ่นเหมยฝูมีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกัน 78% ส่วนภาษาถิ่นเจียม่าวมีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับภาษาถิ่นอื่นๆ คือมีเพียง 48% ในขณะที่คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันก็มีเสียงต่างกับภาษาถิ่นอื่นๆ มากด้วย นอกจากนี้ยังพบคำศัพท์ที่ไม่สอดคล้องซึ่งกันและกัน หรือสอดคล้องกันสองหรือสามถิ่น นับเป็นคำศัพท์เฉพาะถิ่น เช่น

คำศัพท์เฉพาะถิ่น	ถิ่นฮา	ถิ่นฉี	ถิ่นเปิ่นตี	ถิ่นเหมยฝู	เจียม่าว
ข้าวสาร	gei33	kiu33	lo11	saŋ53	mai13
ซำ	tai11	fa:i33	tsaŋ31	zou53	tsəŋ53
ดู	zui11	kiu33	lo11	saŋ53	mai13
ใหม่	pa:n53	no55	no55	pa:ŋ53	lau4
น้อง	gu:ŋ53	gu:ŋ11	noŋ31	e:ŋ24	nuoi55

6. ตัวอักษรภาษาหลี่

กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทในประเทศจีนบางส่วนมีอักษรเป็นของตัวเอง เช่น ชาวไตที่ได้รับอิทธิพลการเขียนมาจากภาษาสันสกฤต ชาวสุ่ยที่ได้ประดิษฐ์อักษรภาพของตนเองบนพื้นฐานของอักษรภาพของจีนรวมทั้งการยืมอักษรจีนโบราณมาใช้ ชาวต้งที่ยืมอักษรจีนมาใช้จดคำภาษาต้ง ชาวจ้วงที่ยืมอักษรจีนแบบลิวซุมมาใช้สำหรับจดชื่อสถานที่ กลอน เพลง ตำนานชนเผ่าเป็นต้น แต่ชาวหลี่ในอดีตไม่ได้สัมผัสภาษาและวัฒนธรรมกับชาวอื่น จึงไม่พบว่ามีการยืมอักษรจีนไปใช้ และชาวหลี่เองก็ไม่ได้ประดิษฐ์อักษรขึ้นใช้ด้วย อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลจีนมีนโยบายส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในประเทศ ให้สิทธิเสรีภาพในการพัฒนาทางภาษาของตนเอง ในปี 1956 คณะทำงานของสถาบันวิทยาการแห่งชาติจีนได้ตั้งคณะทำงานและลงพื้นที่ศึกษาภาษาหลี่ โดยได้เลือกภาษาหลี่ถิ่นฮาซึ่งมีผู้พูดมากที่สุดเป็นแบบแผน กำหนดวิธีการเขียนอักษรภาษาหลี่ โดยยึดตามวิธีการใช้อักษรโรมันแทนเสียงของภาษาจีนที่เรียกว่าพินอิน(Pinyin) สร้างอักษรภาษาหลี่ขึ้น (ดูตารางเสียงพยัญชนะสระและวรรณยุกต์ในหัวข้อระบบเสียง) หลักเกณฑ์การเขียนภาษาหลี่เป็นดังนี้

	IPA	อักษรภาษาหลี่
พยัญชนะ	1. พยัญชนะท้าย /ŋ, m, n, /, t, t/	ng, n, t
	2. /ts/	j เมื่อนำหน้าสระ i ออกเสียง /i/ z เมื่อนำหน้าสระ i ออกเสียง /u/
	3. /tsh/	q เมื่อนำหน้าสระ i ออกเสียง /i/

		c เมื่อนำหน้าสระ i ออกเสียง /uu/
	4.พยัญชนะที่ขึ้นต้นด้วยเสียงสระ คือเสียง /ʀ/	ไม่ใช่พยัญชนะ
	5.อัมสระ /ʀj/ /ʀw/	i, u
สระ	1.สระเสียงยาว /a:/	aa
	2.สระเสียงยาวที่ไม่มีเสียงเปรียบต่าง /a:i/	ai
	3.สระเสียงยาวที่มีหางสระ/ m,n,ŋ,p,t,k/ เช่น u:n	uuem,uuen,uueng,uuep, uuet,uuek
	4.สระ /uu/ , /uu:/	uu, uue
วรรณยุกต์	1.เสียง 1 , 7, 9	ไม่ใช่วรรณยุกต์
	2.เสียง 5,1,8	x,x,s

บทสรุป

บทความนี้เป็นบทความเชิงพรรณนาลักษณะของภาษาหลี ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยที่พูดภาษาตระกูลไทรอบนอก(กะโตรอบนอก) มีถิ่นฐานอยู่ในเขตปกครองตนเองชาวหลีชาวเหมียว มณฑลไห่หนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้เขียนได้เขียนบทความในเชิงพรรณนาภาษาตระกูลไทในประเทศจีนทุกภาษาเรียงลำดับตั้งแต่แขนงจ้วง-ไตสามภาษา(จ้วง ไต ปู้อี้) แขนงต้ง-สุ่ยสี่ภาษา(ต้ง สุ่ย มู่หล่าว เหมาหนาน) และแขนงหลีหนึ่งภาษา(หลี) เป็นอันดับท้ายสุด เมื่อเปรียบเทียบพบลักษณะเด่นที่น่าสังเกตว่าภาษาหลีมีระบบเสียงก้องเสียงรอน(ดูรายละเอียดเรื่องเสียงรอนในเชิงอรรถของหัวข้อ 2.1) ได้แก่ เสียงเปลี่ยนเป็นเพดาน เสียงเปลี่ยนเป็นริมฝีปากสอดคล้องกับภาษาเหมาหนานและภาษาสุ่ยซึ่งเป็นสมาชิกในแขนงต้ง-สุ่ย มากกว่าที่จะสอดคล้องกับภาษาในแขนงจ้วง-ไต ดังนี้

แขนงจ้วง-ไต	จ้วง-ไต-ปู้ฮี้	b	d	p	j
แขนงต้ง-ส่วย	ต้ง	m	l	p	j
	มู่หล่าว	m	l	p	'j
	เหมาหนาน	'b	'd	'w	'j
	ส่วย	'b	'd	'w	'j
แขนงหลี	หลี	'b	'd	'w	'j

เรื่องที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ทำให้มองเห็นภาพว่า ภาษาหลีเป็นภาษาที่ห่างออกไปจากภาษาอื่นๆ ก็คือ การมีคำศัพท์ร่วมเชื้อสายที่ใช้ร่วมกันน้อย และคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกันนั้นยังออกเสียงต่างกันมากอีกด้วย บางคำต่างกันจนแทบไม่รู้ว่า เป็นคำร่วมเชื้อสายกัน ทั้งยังมีคำศัพท์เฉพาะเผ่าพันธุ์แยกออกไปต่างหากอีกจำนวนมาก ในขณะที่ภาษาอื่นมีความใกล้ชิดและมีร่องรอยความสัมพันธ์กันชัดเจน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ภาษาไทในประเทศจีนทั้งหมด มีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับภาษาจีนโบราณ

ในด้านการสัมผัสภาษาจะเห็นว่า ภาษาหลีแตกต่างจากภาษาอื่นๆ เนื่องมาจากว่า นับแต่อดีตเป็นต้นมา เหตุที่ภาษาหลีไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวอื่น ทำให้ภาษาหลียังคงรักษาภาษาแบบดั้งเดิม ซึ่งจุดนี้แตกต่างไปจากภาษาอื่นๆ ที่อาศัยใกล้ชิดกับชาวอื่น ดังจะพบว่า ภาษาในแขนงจ้วง-ไต และต้ง-ส่วย ได้รับอิทธิพลจากภาษาจีนทั้งระบบเสียง ระบบคำ และระบบไวยากรณ์ โดยเฉพาะระบบคำและระบบไวยากรณ์มักมีสองแบบเลือกใช้แบบใดก็ได้ คือ แบบที่เป็นภาษาดั้งเดิมกับแบบที่ยืมภาษาจีนมาใช้ บ้างยืมเฉพาะคำ บ้างยืมทั้งคำทั้งไวยากรณ์ใช้สลับกันไปมา จนกระทั่งปัจจุบันลูกหลานชนกลุ่มน้อยได้เรียนภาษาจีนอยู่ในแวดล้อมของชาวอื่น ทำให้ภาษาก็ถูกแทรกแซงมากขึ้น แนวโน้มการใช้ภาษาของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็จะใช้ภาษาจีนมากขึ้นเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- เมฆม สอดส่องภคช. (2554). **สารานุกรมชนกลุ่มน้อยในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สุริยา รัตนกุล.(2548). **นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ : ภาษาตระกูลไท**.กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- 冯英.(2008) 《水语复音词研究》中华书局:香港. (Feng Ying.(2008) **การศึกษาคำซ้ำคำซ้อนภาษาสูย**.ฮ่องกง: สำนักพิมพ์จงหัว.)
- 高泽强. (2005) 黎族源族探讨综述：文化研究.《琼州学院学报》第 1 期, 琼州学院: 琼州. (Gao Zeqiang.(2005) **บทพิเคราะห์เกี่ยวกับชื่อเรียกและที่มาของชาวหลี:กรวิจัยทางวัฒนธรรม**.วารสารวิชาการวิทยาลัยอุยงโจว. ฉบับที่1. อุยงโจว: วิทยาลัยอุยงโจว.)
- 高泽强. (2008) 黎语的历史与未来走势 《广西民族研究》2008 年 03 期, 广西民族大学.广西. (Gao Zeqiang.(2008) **ประวัติศาสตร์และอนาคตของภาษาหลี.วิจัยชาติพันธุ์กว้างซี**.ปี 2008 ฉบับที่ 3.กว้างซี: มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์กว้างซี.)
- 黄钰. (1995) 从黎语词汇看黎族社会的发展.《中央民族大学学报》第 5 期, 中央民族大学出版社:北京. (Huang Hong.(1995) **การศึกษาวิวัฒนาการทางสังคมชาวหลีจากวงคำศัพท์**.วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.ฉบับที่ 5.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.)
- 梁敏.(1979). 《侗语简志》民族出版社:北京. (Liang Min.1979. **ปริทรรศน์ภาษาต้ง**.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 梁敏.(1980). 《毛难语简志》民族出版社:北京. (Liang Min.1980. **ปริทรรศน์ภาษาเหมานาน**. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 马加林.(1984) 黎语方言数词表示法.《中央民族大学学报》哲学社会科学版第 03 期, 北京:中央民族大学出版社. (Ma Jialin.(1984) **การศึกษาคำตัวเลขในภาษาถิ่นหลี**.วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.(ฉบับปรัชญาและสังคม) ฉบับที่ 3.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.)

- 欧阳觉亚、郑贻青.(1980). **《黎语简志》** 民族出版社：北京。(Ou Yang Jueya, Zheng Yiqing. (1980). **ปริทรรศน์ภาษาทลี**. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 欧阳觉亚、郑贻青.(1983) **《黎语社会调查》** 中国社会科学出版社：北京。(Ouyang Jueya,Zheng Yiqing.(1983)**การสำรวจทางสังคมภาษาทลี**. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งชาติจีน.)
- 汪锋、孔江平.(2001)“水语（三洞）声调的声学研究”《民族语文》.2011年第5期.北京：北京大学中国语言学研究中心。(Wang Feng, Kong Jiangping.(2001) “การศึกษาเสียงของ วรณยุกต์ภาษาสู่ยสำเนียงชานต้ง” **วารสารภาษาชาติพันธุ์**.ปี 2001 ฉบับที่ 5.ศูนย์วิจัยภาษาประเทศจีน. ปักกิ่ง: มหาวิทยาลัยปักกิ่ง.)
- 王均、郑国乔.(1979). **《仡佬语简志》** 民族出版社：北京。(Wang Jun, Zheng Guoqiao.(1979). **ปริทรรศน์ภาษามู่หล่าว**.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 王一生.(1988) 试谈海南黎族地名.《地名知识》第5期, 湖南人民出版社.湖南。(Wang Yisheng. (1988)การศึกษาภูมินามของภาษาทลีห่ายหนาน.**ความรู้ภูมินาม**.ฉบับที่ 5.หุหนาน: สำนักพิมพ์ประชาชนหุหนาน.)
- 韦庆稳、覃国生.(1980). **《壮语简志》** 民族出版社：北京。(Wei Qingwen, TanGuosheng.(1980).**ปริทรรศน์ภาษาจ้วง**. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 韦学纯.(2011)《水语描写研究》博士文学学位论文, 上海师范大学.上海。(Wei Xuechun. (2011) **การพรรณนาภาษาสู่ย**.ดุซงึนินพนธ์ภาษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยครุศาสตร์เซียงไฮ้: เซียงไฮ้.)
- 吴安其.(2000) 黎语古音构拟.《民族语文》第5期.中央民族大学出版社: 北京。(Wu Anqi. (2000)การสืบสร้างเสียงโบราณภาษาทลี.**วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง**.ฉบับที่ 5.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.)

- 新浪微博.(2015). **汉语方言发音字典**. [website] 搜索日期:2015年5月26日:
网站:<http://cn.voicedic.com/>. (Xinlang Weibo.(2015).
พจนานุกรมเสียงภาษาถิ่นจีน. [เว็บไซต์] สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม
2558, จาก <http://cn.voicedic.com/>
- 银题.(1993)黎语方言形成原因摭谈《中央民族学院学报》第5期,中央
民族大学出版社:北京.(Yin Ti. (1993). การศึกษาวิวัฒนาการของ
ภาษาถิ่นต่างๆของภาษาหลี่. วารสารวิชาการวิทยาลัยชาติพันธุ์
ส่วนกลาง.ฉบับที่ 5.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์
ส่วนกลาง.)
- 苑中树.(1994)《黎语语法纲要》中央民族大学出版社:北京.(Yuan
Zhongshu.(1994). **โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาหลี่**.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.)
- 喻翠容.(1980).《布依语简志》民族出版社:北京.(Yu Cuirong. (1980).
ปริทรรศน์ภาษาบู้อี. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 曾晓渝.(2004)《汉语水语关系论》商务出版社:北京.(Zeng Xiaoyu.(2004)
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภาษาฮั่นกับภาษาสูย.ปักกิ่ง:
สำนักพิมพ์ธุรกิจ.)
- 张景霓.(2006).《毛南语动词研究》中央民族大学出版社:北京.(Zhang
Jingni.(2006). การศึกษาวิจัยคำกริยาในภาษาเหมานาน.ปักกิ่ง:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์ส่วนกลาง.)
- 张均如.(1980).《水语简志》民族出版社:北京.(Zhang Junru.(1980).
ปริทรรศน์ภาษาสูย.ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์.)
- 张群.(2013)《黎语哈方言发展问题研究》中南民族大学.硕士学位论文.
(Zhang Qun.(2013) การศึกษาปัญหาการพัฒนาของภาษาหลี่ถิ่น
ฮา.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยชาติพันธุ์จหนาน.)
- 郑贻青、欧阳觉亚.(1993)《黎汉词典》四川民族出版社:四川.(Zheng
Yiqing,Ouyang Jueya.(1993) **พจนานุกรมภาษาหลี่:เสฉวน**:
สำนักพิมพ์ชาติพันธุ์เสฉวน.)

Edmondson, Jerold A. and Yang, Quan. (1988). “Word initial preconsonants and the history of Kam-Shui resonant initials and tones”. In Edmondson, Jerold A. and Solnit, David B. (eds.), **Comparative Kadai: Linguistic Studies Beyond Tai**, (p.143-166). The Summer Institute of Linguistics and the University of Texas at Arlington.

เรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยในนิตยสารชีวิต :

การสื่อสารเรื่องโรคมะเร็ง¹

Narratives of Doctors and Patients in Cheewachit Magazine : Communication about Cancer

ทรงภพ ขุนมธูรส² และพทธี ศุภเศรษฐศิริ³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยโรคมะเร็งจากนิตยสารชีวิต ในฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่เป็น “สื่อ” กลางช่วยสื่อสารความหมายบางประการระหว่างผู้เล่าเรื่อง (ผู้ส่งสาร) ไปยังผู้อ่าน (ผู้รับสาร) โดยสาระที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่า พบ 4 ลักษณะ คือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง วิธีการรักษาโรคมะเร็ง การสร้างกำลังใจเพื่อต่อสู้กับโรคมะเร็ง และข้อคิดบางประการที่ได้รับจากโรคมะเร็ง ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับผู้ป่วยที่กำลังเผชิญกับโรคมะเร็ง ดังนั้นประสบการณ์ ข้อคิด กำลังใจ ความประทับใจจากผู้เล่าเรื่องจึงเป็นคุณสมบัติพิเศษที่โดดเด่นของเรื่องเล่าที่แตกต่างจากเอกสารทางการแพทย์อื่นๆ

คำสำคัญ : เรื่องเล่า, การสื่อสาร, โรคมะเร็ง

---

¹ บทความนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งในนิตยสารชีวิต ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี พ.ศ. 2557

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ รองศาสตราจารย์ ประจำวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

The purpose of this article is to examine narratives of Doctors and Cancer Patients from Cheewachit Magazine as one type of literature that is a “medium” for communicating meanings from the teller (message sender) to the readers (message receivers). Regarding the messages implied in the narratives, 4 types of them were found, namely, general knowledge about cancer, cancer treatment methods, generating courage to fight cancer, and ideas acquired from cancer. All this information is very important to patients facing cancer. Therefore, the experience, ideas, courage and impression from the teller are conspicuous special attributes of the narratives, which are different from other medical documents.

Keywords : Narratives, Communication, Cancer

บทนำ

เรื่องเล่า เป็นเรื่องราวที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นข้อเท็จจริง เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความคิดหรือจินตนาการของบุคคล สื่อสารผ่านช่องทางไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการเขียนก็ตามเรื่องเล่าแต่ละเรื่องนั้นมักจะแฝงวัตถุประสงค์ต่างๆ ของผู้เล่าเรื่อง (ผู้ส่งสาร) ไว้เสมอ เพื่อต้องการที่จะสื่อสารบางสิ่งบางอย่างไปยังผู้อ่าน (ผู้รับสาร) ไม่ว่าจะเป็ความรู้ ทศนคติ และข้อคิดที่ น่าสนใจอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเสมอ

ส่วน Meike Bal (1999 : 3) ได้กล่าวถึงศาสตร์ของเรื่องเล่า (Narratology) ว่าเป็นทฤษฎีของการเล่านับเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ทำความเข้าใจและวิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative) หลากหลายประเภทที่บอกเล่าเรื่องราว ไม่จำกัดว่าเป็นเฉพาะงานเขียนประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายเท่านั้น ฉะนั้นเรื่องเล่าจากแพทย์และผู้ป่วยในนิตยสารชีวิตจึงเป็น เรื่องเล่าในรูปแบบหนึ่งที่ น่าสนใจอย่างยิ่ง

กาญจนา แก้วเทพ (2541 : 61) กล่าวถึงการวิเคราะห์จุดยืนของผู้เล่า เรื่องว่า มุมมองของผู้รับสารจะถูกกำหนดจากจุดยืนของผู้เล่าเรื่อง โดยสามารถแบ่งประเภทของมุมมองที่เกิดจากจุดยืนของผู้เล่าเรื่องไว้เป็น 4 แบบ ได้แก่ 1. ผู้เล่าเรื่องมองไปจากมุมมองของบุรุษที่หนึ่ง กล่าวคือ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องแบบนี้มักจะได้ยินคำว่า ผม หรือ ฉัน ปรากฏอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากผู้เล่าเรื่องเป็นเจ้าของเรื่อง ดังนั้นจึงมีข้อเด่นตรงที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ แต่ข้อด้อยก็คืออาจจะมื่อคติเจือปนอยู่ด้วย 2. ผู้เล่าเรื่องมองไปจากมุมมองของบุรุษที่สาม คือการที่ผู้เล่าเรื่องมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับตัวละครเอก ผู้เล่าจึงเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอก ไม่ใช่เรื่องของผู้เล่าโดยตรง 3. การเล่าเรื่องจากมุมมองที่เป็นกลาง เป็นการเล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวผู้เล่าในลักษณะของตัวบุคคล แต่จะเป็นการเล่าจากมุมมองของคนวงนอกที่สังเกตและรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกลาง ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และปล่อยให้ผู้อ่านตัดสินใจ

เอาเอง ข้อเด่นของการเล่าเรื่องแบบนี้คือ ความเป็นกลาง แต่ข้อด้อยคือ การเล่าแบบนี้ไม่สามารถช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเข้าใจอารมณ์ ความคิด และจิตใจของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง และ 4. การเล่าเรื่องแบบผู้รอบรู้ไปหมดทุกอย่าง วิธีการแบบนี้อาจจะมึ่จุดร่วมกับทั้ง 3 แบบที่กล่าวมา คือ อาจจะเป็นบุรุษที่หนึ่ง บุรุษที่สาม หรือมุมมองที่เป็นกลาง หากทว่าวิธีการสุดท้ายนี้ ผู้เล่าจะมีลักษณะหยั่งรู้ไปหมดทุกอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นความคิดหรือจิตใจของตัวละคร สามารถล่วงรู้ข้ามกาลเวลา สถานที่ไปหมด และผู้เล่าเรื่องจะอธิบายทุกอย่างให้ผู้ชมได้รับรู้ตาม

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้เห็นว่าเรื่องเล่ามีความสำคัญหลักๆ 3 ประการ คือ ประการแรก เรื่องเล่าทำหน้าที่นำเสนอ ถ่ายทอดเหตุการณ์ เรื่องราว ประสบการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร หรือเปิดเผยข้อเท็จจริงทั้งในปัจจุบันและในอดีต ประการที่สอง เรื่องเล่าทำหน้าที่ชี้แจงหรือบอกเล่า นำเสนอความคิดเห็น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตีและถูกต้องร่วมกัน ประการที่สาม เรื่องเล่าทำหน้าที่โน้มน้าวใจ จรรโลงจิตใจ กล่าวคือ เรื่องเล่าต่างๆ มักแฝงข้อคิดเตือนใจที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ (จอมยุทธ์, 2557 : ไม่มีเลขหน้า)

ฉะนั้นคุณค่าของการเขียนเรื่องเล่า ได้แก่ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น แนวทางปฏิบัติ วิธีการแก้ปัญหา ข้อคิด แรงบันดาลใจ ข้อแนะนำ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่า ดังนี้

เสาวณิต จุลวงศ์ (2550) ศึกษาทวิวิธีการเล่าเรื่องแบบหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทยที่แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2549 และแนวคิดสำคัญที่เสนอด้วยทวิวิธีการเล่าเรื่องแบบหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัย การศึกษาแสดงให้เห็นว่าบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทยที่นำมาศึกษาใช้ทวิวิธีการเล่าเรื่องแบบหลังสมัยใหม่หลายประการ ได้แก่ การแสดงความตระหนักรู้ถึงความเป็นเรื่องแต่ง การปฏิเสธรูปแบบปกติของเรื่องเล่า การสร้างความเป็นสหบท การล้อ การผสมผสานความจริงกับความมหัศจรรย์ และการใช้รูปแบบ

วรรณกรรมยอดเยี่ยม เพื่อนำเสนอแนวคิดหลังสมัยใหม่เกี่ยวกับสภาวะสังคม วัฒนธรรม และสถานะของวรรณกรรม ในด้านสภาวะสังคมวัฒนธรรม บันเทิงคดีที่นำมาศึกษาแสดงให้เห็นภาวะการบริโภคและสังคมบริโภคในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมยุคหลัง สังคมเต็มไปด้วยสิ่งจำลองและวัตถุเพื่อการบริโภค ปังเจกบุคคลในภาวะสังคมเช่นนี้มีความทุกข์ ต้องสูญเสียอิสรภาพหรืออำนาจเหนือตนเอง การเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยแสดงให้เห็นจากการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าหรือบรรทัดฐานของสังคม ในการนำเสนอสถานะของวรรณกรรมจากมุมมองหลังสมัยใหม่ บันเทิงคดีที่นำมาศึกษาแสดงความตระหนักถึงความเป็นเรื่องแต่งและเป็นวาทกรรมการเมืองเชิงอำนาจ และเปิดเผยถึงกรอบข้อจำกัดในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรอบของวรรณกรรมเพื่อชีวิต และด้วยเหตุที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์กับการเมืองเชิงอำนาจ บันเทิงคดีร่วมสมัยจึงแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นปฏิบัติการทางภาษาแบบหนึ่งในรูปของเรื่องเล่าซึ่งมีบทบาทในการสร้าง เสริม สืบทอด ตอบโต้ หรือต่อรองกับความคิดต่างๆ ที่เผยแพร่อยู่ในสังคม ซึ่งทำให้เกิดการกดขี่ ปกปิด บิดเบือนความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ และไม่เป็นที่ปรารถนาให้หายไปจากความรู้ของสังคม

อรสูณี ชัยทองศรี (2550) ศึกษาบันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็ง จำนวน 13 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณค่าในด้านเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ รวมไปถึงบทบาทต่อผู้ป่วยโรคมะเร็ง จากการศึกษาวิจัยพบว่าบันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็งมีเนื้อหาที่เอื้อประโยชน์หลายประการ บันทึกเหล่านี้กล่าวถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการป่วยเป็นโรคมะเร็งทุกขั้นตอน เช่น สาเหตุของการเป็นโรค วิธีการรักษาตลอดจนการดูแลปฏิบัติตนภายหลังการรักษา เป็นต้น นอกจากนี้ บันทึกบางเรื่อง ผู้เล่ายังเพิ่มเติมความรู้ที่ค้นคว้ารวบรวมจากแหล่งต่างๆ มานำเสนอไว้ด้วย และยังแสดงทรรศนะและแนวคิดที่น่าสนใจอีกหลายประการ การใช้กลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลายในบันทึกผู้ป่วยโรคมะเร็งมีผลในการเพิ่มคุณค่าและความน่าสนใจ

ให้แก่เนื้อหายิ่งขึ้น บันทึกบางเรื่องมีการนำกลวิธีการประพันธ์บันเทิงคดีมาใช้ร่วมด้วย เช่น การสร้างตัวเรื่องให้มีปมปัญหา จุดพลิกผัน และการคลี่คลายเรื่อง การสร้างตัวละครหรือสถานการณ์สมมติ บางเรื่องก็มีการจำลองสถานการณ์มาแล้ว ทำให้เรื่องน่าอ่านและชวนติดตาม เป็นต้น ในส่วนของกลวิธีการใช้ภาษาพบว่าบันทึกเหล่านี้มักใช้ภาษาเรียบง่าย ตรงไปตรงมา ส่วนใหญ่ผู้เล่ามักจะใช้ภาษาพูดเหมือนกำลังสนทนากับผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดและเป็นกันเองกับผู้เล่า เสมือนได้ฟังเรื่องราวจากผู้เล่าโดยตรง บางเรื่องยังมีการสรรคำและการใช้ความเปรียบในการบรรยายหรืออธิบาย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจรายละเอียดของสิ่งที่กล่าวถึงอย่างชัดเจนและสมจริง

พจมาน มุลทรัพย์ (2551) ศึกษาลักษณะเรื่องเล่าของเกย์ในชุมชนวรรณกรรมออนไลน์ กลุ่มบลูสกาย โซไซตี้ ใน www.pantip.com และศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่าเรื่องเล่าในชุมชนวรรณกรรมออนไลน์นี้สามารถแยกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ เรื่องเล่าบันทึกประสบการณ์ชีวิตและเรื่องแต่ง ซึ่งได้แก่ นวนิยายและเรื่องสั้น เรื่องเล่าบันทึกประสบการณ์ชีวิตมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเกย์ โดยเฉพาะการเผชิญหน้าและจัดการกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ และเนื้อหาที่สะท้อนทัศนคติที่เกย์มีต่อสังคม ส่วนเนื้อหาของนวนิยายและเรื่องสั้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเหงาและประสบการณ์ด้านความรักของเกย์ สำหรับกลวิธีการแต่งนั้น ในเรื่องเล่าบันทึกประสบการณ์ชีวิตนั้นมีการนำเสนอจากมุมมองของเกย์ กล่าวคือผู้เขียนซึ่งล้วนเป็นเกย์เล่าเรื่องของตนโดยใช้การเล่าเรื่องจากมุมมองของผู้เล่าที่ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 แทนตนเอง และมีการเน้นมุมมองของเรื่องของผู้เป็นเกย์ ส่วนในเรื่องแต่งนั้น พบว่าตัวละครหลักทั้งในเรื่องสั้นและนวนิยายล้วนเป็นเกย์ แก่นเรื่องของเรื่องแต่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เกี่ยวกับประสบการณ์ด้านความรักของเกย์ กล่าวคือ เกย์มีความรักที่จริงใจและบริสุทธิ์ถึงแม้ว่าในหลายเรื่องความสัมพันธ์ด้านความรักของเกย์จะไม่ประสบผลสำเร็จ เรื่องเล่าเหล่านี้มีการเน้นมุมมองของเรื่องในด้านอารมณ์ความรู้สึกของเกย์จึงทำให้ผู้อ่านน่าจะเกิดความเข้าใจและเห็นใจของเกย์ลักษณะเหล่านี้พบได้น้อยในเรื่องเล่าทั่วไป บทบาทหน้าที่เรื่องเล่าของเกย์ที่พบ

มี 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เรื่องเล่าเหล่านี้ส่งผลต่อการสร้างความเป็นกลุ่มของกลุ่มบลูสกาย โซโซตี้ โดยมีเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้สมาชิกเข้ามารวมตัวกันจนเกิดเป็นกลุ่มที่เหนียวแน่น ประการที่สอง เรื่องเล่ายังมีบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์เกย์และภาพตัวตนเกย์ กล่าวคือเกย์ในกลุ่มบลูสกาย โซโซตี้เป็น "เกย์สีฟ้า" เกย์เป็นผู้ชายธรรมดาที่รักผู้ชายด้วยกัน ไม่ได้เป็น ผู้มีความวิปริต ผิดปกติแต่อย่างใด เกย์เป็นผู้ที่มีชีวิตจิตใจเหมือนคนธรรมดาในสังคมทั่วไป ประการสุดท้าย เรื่องเล่าเหล่านี้ับเป็นการสร้างวาทกรรมเกย์ของกลุ่มบลูสกาย โซโซตี้เพื่อตอบโต้วาทกรรมกระแสหลักที่สร้างความเป็นอื่นให้แก่เกย์

ชุดนิพนธ์ ตรีอำนาจ (2553) ศึกษาลักษณะของเรื่องเล่าความเจ็บป่วยในสังคมหลังสมัยใหม่ จำนวน 3 เรื่อง โดยวิเคราะห์ในมิติด้านส่วนตัวของเรื่องเล่าความเจ็บป่วย ที่มีส่วนช่วยเยียวยาจิตใจและตัวตนของผู้ป่วย อีกทั้งยังวิเคราะห์ในมิติด้านสังคมของเรื่องเล่าความเจ็บป่วย ซึ่งก่อให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ และแบ่งปันประสบการณ์ความเจ็บป่วย จากการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าความเจ็บป่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้ป่วยได้บอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับความเจ็บป่วยด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เต็มไปด้วยมิติทางจิตใจ ไม่ว่าจะป็นอารมณ์ความรู้สึก และความเจ็บปวด อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้ถ่ายทอดมุมมองที่ตนมีต่อการแพทย์สมัยใหม่ โรค และความเจ็บป่วย ทำให้ผู้ป่วยได้นิยามความหมายใหม่ให้กับความเจ็บป่วย และตนเองในฐานะผู้ป่วย นอกจากนี้เรื่องเล่าความเจ็บป่วยก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีความเจ็บป่วยและความเจ็บปวดเป็นตัวเชื่อมคนในชุมชนเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะป็นชุมชนที่เป็นรูปธรรม หรือชุมชนในจินตนาการ เนื่องจากในการบอกเล่า อ่าน หรือรับฟังเรื่องเล่าความเจ็บป่วย ทำให้ทั้งผู้เล่า ผู้อ่าน หรือ ผู้ฟังได้ก้าวเข้าไปสู่มิติแห่งการแบ่งปันประสบการณ์ความเจ็บป่วย ความทุกข์ ความเจ็บปวด และบทเรียนบางอย่างที่ผู้เล่าได้รับจากประสบการณ์ความเจ็บป่วย นอกจากนี้ ผู้เล่าส่วนใหญ่ก็มักใช้อารมณ์ขันในการนำเสนอ ทำให้เนื้อหาที่เคร่งเครียดผ่อนคลายลงและไม่น่าเบื่อ กลวิธีการประพันธ์

ทั้งหมดนี้จึงมีคุณค่าและสามารถสื่อสารเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งมีส่วนในการประเทืองอารมณ์ได้อีกด้วย บันทึกผู้ป่วยโรคมะเร็งมีบทบาทต่อสังคมอย่างสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ บทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แก่โรคมะเร็งและผู้ป่วยโรคมะเร็ง และบทบาทในการเยียวยาผู้ป่วย ในส่วนแรก บันทึกผู้ป่วยโรคมะเร็งได้นำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ เช่น โรคมะเร็งเป็นโรครธรรมดาโรคนึงที่พึงรักษาและต่อสู้ มะเร็งไม่ใช่โรคแต่เป็นระบบเตือนภัยให้แก่ร่างกายคล้ายมิตรสนิท และมะเร็งเป็นโอกาสที่ผลักดันให้คนเราได้พัฒนาคุณค่าของตนให้ดียิ่งขึ้น ส่วนผู้ป่วยโรคมะเร็งนั้นมีภาพลักษณ์ว่าเป็นบุคคลที่กล้าหาญและเข้มแข็ง และมีศักดิ์ศรีในตัวเองอย่างเต็มเปี่ยม ในส่วนบทบาทการเยียวยาผู้ป่วยนั้น บันทึกผู้ป่วยโรคมะเร็งเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เขียนใช้เยียวยาจิตใจของตนเองให้คลายความวิตกกังวลและปลอบประโลมให้เกิดกำลังใจได้เป็นอย่างมาก โดยใช้บันทึกเพื่อระบายความคับข้องใจและสารภาพผิด อีกทั้งการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการป่วยเป็นมะเร็งในเชิงบวกยังสามารถปลอบประโลมและเยียวยาจิตใจของผู้เล่าเรื่องเหล่านี้ให้คลายความวิตกกังวลและเกิดกำลังใจได้เป็นอย่างมาก ส่วนผู้อ่านที่เป็นผู้ป่วยนั้นก็สามารถเทียบเคียงประสบการณ์ของตนเข้ากับประสบการณ์ของผู้เล่าและได้รับการเยียวยาได้ด้วยกระบวนการในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีผลในการเยียวยาผู้อ่านที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้ป่วยโรคมะเร็งอีกด้วย ด้วยสาเหตุต่างๆ เหล่านี้บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็งซึ่งเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยประเภทหนึ่งจึงมีคุณค่าในการประเทืองปัญญาและอารมณ์ต่อผู้อ่านอย่างกว้างขวาง

ด้วยเหตุนี้จึงจะสังเกตได้ว่าเรื่องเล่าจึงแตกต่างจากสารประเภทอื่น ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือ บทความวิชาการ ตำรา แผ่นพับ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสารที่ให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมา เรื่องบางเรื่องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นความตายของบุคคล การเจ็บป่วยด้วยโรคที่รุนแรง การสื่อสารด้วยเรื่องเล่าจึงทำให้ช่วยลดความน่ากลัวและความรุนแรงของเนื้อหาสาระลงได้ ทำให้ผู้อ่านค่อยๆ ซึมซับและรับสารทีละเล็กทีละน้อยช่วยให้ผู้อ่านสามารถตั้งสติและรับสารได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งยังได้รับความเพลิดเพลินอีกด้วย

เรื่องเล่า เป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่พบมากในสื่อสิ่งพิมพ์ประเภท นิตยสาร เนื่องจากมีความยาวไม่มากนัก อ่านง่าย สนุกสนาน สอดคล้องกับที่ Frank Luther Mott ผู้ชำนาญการด้านนิตยสารอเมริกัน ได้ให้ความหมายของ คำว่า นิตยสาร (Magazine) ไว้ว่า “เป็นการนำเอาเรื่องราวต่างๆ มารวมไว้ในเล่ม เดียวกัน เช่น นิตยสารฉบับหนึ่งอาจจะมีบทกวี บทความ ตลอดจนข่าว และการวิเคราะห์ข่าว” สอดคล้องกับที่มาของคำว่า Magazín ในภาษาฝรั่งเศสที่ หมายถึง “คลังสินค้า” หรือ “คลังเก็บของ” (อ้างใน จงจิต ศรีพรหม โรเบิร์ต, 2543 : 2) อาจกล่าวได้ว่า นิตยสาร เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่บันทึกและ นำเสนอเรื่องราว เหตุการณ์ ค่านิยม ความรู้ ภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ ของ สังคมให้ผู้อ่านได้เรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัวมากขึ้น และสิ่งที่คนในสังคม กำลังให้ความสนใจอย่างมากในปัจจุบันก็คือ เรื่องของสุขภาพ สังเกตได้ว่า มีสื่อที่ นำเสนอความรู้และส่งเสริมสุขภาพมากมาย ไม่ว่าจะเป็นรายการโทรทัศน์ต่างๆ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสาร โดยเฉพาะนิตยสารเพื่อสุขภาพที่ได้รับความนิยม มากที่สุดในขณะนี้ ก็คือนิตยสารชีวจิต

นิตยสารชีวจิต เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่รวบรวมบทความเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจของคนในสังคม เรียกได้ว่าเป็นนิตยสารที่ให้ความรู้ วิธี คิด การป้องกัน การรักษา และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับโรคร้ายไข้เจ็บอย่างเป็น ปกติจนกระทั่งการรักษาให้หายขาด พร้อมทั้งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการรับมือกับโรคต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นโรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน โรคไทรอยด์ โรคไต โรคระบบทางเดินอาหาร โรคระบบทางเดินหายใจ โรคระบบประสาท โรคระบบทางเดินปัสสาวะ โรคผิวหนัง และโรคมะเร็ง ซึ่งโรคมะเร็ง นั้นเป็นโรคที่คร่าชีวิตคนไทยเป็นอันดับหนึ่งติดต่อกันมาหลายปีแล้ว ดังที่เว็บไซต์ ไทยรัฐออนไลน์ รายงานว่า

“พบสถิติสาเหตุการตายอันดับหนึ่งของคนไทยครองแชมป์ 13 ปีซ้อน “จากสถิติในแต่ละปีพบว่า “มะเร็ง” ได้คร่าชีวิตคนทั่วโลกและมีอัตราสูงขึ้น เพื่อให้คนไทยและคนทั่วโลกได้ตระหนักถึงภัยร้ายของโรคมะเร็ง รวมถึงรณรงค์ให้ผู้คนหันมาใส่ใจสุขภาพตัวเอง ทางองค์การอนามัยโลกจึงได้กำหนด “วันมะเร็งโลก” (World Cancer Day) ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ของทุกปี โดยคาดอีก 21 ปีข้างหน้าจะมีผู้ป่วยมะเร็งเพิ่มขึ้นปีละ 24 ล้านคน” สำหรับประเทศไทยนั้น พบว่าโรคมะเร็งเป็นสาเหตุการตายสูงเป็นอันดับ 1 ของคนไทยต่อเนื่องมานานกว่า 13 ปี ตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา และจากข้อมูลล่าสุด จากกระทรวงสาธารณสุข พบว่าคนไทยป่วยเป็นโรคมะเร็งรุนแรงมากขึ้น และมีคนไทยเสียชีวิตกว่า 60,000 คนต่อปี ส่วนทั่วโลกมีรายงานการเสียชีวิตปีละเกือบ 8 ล้านคน”

(ไทยรัฐออนไลน์, 4 กุมภาพันธ์ 2557)

จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า มะเร็งเป็นโรคที่รุนแรงและน่าสะพรึงกลัว หลายคนคงได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคมะเร็งผ่านช่องทางต่างๆ มาแล้วมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ทางด้านสุขภาพ ก็ล้วนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโรคมะเร็ง ซึ่งภัยร้ายที่คนในสังคมกำลังเผชิญ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกหวาดกลัว และคิดว่าโรคมะเร็ง ยากที่จะรักษาให้หายขาดได้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้รอดชีวิตจากการป่วยเป็นโรคมะเร็งอยู่จำนวนหนึ่งก็ตาม

นอกจากสถิติการเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งของคนไทยแล้ว เขียร รัตธรรมกุล (2555 : บทนำ) ผู้เขียนหนังสือรอดและสุขกับมะเร็งยังได้กล่าวว่า “โรคมะเร็งมีการเจริญเติบโตเป็นภูมิกากับความเจริญในยุคปัจจุบัน ความเคยชินกับการกินอาหารจานด่วน มลพิษจากสิ่งแวดล้อม แรงกดดันที่สูงขึ้น การขาดการออกกำลังกาย และความเครียดได้ถูกพิสูจน์แล้วว่าเป็นตัวการสำคัญที่บั่นทอนภูมิคุ้มกัน

และทำให้ขาดการนอนหลับแบบมีคุณภาพ ร่างกายพลาดโอกาสซ่อมแซมตนเอง ในช่วงที่ท่วมถึงตีสองเป็นเหตุให้ขาดการซ่อมแซมร่างกายที่เพียงพอ นานวันเข้าโรคร้ายทั้งหลายก็จะตามมา เชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายได้ง่าย ระบบประสาทจะเสื่อม และข้อต่อในร่างกายอักเสบ มีอาการเจ็บปวดทั้งร่างกาย จนกระทั่งกลายเป็นโรคมะเร็งในที่สุด”

ความร้ายกาจของโรคมะเร็งที่กล่าวมานั้น เป็นสาเหตุให้คนในสังคมไทย ต้องเรียนรู้และหาความรู้ที่จะจัดการกับ “โรคมะเร็ง” หรือเรียนรู้ที่จะหาวิธีการป้องกัน รักษา และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับโรคมะเร็งให้ได้อย่างเป็นปกติ

นิตยสารชีวิต ซึ่งจัดอยู่ในประเภทนิตยสารเพื่อสุขภาพ (ไศลทิพย์ จารุภูมิ, 2547 : 252) มีวัตถุประสงค์ให้ผู้อ่านมีสุขภาพกายสุขภาพใจที่ดีนั้นมีการสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งผ่าน “เรื่องเล่า” ด้วยการสอดแทรกเกร็ดความรู้ หักศคคติ วิธีคิด และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับโรคมะเร็ง ให้ได้อย่างเป็นปกติ จนกระทั่งสามารถเอาชนะรักษาโรคมะเร็งให้หายขาดได้อย่างน่าสนใจด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเนื้อหาสาระที่ผู้เขียนสื่อสารต่อผู้อ่านเกี่ยวกับโรคมะเร็งผ่านเรื่องเล่าที่ปรากฏในนิตยสารชีวิตในช่วงปี พ.ศ.2556

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระที่ผู้เขียนสื่อสารแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับโรคมะเร็งผ่านเรื่องเล่าที่ปรากฏในนิตยสารชีวิตใน ช่วงปี พ.ศ. 2556

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาสาระในเรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยที่สื่อสารต่อผู้อ่านในนิตยสารชีวิตที่ผลิตและออกจำหน่ายในปี พ.ศ. 2556 ทั้งหมด 24 ฉบับ ได้แก่

	ชื่อหนังสือ	รายละเอียดการตีพิมพ์
1	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 342 วันที่ 1 มกราคม 2556
2	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 343 วันที่ 16 มกราคม 2556
3	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 344 วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2556
4	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 345 วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556
5	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 346 วันที่ 1 มีนาคม 2556
6	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 347 วันที่ 16 มีนาคม 2556
7	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 348 วันที่ 1 เมษายน 2556
8	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 349 วันที่ 16 เมษายน 2556
9	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 350 วันที่ 1 พฤษภาคม 2556
10	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 351 วันที่ 16 พฤษภาคม 2556
11	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 352 วันที่ 1 มิถุนายน 2556
12	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 353 วันที่ 16 มิถุนายน 2556
13	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 354 วันที่ 1 กรกฎาคม 2556
14	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 355 วันที่ 16 กรกฎาคม 2556
15	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 356 วันที่ 1 สิงหาคม 2556
16	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 357 วันที่ 16 สิงหาคม 2556
17	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 358 วันที่ 1 กันยายน 2556
18	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 359 วันที่ 16 กันยายน 2556
19	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 360 วันที่ 1 ตุลาคม 2556
20	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 361 วันที่ 16 ตุลาคม 2556
21	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 362 วันที่ 1 พฤศจิกายน 2556
22	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 363 วันที่ 16 พฤศจิกายน 2556
23	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 364 วันที่ 1 ธันวาคม 2556
24	นิตยสารชีวจิต	ปีที่ 15 ฉบับที่ 365 วันที่ 16 ธันวาคม 2556

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องเล่าซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งในนิตยสารชีวิต ในช่วงปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมา พบเรื่องเล่าจำนวน 6 เรื่อง ใน 2 คอลัมน์ คือ คอลัมน์ “นิยายหมอกับคนไข้” จำนวน 4 เรื่อง และคอลัมน์ “บันทึกหัวใจแกร่ง” จำนวน 2 เรื่อง โดยปรากฏสาระที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารแก่ผู้อ่านใน 4 ลักษณะ ได้แก่ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง วิธีการรักษาโรคมะเร็ง การสร้างกำลังใจต่อสู้กับโรคมะเร็ง และข้อคิดบางประการที่ได้รับจากโรคมะเร็งดังนี้

ความรู้เรื่องโรคมะเร็งจาก “เรื่องเล่า”

เรื่องเล่าเกี่ยวโรคมะเร็งมักจะมีการสอดแทรกเกร็ดความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบข้อมูลพอสังเขป เช่น สาเหตุของโรคมะเร็ง ชื่อของมะเร็งแต่ละชนิด และลักษณะของอาการของมะเร็งชนิดต่างๆ โดยเล่าผ่านประสบการณ์ของแพทย์ที่ทำการรักษาและผู้ป่วยโรคมะเร็ง ดังนี้

บันทึกหัวใจแกร่ง “ตอนเมื่อนางเอก (เกือบ) พลัดทำให้เซลล์ร้าย” เป็นเรื่องเล่าผ่านประสบการณ์ของคุณเอมี กลิ่นประทุม นักแสดงสาวที่ไปตรวจสุขภาพและตรวจภายใน แล้วบังเอิญพบว่า ปากมดลูกของตนเองมีเซลล์ผิดปกติที่พร้อมจะเจริญเติบโตเป็น “มะเร็งปากมดลูก”

คุณหมอแจ้งว่า ปากมดลูกมีมีเซลล์ผิดปกติที่พร้อมเจริญเติบโตเป็นมะเร็งปากมดลูก โดยทั่วไปมักพบในผู้หญิงวัย 40 ปีขึ้นไป การตรวจพบเซลล์ผิดปกติชนิดนี้ในผู้หญิงวัย 24 ปี จึงถือเป็นกรณีที่พบได้น้อย

เมื่อถามถึงสาเหตุ คุณหมอกล่าวว่า อาจเป็นเพราะกรรมพันธุ์ เนื่องจากซักประวัติแล้วพบว่า คุณแม่ก็เป็น

เหมือนกัน แต่ตรวจพบหลังจากมีลูกแล้ว จึงตัดมดลูกและรังไข่ทิ้งไป ส่วนกรณีของมีตรวจพบตั้งแต่อายุน้อยและยังไม่เคยมีลูก ความเสี่ยงและโอกาสลูกถามจะสูงกว่า

ทั้งนี้คุณหมอบอกว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดในการยับยั้งไม่ให้เซลล์ลูกถามคือ การดูแลร่างกายให้แข็งแรงเพราะไม่มียา รักษา ถ้าร่างกายอ่อนแอเมื่อใด เซลล์ผิดปกติจะกระจายทันที นอกจากนี้คือการตรวจเช็คค่าเซลล์ผิดปกติเจริญเติบโตถึงขั้นไหน ซึ่งมีด้วยกัน 3 ชั้น หากเซลล์เจริญเติบโตถึงชั้นที่ 3 และลูกถามต่อไปจะกลายเป็นเซลล์มะเร็งปากมดลูกทันที

(ชีวิต ฉบับที่ 362 เดือนพฤศจิกายน 2556 : 59)

เรื่องเล่าของคุณเอมี ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคมะเร็งปากมดลูก ทำให้ผู้อ่านทราบว่ “มะเร็งปากมดลูก” มักพบในผู้หญิงวัยสี่สิบปีขึ้นไปแต่ก็สามารถพบในผู้หญิงวัยยี่สิบต้นๆ ได้ สาเหตุมาจากกรรมพันธุ์ นอกจากนี้ยังทราบถึงปัจจัยที่ทำให้เซลล์มะเร็งไม่ลูกถามก็คือ การออกกำลังกาย

คอลัมน์นิยายหมอกับคนไข้ “เรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเนื้อรก” เป็นการเล่าเรื่องของคุณหมอกจากประสบการณ์การผ่าตัดผู้ป่วยที่เป็นโรคมะเร็งเนื้อรก จากชื่อโรค “มะเร็งเนื้อรก” ผู้เล่าเรื่องก็คือคุณหมอได้ให้ความรู้แก่ผู้อ่านผ่านบทสนทนาหรือข้อซักถามของพยาบาลชื่อ “เหลียง” ซึ่งเป็นผู้ช่วยผ่าตัด ความว่

เหลียง พยาบาลผู้ช่วยผ่าตัด ถามว่ “ที่หมอวินิจฉัยว่ เป็นโรคคอร์ซิโนมา (Choriocarcinoma) นั้น เป็นอย่างไรนะคะ”

ฉันทักหน้า เนื่องจากโรคนี้เป็นโรคที่พบน้อยมาก เหลียงซึ่งเรียนจบพยาบาลมานานคงลืมไปแล้ว จึงบอกสั้น ๆ ว่ “มะเร็งเนื้อรกไง” แต่นั้นเหลียงก็ไม่ถามอะไรอีก

...มะเร็งเนื้องอกที่ฝังตัวในมดลูก จะเป็นก้อนดำคล้าย
 ก้อนเลือดที่จับตัวแข็งปูดโปนออกมาจากผิวของมดลูก มีก้อน
 ใหญ่ๆ ทั้งหมดถึง 4 ก้อน มองดูเหมือนใบหน้าสัตว์ประหลาด
 ฉนั้นอธิบายให้ป่าใหม่และผู้ใหญ่ฟังอยู่นานเกี่ยวกับโรคนี้นี้
 โดยอธิบายว่า เป็นมะเร็งชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ
 เหมือนมะเร็งส่วนใหญ่

เซลล์มะเร็งเริ่มเกิดที่เซลล์ของรก เป็นโรคหายาก
 ไม่ค่อยพบผู้ป่วย มักเกิดหลังการตั้งครรภ์ ทั้งตั้งครรภ์ผิดปกติ
 ไม่ว่าจะตั้งครรภ์ไขปลาคูก แห้ง หรือท้องนอกมดลูก มะเร็งมัก
 อยู่ในมดลูกโตเร็ว ทำให้มีเลือดออกผิดปกติจากช่องคลอด
 ปวดท้อง และมีอาการเหมือนคนตั้งครรภ์ เนื่องจากเป็นมะเร็ง
 เนื้องอก เวลาตรวจปัสสาวะจะพบฮอร์โมนซึ่งเป็นสารเคมีของ
 การตั้งครรภ์ที่เนื้องอกปล่อยออกมา

(ชีวิต ฉบับที่ 353 เดือนมิถุนายน 2556 : 43)

เรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเนื้องอก ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้
 เกี่ยวกับโรคมะเร็งเนื้องอกว่ามีชื่อทางการแพทย์ว่า “โรคมะเร็งอวัยวะสืบ
 (Choriocarcinoma)” มีรูปร่างลักษณะเป็นก้อนเลือดแข็งๆ ที่ฝังตัวอยู่ในมดลูก
 ทำให้มดลูกมีลักษณะเป็นก้อน นอกจากนี้ผู้เขียนยังบรรยายอีกว่า “มองดูเหมือน
 ใบหน้าสัตว์ประหลาด” ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการย้อนคิดถึงสัตว์ประหลาดในวัย
 เด็ก ว่ามีหน้าตาเป็นอย่างไร ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและอารมณ์สใน
 การอ่านพร้อมกับได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องของโรคมะเร็งด้วย อีกทั้งยังได้
 รับทราบถึงสาเหตุของการเกิดมะเร็งเนื้องอกและอาการแรกเริ่มว่า “มักเกิด
 หลังจากการตั้งครรภ์ ทั้งตั้งครรภ์ผิดปกติ ไม่ว่าจะตั้งครรภ์ไขปลาคูก แห้ง หรือ
 ท้องนอกมดลูก มะเร็งมักอยู่ในมดลูก โตเร็ว ทำให้มีเลือดออกผิดปกติจาก

ช่องคลอด ปวดท้อง และมีอาการเหมือนคนตั้งครรภ์ เนื่องจากเป็นมะเร็งเนื้อรก เวลาตรวจปัสสาวะจะพบฮอร์โมนซึ่งเป็นสารเคมีของการตั้งครรภ์ที่เนือรกปล่อยออกมา” อันเป็นที่มาของชื่อมะเร็งเนื้อรคนั้นเอง

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นสาระความรู้ที่ผู้ส่งสารหรือผู้เล่าเรื่องสอดแทรกไว้ในเรื่องเล่าได้อย่างกลมกลืน ทำให้เรื่องเล่า “มีรูปแบบคล้ายคลึงกับสารคดีที่ให้ความรู้ทางการแพทย์ แต่น่าสนใจและอ่านเข้าใจง่ายกว่า” (อรสุธี ชัยทองศรี, 2554 : 118) นอกจากนี้เรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยโรคมะเร็งยังทำให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เพราะความรู้ต่างๆ ที่ได้รับเป็นการนำเสนอจากประสบการณ์ตรงของแพทย์และผู้ป่วยโรคมะเร็งทั้งสิ้น

“เรื่องเล่า” กับวิธีการรักษาโรคมะเร็ง

นอกจากความรู้เกี่ยวกับ “โรคมะเร็งปากมดลูก” และ “โรคมะเร็งเนื้อรก” ที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้ในเรื่องเล่าแล้ว ผู้เขียนยังอธิบายถึงวิธีการรักษาโรคมะเร็งทั้งสองชนิดนี้ด้วยการผ่าตัดและการรับยาเคมีบำบัด ดังเรื่องเล่า “เรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเยื่อบุโพรงมดลูก” เรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งปากมดลูกระยะเริ่มแรก” และ “เรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเนื้อรก” ดังต่อไปนี้

ในเรื่องเล่าจากห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเนื้อรก ผู้เขียนได้เล่าเรื่องหรืออธิบายขั้นตอนการรักษาคุณป้าใหม่ ผู้ป่วยที่มีเซลล์ผิดปกติฝังตัวอยู่ในมดลูกพร้อมกับก้อนมะเร็งขนาดใหญ่ ทำให้คุณหมอต้องรักษาด้วยวิธีการผ่าตัด ซึ่งการผ่าตัดนั้นคุณหมอต้องทำด้วยความระมัดระวังอย่างมาก และหลังจากผ่าตัดเรียบร้อยแล้ว คุณป้าใหม่ยังต้องรับการรักษาด้วยการใช้เคมีบำบัดด้วย

ในห้องผ่าตัด...โคมไฟขนาดใหญ่สาดแสงไปยังผู้ที่นอน
อยู่บนเตียงซึ่งมีรูปร่างผอมสูง อายุ 40 ปี ชอบเรียกตนเองว่า
“ป้าใหม่” ทำให้ใครๆ พลอยเรียกเช่นนั้นด้วย

เมื่อเตรียมการผ่าตัดพร้อม ฉันใช้มีดกรีดเปิดหน้าท้องด้วยความระมัดระวัง เพราะนี่เป็นการผ่าตัดมะเร็งเนื้อรกครั้งแรกในชีวิต เมื่อผ่าตัดไปถึงมดลูก ไม่คาดคิดมาก่อนว่า มะเร็งเนื้อรกที่ฝังตัวในมดลูก จะเป็นก้อนดำคล้ายก้อนเลือดที่จับตัวแข็งปูดโปนออกมาจากผิวของมดลูก มีก้อนใหญ่ๆ ทั้งหมดถึง 4 ก้อน มองดูเหมือนใบหน้าสัตว์ประหลาด

...การผ่าตัดจึงใช้เวลานาน ทำให้เสียเลือดมากกว่าการผ่าตัดเนื้องอกมดลูกธรรมดา จนต้องให้เลือดทดแทน เมื่อผ่าตัดยกมดลูกพร้อมก้อนมะเร็งขนาดใหญ่ ซึ่งโตเท่ากับทารกในครรภ์ คนท้องประมาณสี่เดือนออกได้สำเร็จ ฉันรู้สึกโล่งใจ หลังจากนั้นก็เย็บปิดช่องท้องแต่ละชั้นจนเสร็จสิ้น

แม้ตัดมดลูกไปเรียบร้อยแล้ว แต่ฉันยังนัดแอมมาตรวจเพื่อติดตามฮอร์โมนช่องรก ที่ชื่อเอชซีจี (Beta hCG; Human chorionic gonadotropin) ซึ่งเป็นสารเคมีของการตั้งครรภ์ที่ใช้ติดตามว่ามะเร็งเนื้อรกหายหรือยัง ผลตรวจพบว่า นอกจากไม่ลดแล้ว ฮอร์โมนยังค่อยๆ ใต้ระดับขึ้นสูง

ระดับฮอร์โมนเอชซีจีแสดงให้เห็นว่ามะเร็งกำลังจะกลับมาแล้วมันก็กลับมาจริงๆ เพียงสามเดือนหลังผ่าตัด มะเร็งได้กระจายไปเต็มปอด จากภาพเอกซเรย์เห็นก้อนขาวๆ คล้ายปุยนุ่มนวลอยู่เต็มปอดทั้งสองข้าง ฉันแนะนำให้ป่าใหม่รับยาเคมีบำบัดเพื่อกำจัดมะเร็งเนื้อรกที่ปอด ซึ่งตามตำราว่าไว้ว่า มะเร็งเนื้อรกก้อนนั้นเป็นโรคตอบสนองต่อยาเคมีบำบัดได้ดีมาก จึงทำให้มีโอกาสหายร้อยละ 90-100 ที่เดียว ป่าใหม่และสามียินยอมและทำตามคำแนะนำทุกอย่าง

ยาเคมีบำบัดที่ฉันให้ไม่มีฤทธิ์รุนแรงน่าสะพรึงกลัว แก่ผมร่วงบ้าง คลื่นไส้อาเจียนเล็กน้อยเท่านั้นตอนให้ยา โดยให้ยาหนึ่งสัปดาห์ แล้วหยุดสามสัปดาห์ พบว่า เมื่อให้ครบ 10 ครั้ง ก่อนมะเร็งเนื้องอกที่ปอดหายไปเป็นปลิดทิ้ง ทั้งระดับฮอร์โมนเอชซีจีก็ค่อยๆ ลดลงจากค่าเป็นหมื่น กลายเป็นศูนย์ เมื่อติดตามผลนานสามปี ฉันแน่ใจว่าป่าใหม่หายจากโรคร้ายนี้แล้ว

ปัจจุบันป่าใหม่ซึ่งอายุ 60 ปี ยังแข็งแรงดีและยังมาหาฉันทุกปีเพื่อตรวจภายใน ฉันเคยบอกแก่ว่า “ป่าใหม่ โรคมะเร็งเนื้องอกที่เป็นนั้นหายขาดไปนานแล้ว ไม่ต้องมาตรวจภายในทุกปีก็ได้” ป่าใหม่ซึ่งหุ่นยังผอมสูงเหมือนเดิม ตอบด้วยรอยยิ้มว่า “ไม่รู้เป็นไร...ครบปีต้องคิดถึงหมอ อยากมาหาหมอ ขออนุญาตให้ป่าใหม่มาหาหมอทุกปีเถอะนะ หมอนะ”

(ชีวิต ฉบับที่ 353 เดือนมิถุนายน 2556 : 43)

การผ่าตัดและการใช้ยาเคมีบำบัด เป็นสองวิธีการรักษาที่แพทย์เลือกใช้เพื่อรักษาโรคมะเร็งเนื้องอกที่คุณป่าใหม่กำลังเผชิญอยู่ สังเกตได้ว่าผู้เล่าเรื่องอธิบายถึงขั้นตอนและวิธีการรักษาอย่างละเอียด ความประณีตในการผ่าตัดตลอดจนความเอาใจใส่ดูแลผู้ป่วยเป็นอย่างดี จนผู้ป่วยหายเป็นปกติ ดังที่ผู้เล่าเรื่องเล่าว่า “เมื่อให้ครบ 10 ครั้ง ก่อนมะเร็งเนื้องอกที่ปอดหายไปเป็นปลิดทิ้ง ทั้งระดับฮอร์โมนเอชซีจีก็ค่อยๆ ลดลงจากค่าเป็นหมื่น กลายเป็นศูนย์ เมื่อติดตามผลนานสามปี ฉันแน่ใจว่าป่าใหม่หายจากโรคร้ายนี้แล้ว” ทำให้ป่าใหม่เกิดความประทับใจแพทย์ผู้รักษาอย่างมากดังคำพูดของป่าใหม่ที่ว่า “ไม่รู้เป็นไร...ครบปีต้องคิดถึงหมอ อยากมาหาหมอ ขออนุญาตให้ป่าใหม่มาหาหมอทุกปีเถอะนะ หมอนะ”

ข้อคิดและกำลังใจจาก “มะเร็ง” ผ่าน “เรื่องเล่า”

สิ่งที่ได้จากการอ่าน “เรื่องเล่า” นอกเหนือจากความรู้ ประสบการณ์ วิธีการรักษาโรคมะเร็งแล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่ามีลักษณะที่โดดเด่นก็คือ เรื่องเล่าสามารถให้ข้อคิดและกำลังใจแก่ผู้อ่านได้ การศึกษาการเล่าเรื่องจาก “เรื่องเล่า” พบว่า ผู้เขียนมีกลวิธีการเล่าเรื่อง 2 แบบ คือ ให้ผู้ป่วยเป็นผู้เล่าเรื่อง และให้คุณหมอเป็นผู้เล่าเรื่อง ดังที่ อีราวตี ไตลิงคะ เรียกการเล่าเรื่องนี้ว่า “ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ 1” คือ ผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครในเรื่อง และเป็น ผู้เล่าเรื่องที่เล่าสิ่งที่ตนประสบมา นอกจากนี้ผู้เขียนยังมีการนำเสนอ 2 แบบ ด้วยกัน คือ ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละครหรือรายงาน ผู้อ่าน และผู้เล่าเรื่องยกคำพูดของตัวละคร (quotation) อาจเป็นการยกคำพูดของ ตัวละครมาเสนอโดยตรง (direct quotation) (อีราวตี ไตลิงคะ, 2546 : 28-45)

การเล่าเรื่องสองแบบนี้มีลักษณะร่วมกันคือ การให้กำลังใจและข้อคิด บางประการแก่ผู้อ่าน ดังตัวอย่างการเล่าเรื่องผ่านประสบการณ์ของคุณแคทรียา อิงลิช ในคอลัมน์บันทึกหัวใจแกร่ง

หลังจากที่คุณแคทรียา อิงลิช ได้พบกับเหตุการณ์อันเลวร้าย คือ คุณแม่ ได้รับอุบัติเหตุถ่านระเบิดใส่ตา และคุณน้ำเสียชีวิตกะทันหันด้วยอาการป่วย ทั้งสองเหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงที่สุดในชีวิตของคุณแคทรียา อิงลิช การเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งสมองของคุณพ่อคงเป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งกว่ารุนแรง ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า “โรคร้ายที่จู่โจมคุณพ่อของเธออย่างไม่ทันตั้งตัว ทำให้จิตใจที่เพิ่งฟื้นตัวจากความสูญเสียทรุดฮวบลงอีกครั้ง และไม่รู้ว่าจะหัวใจดวงเดิมจะกลับมา กล้าแกร่งได้อย่างไร” สะท้อนให้เห็นว่าคุณแคทรียา กำลังขาดกำลังใจอย่างหนัก

ตรงกันข้ามกับคุณพ่อ ซึ่งเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งสมอง กลับมีกำลังใจที่เข้มแข็ง และยังร่าเริง ไม่ย่อท้อต่อการรักษา และเข้มแข็งอดทนต่อความเจ็บปวดของร่างกาย ดังที่คุณแคทรียาเล่าว่า “นี่ถึงภาพท่านหลังผ่าสมอง ท่านยังร่าเริง ไม่แสดงอาการท้อใจ ทั้งที่ศีรษะมีรอยผ่าเป็นรูปตัวยูขนาดใหญ่ รอบๆ ผลมี

รอยเย็บ และอุปกรณ์การแพทย์ที่ดูคล้ายลูกแม็กขนาดใหญ่เย็บอยู่ทั่วศีรษะ แต่
 “ไม่บ่นว่าเจ็บเลย พุดแค่ว่ารู้สึกคันหัวเท่านั้น” “บางครั้งเห็นท่านแล้วก็อดสงสัย
 ไม่ได้ว่าผ่าตัดสมองมาจริงหรือ เพราะดูปกติมากเหมือนไม่ใช่ผู้ป่วย” แสดงให้เห็น
 ว่าคุณพ่อ ผู้ที่กำลังป่วยเป็นโรคมะเร็งสมองชนิดรุนแรงที่สุด ยังมีกำลังใจที่ดีเยี่ยม
 และกำลังใจที่เข้มแข็งของคุณพ่อตัวเองที่ทำให้คุณแคทริยาและคนในครอบครัวมี
 กำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายไปพร้อมกับคุณพ่อ “ความเข้มแข็งของคุณพ่อเต็มเต็ม
 กำลังใจของคุณแคทและสมาชิกในบ้านให้พร้อมเดินหน้าสู้กับมะเร็งสมองต่อไป”
 นอกจากนี้แคทริยายังกล่าวอีกว่า “ความเข้มแข็งของคุณพ่อช่วยบรรเทา
 ความเจ็บปวดที่หัวใจของเธอได้จริงๆ”

เรื่องราวต่างๆ ที่คุณแคทริยา อิงลิช กำลังเผชิญอยู่นี้ ทำให้คุณแคทริยา
 ได้ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตว่า อุปสรรคปัญหาที่เข้ามาในชีวิต
 ขณะนี้ เหมือนกับบททดสอบที่เข้ามาทำให้ชีวิต ทำให้ตนเองเป็นคนเข้มแข็งมาก
 ขึ้น ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค และให้คิดว่าเรามีความหวังเสมอ ถ้าหากเราคิดที่จะ
 แก้ไขปัญหานี้โดยไม่ยอมแพ้ ความว่า

ปัญหาที่เจอทุกวันนี้แคทมองเป็นบททดสอบนะคะ
 ไม่ใช่อุปสรรค เพราะบททดสอบมีให้เราก้าวข้าม มีให้แก้ไข ถ้าเรา
 ผ่านได้ หากเจออะไรที่หนักหนากว่านี้ในอนาคตก็จะไม่ย่อท้อ

อย่างแรก ต้องคิดว่าไม่มีอะไรจะมาทำร้ายเราได้ ชีวิต
 นี้ต้องเดินหน้าต่อไป ให้มองดูว่าเรายังมีพ่อแม่พี่น้องและเพื่อนๆ
 อีกมากมายที่คอยมองดูเรา ให้กำลังใจเรา อย่างที่สองคือ คิด
 แต่สิ่งที่ดีๆ เอาไว้ เพราะแม่คุณพ่อจะป่วยด้วยโรคที่ร้ายแรง แต่
 แคทไม่หมดหวัง ในคิดในแง่ร้าย เพียงแค่แก้ไขปัญหาไปตามที่
 เป็น

เพราะคนเราเกิดมามีเพียงชีวิตเดียวเท่านั้น หากเจอ
 ปัญหาแล้วยอมแพ้เลยก็นับว่าน่าเสียดายที่เกิดมา จริงไหมคะ”
 แคทริยา อิงลิช กล่าวด้วยหัวใจที่กล้าแกร่ง

(ชีวิต ฉบับที่ 343 เดือนมกราคม 2556 : 52)

บันทึกหัวใจแกร่งอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องเล่าของคุณเอมี กลิ่นประทุม ที่ตรวจพบว่า ปากมดลูกของตนมีเซลล์ผิดปกติพร้อมเจริญเติบโตเป็นมะเร็งปากมดลูก หลังการผ่าตัดสองเดือนคุณเอมี เมื่อแผลจากการผ่าตัดหายเรียบร้อยดีแล้ว คุณเอมีได้ปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิต ด้วยการให้ความสำคัญกับการดูแลตัวเอง และออกกำลังกายมากขึ้น “อย่างแรก คือ การทำงาน ถ้าเป็นไปได้มีจะรับละครครั้งละหนึ่งเรื่อง ไม่รับพร้อมกันหลายๆ เรื่อง เพราะแบบนั้นจะกระทบต่อการพักผ่อน อย่างที่สอง การออกกำลังกาย ตั้งใจว่า เราต้องมีระเบียบวินัยในเรื่องการออกกำลังกาย และบทเรียนที่ได้จากเจ็บป่วยนี้ ทำให้รู้ว่าคนที่รักษาร่างกายได้ดีที่สุดคือตัวเราเอง” เพราะคุณหมอที่รักษาเคยบอกว่า

ปัจจัยสำคัญที่สุดในการยับยั้งไม่ให้เซลล์ลุกลามคือ การดูแลร่างกายให้แข็งแรงเพราะไม่มียารักษา ถ้าร่างกายอ่อนแอเมื่อใด เซลล์ผิดปกติจะกระจายทันที นอกจากนี้คือการตรวจเช็คค่าเซลล์ผิดปกติเจริญเติบโตถึงขั้นไหน ซึ่งมีด้วยกัน 3 ชั้น หากเซลล์เจริญเติบโตถึงชั้นที่ 3 และลุกลามต่อไปจะกลายเป็นเซลล์มะเร็งปากมดลูกทันที

ดังนั้นต้องมี**ปฏิวัติตัวเอง**เพื่อยับยั้งเซลล์ผิดปกติไม่ให้ลุกลาม โดยการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตให้ดีต่อสุขภาพมากที่สุด

สำหรับมีการตรวจพบเซลล์ผิดปกติที่ปากมดลูกเป็นเหมือนสัญญาณเตือนให้หันมาใส่ใจสุขภาพตั้งแต่นั้นๆ เพราะหากพลาดทำเสียทีอีกครั้ง อาจพ่ายแพ้เซลล์ร้ายอย่างราบคาบโดยไม่ทันตั้งตัวค่ะ

(ชีวิต ฉบับที่ 362 เดือนพฤศจิกายน 2556 : 59)

เรื่องเล่า“หลังห้องผ่าตัด ตอนมะเร็งเยื่อโพรงมดลูก” คุณหมอผู้เล่าเรื่องได้เล่าถึงผู้ป่วยที่ชื่อ มาลี ว่าป่วยด้วยโรคมะเร็งเยื่อโพรงมดลูกในระยะที่สอง ต้องรักษาด้วยการผ่าตัดและการฉายรังสี แต่คุณมาลีไม่ยอมรักษา ทำให้คุณหมอต้องพยายามพูดโน้มน้าวใจจนคุณมาลีรับการรักษาจนหายเป็นปกติ

มาลีบอกว่า เป็นตายอย่างไรก็ไม่ขอตรวจภายใน ตามความเชื่อว่า ตนเองเป็นสาวบริสุทธิ์ คงเจ็บเวลาตรวจ ฉันทตามใจคนไข้ เปลี่ยนมาตรวจมดลูกด้วยเครื่องอัลตราซาวนด์แทน ผลการตรวจทางอัลตราซาวนด์พบว่า มดลูกโต มีเยื่อโพรงมดลูกหนามาก อาการต้องสงสัยจะเป็นมะเร็งเยื่อโพรงมดลูก

เธอปฏิเสธทันที แล้วพูดว่า “ไม่มีลูกไม่มีผิว ตายก็ตายไป ไม่มีอะไรให้ห่วง กลัวเจ็บ ไม่ชูดมดลูกหรอก ยิ่งถ้าเป็นมะเร็งก็ไม่รักษาหรอก ยอมตาย”

ฉันพยายามเกลี้ยกล่อมมาลีให้ชูดมดลูก โดยบอกว่า “ไม่เจ็บ ชูดแล้วเลือดจะได้หยุด แล้วจะได้ไปเก็บสายบัวได้ และให้แม่ของมาลีช่วยพูดจนมาลียอมเข้ารับการผ่าตัด

เมื่อมาถึงห้องผ่าตัด มาลีรีบบอกวิสัญญีแพทย์ว่า “ขอหลับก่อนนะ” อย่าให้ได้ยินเสียงก๊อๆ แก๊กๆ อะไรนะ กลัว” หมอตอบมาพูดอย่างใจดีว่า “ครับ ไม่ต้องกลัวครับ ให้หลับเดี๋ยวนี้เลย”

วิธีการรักษามะเร็งเยื่อโพรงมดลูกระยะที่สอง คือ ผ่าตัดมดลูก ปีกมดลูก และต่อมน้ำเหลืองออก ตามด้วยการใช้รังสีรักษา (ฝังแร่ ฉายแสง) คงต้องรักษาตัวนาน ทั้งยังอาจมีโอกาสหายจากโรคเพียงร้อยละ 60 จึงต้องคิดหาวิธีบอก เพราะมาลีสิ้นปากไว้ว่า หากเป็นมะเร็ง ขอยอมตาย จะไม่รักษาตัว

สุดท้ายมาลีบอกว่าไม่มีเงิน แต่ฉันบอกว่าไม่มีเงินไม่เป็นไร เตี้ยให้สังคมสงเคราะห์ของโรงพยาบาลช่วยเหลือค่า

รถ ค่าที่พัก ค่ากิน สุดท้ายของสุดท้ายมาสิจึงไม่รู้จะหา
ข้ออ้างอะไร เลยต้องไปรักษาตัวที่สถานพยาบาลแห่งนั้น โดย
การผ่าตัดและฉายแสง

เรื่องที่เราเล่ามานั้นเป็นเรื่องเมื่อสิบปีที่แล้ว ปัจจุบันมาสิ
เป็นเจ้าของร้านโอท็อปเล็กๆ ขายเม็ดบัวอบกรอบที่ตัวเอง แม่
ของเธอเสียชีวิตไปแล้วเมื่อปีก่อนด้วยโรคหัวใจ มาสิมีฐานะ
มาโรงพยาบาลคราใด มักจะเอาเม็ดบัวอบกรอบมาฝาก
พร้อมเล่าซ้ำๆ ว่า

“ไม่ได้หมอกับแม่ช่วยกันชักชวนให้ไปรักษา ฉันคง
ตายไปแล้ว นี่หมอรู้ไหมว่า ตอนไปรักษาตัวที่สถานพยาบาล
หมอบอกว่ามะเร็งมีสี่ระยะ ระยะหนึ่งเป็นน้อยที่สุด ระยะที่สี่
เป็นมากที่สุด ส่วนฉันนะเป็นระยะที่สอง”

“ตอนไปรักษานะ มีคนใช้ระยะหนึ่งเยอะเยอะเลยใจ
แป้วเลย กะว่าคงตายก่อนใครเป็นแน่ พอไปหาหมอที่ไร
คนใช้ระยะหนึ่งคนโน้นคนนี้ตายไปทีละคนสองคน แต่ฉันที่
ป่วยในระยะสองกลับไม่เป็นไร”

“นอกจากรอดชีวิตมานับสิบปีแล้ว ยังอ้วนท้วน
สมบูรณ์ กินต้อยต้อยอยู่เลยนะหมอ”

(ชีวิต ฉบับที่ 351 เดือนพฤษภาคม 2556 : 59)

เรื่องเล่าของคุณหมอหลังการผ่าตัด สะท้อนให้เห็นว่า คุณหมอ ไม่ได้มี
หน้าที่รักษาผู้ป่วยเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำหน้าที่ให้กำลังใจ โน้มน้าวใจ และ
ช่วยผู้ป่วยหาทางออกในการรักษาด้วย เห็นได้จากการที่คุณหมอให้นักสังคม
สงเคราะห์ของโรงพยาบาลช่วยเหลือค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร ของผู้ป่วย
เนื่องจากต้องเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลอื่นที่อยู่ห่างไกลจากบ้านของผู้ป่วย

จึงกล่าวได้ว่า กำลังใจและการช่วยหาทางแก้ไขปัญหาให้ผู้ป่วยของแพทย์นั้น ช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะรักษาตัวให้หายขาดจากโรคมะเร็งเหมือนกับที่คุณมาลี ผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งเยื่อบุโพรงมดลูกระยะที่สอง ที่ได้รับการรักษาจนหายเป็นปกติ

เรื่องเล่าหลังการผ่าตัด ตอนตัดอวัยวะชายก่อนเป็นมะเร็ง ผู้เล่าเรื่องคือ คุณหมอ เจ้าของไข้ของคุณสุรัสวดี (นามสมมุติ) โดยคุณเล่าว่า “เธอเป็นสาว รูปร่างสูงโปร่ง หุ่นเพรียวเหมือนนางแบบ อันที่จริงเธอก็ทำงานคล้ายนางแบบนั่นแหละ เพราะมีอาชีพหลักเป็นพริตตี้” “คนไข้หน้าตาดีมาก ตามคมโต ริมฝีปากบาง เรียวก มองด้านข้างเห็นจมูกโด่งเป็นสัน หน້ายาวรูปไข่ มีโหนกแก้ม ดูเท่ทันสมัย ผิวเธอขาวเหมือนมืออร่า” (ชีวจิต ฉบับที่ 364 เดือนธันวาคม 2556 : 52) แสดงให้เห็นว่า คุณสุรัสวดีเป็นผู้หญิงที่สวยงาม แต่กลับป่วยเป็นโรคระเคเทียมชาย หมายถึง “ผู้ที่มีโครโมโซมเป็นเอกซวาย (XY) แบบผู้ชาย มีลูกอวัยวะ แต่อวัยวะภายนอกไม่ว่าเต้านมหรืออวัยวะเพศแสดงออกว่าเป็นผู้หญิง เนื่องจากร่างกายไม่รับฮอร์โมนเพศชาย (Androgen Insensitivity Syndrome) ซึ่งกลุ่มอาการนี้พบได้น้อย มีเพียง 1 รายต่อผู้หญิง 20,000 ราย” (ชีวจิต ฉบับที่ 364 เดือนธันวาคม 2556: 53) เนื่องจากต่อมเพศที่อยู่ที่ขาหนีบอาจจะเปลี่ยนเป็นเนื้อร้ายหรือมะเร็งได้ แพทย์แนะนำให้ตัดลูกอวัยวะที่อยู่ในร่างกายบริเวณขาหนีบออก เพราะอาจจะเป็นมะเร็งได้ ท้ายสุดคุณสุรัสวดียินดีที่จะรับการผ่าตัด แต่สิ่งที่สำคัญที่ได้จากเรื่องเล่าเรื่องนี้ก็คือ ข้อคิดบางประการในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นว่าโลกนี้ยังมีความยุติธรรมอยู่ และในความโชคร้ายยังมีความโชคดีอยู่เสมอ ดังที่ผู้เขียนได้สรุปไว้ตอนท้ายของเรื่องว่า “คุณผู้อ่านที่รัก โลกนี้มีความยุติธรรมที่จะแบ่งให้ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แม้คุณสุรัสวดีจะโชคร้ายเป็นกะเทยเทียม แต่ความสวยงามของเธอไม่เป็นสองรองใคร ฉันทเองได้สังเกตเรื่องความยุติธรรมของโลกในคนหลายๆ คน พบว่า หากคนไหนโชคร้ายกว่าใครในเรื่องหนึ่ง เขาก็จะโชคดีกว่าใครในเรื่องหนึ่งหรือหลายๆ เรื่องเสมอ” (ชีวจิต ฉบับที่ 364 เดือนธันวาคม 2556 : 53)

จะเห็นได้ว่า ข้อคิด กำลังใจ และความประทับใจของผู้ป่วยที่มีต่อการรักษา หรือต่อแพทย์ผู้รักษาที่พบในเรื่องเล่าเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่องของผู้ป่วยหรือการเล่าเรื่องของแพทย์ผู้รักษา จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เรื่องเล่ามีลักษณะเฉพาะ มีความโดดเด่นว่างานเขียนประเภทอื่นที่นำเสนอเกี่ยวกับโรคมะเร็ง ดังคำพูดของป่าใหม่ที่มีต่อแพทย์ว่า “ไม่รู้เป็นไร...ครบปีต้องคิดถึงหมออยากมาหาหมอ ขออนุญาตให้ป่าใหม่มาหาหมอทุกปีเถอะนะ หมอนะ” (ชีวิตฉบับที่ 353 เดือนมิถุนายน 2556 : 43)

สรุปและอภิปรายผล

สรุปการศึกษาเรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยโรคมะเร็งจากนิตยสารชีวิต ในฐานะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่เป็น “สื่อ” กลางช่วยสื่อสารความหมายบางประการระหว่างผู้เล่าเรื่อง (ผู้ส่งสาร) ไปยังผู้อ่าน (ผู้รับสาร) โดยสาระที่แฝงอยู่ในเรื่องเล่า พบ 4 ลักษณะ คือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง วิธีการรักษาโรคมะเร็ง การสร้างกำลังใจเพื่อต่อสู้กับโรคมะเร็ง และข้อคิดบางประการที่ได้รับจากโรคมะเร็ง ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับผู้ป่วยที่กำลังเผชิญกับโรคมะเร็ง ดังนั้นประสบการณ์ ข้อคิด กำลังใจ ความประทับใจจากผู้เล่าเรื่องจึงเป็นคุณสมบัติพิเศษที่โดดเด่นของเรื่องเล่าที่แตกต่างจากเอกสารทางการแพทย์อื่นๆ

ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับเรื่องโรคมะเร็ง เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ช่วยสื่อสารให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านให้ได้รับความรู้ ข้อเท็จจริง ผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนได้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยลดความน่าสะพรึงกลัว ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้สามารถรับรู้และเข้าใจข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย ดังนั้นจึงมีการนำเสนอเรื่องโรคมะเร็งผ่านเรื่องเล่า จึงเป็นวิธีการนำเสนอข้อมูล เนื้อหาสาระแก่ผู้อ่านได้อย่างมีอรรถรส โดยจงใจให้ผู้รับสารต้องการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโรคที่ค่อนข้างรุนแรงและเป็นปัญหาชีวิตของคนใน

สังคมปัจจุบัน ดังเช่น ตัวอย่างเรื่องเล่าในคอลัมน์ “บันทึกหัวใจแกร่ง” และ “นิยายหมอกับคนไข้” ในนิตยสารชีวจิต เป็นต้น

เหตุผลที่ต้องสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งผ่าน “เรื่องเล่า” เพราะเรื่องเล่าเป็นงานเขียนที่สามารถสื่อสารความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ตลอดจนข้อคิด คำสั่งใจ ความประทับใจไปยังผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับผู้ป่วยที่กำลังเผชิญกับโรคมะเร็ง และยังช่วยให้ผู้อ่านที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงมีความกล้าหรือความต้องการที่จะรับรู้ข้อมูลเรื่องราวที่เกี่ยวกับโรคมะเร็งได้อย่างไม่กระอักกระอ่วนใจมากนัก “ประสบการณ์ ข้อคิด คำสั่งใจ ความประทับใจ” จากผู้เล่าเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยหรือแพทย์ผู้รักษาที่พบใน “เรื่องเล่า” ที่กล่าวมาแล้วนี้ ไม่สามารถถ่ายทอดผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทเอกสาร ตำรา หรือเอกสารทางการแพทย์ได้ เพราะเรื่องเล่าเป็นการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของผู้รับรู้ ซึ่งอิทธิพลของประสบการณ์ที่มีมาก่อน จะช่วยชักจูงให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้เรื่องราวที่ยังไม่เกิดขึ้นกับตนเองได้ดีกว่าการสื่อสารผ่านงานประเภทอื่น ดังนั้นสาระที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารแก่ผู้อ่านทั้ง 4 ลักษณะ อันได้แก่ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคมะเร็ง วิธีการรักษาโรคมะเร็ง การสร้างกำลังใจต่อสู้กับโรคมะเร็ง และข้อคิดบางประการที่ได้รับจากโรคมะเร็ง จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ตอบคำถามได้เป็นอย่างดีว่า ทำไมต้องสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งผ่านเรื่องเล่า ? นั่นเอง

ฉะนั้นการสื่อสารเรื่องโรคมะเร็งที่ปรากฏในนิตยสารชีวจิตในรูปแบบเรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วย ช่วยทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์ คำสั่งใจ แนวทางการป้องกัน และแนวทางการรักษาโรคมะเร็งได้เป็นอย่างดี ผ่านการเขียนด้วยกลวิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เช่น การเขียนโน้มน้าวใจ การเขียนให้ข้อคิดเห็น การเขียนให้กำลังใจ และการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ป่วยโรคมะเร็งรู้สึกว่าคุณสามารถจะใช้ชีวิตอยู่กับโรคมะเร็งได้อย่างเป็นปกติสุข ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ชีวจิตเป็นนิตยสารสุขภาพที่มีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะที่ดึงดูด สามารถครองใจผู้อ่านและครองตลาดมายาวนานถึง 17 ปี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเล่าเกี่ยวกับโรคมะเร็งของ นิตยสารสุขภาพทุกฉบับในปัจจุบันว่ามีเนื้อหาสาระที่มุ่งให้ความสำคัญกับเรื่องใด และมีลักษณะการนำเสนอที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร เพื่อจะได้มองเห็นลักษณะ เฉพาะที่โดดเด่นของเรื่องเล่าในนิตยสารสุขภาพในแต่ละฉบับ

2. ควรมีการศึกษาและประเมินความพอใจในการรับข้อมูลข่าวสาร ของผู้อ่านเรื่องเล่า นิตยสารชีวิต เพื่อจะได้ นำข้อมูลที่ได้รับจากผู้อ่าน ในฐานะ ผู้รับสารว่า ได้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคมะเร็งที่ นิตยสารชีวิตสื่อสารไป ยังผู้อ่านได้มากน้อยเพียงใด เพียงพอต่อความต้องการของผู้อ่านหรือไม่ และ ผู้อ่านต้องการให้นิตยสารนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม ประเภทเรื่องสั้นและนวนิยาย ที่นำเสนอเรื่องราวของผู้ป่วยโรคมะเร็ง เพื่อจะได้ ทราบและเข้าใจกลวิธีการเล่าเรื่องและการนำเสนอสาระในรูปแบบต่างๆ ที่ เกี่ยวกับโรคมะเร็งผ่านวรรณกรรม

เอกสารอ้างอิง

- จงจิต ศรีพรรณ โรเบิร์ต. (2543). **บรรณาธิกรณิตยสาร Magazine Editing**.
 เชียงใหม่ : ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จอมยุทธ์ (นามแฝง). (2557). **การเขียนเรื่องเล่า**. กรุงเทพฯ : บ้านจอมยุทธ์.
- ชุดิณฉาน์ ตรีอำรรค. (2552). **เรื่องเล่าความเจ็บป่วย : การนำเสนอตัวตน
 ของผู้ป่วยในสังคมหลังสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : ปริญญาอักษรศาสตร์
 มหาวิทยาลัย สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดี่ยว รัตธรรมกุล. (2555). **รอดและสุขกับมะเร็ง**. กรุงเทพฯ : บริษัท โอ. เอส.
 พรินติ้งเฮาส์ จำกัด.
- พจมาน มุลทรัพย์. (2551). **เรื่องเล่าของเกย์ในชุมชนวรรณกรรมออนไลน์ :
 กรณีศึกษากลุ่ม “บลูสกายโซไซตี้” ใน www.pantip.com**.
 กรุงเทพฯ : ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริและทรงภพ ขุนมธุรส. (2557). **รายงานการวิจัยเรื่องการ
 สื่อสารเรื่องโรคมะเร็งในนิตยสารชีวิต**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัย
 นวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- “วันมะเร็งโลก” ใน **ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2557, จาก
 เว็บไซต์ www.thairath.co.th/
- ไศลทิพย์ จารุภูมิ. (2557). “นิตยสาร” ใน **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน
 วัฒนธรรม และสังคม**. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). **ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลัง**

สมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรสุธี ชัยทองศรี. (2550). **บันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคมะเร็ง :**
คุณค่าและบทบาทในฐานะวรรณกรรมร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรสุธี ชัยทองศรี. (2554). “โชคดียี่สิบแปดวัน : การศึกษาเรื่องเล่าและบทบาท
หน้าที่ของบันทึกผู้ป่วยโรคมะเร็ง” ใน **วรรณวิทัศน์.** (ฉบับ 100 ปี
ชาตกาล ศาสตราจารย์พิเศษ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ).
ประคอง เจริญจิตรกรรม, (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อิรวดี ไตลังคะ. (2546). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง.** (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Mieke Bal. (1999). **Narratology: Introduction to the theory of
narrative.** (2nd edition). Toronto: University of Toronto Press.

ทฤษฎีการลุกฮือของชาวนากับการวิเคราะห์ การต่อสู้ของชาวนาอีสาน¹

Peasant Rebellion Theory and an Analysis of the Peasant Struggles in Isan

สมชัย ภัทรธรรณันท์²

บทคัดย่อ

งานเขียนทางวิชาการเกี่ยวกับการลุกฮือของชาวนาที่มีอยู่แม้ว่ามีคุณภาพการอย่างสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจสาเหตุของการจับอาวุธขึ้นสู้ของชาวนา แต่ทฤษฎีเหล่านี้มักจะทำให้เห็นว่า การลุกฮือของชาวนามีสาเหตุมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดเศรษฐกิจเชิงศีลธรรม การไตร่ตรองผลได้ผลเสียอย่างถี่ถ้วน ความขัดแย้งทางชนชั้น การขยายตัวหรือการขัดขวางเศรษฐกิจแบบตลาด หรือความอ่อนแอของรัฐ การวิเคราะห์เช่นนั้นมิอาจจำกัดในการอธิบาย ทำให้ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์การลุกฮือของชาวนาอีสานที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่มีลักษณะเฉพาะได้ เพื่อทำความเข้าใจการลุกฮือของชาวนาอีสาน ผู้เขียนทำการวิเคราะห์การต่อสู้ดังกล่าวผ่านการพัฒนาที่ไม่สม่าเสมอของการสร้างรัฐประชาชาติโดยใช้การต่อสู้ของชาวบ้านนาบัว และ ครอง จันดาวงศ์ เป็นกรณีศึกษา ทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า สาเหตุ ประเด็น และรูปแบบของการต่อสู้ของชาวนา มีความแตกต่างกันเนื่องจากถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยแตกต่างกันอย่างไรก็ดี การค้นพบนี้เป็นเพียงเครื่องเตือนใจว่าสาเหตุการลุกฮือของชาวนา

---

¹ เนื้อหาของบทความนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง ‘การลุกฮือของชาวนาอีสานกับการสร้างรัฐประชาชาติในประเทศไทย’ ผู้เขียนขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

² ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มีความหลากหลาย เราไม่สามารถมีทฤษฎีทั่วไปสำหรับใช้อธิบายการลูกฮือของ
ชวานาโดยไม่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละกรณีได้

คำสำคัญ: การลูกฮือของชวานาอีसान, นาบัว, ครอง จันดาวงศ์, พรรค
คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

Abstract

Existing academic works on peasant rebellion make significant contribution to understanding the cause of peasant armed uprisings. However, they tend to narrowly focus on a single factor, such as the violation of moral economy, class conflict, the expansion or obstruction of market economy, state weakness, or rational decision-making. The explanatory power of these theories are limits; they could not apply to the rebellion of Isan peasants that emerged under a unique context. This article tries to understand the struggle of Isan peasants through the unevenness of national state building by using the struggle of Nabau and Krong Chandawong as case studies. The two cases help us to see the complexity of causes, issues and forms of peasant struggles because they were integrated with the Thai state differently. This finding reminds us that the causes of peasant rebellions are varied. We cannot have a general theory of peasant rebellion without taking into account the specificity of each case.

Keywords: the rebellion of Isan peasants, Nabau, Krong Chandawong, Communist Party of Thailand

บทนำ

การลูกฮือของชาวนามีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของดินแดนต่างๆของโลก การปฏิวัติสังคมนิยมครั้งสำคัญอันได้แก่ การปฏิวัติฝรั่งเศส (1789) การปฏิวัติรัสเซีย (1917) และ การปฏิวัติจีน (1911) ล้วนมีการลูกฮือของชาวนาเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ในการโค่นล้มระบอบเก่า (old regime) ทำให้การปฏิวัติในประเทศเหล่านั้นประสบความสำเร็จ ถึงแม้ระบอบเก่าในประเทศเหล่านั้นจะเผชิญวิกฤติทางสังคมและการเมือง แต่วิกฤติดังกล่าวก็ไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดสถานการณ์ปฏิวัติได้ หากไม่มีการลุกฮือของชาวนา การปฏิวัติที่เกิดขึ้นก็จะไม่ดำเนินไปจนถึงที่สุดและอาจจบลงด้วยการปฏิรูปบางอย่างเท่านั้น (Skocpol, 1979: 112-113; 118) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พลังการต่อสู้ของชาวนาได้แสดงออกให้เป็นที่ประจักษ์เมื่อกองจรยุทธของชาวนาเวียดนามสามารถเอาชนะกองทัพอเมริกาซึ่งเป็นกองกำลังที่ทันสมัยที่สุดของโลกได้ (Wolf, 1999: iv) เนื่องจากความสำคัญของการต่อสู้ของชาวนาดังกล่าวทำให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการลูกฮือของชาวนาอย่างกว้างขวาง ในช่วงสามทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 นักวิชาการตะวันตกได้ถกเถียงกันในประเด็นนี้และการถกเถียงดังกล่าวได้นำไปสู่การปรับปรุงและทดสอบสมมุติฐานเดิม แต่ทว่าก็ไม่สามารถหาข้อยุติได้และทำให้เกิดความไม่ลงรอยทางทฤษฎีใหม่ๆขึ้นมาอีก (Kurtz, 2000: 93)

บทความนี้จะร่วมถกเถียงเกี่ยวกับการลูกฮือของชาวนาโดยใช้การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสานเป็นกรณีศึกษา การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาในภาคอีสานเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทยในศตวรรษที่ 20 ในช่วงทศวรรษ 2500-2520 ชาวนาในเขตป่าเขาของ 18 จังหวัดจากทั้งหมด 19 จังหวัดของภาคอีสาน (ปัจจุบันขยายเป็น 20 จังหวัด) ได้เข้าร่วมการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ชาวนาอีสานเหล่านี้คิดเป็นครึ่งหนึ่งของกองกำลังติดอาวุธของ พคท. (de Beer, 1978: 148) การต่อสู้ดังกล่าวได้สร้างผลสะท้อนทางการเมืองอย่างกว้างขวางทั้งภายในและต่างประเทศ ทำให้อีสานซึ่งเป็นดินแดนที่ถูกทอดทิ้งกลายเป็นจุดศูนย์กลางของความสนใจ ไม่เพียงแต่ของรัฐบาลไทยแต่รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านและมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาด้วย (สุเทพ สุนทรเกษม, 2548: 13) ด้วยความสำคัญดังกล่าว การวิเคราะห์การต่อสู้ของชาวนาอีสานจะมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจในการต่อสู้ของชาวนาโดยรวม เพื่อการนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์

การต่อสู้ด้วยอาวุธของชาวนาที่สำคัญอย่างยิ่งสองกรณี ได้แก่ กรณีนาบัว จังหวัดนครพนม ที่เป็นจุดเริ่มต้นการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสาน และกรณีครอง จันตาวงศ์ จังหวัดสกลนคร ที่นำไปสู่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธที่ตงพระเจ้าซึ่งเป็นฐานปฏิบัติการสำคัญในระยะเริ่มแรกของ พคท. ทั้งสองกรณีเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน แต่ว่ามีสาเหตุ ประเด็น และรูปแบบการต่อสู้ที่แตกต่างกัน เราจะอธิบายความแตกต่างนี้อย่างไร? เพื่อตอบคำถามดังกล่าวบทความเริ่มจากการพิจารณาถึงข้อจำกัดของทฤษฎีการลุกฮือของชาวนาที่มีอยู่ในการวิเคราะห์การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสานและเสนอแนวทางการศึกษาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธดังกล่าว หลังจากนั้นผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์การพัฒนาที่ไม่สม่าเสมอของรัฐประชาชาติไทยในอีสาน ตามด้วยการวิเคราะห์กรณีศึกษา

ข้อถกเถียงว่าด้วยทฤษฎีการลุกฮือของชาวนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

งานเขียนของ James C. Scott เรื่อง *The Moral Economy of the Peasantry: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia* (1976) เป็นงานเขียนเกี่ยวกับการลุกฮือขึ้นสู้ของชาวนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดชิ้นหนึ่ง ในทัศนะของ Benedict Anderson งานเขียนชิ้นนี้ของ Scott เป็นงานที่โดดเด่น เป็นหลักหมายบอกระยะทางในการศึกษาเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Anderson, 1977: 172) Scott หาคำอธิบายการลุกฮือขึ้นสู้ของชาวนาโดยการวิเคราะห์ว่าอะไรที่ทำให้ชาวนาโกรธแค้น (Scott, 1976: 4) โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจเชิงศีลธรรม (moral economy) มาวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดการลุกฮือขึ้นสู้ของชาวนาผ่านความสัมพันธ์ของชาวนากับเจ้าที่ดิน/รัฐ เขาเห็นว่าสังคมเกษตรในยุคก่อนทุนนิยม (precapitalist agrarian order) ไม่ใช่สังคมที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ชาวนาต้องจ่ายค่าเช่าแก่เจ้าที่ดินหรือเสียภาษีให้แก่รัฐ ขณะที่เจ้าที่ดิน/รัฐก็ให้ความช่วยเหลือบางอย่างที่เป็นหลักประกันความอยู่รอดแก่ชาวนา การแลกเปลี่ยนทางสังคมเช่นนี้ ได้กลายเป็นหลักการทางศีลธรรมและสิทธิเพื่อความอยู่รอดที่ชาวนายึดถือเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมในสังคม การละเมิดหลักการและสิทธิดังกล่าว อันเกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมและรัฐสมัยใหม่ภายใต้ระบอบอาณานิคมเข้าไปในชนบทได้ทำลายแบบแผนของความอยู่รอดของสังคมเกษตร

ยุคก่อนทุนนิยมนำมาซึ่งความไม่พอใจและทำให้เกิดการลุกฮือของชาวนา (Scott, 1976: 4-7)

การวิเคราะห์ของ Scott ถูกวิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนโดย Samuel Popkin ซึ่งเห็นว่าการลุกฮือของชาวนาไม่ได้มาจากการละเมิดหลักการของเศรษฐกิจเชิงจริยธรรม แต่มาจากการคำนวณผลได้ผลเสียของการกระทำดังกล่าวที่มีต่อพวกเขา Popkin เห็นว่าชาวนาจะไม่เข้าร่วมการลุกฮือ เว้นเสียแต่การกระทำดังกล่าวจะได้ประโยชน์มากกว่าสิ่งที่ต้องเสียไป (Popkin, 1979: 24-25) ด้วยเหตุนี้ หากต้องการให้ชาวนาเข้าร่วมการลุกฮือจำเป็นต้องสร้างสิ่งจูงใจแบบเฉพาะเจาะจง (selective incentives) ต่อพวกเขา (Popkin, 1979: 253)

Jeffrey Paige เห็นด้วยกับ Popkin ในประเด็นที่ว่า การวิเคราะห์ของ Scott ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ไม่เห็นด้วยกับข้อสรุปของ Popkin ในทัศนะของ Paige ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการลุกฮือของชาวนาคือโครงสร้างทางชนชั้นไม่ใช่สิ่งจูงใจแบบเฉพาะเจาะจง ที่ Popkin กล่าวอ้าง (Paige, 1983: 705-706) Paige เห็นว่าการขูดรีดของเจ้าที่ดินทำให้ชาวนาเกิดจิตสำนึกทางชนชั้น (class consciousness) เมื่อมีพรรคปฏิวัติที่เข้มแข็งพอที่จะเป็นพลังทางการเมืองที่นำเชื่อถือได้ชาวนาจะให้การสนับสนุนแก่พรรคดังกล่าว (Little, 1989: 4-5)

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีที่กล่าวมานี้ชี้ถึงสาเหตุที่ทำให้ชาวนาจับอาวุธขึ้นต่อต้านรัฐแตกต่างกัน ดูเหมือนว่านี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในการศึกษาการลุกฮือของชาวนาที่พบเห็นได้ทั่วไป กล่าวคือสาเหตุการลุกฮือของชาวนาจะไม่เหมือนกันในแต่ละกรณี เช่น การศึกษาของ Theda Skocpol เกี่ยวกับการลุกฮือของชาวนาในการปฏิวัติฝรั่งเศส รัสเซียและจีน พบว่าการลุกฮือของชาวนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อรัฐที่เคยมีเอกภาพและรวมศูนย์อ่อนแอลง (Skocpol, 1979: 117) ส่วนงานของ Ralph Thaxton เห็นว่าการลุกฮือต่อต้านรัฐบาลของชาวนาในที่ราบตอนเหนือของจีน เกิดจากความไม่พอใจต่อมาตรการที่ขัดขวางการค้าเกลือตามกลไกของตลาดเสรี (Thaxton, 1990: 352-357, 364-367)

ความเห็นที่แตกต่างกันที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้นำเอาแง่มุมที่น่าสนใจอันหลากหลายมาสู่เวทีการถกเถียงทางวิชาการ นับเป็นคุณูปการที่สำคัญอันทรงคุณค่าต่อการศึกษาการลุกฮือของชาวนา ในขณะที่เดียวกันความแตกต่างของแนวคิดเหล่านี้ก็เป็นเรื่องเตือนใจว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดการลุกฮือของชาวนา นั้นมีความหลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้นปัจจัยเดียวกัน เช่น การขยายตัวของรัฐ/

ตลาด อาจขัดขวางหรือนำไปสู่การลุกฮือของชาวนาก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนชาวนานั้นๆ ซึ่งทำให้เกิดความหลากหลายของชาวนา ดังที่ Johnson et al. ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับชาวนาอย่างน่าสนใจว่าไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ‘ชาวนาทัวไป’ (generic peasantry) ชาวนานั้นมีความแตกต่างหลากหลายตามสภาวะแวดล้อมของท้องถิ่นและอิทธิพลของประวัติศาสตร์ (2005: 946) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะสร้างทฤษฎีทั่วไปที่สามารถอธิบายการลุกขึ้นสู้ของชาวนาโดยไม่คำนึงถึงเวลาและสถานที่ได้ ความเห็นดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการศึกษาเกี่ยวกับการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสาน

แนวทางในการศึกษาการลุกฮือของชาวนาอีสาน

ในการศึกษาการลุกฮือของชาวนาอีสานผู้เขียนพบว่าถึงแม้ว่าทฤษฎีที่กล่าวถึงข้างบนนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษากการลุกขึ้นสู้ของชาวนาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ทฤษฎีเหล่านี้มีข้อจำกัดในการวิเคราะห์การลุกฮือของชาวนาอีสาน เพราะการลุกฮือดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ไม่สามารถอธิบายได้โดยปัจจัยต่างๆที่ปรากฏในทฤษฎีการลุกฮือของชาวนาที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดเศรษฐกิจเชิงศีลธรรม ความขัดแย้งทางชนชั้น การขยายตัวหรือการขัดขวางเศรษฐกิจแบบตลาด ความอ่อนแอของรัฐ หรือการไตร่ตรองผลได้ผลเสียอย่างถี่ถ้วน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างแนวทางการศึกษาใหม่ขึ้นมาในที่นี้ผู้เขียนจะทดลองเสนอการวิเคราะห์การลุกฮือของชาวนาอีสานผ่านการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอของการสร้างรัฐประชาชาติไทย แนวทางการศึกษานี้ได้รับแรงดลใจมาจากกฎการพัฒหน้าที่ไม่สม่ำเสมอ (the law of uneven development) ของ Leon Trotsky

ในทัศนะของ Trotsky ความไม่สม่ำเสมอ (unevenness) เป็นกฎทั่วไปที่สุดของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ กฎดังกล่าวปรากฏให้เห็นในการพัฒนาของทุนนิยมโลกที่มีประเทศที่พัฒนาก้าวหน้าไปก่อนดำรงเคียงคู่กับประเทศที่ล้าหลัง การพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอนี้ได้ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อประเทศที่ล้าหลังให้รีบเร่งพัฒนา เมื่อเป็นเช่นนี้มันก็จะนำเราไปสู่กฎอีกกฎหนึ่งที่เรียกว่ากฎ

การพัฒนาเชิงซ้อน การพัฒนาเชิงซ้อนหมายถึงการพัฒนาที่ผสมผสานขั้นตอนต่างๆของการพัฒนารวมทั้งสิ่งเก่าและใหม่เข้าไว้ด้วยกัน การพัฒนาเช่นนี้เกิดขึ้นได้เพราะประเทศที่พัฒนาที่หลังสามารถนำเอาความก้าวหน้าทั้งปวงที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์ได้ ทำให้สามารถพัฒนาแบบก้าวกระโดดไม่ต้องผ่านขั้นตอนต่างๆที่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ผ่านมา (Trotsky, 1979: 26-27) Davidson ได้ชี้ให้เห็นว่าในทัศนะของ Trotsky ความไม่สม่ำเสมอที่แสดงออกเป็นความก้าวหน้าและล่าช้าไม่ได้ดำรงอยู่แยกจากกัน หากแต่ผสมผสานซับซ้อนอยู่ในองค์ประกอบของสังคม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในลักษณะที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในยุคประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ด้านหนึ่ง รัฐประเทศที่ล่าช้ารับเอาความรู้ทักษะ การจัดการกรก้าวหน้าจากภายนอกก็เพื่อรักษาสถานะดั้งเดิมของตนไว้ ในอีกด้านหนึ่ง ความก้าวหน้านั้นก็ทำให้เกิดพลังต่อต้านรัฐใหม่ๆขึ้นมา (Davidson, 2006: 22)

ถึงแม้ว่ากฎการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอของ Trotsky จะเป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นเพื่อวิเคราะห์การพัฒนาของทุนนิยมโลก แต่ในเวลาต่อมาก็ได้มีความพยายามที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวให้กว้างขวางยิ่งขึ้น Novack ได้ขยายการวิเคราะห์ของ Trotsky ให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆของสังคมมนุษย์ เขาเห็นว่า กฎการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอไม่ได้เป็นแค่กฎการพัฒนาทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เป็น ‘หนึ่งในกฎพื้นฐานของกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ’ (van der Linden, 2007: 149-150) การวิเคราะห์เช่นนี้ทำให้กฎการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอของ Trotsky นอกจากใช้ศึกษาพัฒนาการของทุนนิยมโลกแล้ว ยังสามารถใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์อื่นของสังคมได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งวิเคราะห์ความไม่สม่ำเสมอของการสร้างรัฐประชาชาติและการลุกฮือของชาวนา

ในฐานะที่เป็นกฎการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง เมื่อนำมาประยุกต์ใช้วิเคราะห์การสร้างรัฐประชาชาติไทย กฎการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอทำให้เราพิจารณาการสร้างรัฐประชาชาติไทยว่าไม่ได้เสร็จสมบูรณ์เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครองเพื่อรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในปี พ.ศ. 2435 หากแต่มองการสร้างรัฐประชาชาติดังกล่าวในฐานะที่เป็นกระบวนการที่ความพยายามในการผนวกเอาหัวเมืองต่างๆซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่ดินแดนของคนไทยเข้ามาไว้ภายใต้การปกครองของกรุงเทพไม่ได้สำเร็จเสร็จสิ้นในเวลาเดียวกัน ระดับความสำเร็จของการปฏิรูปแตกต่างกันไปจากพื้นที่สู่พื้นที่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง

อาทิเช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ เป็นต้น กล่าวโดยทั่วไปเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของกลไกการปกครองของรัฐจะถูกผนวกเข้ากับกรุงเทพก่อนชนบท ส่วนการผนวกชนบทเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประเทศไทยก็มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งมีชนบทบางแห่งที่แม้ว่ากระบวนการสร้างรัฐประชาชาติจะได้ดำเนินมาหลายปีแล้วก็ยังมีสถานะแทบไม่ต่างจากเดิมมากนัก การดำรงอยู่เคียงคู่กันของพื้นที่สองประเภทที่กล่าวมานี้เป็นการแสดงออกของสิ่งที่เรียกว่าความเป็นเชิงซ้อนภายในรัฐประชาชาติไทย

การพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอและเป็นเชิงซ้อนของการสร้างรัฐประชาชาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวนามีความซับซ้อน ในพื้นที่ที่ยังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยอย่างสมบูรณ์ พื้นที่เหล่านี้มีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐน้อยมาก ชาวนาในพื้นที่เหล่านี้แทบจะไม่รับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในส่วนอื่นของประเทศเลย การที่รัฐไทยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพื้นที่เหล่านี้น้อยมากทำให้ชาวนายังคงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ดั้งเดิมไว้ค่อนข้างเหนียวแน่น ทำให้พวกเขามีความแปลกแยกกับอัตลักษณ์ของรัฐประชาชาติไทย และความแตกต่างทางอัตลักษณ์ได้นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวนา

ส่วนในพื้นที่ที่ถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยโดยพื้นฐาน การเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างชนบทกับเมือง ทำให้ชาวนารับเอาความคิดใหม่ๆ จากเมืองที่สำคัญคือความคิดเรื่องเอกราชของชาติและประชาธิปไตย นอกจากนี้ ชาวนายังมีโอกาสและช่องทางใหม่ๆ ในการเรียกร้องผลประโยชน์ผ่านหน่วยงานราชการและรัฐสภาเมื่อประเทศประเทศปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เป็นที่น่าสังเกตว่าการเรียกร้องของชาวนาในพื้นที่ประเภชนี้มักจะมุ่งตรงไปที่รัฐ ทั้งนี้เพราะรัฐประชาชาติได้รวมศูนย์อำนาจและงบประมาณไว้ในมือ จึงถูกมองว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา นักทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ชี้ให้เห็นว่าการเรียกร้องไปที่รัฐเป็นลักษณะสำคัญของการปฏิบัติการรวมหมู่ (collective action) ที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐสมัยใหม่ (McAdam, McCarthy and Zald, 1988: 699) การมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐเช่นนี้ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ศูนย์กลางอำนาจรัฐ เช่น การเปลี่ยนการปกครองจากประชาธิปไตยเป็นเผด็จการ หรือในทางตรงกันข้าม สามารถส่งผลกระทบต่ออย่าง

สำคัญต่อการต่อสู้ของชาวนาในชนบทอันห่างไกลได้ การปิดกั้นช่องทางการเรียกร้องของชาวนานำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างรัฐกับชาวนา

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอและเป็นเชิงซ้อนของการสร้างรัฐประชาชาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวนาในพื้นที่ทั้งสองประเภทดังกล่าวมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวนากับรัฐแตกต่างกันตามไปด้วย ที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางการศึกษาการต่อสู้ด้วยอาวุธของชาวนาอีสาน ต่อไปเราจะหันไปพิจารณาว่าความไม่สม่ำเสมอในการสร้างรัฐประชาชาติในอีสานเกิดขึ้นได้อย่างไร

ความไม่สม่ำเสมอของการสร้างรัฐประชาชาติในอีสาน

เมื่อรัชกาลที่ 5 ได้ทำการปฏิรูปการปกครองเพื่อสร้างรัฐสมบูรณาญา - สิทธิราชย์ขึ้นในสยาม ในปีพ.ศ. 2435 การปฏิรูปดังกล่าวก็เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างรัฐประชาชาติด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2530: 74-76) อีสานหรือที่กรุงเทพฯ เรียกว่า ‘หัวเมืองลาว’ ได้ถูกผนวกเข้ากับรัฐไทย อย่างไรก็ตาม หลังการปฏิรูปดังกล่าวหลายทศวรรษ ในขณะที่เมืองในภูมิภาคได้ถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยแล้ว ยังมีชนบทอีสานเป็นจำนวนมากไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยอย่างสมบูรณ์ ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ในปี พ.ศ. 2440 และข้อบังคับหัวเมืองในปี พ.ศ. 2442 เพื่อจัดระเบียบการปกครองหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ให้อยู่ภายใต้การปกครองแบบรวมศูนย์ของกรุงเทพฯ แต่ดูเหมือนว่ามีแต่ในระดับจังหวัดเท่านั้นที่สามารถดำเนินการบังคับใช้อย่างจริงจัง (เดช บุญนาค, 2548: 145) ส่วนการปกครองระดับล่างดำเนินไปอย่างล่าช้า กรมหลวงดำรงราชานุภาพให้เหตุผลว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาตคนที่มีความสามารถและขาดงบประมาณในการพัฒนาบุคลากร (เดช บุญนาค, 2548: 224-225) ในทัศนะของเดช บุญนาค ต้องรอถึงปี พ.ศ. 2458 การปกครองระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านจึงประสบความสำเร็จในระดับเดียวกันกับการปกครองระดับมณฑลและจังหวัด (เดช บุญนาค, 2548: 241) นี่คือความสำเร็จอันสำคัญในการสร้างรัฐประชาชาติไทยอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ยังมีหลายท้องที่ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ที่ยังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยอย่างสมบูรณ์ รัฐเข้าไปปกครองชาวบ้านน้อยมาก ที่เป็นเช่นนี้สาเหตุหนึ่งมาจากความทุรกันดารของการคมนาคมระหว่างเมืองกับชนบท ในกรณีของชนบทอีสานจนกระทั่งทศวรรษ 2500 จึงมีการสร้างถนนไปสู่ชนบท (Kamala, 1997: 223) แต่ก็ไม่ทั่วถึง เช่น

ในปี 2511 หมู่บ้านบางแห่งในจังหวัดมหาสารคามยังอยู่อย่างโดดเดี่ยว ชาวบ้านต้องเดินทางเข้าตัวอำเภอด้วยเท้าซึ่งต้องใช้เวลา 3-4 ชั่วโมง และผู้คนจะเดินทางออกนอกหมู่บ้านราวเดือนละครั้งเท่านั้น (Young, 1968: 874)

นอกจากนี้ ความล่าช้าในการสร้างรัฐประชาชาติในบางพื้นที่ของอีสานยังเกิดจากความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสอีกด้วย กล่าวคือในช่วงทศวรรษ 2400 ฝรั่งเศสได้ขยายการล่าอาณานิคมเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้เกิดความขัดแย้งกับไทยซึ่งยึดครองลาวอยู่ก่อนแล้ว ความขัดแย้งนำไปสู่สงครามระหว่างสองฝ่าย ไทยเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 สนธิสัญญาดังกล่าวนอกจากจะทำให้ไทยเสียอำนาจอกรครอบครองลาวให้แก่ฝรั่งเศสแล้ว ยังต้องสูญเสียอำนาจอกรควบคุมบางส่วนเหนือดินแดนในภาคเหนือและอีสานที่อยู่ภายในรัศมี 25 กิโลเมตรของฝั่งแม่น้ำโขง โดยบริเวณดังกล่าวถึงแม้ว่าจะเป็นของไทยแต่ถูกกำหนดให้เป็นเขตปลอดทหารและปลอดภาษี (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2552: 19-34) นอกจากนี้ สนธิสัญญายังกำหนดอีกว่าคนลาว เวียดนามและเขมร ในฐานะที่เป็นคนในอาณัติของฝรั่งเศสสามารถที่จะเดินทางไปมาในเขตปลอดทหาร 25 กิโลเมตรในดินแดนไทยได้ และคนในอาณัติของฝรั่งเศสสามารถทำงานหรืออยู่อาศัยในไทยได้โดยการจ่ายภาษีปีละสี่บาทต่อคน ด้วยสิทธิพิเศษดังกล่าว รวมทั้งโครงการก่อสร้างที่มากขึ้นในอีสานตั้งแต่ทศวรรษ 2450 ทำให้คนจากอินโดจีน เช่น จากภาคกลางของเวียดนาม เป็นต้น เดินทางเข้ามายังภาคอีสานมากขึ้น (Goscha, 1999: 22)

การที่คนจากอินโดจีนสามารถเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นกรณีพิเศษไม่ได้เกิดจากคนบังคับของฝรั่งเศสดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการดำเนินนโยบายแข่งขันกับฝรั่งเศสของฝ่ายไทยในเวลาต่อมาอีกด้วย ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ทางของไทยได้เปลี่ยนนโยบายต่อผู้อพยพจากอินโดจีนเพื่อกระตุ้นให้พวกเขาเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่าการอพยพดังกล่าวเป็นผลดีต่อไทยเพราะเป็นการเพิ่มประชากรบริเวณพรมแดนตรงข้ามกับอินโดจีนฝรั่งเศส (Goscha, 1999: 118-119) นอกจากการดำเนินนโยบายชักจูงผู้อพยพจากอินโดจีนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในอีสานแล้ว เพื่อ

ต่อต้านการขยายอำนาจของฝรั่งเศสไทยยังได้ร่วมมืออย่างลับๆกับขบวนการต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสในอินโดจีนด้วย (Goscha, 1999: 23)

เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองอินโดจีนแทนฝรั่งเศสในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 ป.พิบูลสงคราม ได้ตัดสินใจเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ปรีดี พนมยงค์ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น ในอีสานขบวนการเสรีไทยได้จัดตั้งค่ายฝึกอาวุธขึ้นทั้งหมด 21 แห่ง (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2546: 320) ในการต่อต้านญี่ปุ่น เสรีไทยได้ประสานการเคลื่อนไหวกับขบวนการกู้ชาติในอินโดจีน เวียดนามในอีสานได้ช่วยสร้างฐานต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับๆที่นาแก จังหวัดนครพนม ตามการร้องขอของปรีดี ค่ายเสรีไทยที่นาแกมีเยาวชนเวียดนาม 20-30 คนทำหน้าที่ผลิตอาวุธ (Goscha, 1999: 126-128) นอกจากนี้เวียดนามที่แล้วในค่ายเสรีไทยยังมีชาวลาวที่ต่อสู้เพื่อเอกราชมาร่วมฝึกอาวุธด้วย ขบวนการกู้เอกราชลาวได้ส่งพลพรรคมาฝึกเป็นรุ่นๆ ตั้งแต่ 10-25 คนจนถึง 100 คน (ปรีชา ธรรมวินทร, 2553: 91)

หลังจากญี่ปุ่นถอนตัวออกจากอินโดจีนแล้วฝรั่งเศสได้หวนกลับเข้ามาในอินโดจีนอีกครั้ง ในลาว ฝรั่งเศสได้เข้าโค่นล้มรัฐบาลลาวอิสระที่จัดตั้งขึ้นหลังความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น แล้วยึดครองเวียงจันทน์และหลวงพระบาง การปฏิบัติการของฝรั่งเศสทำให้ชาวเวียดนามที่อาศัยในลาวหนีข้ามมาฝั่งไทยราว 50,000 คน รวมทั้งมีคนลาวประมาณ 4,000 คนอพยพมาด้วย (Goscha, 1999: 155) ภายหลังสงคราม รัฐบาลปรีดี พนมยงค์ ยังคงให้ความช่วยเหลือแก่ขบวนการกู้ชาติในอินโดจีนต่อไป ผู้นำลาวอิสระที่หลบหนีการกวาดล้างของฝรั่งเศสได้จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นที่กรุงเทพฯ ไทยได้กลายเป็นทั้งที่หลบภัยและศูนย์บัญชาการต่อต้านฝรั่งเศสของลาวอิสระ (ศุขปรีดา พนมยงค์, 2553: 56-95) ลาวอิสระและเวียดนามก็ได้ส่งคนมาฝึกอาวุธที่อีสานหลายรุ่น นอกจากนี้ ขบวนการดังกล่าวยังได้รับความช่วยเหลือด้านอาวุธและการเงินจากรัฐบาลไทยด้วย ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2490 ปรีดีและขบวนการกู้ชาติอินโดจีนได้ประกาศจัดตั้งสันนิบาตแห่งเอเชียอาคเนย์ โดยมีวัตถุประสงค์ต่อต้านการกลับคืนมาของลัทธิล่าอาณานิคมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการต่อสู้เพื่อเอกราช สันนิบาตแห่งเอเชียอาคเนย์ได้เลือก เตียง ศิริขันธ์ เป็นประธาน ตรานวานเกียว เป็นรองประธาน ถวิล อุดล เป็นประชาสัมพันธ์ เจ้าสุพานวง เป็นเลขาธิการ เลอ ฮาย เป็นเหรัญญิก (ปรีชา ธรรมวินทร, 2553: 93-95; ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2546: 439)

การร่วมมือระหว่างปริทัศน์กับขบวนการกู้ชาติอินโดจีนในนามสันนิบาตแห่งเอเชียอาคเนย์สิ้นสุดลงเมื่อเกิดการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 (ปริชาธรรมวินทร, 2553: 97) การรัฐประหารได้นำเอาจอมพล ป. กลับสู่อำนาจอีกครั้งหนึ่ง จอมพลป. ได้ดำเนินการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองอย่างรุนแรง ปริทัศน์ต้องหลบหนีออกนอกประเทศ ผู้สนับสนุนปริทัศน์ที่เป็นอดีตเสรีไทยหลายคนถูกจับและถูกเข่นฆ่า ถึงแม้จะมีการยุบสันนิบาตแห่งเอเชียอาคเนย์ จอมพล ป. ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายอินโดจีนของไทย จากเอกสารการประชุมระดับสูงของเวียดนามที่ฝรั่งเศสยึดได้ ทำให้เราทราบว่ารัฐบาลใหม่ของไทยอนุญาตให้เวียดนามปฏิบัติการณ์ในไทยได้ต่อไป การตัดสินใจดังกล่าวน่าจะเกิดจากการที่จอมพล ป. ยังเห็นว่าฝรั่งเศสเป็นภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของไทย อย่างไรก็ตาม นโยบายต่อขบวนการกู้ชาติอินโดจีนดังกล่าวก็เป็นนโยบายชั่วคราวเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศทำให้ไทยปรับเปลี่ยนนโยบายตามไปด้วย ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2492 พรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งได้รับชัยชนะในสงครามกลางเมือง ได้เปลี่ยนการปกครองจีนเป็นระบอบสังคมนิยม ต่อมา ในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2493 จีนและสหภาพโซเวียต ได้รับรองรัฐบาลเวียดนามเหนือ การรับรองดังกล่าวเป็นการเริ่มสงครามเย็นในเอเชียอาคเนย์ สหรัฐฯ เห็นว่าจีนเป็นตัวเชื่อมการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์จากยุโรปตะวันออกสู่เวียดนามเหนือ จึงมุ่งมั่นที่จะหยุดยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ทุกวิถีทาง เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 สหรัฐฯ ได้เริ่มปฏิบัติการณ์อย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประเทศที่ไม่ได้ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ในเอเชีย จากปี พ.ศ. 2493 สหรัฐฯ ได้เพิ่มความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่ประเทศไทย โดยไทยต้องเปลี่ยนนโยบายต่อขบวนการกู้ชาติอินโดจีนเป็นการแลกเปลี่ยน ซึ่งในทางรูปธรรมก็คือไทยต้องร่วมมือกับฝรั่งเศสในอินโดจีน ตัดความสัมพันธ์กับเวียดนามเหนือ และเข้าร่วมกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของสหรัฐฯ (Goscha, 1999: 314-315)

ในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลไทยได้แจ้งกับรัฐบาลลาวพลัดถิ่นที่กรุงเทพฯ ให้ย้ายออกจากประเทศไทย (ภูมิ วงวิจิตร, 2546: 95) อีกหนึ่งปีให้หลัง จอมพล ป. นายกรัฐมนตรีได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ และถอนการสนับสนุนขบวนการเวียดนามห์ พร้อมทั้งหันไปสนับสนุนรัฐบาลเบาไตซึ่งเป็นศัตรูของ

ขบวนการเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาหนุนหลังแทน การตัดสินใจดังกล่าวของจอมพล ป. เป็นไปเพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของเขา (พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, 2549: 9) เมื่อเวียดนามเหนือเอาชนะฝรั่งเศสที่ Dien Bien Phu ในปี พ.ศ. 2497 (Goscha, 1999: 314) ไทยได้กระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯขึ้นอีกขั้นหนึ่งโดยตัดสินใจเข้าร่วมองค์การสนธิสัญญาป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ) (Southeast Asia Treaty Organization - SEATO) ที่สหรัฐฯจัดตั้งขึ้น (พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวครพันธุ์, 2549: 10) อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลไทยตัดความสัมพันธ์กับขบวนการกู่ชาติในอินโดจีนก็ไม่ได้ทำให้ความผูกพันอันยาวนานของประชาชนทั้งสองฝั่งสิ้นสุดลง แม้จะมีความยากลำบากในการติดต่อสัมพันธ์มากขึ้น แต่ความผูกพันดังกล่าวยังคงอยู่ดังที่เราจะแสดงให้เห็นต่อไปโดยผ่านกรณีของบ้านนาบัวซึ่งเป็นชุมชนชาวนาที่ยังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยอย่างสมบูรณ์

ความไม่สม่ำเสมอในการสร้างรัฐชาติและอัตลักษณ์เชิงซ้อนของชาวนาบัว

บ้านนาบัว ตั้งอยู่ในอำเภอเรณูนคร (ในอดีตขึ้นอยู่กับอำเภอธาตุพนม) จังหวัดนครพนม ธาตุพนมเป็นเมืองชายแดนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ส่วนเรณูนครและนาบัวอยู่ห่างจากแม่น้ำโขง 5 และ 17 กิโลเมตรตามลำดับ จึงอยู่ในเขตปลอดทหารตามสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีชาวผู้ไทถูกกวาดต้อนมาตั้งหลักแหล่งในหลายพื้นที่ของภาคอีสานรวมทั้งอำเภอเรณูนครด้วย ชาวผู้ไทเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้เข้าไปบุกเบิกที่ทำกินใหม่บริเวณลำน้ำบังในปี พ.ศ. 2434 (ก่อนการปฏิรูปของรัชกาลที่ 5 หนึ่งปี) ต่อมา ในปี พ.ศ. 2445 ได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเรียกว่าบ้านนาบัว (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552)

เนื่องจากลุ่มน้ำบังมีที่ดินอย่างเหลือเฟือเพื่อให้ชาวนาบัวมีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ชาวนาบัวก็มีข้อจำกัดในการครอบครองที่ดินเพราะปัจจัยในการผลิตที่ล้าหลัง ทำให้ไม่สามารถบุกเบิกที่ทำกินได้เพียงพอ เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาวนาบัวจึงแทบจะไม่มี ความแตกต่างทางชนชั้น กล่าวคือ พวกเขาต่างก็เป็นเกษตรกรรายย่อยแทบทั้งสิ้น ไม่ปรากฏมีผู้ถือครองที่ดินขนาดใหญ่หรือชาวนาไร้ที่ดินในหมู่บ้าน (บันทึกสนาม, 19 ธันวาคม 2549) ชาวบ้านเกือบทั้งหมดทำการผลิตแบบพอยังชีพที่ผลิตข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือน การผลิตเพื่อขายแทบจะไม่มีเลย ในทศวรรษ 2480 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึง

เริ่มมีการค้าขายระหว่างคนนาบัวกับคนภายนอกมากขึ้น พ่อค้ามั่งคั่งที่เป็นชาวเวียดนาม (ไสว แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552) และคนท้องถิ่นที่ชาวบ้านเรียกว่า ‘นายฮ้อย’ เข้ามาซื้อข้าว วัว ควาย เพื่อนำไปขายยังภาคกลาง ถึงจะมีการค้าขายบ้าง เป้าหมายของการผลิตยังคงเพื่อการยังชีพอยู่ดี (ธันวา ใจเที่ยง, 2546: 97-98)

นอกจากมีเศรษฐกิจแบบพอยังชีพแล้ว ชาวนาบัวยังมีชีวิตที่โดดเดี่ยว นอกจากพ่อค้าแล้ว คนทั่วไปก็แทบจะไม่ค่อยได้ติดต่อสัมพันธ์กับเมืองเท่าใดนัก ในสมัยนั้นการเดินทางระหว่างนาบัวกับเมืองที่ใกล้ที่สุดคือตัวอำเภอเรณูนครยังเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะยังไม่มีถนนเชื่อมติดต่อกัน จนกระทั่งหลังการปะทะกันระหว่างตำรวจกับกองกำลังอาวุธของ พคท. บริเวณบ้านนาบัวในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2508 (รายละเอียดจะกล่าวถึงต่อไป) ทางทหารจึงดำเนินการสร้างถนนเข้าไปยังหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2510 (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่ทางการเข้ากวาดล้างจับกุมชาวนาบัวอย่างขนานใหญ่ (รายละเอียดจะกล่าวถึงต่อไป) ชาวนาบัวมีอิสระจากอำนาจรัฐไทยสูงมาก นอกจากการตั้งคนท้องถิ่นให้เป็นผู้ใหญ่บ้านเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐแล้ว ทางทหารไทยไม่ได้ส่งเจ้าหน้าที่ประเภทอื่นๆ เข้าไปปกครองนาบัวโดยตรงเลย สำหรับผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านถือว่าเขาเป็นเพื่อนบ้านมากกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านนอกจากแจ้งข่าวจากทางอำเภอแล้วที่สำคัญคือการพาชาวบ้านไปเสียภาษีที่อำเภอ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้าไปในหมู่บ้านเป็นเวลาสั้นๆ เป็นครั้งคราว โดยทั่วไปในรอบหนึ่งปีพวกเขาจะเข้าไปในหมู่บ้านประมาณ 4 ครั้งหรือน้อยกว่านั้น (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552)

สิ่งบ่งบอกถึงระดับของความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐไทยของนาบวยังแสดงออกในด้านอื่นๆ อีก เช่น การเกณฑ์ทหารซึ่งเป็นการแสดงออกของการมีอำนาจเหนือประชาชนของการปกครองแบบรัฐประชาชาติเกิดขึ้นที่นาบัวล่าช้ามาก กล่าวคือ จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีการเกณฑ์ทหารที่นาบัว แต่การเกณฑ์ดังกล่าวดำเนินอยู่เพียง 4 ปี (2483-2486) หลังจากนั้นก็ไม่ได้มีการเกณฑ์ทหารที่นาบัวอีกหลายปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2507-2508 จึงมีการเกณฑ์ทหารอีกครั้ง สำหรับการทำบัตรประจำตัวประชาชนซึ่งเป็นเครื่องมือในการ

ควบคุมประชาชนอีกอย่างหนึ่งของรัฐก็ล่วงมาถึงปี พ.ศ. 2503 จึงมีการทำบัตรประจำตัว (ไสว แสนมิตร, หนูลา จิตมาตย์, หนูทอง นามวุฒิ, ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552)

การที่นาบัวแทบจะไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐไทยเลยในช่วงระยะเวลา รวม 45 ปีหลังจากการสร้างรัฐประชาชาติของรัชกาลที่ 5 ทำให้พวกเขาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับรัฐไทยน้อยมาก พวกเขา ไม่รู้ว่าชาติและประเทศคืออะไร ไม่รู้ว่ามีพรมแดนแบ่งแยกไทย-ลาว แต่รู้ว่าพวกเขาอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของคนไทย ผู้อาวุโสของหมู่บ้านเล่าว่าภายหลังการตั้งโรงเรียนของหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2480 จึงได้เรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้ (บันทึกสนาม, 19 ธันวาคม 2549) สิ่ง que แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับรัฐไทยที่มีอยู่อย่างจำกัดของชวานาบัวอีกอย่างหนึ่งคือพวกเขาไม่รู้จักษัตริย์ของไทยเป็น ‘คนหรืออะไรก็ไม่รู้’ เมื่อได้ข่าวว่าพระองค์จะเสด็จเยือนพระธาตุพนมในปี พ.ศ. 2498 พวกเขาก็สงสัยว่าพระองค์จะ ‘เหาะมาหรืออย่างไร’ (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) ความเข้าใจเกี่ยวกับษัตริย์ของชวานาบัวที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับการสำรวจของสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2497 ที่พบว่าคนชนบทอีสานร้อยละ 61 ไม่รู้ความหมายของสถาบันษัตริย์ (ณัฐพล ใจจริง, 2556: 329)

ก่อนที่การศึกษาในโรงเรียนจะขยายตัวไปถึง ชวานาบัวไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ พวกเขาใช้ภาษาผู้ไทเป็นภาษาพูดและใช้ภาษาลาวเป็นภาษาเขียน ชวานาบัวเรียนภาษาลาวผ่านหนังสือธรรมที่พระเป็นผู้สอน ด้วยข้อจำกัดทางภาษาเมื่อทางการไทยต้องการสื่อสารกับชวานาบัวก็ต้องใช้ภาษาลาวรวมทั้งหนังสือราชการที่แจกจ่ายให้ผู้ใหญ่บ้านก็เขียนด้วยภาษาลาวเช่นกัน (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2552) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2497 ทางการจึงสั่งเก็บเอกสารที่เป็นภาษาลาวและใช้เอกสารที่เป็นภาษาไทยแทน (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552)

อย่างไรก็ดี การเรียนรู้ที่โรงเรียนเป็นไปอย่างกระต่อนกระแต่มาก การเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลทางความคิดต่อเยาวชนนาบัวมากที่สุดจึงยังเป็นการเรียนรู้ผ่านครอบครัวและชุมชน (บันทึกสนาม, 19 ธันวาคม 2549) การเรียนรู้ผ่านครอบครัวและชุมชนทำให้คนนาบัวรุ่นหลังรับรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของพวกเขาผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าจากคนรุ่นก่อน ประวัติศาสตร์แบบนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากประวัติศาสตร์ของทางการที่สอนให้เชื่อว่าคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยล้วนแต่มีสายเลือดไทย ในทางตรงกันข้ามประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดโดยผู้อาวุโสใน

หมู่บ้านเป็นการบอกเล่าความเป็นมาของขานนาบัวที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับคนไทยและชาติไทยแต่อย่างใด สิ่งที่ยาวขนนาบัวรัฐคือบรรพบุรุษของพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของคนผู้ไทที่อพยพจากลาวมาอาศัยอยู่ทางด้านฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ผู้อาวุโสขานนาบัวยังบอกอีกว่าดินแดนใหม่ที่ชาวผู้ไทยย้ายมาอยู่อาศัยนี้มีใช้ดินแดนของผู้อื่นหากแต่เป็นดินแดนของลาวเช่นกัน (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552) การเรียนรู้ผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นลาวของคนนาบัว

นอกจากนี้ความเป็นลาวของคนนาบวยังสืบทอดผ่านการติดต่อสัมพันธ์กับญาติพี่น้องในลาว ขานนาบัวก็เช่นเดียวกับชาวอีสานในหมู่บ้านอื่นๆบริเวณลุ่มน้ำโขงที่ยังคงเดินทางไปมาหาสู่กับญาติพี่น้องและคนรู้จักมักคุ้นในถิ่นกำเนิดเดิมของบรรพบุรุษที่อพยพจากมาในลาว ดังที่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าถึงแม้ว่าแม่น้ำโขงจะเป็นเส้นพรมแดนไทยลาวมาตั้งแต่การปฏิรูปของรัชกาลที่ 5 แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองในทางปฏิบัติทางการไทยไม่ได้เข้มงวดเรื่องการข้ามพรมแดนทำให้คนนาบัวรักษาความใกล้ชิดกับญาติพี่น้องในฝั่งลาวได้อย่างต่อเนื่อง คนนาบัวไม่เพียงแต่ ‘ข้ามโขง’ ไปเยี่ยม ‘บ้านเกิด’ เท่านั้น แต่หลายคนยังไปบวชหรือทำงานในลาวด้วย (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มิได้หมายความว่า การปกครองและการศึกษาของรัฐไทยไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ในหมู่ขานนาบัวแต่อย่างใด แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปอย่างจำกัด ทำให้ชาวบ้านมีทั้งความเป็นไทยและความเป็นลาวในตัวคนเดียว ชม แสนมิตร เปรียบเทียบสถานะเช่นนี้ของคนนาบัวในช่วงทศวรรษ 2490-2500 ว่าเป็นเหมือน ‘เบ็ด’ คือด้านหนึ่งก็รู้ว่าตนเองเป็นพลเมืองไทย แต่ในขณะเดียวกันก็มีความรักผูกพันกับลาว (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) เมื่อ Charles Keyes ศึกษาหมู่บ้านอีสานในทศวรรษที่ 2500 เขาก็พบปรากฏการณ์เช่นนี้ดำรงอยู่ในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเช่นกัน (Keyes, 1966: 367) โดยอาศัยแนวคิดของ ทรีออตสกี ผู้เขียนเรียกปรากฏการณ์นี้ว่าความเป็นเชิงซ้อนทางอัตลักษณ์ กล่าวคือ มีทั้งความเป็นไทยและความเป็นลาวในเวลาเดียวกัน

ความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยกับนาบัว

อัตลักษณ์เชิงซ้อนที่เป็นผลมาจากความไม่สม่ำเสมอในการสร้างรัฐประชาชาติดังกล่าวนี้ ได้เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยกับชานาบัว แต่ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายไม่ได้เกิดจากประเด็นปัญหาภายในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือ การเมือง ประเด็นความขัดแย้งนั้นกลับเกี่ยวข้องกับสงครามในประเทศลาวในช่วงทศวรรษ 2490-2500 ทำไมความขัดแย้งภายนอกประเทศจึงนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยกับชานาบัว? ที่เป็นเช่นนี้เพราะการที่ชานาบัวมีอัตลักษณ์ที่เป็นเชิงซ้อนทำให้พวกเขามีความผูกพันกับความเป็นลาว เมื่อเกิดสงครามอินโดจีนพวกเขาจึงให้การสนับสนุนขบวนการประเทศลาวในสงครามต่อต้านสหรัฐฯ ขณะที่ชานาบัวเห็นว่าการเข้าร่วมกับขบวนการประเทศลาวของพวกเขาเป็นการ ‘ช่วยเหลือพี่น้อง’ (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2552) ทางกรไทยซึ่งเป็นพันธมิตรกับอเมริกากลับเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นกบฏทรยศชาติที่มีเป้าหมาย ‘เพื่อยึดเอาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยไปขึ้นกับฝ่ายลาวแดง’ (คมสรรถ มาตุคาม, 2521:280) จึงใช้กำลังเข้าปราบปรามจนกลายเป็นสงครามระหว่างรัฐกับชานาในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2496 กองกำลังของขบวนการกู้ชาติในอินโดจีนประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการทางการทหารครั้งใหญ่ ตั้งแต่เดือนมกราคม กองกำลังเวียดมินห์ได้เข้ายึดครองชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่ของภาคกลางและภาคใต้ รวมทั้งสามารถครอบครองดินแดนถึงสองในสามของภาคเหนือเอาไว้ได้ นอกจากนี้ เวียดมินห์ยังรุกโจมตีกองกำลังฝรั่งเศสในลาวและสามารถเข้ายึดหลวงพระบางได้ ส่วนขบวนการประเทศลาวก็เข้ายึดเมืองท่าแขกที่อยู่ตรงข้ามกับนครพนมได้เช่นกัน (พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวรัตน์, 2549: 8) การรุกรบครั้งใหญ่ทำให้ขบวนการประเทศลาวข้ามแม่น้ำโขงมาหาคนในอีสานไปช่วยรบในลาว ในระหว่างปี พ.ศ. 2496-2499 บริเวณบ้านนาบัวขบวนการประเทศลาวได้ส่งนายทหารของขบวนการประเทศลาวซึ่งใช้นามแฝงว่า ภูมี เข้ามาเคลื่อนไหวกักขวนให้ชาวบ้านไปช่วย ‘กู้ชาติลาว’ ภูมีไม่มีความลำบากในการเข้าหาชาวบ้านเท่าใดนักเพราะชานาบัวไม่ได้คิดว่าเขาเป็นคนต่างดาว หากแต่คิดว่าเขาเป็น ‘พวกเดียวกัน’ กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่นั่น ในระยะแรก ภูมี ไม่ได้พูดถึงการกู้ชาติ เขาพูดถึงความทุกข์ยากลำบากของประชาชน ความไร้ศีลธรรมของผู้ปกครอง ความไม่เป็นธรรมในสังคม การขาดโอกาสในการศึกษาและ

การรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นประเด็นที่สะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงของชนบทในสมัยนั้น ภายหลังจากที่สนธิสนมกันแล้วภูมิจึงพูดถึงการกู้ชาติลาว ภูมิสามารถชักชวนเยาวชนนาบัวให้เดินทางไปศึกษาและสู้รบกู้ชาติในลาวได้เป็นจำนวนมาก ถึงปี พ.ศ. 2504 งานการหาสมาชิกลาวกู้ชาติได้ขยายตัวไปกว้างพอสมควร นอกจากนี้หมู่บ้านใกล้เคียงแล้วยังมีการเคลื่อนไหวไปถึงอำเภออื่นๆด้วย อาทิเช่น ปลาปาก และอากาศอานวย เป็นต้น (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552) การเคลื่อนไหวอย่างเสรีของสมาชิกขบวนการประเทศลาวจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงอย่างภูมิ รวมทั้งการสมัครใจเข้าร่วมขบวนการประเทศลาวของเยาวชนนาบัวล้วนเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นอิสระจากรัฐไทยในระดับสูงของนาบัวและหมู่บ้านใกล้เคียง และขณะเดียวกันก็เป็นหลักฐานแสดงถึงการดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งของอัตลักษณ์ลาวในหมู่ชนวนาในละแวกนั้นด้วย

ในช่วงที่เยาวชนจากนาบัวทยอยเดินทางไปร่วมรบกับขบวนการประเทศลาวนั้น ทิศนะของรัฐบาลไทยต่ออีสานมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ ก่อนหน้านี้ ถึงแม้ว่าจะมีส.ส.อีสานเคลื่อนไหววิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อภูมิภาค แต่รัฐบาลที่กรุงเทพฯไม่ได้ถือว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นภัยถึงขั้นคุกคามต่อความอยู่รอดของไทยแต่อย่างใด แต่เมื่อสถานการณ์ในอินโดจีนเปลี่ยนแปลงหลังเดือนเปิยนฟูแตก ทิศนะต่อ ‘ปัญหาอีสาน’ ของรัฐบาลไทยก็ค่อยๆเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ในปี พ.ศ. 2496 เวียดนามประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการทางการทหารในเวียดนามใต้และลาว ในการประชุมที่เจนีวาในปี พ.ศ. 2497 ขบวนการประเทศลาวได้เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม หลังการประชุมเจนีวาเป็นต้นมาทางการไทยมีความวิตกกังวลว่า การขยายตัวของเวียดนามใต้และขบวนการประเทศลาวจะกลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2501 ผู้นำไทยได้เปลี่ยนท่าทีต่อ ‘ปัญหาอีสาน’ จากเดิมที่ว่าปัญหาดังกล่าวเป็นเสมือน ‘เสียงบ่นเล็กๆน้อยๆ’ ที่ไม่สลักสำคัญ มาเป็นปัญหาที่มีศักยภาพที่จะพัฒนากลายเป็นพลังที่สามารถทำลายความมั่นคงของรัฐบาลและของประเทศได้ ผู้ปกครองไทยเกรงว่าภาวะด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจในภาคอีสานอาจกลายเป็นดินอันอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของเมล็ดพันธุ์แห่งการต่อต้านได้นอกจากนี้ ทางการไทยยังหวั่นเกรงว่าแนวคิดท้องถิ่นนิยมในอีสาน อาจพัฒนา

ไปสู่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่พึ่งการสนับสนุนจากจีน เวียดนามเหนือและลาวได้ ยิ่งไปกว่านั้น พวกเขายังเชื่ออีกว่าผู้นำทางการเมืองของอีสานบางคนได้ร่วมวางแผนกับคอมมิวนิสต์เพื่อล้มล้างรัฐบาลที่กรุงเทพฯ (Keyes, 1967: 51)

ด้วยความหวาดระแวงดังกล่าว ในปี 2504 จอมพลสฤษดิ์ได้ดำเนินการกวาดล้างจับกุมผู้ที่เขากล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ต้องการแยกเอาภาคอีสานไปรวมกับลาว (คมสรרך มาตุคาม, 2521: 251) วันที่ 14 ธันวาคมกองกำลังของทางการได้เข้าจับกุมชาวบ้านที่นาบัว และหมู่บ้านใกล้เคียงรวมทั้งสิ้น 79 คน (คมสรרך มาตุคาม, 2521: 277-286) การจับกุมครั้งนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการกวาดล้างอย่างต่อเนื่องของรัฐไทยต่อชาวนาบัวและหมู่บ้านข้างเคียง เพื่อควบคุมชาวบ้านอย่างใกล้ชิดทางการได้ตั้งค่ายกำลังผสมตำรวจ-อส. ที่หนองฮี ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากนาบัวเท่าใดนัก มีชาวบ้านเป็นจำนวนมากถูกจับไปสอบสวนและถูกทรมานที่ค่ายแห่งนี้ (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552) การปราบปรามดังกล่าวของทางการเป็นการสร้างเงื่อนไขให้แก่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธในเวลาต่อมาเพราะมันทำให้ ‘ชาวบ้านเดือดร้อนจนต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้’ (หนูลา จิตมาตย์, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2552)

ความขัดแย้งระหว่างชาวนาบัวกับทางการไทยที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือหรือการต่อต้านขบวนการประเทศลาวที่กล่าวมานี้ ได้พัฒนาเป็นความขัดแย้งภายในประเทศเมื่อพคท.ตัดสินใจต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธโดยใช้ชนบทล้อมเมือง ในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 4 เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2504 พคท.ได้มีมติให้ดำเนินการต่อสู้ด้วยอาวุธ (ธ.เพียรวิทยา, 2546: 187) ในขณะที่พรรคเตรียมการต่อสู้ด้วยอาวุธนั้นก็ได้ทราบว่ามีชาวนาอีสานไปร่วมรบกับขบวนการประเทศลาว จึงติดต่อขอคนเหล่านั้นกลับมาปฏิบัติงานที่บ้านเกิดของพวกเขาที่นาบัวเยาวชนที่ภูมಿಸ่งไปช่วยขบวนการประเทศลาวได้เดินทางกลับมาปฏิบัติงานให้พคท.ที่บ้านเกิดอย่างลับๆ ในระยะแรกยังมีมวลชนในการจัดตั้งไม่มากนักอันเป็นผลมาจากการส่งคนไปลาวดังกล่าวมาข้างต้น หลังจากเคลื่อนไหวอยู่ประมาณสองปีงานการจัดตั้งมวลชนก็ขยายตัวไปอย่างน่าพอใจ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2506 การเคลื่อนไหวถูกเพ่งเล็งจากทางการมากขึ้น (หนูทอง นามวุฒิ, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2552) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2507 ทางการได้เริ่มฆ่าผู้ที่ถูกจับในปี พ.ศ. 2504 หลังจากได้รับการปล่อยตัวกลับมาอยู่บ้าน (หนูลา จิตมาตย์, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2552)

ถึงแม้ทางการจะออกปราบปรามมากขึ้นในระยะนั้น พคท.ยังมีนโยบายให้ ‘หลีกเลี่ยงการปะทะเพื่อช่วงชิงสร้างพื้นฐานมวลชน’ (ธ.เพียรวิทยา, 2546: 188) การหลบหลีกของผู้ปฏิบัติงานของ พคท.ที่นำบัวกระทำในลักษณะที่เรียกว่า ‘กึ่งป่ากึ่งบ้าน’ กล่าวคือในตอนกลางวันจะหลบซ่อนในป่าพอดกลางคืนก็จะเข้ามาเคลื่อนไหวให้การศึกษามวลชนในหมู่บ้าน (หนูลา จิตมาตย์, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2552) แต่การปฏิบัติการที่เข้มข้นขึ้นของทางการทำให้การหลบหลีกเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ในที่สุดทางการก็ได้เบาะแสเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของผู้ปฏิบัติงานของ พคท.ที่นำบัว ตำรวจซึ่งแอบเดินทางอย่างลับๆในตอนกลางคืนเพื่อไม่ให้ความลับรั่วไหลได้เข้าปิดล้อมที่ตั้งของกองกำลัง พคท.ในตอนเช้าตรู่ ทำให้ฝ่าย พคท.เสียชีวิต 1 ราย ตำรวจก็ถูกยิงเสียชีวิต 1 ราย บาดเจ็บ 2 ราย (หนูทอง นามวุฒิ, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2552) หลังการปะทะที่นำบัวที่ประชุมกรรมการเมืองขยายวงของ พคท.ซึ่งจัดขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2508 ได้ตัดสินใจเปิดฉากทำสงครามกับฝ่ายรัฐบาล และประกาศยกย่องให้การปะทะที่นำบัวเป็น ‘วันเสียขียนแตก’ อันเป็นวันเริ่มต้นทำ ‘สงครามประชาชน’ ของ พคท. (พ.เมืองชมพู, 2543: 112) นั่นคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจอันเนื่องมาจากความแตกต่างเกี่ยวกับความขัดแย้งในลาว ได้พัฒนาไปเป็นสัญลักษณ์ของการลุกฮือของชาวนาในประเทศไทย

หลังการปะทะด้วยอาวุธทางการได้ดำเนินการปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง บีบคั้นจนพวกเขาไม่มีทางเลือกนอกจากเข้าร่วมการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของ พคท. ทางการได้ส่งกองกำลังมาตั้งค่ายที่นำบัวและหมู่บ้านใกล้เคียง (หนูทอง นามวุฒิ, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2552) มีการควบคุมการเข้าออกหมู่บ้านอย่างเข้มงวด (บันทึกสนาม, 19 ธันวาคม 2549) กองกำลังเหล่านี้ได้ทำการปราบปรามประชาชนแบบเหี้ยมโหด (ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2552) หลังถูกจับชาวบ้านถูกสอบสวนและทรมาน (ไสว แสนมิตร, สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2552) ผู้ที่ถูกจับไปแล้วเมื่อได้รับการปล่อยตัวออกมาแล้วก็ถูกตามฆ่า (ไสว แสนมิตร, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552) นอกจากถูกจับและฆ่าแล้วชาวบ้านที่เป็นหญิงทั้งที่ยังโสดและมีครอบครัวแล้วก็ถูกข่มขืน เหตุการณ์เหล่านี้สร้างความสะเทือนใจ ความหวาดกลัวและความโกรธแค้นในหมู่บ้าน (บันทึกสนาม, 19 ธันวาคม 2549) การปราบปรามอย่างรุนแรงของ

ทางการเป็นการผลักดันให้ชาวบ้านเข้าร่วมกับ พคท. ‘คนออกป่าเพราะว่ามันมาจับไปสอบสวนเตะตี พวกมันเมาเหล้าด้วยซ้อมเราด้วย มันซ้อมพ่อแม่ของคนที่มีนสงสัย เราบอกไม่รู้มันก็ยิงเตะตี คนก็เลยหนีเข้าป่าไปทั้งครอบครัวเลยก็มี’ (แคน (นามแฝง), สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552)

เรื่องราวของขบวนการชาวนาบัวที่กล่าวมานี้เป็นการแสดงออกถึงสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างชาวนากับรัฐอันเนื่องจากการมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน อันเป็นผลมาจากการสร้างรัฐประชาชาติในบริเวณดังกล่าวยังไม่บรรลุผล ต่อไปเราจะพิจารณาการต่อสู้ของชาวนาในพื้นที่ที่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยแล้ว โดยพื้นฐาน การต่อสู้ของพวกเขาเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อเอกราช และการต่อสู้ที่ใช้ระบอบรัฐสภาซึ่งเป็นช่องทางการเมืองแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในรัฐประชาชาติไทย ประสานเข้ากับกรเคลื่อนไหวรูปแบบอื่นๆเพื่อมาบรรลุความต้องการของพวกเขา สาเหตุความขัดแย้งกับรัฐไทย ตลอดจนประเด็นและรูปแบบการต่อสู้จึงแตกต่างจากการต่อสู้ของชาวนาบัว

ความไม่สม่าเสมอของการสร้างรัฐประชาชาติกับการต่อสู้ของครอง จันดาวงศ์ และชาวนาสว่างแดนดิน

การต่อสู้ของครอง จันดาวงศ์ และชาวนาอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ศูนย์กลางอำนาจของรัฐไทย การโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ได้เปิดช่องทางใหม่ในการแสดงออกของคนในภูมิภาคต่อปัญหาต่างๆของพวกเขาผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายใต้ระบอบรัฐสภา ส.ส.อีสานได้แสดงบทบาทอย่างโดดเด่นในสภา (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์, 2546: 222) พวกเขาเป็นปากเป็นเสียงให้กับคนยากคนจนในสังคมโดยการเรียกร้องลดอากรค่าขายปลีกเงินรัชชูปการ ลดอาญาบัตรค่าโค กระบือ การชลประทาน รวมทั้งการช่วยเหลือกรรมกร การเคลื่อนไหวในเรื่องเหล่านี้ดำเนินควบคู่ไปกับการต่อสู้เพื่อความอยู่ดีกินดีของคนอีสาน (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ 2546: 248-252; 257-258) ด้วยเหตุที่พวกเขามีความเห็นอกเห็นใจชาวชนบทที่มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นทำให้พวกเขาต้องขัดแย้งกับรัฐบาลจอมพล ป.ที่ได้รับการสนับสนุนจากทหารที่ต้องการขยายและพัฒนากองทัพให้ทันสมัยอย่างขนานใหญ่ (Kobkua, 1995: 184) ในขณะที่เป็นปฏิปักษ์กับจอมพล ป. ส.ส. อีสานกลุ่มนี้สนับสนุนปรีดี

พนมยงค์เพราะว่าพวกเขาศรัทธาในนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของปรีดี (Kobkua, 1995: 214)

พันธมิตรระหว่างนักการเมืองอีสานภายใต้การนำของเตียง ศิริขันธ์กับปรีดีส่งผลต่อการพัฒนาการและการเลือกข้างในความขัดแย้งทางการเมืองของชวานาสว่างแดนดิน กล่าวคือ ชวานาสว่างแดนดินเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเริ่มขึ้นเมื่อ ครอบ จันดาวงศ์ ครูผู้ซึ่งต่อมากลายเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาชวานาสว่างแดนดินต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ได้ช่วยเตียงซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของเขาหาเสียงในเขตอำเภอสว่างแดนดินและวานรนิวาสอย่างแข็งขันจนทำให้เตียงชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2481 (วิฑิต จันดาวงศ์, 2552: 15) ต่อมาภายหลังเมื่อญี่ปุ่นรุกเข้าประเทศไทยในปี พ.ศ. 2484 จากการชักชวนจากเตียง ครอบได้นำชวานาสว่างแดนดินเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งสำคัญกับขบวนการเสรีไทยที่ปรีดีจัดตั้งขึ้น (วิฑิต จันดาวงศ์, 2552: 26) พื้นที่ที่ครอบรับผิดชอบอยู่บริเวณดงพระเจ้า โดยมีหน้าที่ชักชวนชาวบ้าน หาที่ตั้งค่าย สร้างสนามบินลับฝึกอาวุธ ลำเลียงอาวุธและเวชภัณฑ์ ตลอดจนหาข่าว (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2546: 319; ปรีชา ธรรมวินทร, 2535: 53-55)

การร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองกับเตียงทำให้ครอบต้องถูกจับกุมเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2491 เนื่องจากเขาช่วยเหลือเตียงซึ่งหลบหนีการจับกุมของรัฐบาลจอมพล ป.มหาพลข่อนที่เทือกเขาภูพาน (วิฑิต จันดาวงศ์, 2546: 61; สมศักดิ์ ภูสุวรรณ, 2546: 76) เขาถูกคุมขังอยู่ระยะหนึ่งจึงได้รับการประกันตัวและต้องต่อสู้คดีอยู่จนถึงปี พ.ศ. 2494 ศาลจึงยกฟ้อง (วิฑิต จันดาวงศ์, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2553) ในปี พ.ศ. 2493 ครอบได้ลงสู่สนามเลือกตั้งเป็นครั้งแรกและได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาจังหวัดสกลนคร เขตอำเภอสว่างแดนดิน ขณะดำรงตำแหน่งครองปฏิบัติหน้าที่อย่างแข็งขันและตรงไปตรงมา เขาได้ใช้เวลาพบปะพูดคุยกับประชาชนเพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของพวกเขา แล้วผลักดันให้สภาจังหวัดหาทางแก้ไข ครอบยังเป็นธุระให้กับประชาชนที่มาติดต่อกับสภาจังหวัด เมื่อไปขอคำปรึกษาครอบจะช่วยชี้แจงแนะนำ อำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี จนเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชน (คมสรร์ มาตุคาม, 2521: 25-26)

นอกจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในท้องถิ่นแล้ว ครองยังนำชาวบ้านเคลื่อนไหวเรียกร้องสันติภาพอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2493 ได้เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้านการส่งทหารไทยไปรบในเกาหลี นอกจากนี้เคลื่อนไหวในกรุงเทพแล้วยังมีการเคลื่อนไหวในส่วนภูมิภาคอีกด้วย การเคลื่อนไหวในส่วนภูมิภาค ที่เด่นที่สุดคือการเคลื่อนไหวที่สกลนครและศรีสะเกษ ที่สกลนครครองได้จัดการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพขึ้น ระหว่างเดือนกันยายนกับเดือนตุลาคม พ.ศ. 2495 ครองเดินทางไปตามตำบลต่างๆเพื่อทำการกล่าวปราศรัยตามตลาดหรือริมถนน แจกจ่ายเอกสาร และรวบรวมรายชื่อผู้ต่อต้านสงคราม (Katsuyuki, 2002: 124-126) การเคลื่อนไหวดังกล่าวทำให้ครองถูกจับกุมในข้อหากบฏที่เรียกกันทั่วไปว่า ‘กบฏสันติภาพ’ (วิวัฒน์ คติธรรมนิต, 2539: 147)

หลังจากได้รับการปล่อยตัวเนื่องจากมีการนิรโทษกรรมในโอกาสฉลองกิ่งพุทธกาลในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2500 ครองได้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยสมัครในนามพรรคเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองแนวสังคมนิยม (สมศักดิ์ ภู่อุวรรณ, 2546: 85) การเลือกตั้งครั้งนั้นเป็นการเลือกตั้งแบบเขตเดียวทั้งจังหวัด ในการหาเสียง ครอง และผู้สมัครร่วมทีมได้แก่ ทองพันธ์ สุทธิมาศ สวาสดิ์ ตราชู พร้อมด้วยผู้ช่วยอีกสามคนได้ปั่นจักรยานที่มีเครื่องขยายเสียงแบบใช้ถ่านไฟฉายติดท้ายตระเวนหาเสียงไปตามอำเภอต่างๆของสกลนครแบบคำไหนนอนนั้น ปัน มิ่งขวัญ ซึ่งช่วยครองหาเสียงกล่าวว่าที่พกกก็อาศัยค้างคืนกับชาวบ้าน ส่วนอาหารก็ได้จากชาวบ้านเช่นกัน อนึ่ง ครองได้ห้ามทีมงานของเขาตี๋มูราระหว่างการหาเสียง (เสรีไทยภูพาน ครอง จันดาวงศ์, 2546: 114) ครองใช้เวลาส่วนใหญ่หาเสียงในอำเภออื่นๆที่คนรู้จักเขาน้อย ส่วนที่สว่างแดนดินมวลชนในพื้นที่เป็นผู้จัดการหาเสียงเองโดยพวกเขาจะจัดแบ่งความรับผิดชอบเป็นตำบลและเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ในระหว่างการหาเสียงมีประชาชนที่ศรัทธาในตัวครองบริจาคเงินและสิ่งของให้ด้วย (วิฑิต จันดาวงศ์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549)

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าครองได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมใจปรารถนา (แดงอ่อน จันดาวงศ์, 2546: 28) การดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของครองสิ้นสุดลงเมื่อจอมพลสฤษดิ์ทำการรัฐประหารในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2548: 178) เนื่องจากมีการประกาศกฎอัยการศึกครองจึงไม่สามารถเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ การเคลื่อนไหวของเขาจึงจำกัดอยู่เฉพาะการเคลื่อนไหวทางสังคมและเศรษฐกิจ (วิฑิต จันดาวงศ์,

2546: 51) กิจกรรมสำคัญในช่วงนี้คือการชักชวนให้ชาวบ้านร่วมแรงทำงานที่เรียกว่าการลงแขกซึ่งเป็นประเพณีของคนอีสานที่สืบทอดกันมานานแล้ว ครองได้พัฒนาให้การลงแขกซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราวให้เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันที่มีความต่อเนื่องและมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนขึ้น นั่นคือ ทำให้มีลักษณะเป็นองค์กรนั่นเอง ครองยังทำให้การช่วยแรงกันมีความเป็นประชาธิปไตยอีกด้วย กล่าวคือมีการเรียกประชุมสมาชิกเพื่อสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละครอบครัว ตลอดจนออกความคิดเห็นหาทางแก้ไขร่วมกัน หลังจากทำงานเสร็จแล้วก็มีการประชุมสรุปบทเรียนเพื่อยกระดับการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

จากการปฏิบัติปรากฏว่าการร่วมแรงงานตามแนวความคิดของครองได้ผลดีเป็นที่นิยมทำให้มีสมาชิกขยายตัวไปในหลายหมู่บ้าน (วิฑิต จันดวงค์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549) ปัน มิ่งขวัญ ชาวบ้านโคกสีเล่าว่าเขาได้นำเอาความคิดของครองไปเผยแพร่และชักชวนเพื่อนบ้านมาร่วมงานได้สามคน หลังจากนั้นทั้งสามคนก็ช่วยกันขยายงานไปจนมีผู้เข้าร่วมถึง 90 คน การช่วยเหลือแรงงานกันได้ผลดี สำเร็จรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการดำนา เกี่ยวข้าว ปลูกบ้าน ทำคลองส่งน้ำ ทำให้เป็นที่พอใจของสมาชิกทุกคน (สมศักดิ์ ภูสุวรรณ์, 2546: 89) การช่วยเหลือแรงงานที่กล่าวมานี้ต่อมาเป็นที่รู้จักกันดีในนามองค์กรสามัคคีธรรม

ในช่วงปี พ.ศ. 2502-2503 การเคลื่อนไหวมวลชนของครองก้าวหน้าไปอย่างน่าพอใจ การเคลื่อนไหวช่วงนี้เน้นที่การพัฒนาการจัดตั้งและยกระดับความคิดทางการเมืองให้สูงขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานอันจะส่งผลให้มวลชนศรัทธาในการทำงานร่วมกันเป็นองค์กรยิ่งขึ้น เนื่องจากความสำเร็จในการดำเนินงานความเชื่อมั่นของมวลชนที่มีต่อครองได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งความน่าเชื่อถือของแกนนำคนอื่น ๆ ในหมู่มวลชนก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน เมื่องานขยายตัวได้มีแกนนำจากหมู่บ้านต่างๆเดินทางมาพบครองมากขึ้นทุกเดือน ส่วนการรวมกลุ่มของประชาชนก็เป็นปีกแผ่ยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่น พวกเขาได้ข่มขู่ให้ยุติการเคลื่อนไหว แต่มวลชนยังเคลื่อนไหวต่อไปรวมทั้งยังได้ขยายสมาชิกเพิ่มขึ้นทั้งนี้เพราะพวกเขาเห็นว่าสิ่งที่พวกเขาทำไม่ได้ผิดกฎหมายแต่อย่างใด ในบางครั้งเมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาสอดแนมการเคลื่อนไหวในพื้นที่ก็ได้เกิดการเผชิญหน้ากัน มวลชนที่มีการจัดตั้งที่เข้มแข็งและมีกำลังคนมากได้ผลักดันให้เจ้าหน้าที่ล่าถอยไป การกระทำดังกล่าว

ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่เจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก (วิจิต จันดาวงศ์, 2552: 53-54)

ทางการไทยมองการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและชีวิตประจำวันให้แก่ประชาชนของครองว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ ‘บ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร’ โดยมีวัตถุประสงค์ ‘เพื่อแยกเอาดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปรวมกับอาณาจักรลาวในระบอบนิยมคอมมิวนิสต์’ (คม สรรค์ มาตุคาม, 2521: 251) ความวิตกกังวลดังกล่าวแม้ไม่มีมูลความจริงแต่เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ หากเราพิจารณาถึงการมีคนอีสานจำนวนมากเดินทางไปร่วมรบกับขบวนการประเทศลาวย่อมก่อให้เกิดความหวาดระแวงในหมู่ชนชั้นนำของไทย (ดูกรณีนาบัว) เข้าตั้งแต่วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 ทางการได้ เข้าจับกุมครองทองพันธ์ และผู้สนับสนุน มีผู้ถูกจับกุมทั้งสิ้น 148 คน หลังจากที่ถูกจับครองถูกนำตัวไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ เมื่อถูกนักข่าวถามว่ามีอะไรจะพูดกับนายกรัฐมนตรีครองตอบว่าเมื่อไรจะเปิดสภาให้มี ส.ส. สักที (คม สรรค์ มาตุคาม, 2521: 189-192, 224, 226) วันที่ 31 พฤษภาคม ครองและทองพันธ์ถูกนำตัวกลับมายังสว่างแดนดินเพื่อทำการประหาร ก่อนการประหารครองได้กล่าวผู้ร่วมงานของเขาว่า ‘ขอให้น้องทุกคนสบายใจได้ ไม่เป็นไรดอกตายก็คือตาย ทุกคนก็ต้องตายเหมือนกัน’ (เสรีไทยภูพาน ครอง จันดาวงศ์ 2546: 116)

หลังการประหารชีวิตครองและทองพันธ์ทางการได้คุกคามปราบปรามผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับครอง (सानิต มิกระราช, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553) การกระทำใดๆที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวจันดาวงศ์แม้จะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยก็กลายเป็นความผิด เช่น ผู้ที่บวชอุทิศส่วนกุศลให้แก่ครองและทองพันธ์ซึ่งตั้งใจว่าจะบวชให้เป็นเวลาหนึ่งพรรษาก็ถูกคุกคามจนต้องสึกหลังจากบวชได้เพียงสามวัน (แดงอ่อน จันดาวงศ์ 2546: 35) มีผู้ที่ทางการเห็นว่ามีความใกล้ชิดกับครองตกเป็นเป้าหมายในการปราบปรามเป็นจำนวนมาก ผู้ที่หลบหนีไม่ทันบ้างก็ถูกจับกุมบ้างก็ถูกฆ่า (วิจิต จันดาวงศ์, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2553) ผู้ที่ตกเป็นเป้าหมายของการปราบปรามส่วนใหญ่ได้หลบหนีไปซ่อนตัวในป่า (सानิต มิกระราช, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553) ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าสภาวะการณ์เช่นนี้ได้สร้างเงื่อนไขอันดีให้แก่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของ พคท.

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 ถึงการประหารชีวิตครองการเคลื่อนไหวของ พคท. ในสว่างแดนดินมีแค่การเคลื่อนไหวจัดตั้งมวลชนในบ้านเท่านั้นยังไม่ได้จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธในป่า การที่มีผู้ใกล้ชิดกับครองซึ่งเต็มไปด้วยความเคียดแค้นต่อ

ทางการหลบหนีไปลี้ภัยในป่าได้สร้างเงื่อนไขที่ดีแก่การขยายงานไปสู่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ กลางปี พ.ศ. 2505 พคท. จึงเริ่มเตรียมการการต่อสู้ด้วยอาวุธโดยอาศัยหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งมวลชนอย่างเข้มแข็งในดวงพระเจ้านั้นเป็นจุดเริ่มต้นในการเตรียมการ (ถวิล พงศ์สกุล, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2557) ประชาชนในหมู่บ้านเหล่านี้มีความตื่นตัวทางการเมืองสูงเพราะเคยเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับเตียงและครองมาตั้งแต่การเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทยต่อเนื่องเรื่อยมา (พ. เมืองชมพู, 2543: 72-73)

ในขณะที่ พคท. เตรียมการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธอย่างขะมักเขม่น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2506 ทางการได้ทำการกวาดล้างจับกุมผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ ‘สืบทอดแผนงานของนายครอง จันดาวงศ์ตลอดมาโดยมิได้หยุดยั้ง’ (คมสรวรค์ มาตุคาม 2521: 288-297) การปราบปรามไม่ได้จำกัดอยู่แค่ผู้ใกล้ชิดครองตั้งที่เป็นมาแต่ได้ขยายไปสู่การปราบชาวบ้านทั่วไปด้วย ทำให้มีผู้หลบหนีเข้าป่าอีกหลายคน คนเหล่านี้เข้าป่าด้วยความหวาดกลัวระคนกับความโกรธแค้น (วิจิต จันดาวงศ์, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2553) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่น่าประหลาดใจที่การเคลื่อนไหวของ พคท. รอบๆดวงพระเจ้านั้นได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว (ถวิล พงศ์สกุล, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2557) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2508 ได้เกิดการปะทะระหว่างกองกำลังของ พคท. กับกองกำลังของทางการที่ตั้งพระเจ้านั้น เพื่อแสดงถึงคุณูปการของครองต่อการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ พคท. ได้ตั้งชื่อกองทหารหน่วยแรกของเขตดวงพระเจ้านั้นว่าหน่วย ‘ครองชัย’ (สหายวิสันต์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2553) หลังจากที่ต้องหนีอย่างหัวซุกหัวซุน ขาวนาดวงพระเจ้านั้นได้กลายเป็นฐานของการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ และมีบทบาทสำคัญในการขยายการต่อสู้ด้วยอาวุธของ พคท.

สรุป

บทความนี้เริ่มจากการชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของทฤษฎีการลุกฮือของขบวนการที่มีอยู่ในการศึกษาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของขบวนการอีสาน และเสนอให้อธิบายสาเหตุที่ทำให้ขบวนการอาวุธขึ้นต่อสู้ผ่านการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอของรัฐประชาชาติ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้เขียนพยายามสร้างแนวทางการศึกษาใหม่ที่สามารถอธิบายการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของขบวนการได้ทั่วไป ผู้เขียนเพียงแต่

ต้องการแสดงให้เห็นว่าความพยายามดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเพราะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนวนาขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะที่ชุมชนชนวนานั้นๆดำรงอยู่ และต้องการกระตุ้นให้เกิดการมุมมองใหม่ๆในการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ชนวนาตัดสินใจเสี่ยงชีวิตจับอาวุธขึ้นต่อต้านรัฐ

เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้เขียนศึกษาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชนวนาผ่านกรณีนาบัว และ ครอง จันดาวงศ์ กรณีนาบัวเป็นตัวอย่างของชุมชนชนวนาที่ยังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐประชาชาติไทยอย่างสมบูรณ์ สาเหตุที่นำไปสู่การต่อสู้ของชนวนาบัวเกิดจากทัศนคติที่แตกต่างกันต่อความขัดแย้งในลาว เนื่องจาก ชนวนาบัวยังคงผูกพันกับลาวทำให้พวกเขาเห็นว่าการเข้าร่วมต่อสู้กับขบวนการประเทศลาวเป็นการต่อสู้กับชาติ ในขณะที่รัฐบาลกลับเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทยและได้ทำการปราบปรามจนนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรง อันเป็นเงื่อนไขนำไปสู่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของ พคท.

จุดเริ่มต้นของการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองของชนวนาสว่างแดนดินมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับกรณีนาบัว การต่อสู้ที่สว่างแดนดินเป็นการต่อสู้ภายในกรอบของรัฐประชาชาติไทย ขณะที่นาบัวเริ่มการต่อสู้ด้วยการเข้าร่วมขบวนการประเทศลาว การต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติไทยเป็นการเคลื่อนไหวครั้งสำคัญครั้งแรกของชนวนาสว่างแดนดิน ต่อมาพวกเขาพวกเขาสนับสนุนครอง จันดาวงศ์ ในการต่อสู้ภายใต้ระบอบรัฐสภาและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน จนก่อรูปเป็นขบวนการชนวนาในระดับท้องถิ่น ประเด็นการเคลื่อนไหวของพวกเขาเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความเป็นธรรมในสังคม ตลอดจนประชาธิปไตย เมื่อช่องทางการต่อสู้อย่างสันติถูกปิดตาย ครอง จันดาวงศ์ ถูกประหารชีวิต ชนวนาสว่างแดนดินได้ตัดสินใจจับอาวุธขึ้นต่อต้านรัฐบาล

จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวของชนวนาที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันทั้งสองกรณีแม้จะมีสาเหตุ ประเด็น และรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ต่างกันไป แต่ก็ได้พัฒนาไปสู่การจับอาวุธขึ้นต่อสู้ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปราบปรามอย่างทารุณโหดร้ายของรัฐ ทำให้ชนวนาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากเข้าร่วมการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- คมสันต์ มาตุคาม. (2520). **ดงพระเจ้า แดนมรณะ**. กรุงเทพฯ: พัทธกิจประชา.
_____. (2521). **ครอง จันดาวงศ์ เขาคือใคร**. กรุงเทพฯ: พัทธกิจประชา.
“ชีวิต แนวคิด และบทบาททางการเมืองของครูครอง จันดาวงศ์” (2546). ใน
สมศักดิ์ ภู่อุวรรณ, **เสรีไทยภูพาน ครอง จันดาวงศ์**. (หน้า 109-120).
สกลนคร: โครงการส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการท้องถิ่นสกลนคร:
ณัฐพล ใจจริง. (2556). **ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ**. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2546). **การเมืองสองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ:
ศิลปวัฒนธรรม.
เดช บุญนาค. (2532). **การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศสยาม พ.ศ.
2435-2458: กระทรวงมหาดไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
แดงอ่อน จันดาวงศ์. (2546). “ชีวิตที่เลือกเกิดไม่ได้” ใน **อนุสรณ์งานฌาปนากิจ
ศพนางแดงอ่อน จันดาวงศ์**. (หน้า 21-52). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เดือนตุลา.
ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2548). **การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ธ. เพียรวิทยา (2546), “ประวัติและบทเรียนบางประการของพรรคเรา”.
(หน้า170-200). **ฟ้าเดียวกัน**, มกราคม-เมษายน.
ธันวา ใจเที่ยง. (2546). **หมู่บ้านขวานาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน**.
กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
ปรีชา ธรรมวินทร. (2553). **เตียง ศิริขันธ์ ขบวนการเสรีไทยสกลนคร**.
กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง.
พ. เมืองชมพู. (2543). **สู่สมรภูมิภูพาน**. กรุงเทพฯ: มติชน.
พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาวีครพนันธุ์. (2549). **สงครามเวียดนาม: สงครามกับ
ความจริงของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
พุ่มี วงวิจิต. (2549). **ในความทรงจำของพุ่มี วงวิจิต**. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

- วิทิต จันดาวงศ์. (2546). “แต่งอ่อน จันดาวงศ์ วิชากรรมอำมหิต ทั้งชีวิตต้อง ผิดหวัง”. ใน **อนุสรณ์งานฌาปนากิจศพนางแต่งอ่อน จันดาวงศ์**. (หน้า 59-69). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- _____. 2546, “รำลึกอดีต” ใน **เสรีไทยภูพาน ครอง จันดาวงศ์**. หน้า (41-62). สกลนคร: โครงการส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการท้องถิ่น สกลนคร.
- _____. (2552). **บทบาทชีวิต แนวคิดการเมือง ครูครอง จันดาวงศ์**. สกลนคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วิวัฒน์ คติธรรมนิมิตย์. (2539). **กบฏสันติภาพ**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ศุขปริดา พนมยงค์. (2553). **เรียนรู้ประวัติศาสตร์ลาวผ่านชีวิตเจ้าสุภานุวงศ์**. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2530). “เมืองไทยยุคใหม่: สัมพันธภาพระหว่างรัฐกับ ประวัติศาสตร์สำนึก” ใน **สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์** (บรรณาธิการ). **อยู่เมืองไทย**. (หน้า 71-123). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ภูสุวรรณ 2546, ‘ครูครอง จันดาวงศ์ ประวัติโดยสังเขป’ ใน **สมศักดิ์ ภูสุวรรณ, เสรีไทยภูพาน ครอง จันดาวงศ์**. (หน้า 67-97). สกลนคร: โครงการส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการท้องถิ่นสกลนคร.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2552). **จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Anderson, B. (1977). “Review of the Moral Economy of the Peasant”, **Journal of Southeast Asian Studies**. November, 172-174.
- Davidson, N. (2006), “From Uneven to Combined Development”, in B. Dunn and H. Radice (eds.). **100 Years of Permanent Revolution: Results and Prospects**. (p. 10-26). Ann Arbor: Pluto Press.
- de Beer, P. (1978). “History and Policy of the Communist Party of Thailand”, **Journal of Contemporary Asia**. 8 (1), 143-157.
- Goscha, C. (1999). **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1954**. Surrey: Curzon.

- Johnson, K., Wisner, B. and O'keefe, P. (2005). "Theses on Peasantry" Revisited". **Antipode**. November, 944-955.
- Kamala Tiyanich. (1997). **Forest Recollections: Wandering Monks in Twentieth-century Thailand**. Chiang Mai: Silkworms Book.
- Katsuyuki, T. (2002). 'The Peace Movement in Thailand after the Second World War: the Case of Sakon Nakhon and Sisaket' ใน ชลธิรา สัตยวัฒน์นา (บรรณาธิการ). **กึ่งศตวรรษขบวนการสันติภาพ**. (หน้า 107-142). กรุงเทพฯ: เมฆขาว.
- Keyes, C. (1966). "Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand". **Asian Survey**, February, 362-369.
- _____. (1967). **Isan: Regionalism in Northeast Thailand**. Ithaca, NY: Cornell University.
- Kobkua Suwannathat-Pian. (1995). **Thailand's Durable Premier: Phibun through Three Decades, 1932-1957**. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Kurtz, M. (2000). "Understanding Peasant Revolution: From Concept to Theory and Case". **Theory and Society**. 29 (1), 93-124.
- Little, D. (1989). **Understanding Peasant China**. New Haven: Yale University Press.
- McAdam, D., McCarthy, J. and Zald, M. (1988). "Social Movements' in Neil Smelser (ed.), **Handbook of Sociology**. (p.695-737). Newbury Park: Sage Publications.
- Paige, J. (1983). "Social Theory and Peasant Revolution in Vietnam and Guatemala". **Theory and Society**. 12 (6), 699-737.
- Popkin, S. (1979). **The Rational Peasant: The Political Economy of Rural Society in Vietnam**. Berkeley: University of California Press.

- Scott, J. (1976). **The Moral Economy of the Peasantry: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia**. New Haven: Yale University Press.
- Skocpol, T. (1979). **State and Social Revolutions**, Cambridge University Press.
- Thaxton, R. (1991). **Salt of the Earth**. Berkeley: University of California Press.
- Trotsky, L. (1979). **The History of the Russian Revolution**. London: Pluto Press.
- Van der Linden. (2007). “The ‘Law’ of Uneven and Combined Development: Some Underdeveloped Thoughts”, **Historical Materialism**, (15), 145-165.
- Wolf, E. (1999). **Peasant wars of the Twentieth Century**. Norman: University of Oklahoma Press.
- Young, S. (1968). “The Northeastern Thai Village: A Non-Participatory Democracy”. **Asian Survey**. November, 873-886.

ข้อมูลสนามกรณีนาบัว

บันทึกสนาม 19 ธันวาคม 2549 (บันทึกสนามครั้งนี้เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งรับฟังการสนทนาประวัติหมู่บ้านของผู้อาวุโสแห่งบ้านนาบัวด้วย)

ชม แสนมิตร, ชาวบ้านนาบัว, สัมภาษณ์, 8, 19, 20, 21 สิงหาคม 2552

ไสว แสนมิตร, ชาวบ้านนาบัว, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552

หนูทอง นามวุฒิ, ชาวบ้านนาบัว, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2552

หนูลา จิตมาตย์, ชาวบ้านนาบัว, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2552

แคน (นามแฝง), ชาวบ้านนาบัว, สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552

ไสว แสนมิตร, หนูลา จิตมาตย์, หนูทอง นามวุฒิ, ชม แสนมิตร, สัมภาษณ์,

8 สิงหาคม 2552

ข้อมูลนามกรณี ครอง จันดาวงศ์

ถวิล พงศ์สกุล, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2557

วิฑิต จันดาวงศ์, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549, 19 กุมภาพันธ์ 2553

สหายวิสันต์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2553

ยาง วงศ์กระโซ่, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2552

सानิต มิกระราช, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2553

การให้ความหมาย ที่มาของความหมายและองค์ประกอบ
ความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยใน
เจนเนอเรชันวาย: การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก

The Social Construction Meaning, Source of Meaning
and Work Happiness Components of University Lecturers
in Generation Y: Research to Create Grounded Theory

ถิตรีตนั พิมพาภรณ์¹ และพิทักษ์ ศิริวงศ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อค้นหาความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวายและ 2) เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 12 ราย โดยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การจดบันทึก และศึกษาจากเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ผลการวิจัยพบว่า ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงาน ได้แก่ 1) การได้ทำงานที่ตนเองรัก 2) การมีทีมงานที่ดี 3) บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 4) มีความสมดุลในชีวิตและการทำงาน 5) ได้พัฒนานตนเอง และ 6) มีความมั่นคงในชีวิต ส่วนองค์ประกอบความสุขในการทำงาน แบ่งได้ 2 ปัจจัย

---

¹ อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

² รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตนเอง และปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร/
หัวหน้างาน 2) องค์กร 3) เพื่อนร่วมงาน และ 4) ลูกศิษย์ ตามลำดับ ในตอนท้าย
ของบทความได้นำเสนอข้อเสนอเชิงทฤษฎีและข้อเสนอในการปฏิบัติที่ได้จาก
ผลการวิจัย

คำสำคัญ: ความสุขในการทำงาน, อาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย,
ทฤษฎีฐานราก

Abstract

This is a qualitative research in order to create the grounded theory. The research was aimed 1) to find the social construction meaning and source of meaning of work happiness of university lecturers in generation Y, and 2) to theorize a grounded theory of work happiness component of the university lecturer in generation Y. The researchers used purposive sampling at 12 university lecturers in generation Y. The data was collected by in-depth interview, observation, note taking, and documentary study in February 2016. The result showed that the social construction meaning and the source of meaning of work happiness were following; 1) work that they love, 2) good environment, 3) goal achievement, 4) work life balance, 5) self-development and 6) security life. In the work happiness component was divided 2 factors namely; the internal factor was the self, and the external factors were 1) management team and supervisor, 2) organization, 3) colleague, and 4) student, respectively. At the end of article, the researcher also proposed both theoretical and practical suggestions from the study.

Keywords: Work Happiness, University Lecturers in Generation Y, Grounded Theory

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสุขในการทำงานของพนักงาน นับเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญสำหรับองค์กรในยุคปัจจุบัน เนื่องจากความสุขเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจของมนุษย์ เมื่อเกิดความสุขหลังงานในร่างกายจะเพิ่มขึ้นกว่าเดิม สมอง จึงสั่งการไปยั้งระบบประสาทได้ดี ประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานจึงดีเยี่ยมตามมา (ชนิกา ตูจันดา, 2552) จากการทดลองของ Oswald, Proto, and Sgroi (2014) พบว่า คนมีความสุขจะมีประสิทธิผลในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ประมาณร้อยละ 12 และคนที่มีความสุขที่ต่ำกว่าจะสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการทำงานที่ต่ำกว่า ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรจึงถือเป็นเรื่อง ที่ผู้บริหารองค์กรต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะมนุษย์เป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่สร้างความสำเร็จให้กับองค์กร

องค์กรในปัจจุบันนี้ประกอบด้วยพนักงานที่ปฏิบัติงานอย่างน้อย 3 รุ่นด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเจนเนอเรชั่นวาย (Generation Y) เจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ (Generation X) และเบบี้บูมเมอร์ส (Baby Boomers) หรือบางองค์กรอาจมีเจนเนอเรชั่นที่อาวุโสกว่านั้นรวมอยู่ด้วย (เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล และคณะ, 2557) ด้วยความหลากหลายในลักษณะทางประชากรศาสตร์นี้ นับเป็นความท้าทายต่อนายจ้างและองค์กรในการสร้างบรรยากาศแห่งความกลมกลืนในการทำงานกับพนักงานในแต่ละรุ่น โดยรุ่นล่าสุดที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน คือ เจนเนอเรชั่นวาย (Generation Y)

กลุ่มคนเจนเนอเรชั่นวาย เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดในปี พ.ศ. 2520-2537 (Kaylene and Rober, 2011) คือ มีอายุอยู่ในช่วง 21-38 ปี นับเป็นกลุ่มที่ น่าสนใจในการทำการศึกษ เพราะประชากรในรุ่นนี้เป็นกลุ่มแรงงานใหญ่ที่สำคัญของโลก ปัจจุบันนี้กลุ่มเจนเนอเรชั่นวายทั่วโลกมีจำนวนมากกว่า 2 พันล้านคน คิดเป็นสัดส่วนที่ใหญ่ที่สุดประมาณร้อยละ 30 ของประชากรโลก และเนื่องจากอัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกเริ่มมีการชะลอตัวลง ทำให้ประชากรกลุ่มคนนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดต่อไป และสำหรับประเทศไทยก็มีแนวโน้มที่คล้ายคลึงกับทั่วโลกคือ มีประชากรในกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายประมาณ

ร้อยละ 28 ของประชากรในประเทศ และด้วยอัตราการเกิดที่อยู่ในระดับต่ำมาเป็นเวลานาน จึงเป็นที่แน่นอนแล้วว่าประชากรกลุ่มนี้มีขนาดใหญ่ที่สุดในไทยเมื่อเทียบกับ เจนเนอเรชันอื่น ๆ เช่นกัน (สุทธาภา อมรวีวัฒน์ และคณะ, 2557) จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเจนเนอเรชันวัยนี้เป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและของโลกทั้งในฐานะแรงงานและผู้บริโภคที่สังคมควรให้ความสำคัญเพราะเป็นกลุ่มประชากรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก และเนื่องด้วยกลุ่มคนในเจนเนอเรชันวัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากกลุ่มคนเจนเนอเรชันอื่น ๆ อันเนื่องมาจากประสบการณ์ทั้งในสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่ต่างกัน ย่อมส่งผลให้มีความคิด ทักษะคติ พฤติกรรม รวมทั้งรูปแบบชีวิตแตกต่างจากคนรุ่นอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน (Kaylene and Rober, 2011)

งานวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษากับกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในกลุ่มเจนเนอเรชันวัย เพราะเป็นประชากรกลุ่มสำคัญที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศและของโลก ตามที่กล่าวมา และมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันหลักในการสร้างกำลังคนในสาขาอาชีพต่าง ๆ ของประเทศ หรือที่เรียกว่า “การผลิตบัณฑิต” โดยการผลิตบัณฑิต ทำโดยการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรม สร้างประสบการณ์ตามมาตรฐาน ทั้งของสถาบัน ประเทศ และสาขาอาชีพ โดยผู้ขับเคลื่อนกระบวนการสร้างบัณฑิตหลักที่สำคัญ คือ อาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาชีพสำคัญที่มีบทบาทและหน้าที่ในการสร้างบัณฑิต และเป็นผู้ขับเคลื่อนในกระบวนการสร้างบัณฑิตให้มีลักษณะพึงประสงค์ เป็นไปตามที่หลักสูตร คณะ และมหาวิทยาลัยกำหนด (วัลลพ สันติประชา, มปป.) จากบทบทความสำคัญของอาจารย์มหาวิทยาลัย ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหากบุคลากรกลุ่มนี้มีความสุขในการทำงานแล้ว ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น รวมทั้งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตและคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต่อการให้ความหมาย ที่มาของ ความหมาย และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยใน

เจนเนอเรชันวาย ด้วยใช้วิธีการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งเป็นการวิจัยที่เน้นการตีความเพื่อหาคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์ที่ศึกษา และได้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมและมีฐานมาจากข้อมูลโดยตรง (Stem, 1994) โดยการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้เห็นมุมมองความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์รุ่นใหม่ของมหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย ตลอดจนได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎี ข้อเสนอในการนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารในการจัดการและสร้างกลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเหมาะสมกับบุคลากรกลุ่มนี้ ทั้งนี้ เพื่อธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพให้อยู่กับองค์กรอย่างมีความสุขต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการสร้างทฤษฎีฐานรากจากทัศนะของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อค้นหาความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย
2. เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย

3. นิยามศัพท์เฉพาะ

อาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวาย (University Lecturer in Generation Y) หมายถึง อาจารย์ที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชนของประเทศไทย ที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2520-2537 โดยมีอายุระหว่าง 21-38 ปี (ณ ปี 2558)

4. การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเรื่อง การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชัน

ววย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงาน แนวคิดเกี่ยวกับเงินเนอเรนวย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงาน

ปัจจุบันทั่วโลกต่างให้ความสนใจในการวัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being) และความสุข (Happiness) ของประชากรมากขึ้น รวมทั้งประเทศไทยเอง ความสุขถือเป็นนโยบายระดับชาติที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับความสุขของประชาชนด้วยเช่นกัน โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้ให้ความหมายของความสุขว่า เป็นความสำเร็จที่มีอิสรภาพในการที่จะมีทางเลือกในการดำรงชีวิตตามความสามารถ จึงพยายามสร้างดัชนีที่ใช้วัดความสุขอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีดัชนีที่ใช้วัดองค์ประกอบความสุขจากภายนอก เช่น สุขภาพ ระดับการศึกษา การทำงาน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2548 อ้างถึงในบำรุง สารีบุตร, 2555)

ความสุขเป็นเรื่องการรับรู้ของแต่ละบุคคล (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551) โดยความสุขเป็นการวัดเชิงอัตวิสัย (Subjective) เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก คำตอบจึงขึ้นอยู่กับความรู้สึกของแต่ละบุคคลในขณะนั้น ซึ่งแตกต่างจากการวัดเชิงภาวะวิสัย (Objective) ที่เป็นการวัดความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีค่าคงที่ (รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า, 2553)

สำหรับแนวคิดเรื่องความสุขในการทำงาน Warr (2007) อธิบายไว้หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลที่ตอบสนองต่อการทำงานซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความรื่นรมย์ในงาน 2) ความรู้สึกกระตือรือร้น และ 3) ความพึงพอใจในงาน เป็นความรู้สึกที่มีฐานจากความรู้สึกพอใจและเป็นผลเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและอารมณ์ซึ่งมาจากสาเหตุที่ต่างกันของลักษณะสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และ Manion (2003) อธิบายความสุขขององค์ประกอบความสุขในการทำงาน ว่ามี 4 ประการ คือ 1) การติดต่อสัมพันธ์ 2) ความรักในงาน 3) ความสำเร็จในงาน และ 4) การเป็นที่ยอมรับ และจากการศึกษาของ ถิรัตน์

พิมพ์ภรณ์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559) พบว่า องค์ประกอบความสุขในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการในธุรกิจโรงแรมเมืองพัทยา มีปัจจัย 5 ประการที่ทำให้พนักงานมีความสุขในการทำงานในระดับมาก ได้แก่ 1) ความสำคัญของงาน 2) ความสัมพันธ์กับผู้อื่น 3) ความคิดเชิงบวก 4) ผู้นำและนโยบาย และ 5) ความมีอิสระในการทำงาน

กล่าวโดยสรุปถึงแนวคิดความสุขในการทำงานนั้นมีหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุขในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นจากผู้ปฏิบัติงาน ลักษณะของงาน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งองค์กร โดยความสุขในการทำงานของคนในองค์กรนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการทำงานและองค์กรเป็นอย่างมาก เพราะหากบุคลากรในองค์กรมีความสุขและได้อยู่ในองค์กรแห่งความสุขแล้วย่อมส่งผลต่อคุณภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับเจนเนอเรชันวัย

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งกลุ่มคนออกเป็นรุ่นหรือกลุ่มอายุ (THE U.S. Generations) โดยแบ่งตามประสบการณ์ชีวิตที่เหมือนหรือคล้ายกันไว้กลุ่มเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นทางสังคม การเมือง ประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ โดย THE U.S. Generations ได้แบ่งกลุ่มคนเป็นรุ่นต่าง ๆ ได้ถึง 6 รุ่น (Kaylene and Rober, 2011) ดังตารางที่ 1

ยุค (Generation)	ช่วงปี ค.ศ. ที่เกิด (Date of Birth: A.D.)	ช่วงปี พ.ศ. ที่เกิด (Date of Birth: B.E.)
Pre-Depression	ก่อน 1930	ก่อน 2473
Depression	1931-1945	2474-2488
Baby Boomers	1946-1964	2489-2507
Generation X	1965-1976	2508-2519
Generation Y	1977-1994	2520-2537
Generation Z	หลังปี 1994	หลังปี 2538

ตารางที่ 1 ยุคตามกลุ่มอายุ (THE U.S. Generations)
ที่มา: ปรับจาก Kaylene and Rober (2011)

ลักษณะของเจนเนอเรชั่นวาย

ตามที่กล่าวไปแล้วว่าด้วยประสบการณ์ชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันของคนในแต่ละรุ่น จึงเป็นสาเหตุให้ความคาดหวัง วิถีชีวิต ค่านิยม และพฤติกรรมของคนในแต่ละรุ่นมีความแตกต่างกันไปด้วย ลักษณะเฉพาะของเจนเนอเรชั่นวายที่แตกต่างจากคนรุ่นอื่น ๆ มีดังนี้

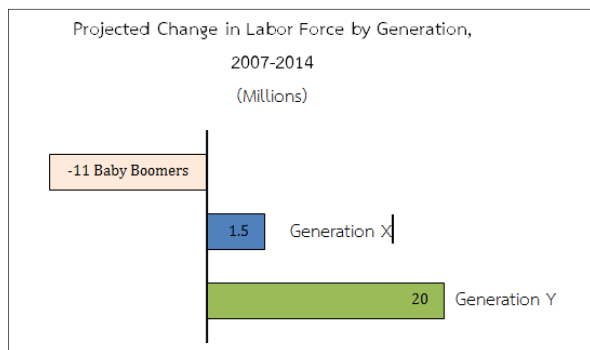
เจนเนอเรชั่นวาย รู้จักกันในนาม Why Generation หรือ Millennial Generation คือ ประชากรกลุ่มที่เกิดหลังเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ (Generation X) โดยเกิดในช่วงปี ค.ศ.1977-1994 หรือ พ.ศ.2520-2537 มีอายุระหว่าง 21-38 ปี (ณ ปี 2558) คนกลุ่มนี้ถือเป็นลูกของกลุ่มเบบี้บูมเมอร์ส (Baby Boomers) เจนเนอเรชั่นวาย เกิดในยุคที่อัตราการเจริญเติบโตของประชากรโดยรวมของโลก ลดลง ครอบครัวเริ่มมีขนาดเล็ก ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับการมีลูกจำนวนน้อยในครอบครัวแต่เน้นการเลี้ยงดูให้ดี ลักษณะเช่นนี้ทำให้ตัวตนของคนเริ่มมีความสำคัญกว่าอดีต (ศรีภิญญา มงคลศิริ, 2548)

คนกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายนี้ เป็นรุ่นที่เกิดในช่วงเวลาที่บ้านเมืองสงบสุขเติบโตมาในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด (National Master, 2553 อ้างจากกังวาน ยอดวิเศษศักดิ์, 2557) การเติบโตที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว เช่น การทำงานเต็มเวลาของผู้หญิง ครอบครัวมีรายได้สองทาง การเคารพในความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม มีการใช้คอมพิวเตอร์ทั้งที่บ้านและโรงเรียน คนกลุ่มนี้นับเป็นคนที่ฉลาดและมีเหตุผล เกิดในยุคเทคโนโลยี อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ มีสังคมที่ไร้ขอบเขต และคุ้นเคยกับความหลากหลายทางสังคม ทศนคติและลักษณะวิถีชีวิตจะเน้นการพึ่งพาตนเอง มีความเป็นอิสระสูง ต้องการการยอมรับจากผู้พบเห็นและกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ใจกว้าง มองโลกในแง่ดี มีการตั้งเป้าหมายและแรงจูงใจต่อความสำเร็จในระดับสูง คำสำคัญสำหรับคนกลุ่มเจน

เนอเรชั่นวายนี้คือ ทางเลือก (choice) การปรับเปลี่ยน (customization) การตรวจสอบ (scrutiny) ความสมบูรณ์ (integrity) ความร่วมมือ (collaboration) ความรวดเร็ว (speed) ความบันเทิง (entertainment) และนวัตกรรม (innovation) (Kaylene and Rober, 2011)

เงินเนอเรชั่นวายกับตลาดแรงงาน

เนื่องด้วยมีการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะประชากรศาสตร์ ทำให้ตลาดแรงงานในประเทศสหรัฐอเมริกามีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยพบว่าเงินเนอเรชั่นวายจะเป็นแรงงานหลักของประเทศ ส่วนกลุ่มเบบี้บูมเมอร์ส จะมีปริมาณที่ลดลง จากข้อมูลของสำนักงานสถิติด้านแรงงานของสหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นว่า ในปี ค.ศ.2014 จะมีแรงงานกลุ่มเบบี้บูมเมอร์สที่ออกจากตลาดแรงงานมากกว่า 11 ล้านคน ส่วนปริมาณของคนกลุ่มเงินเนอเรชั่นเอ็กซ์จะทรงตัว และสำหรับเงินเนอเรชั่นวายปริมาณในตลาดแรงงานจะเพิ่มขึ้นเกือบ 20 ล้านคน ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประชากรเงินเนอเรชั่นวายนี้นับเป็นกลุ่มสำคัญในตลาดแรงงานปัจจุบันที่องค์กรต้องให้ความสำคัญเพื่อการพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงในตลาดแรงงานตามยุค ช่วงปี ค.ศ. 2007-2014
ที่มา: NAS report (2014)

ลักษณะสำคัญของเจนเนอเรชันวายในองค์กร

เจนเนอเรชันวาย นับเป็นบุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญขององค์กรทั้งในยุคปัจจุบันและอนาคตอันใกล้เนื่องจากเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของโลก ผู้บริหารองค์กรควรทำการศึกษาถึงลักษณะการทำงานของคนกลุ่มนี้ เพื่อเห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนรุ่นนี้กับรุ่นอื่น ๆ และเป็นการเข้าใจถึงสาเหตุที่อาจก่อให้เกิดช่องว่างหรือความขัดแย้งในการทำงานระหว่างกันได้

คนเจนเนอเรชันวาย ให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องความสมดุลในชีวิตและการทำงาน สถานที่ทำงานที่มีบรรยากาศผ่อนคลายภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความสุข ต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ต้องการให้มีพี่เลี้ยงรวมทั้งมีการฝึกอบรมเพื่อความก้าวหน้าในงาน คนรุ่นนี้มีจิตวิญญาณในการเป็นผู้ประกอบการ ชอบหาวิธีการหรือขั้นตอนใหม่ ๆ ที่ดีกว่าและเร็วกว่าในการทำงาน มีความเป็นผู้นำ ชอบความตื่นเต้นและท้าทาย ฉลาด มีความคิดแตกต่าง มีความสามารถสูงและหลากหลาย มีความทะเยอทะยาน นับถือตนเองสูง ส่งผลให้พนักงานกลุ่มนี้รักอิสระ มีแรงจูงใจสูงในการทำงานเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จสูงสุด (Princeton One, 2008)

นอกจากนี้ NAS report (2014) ยังอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของเจนเนอเรชันวายในที่ทำงานไว้ว่า คนกลุ่มนี้มีความคาดหวังในการติดต่อกับผู้บังคับบัญชาแบบใกล้ชิด ต้องการมีข้อมูลป้อนกลับในการทำงาน ต้องการเห็นการทำงานที่แตกต่าง ชอบการทำงานเป็นทีม ให้คำตอบแทนตามผลงานไม่ใช่ตามเวลางานที่ทำ ชอบความท้าทาย และชอบเป็นคนสำคัญในงาน

ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายขององค์กรที่จะเข้าใจถึงแนวคิด ทศนคติ รวมทั้งพฤติกรรมของบุคลากรกลุ่มนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการทำงาน บุคลากรเกิดความสุขในการทำงานและจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ประสิทธิภาพสูงสุดให้กับองค์กรต่อไป

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

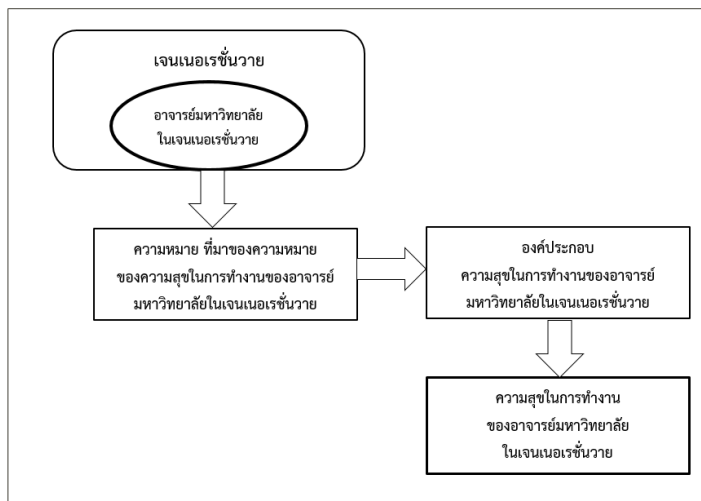
มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของเจนเนอเรชันวายในการทำงาน ได้แก่ Parul and Rajiv (2012) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการแรงบันดาลใจต่ออาชีพของเจนเนอเรชันวายในที่ทำงาน (Managing Career Aspirations of Generation Y at Work Place) โดยผลการศึกษาพบว่า เจนเนอเรชันวายไม่ได้มีชีวิตอยู่เพื่อการทำงาน แต่เขาทำงานเพื่อมีชีวิต คนรุ่นนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีใจแห่งการบริการ มีแรงจูงใจในการทำงาน ชอบความสมดุลในชีวิต และการจ่ายค่าตอบแทนที่ยุติธรรม ไม่ชอบกระบวนการทำงานที่มีขั้นตอนมากมายโดยที่ไม่จำเป็น การย้ายงานเพื่อโอกาสที่ดีกว่าของคนรุ่นนี้เกิดขึ้นได้ง่ายกว่าเมื่อเทียบกับคนรุ่นอื่น ๆ นอกจากนี้ กังวาน ยอดวิศิษฐ์ศักดิ์ (2557) ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างความผูกพันของพนักงานโดยแนวคิดองค์การแห่งความสุขในกลุ่มคนเจนเนอเรชันวาย พบว่า พฤติกรรมของคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่องค์กรจะต้องให้ความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างความผูกพันต่อองค์กร เนื่องจากบุคลากรกลุ่มนี้มีพฤติกรรมที่ไม่อยู่นิ่ง แสวงหาความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา มีความจงรักภักดีต่อองค์กรในระดับที่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับคนรุ่นก่อน และพร้อมจะเปลี่ยนงานเมื่อมีโอกาสที่ดีกว่า และบุคลากรกลุ่มนี้จะกลายเป็นบุคลากรกลุ่มใหญ่ในองค์กร รวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้องค์การประสบความสำเร็จ

และจากผลการสำรวจและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกของ Economic Intelligence Center (EIC) พบว่า เจนเนอเรชันวายในประเทศไทยมีคุณลักษณะที่โดดเด่น 5 ประการ ดังนี้ 1) มีความคล่องตัวด้านเทคโนโลยี 2) ชอบมีสังคม 3) ตัดสินใจบนข้อมูล 4) ช่างเลือก และ 5) มีความรู้ทางการเงิน (สุทธาภา อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2557)

5. กรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอข้อสรุปเชิงทฤษฎีจากการศึกษาปรากฏการณ์ของการให้ความหมายและที่มาของความหมายของความสุข และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย

ในเงินเนอเรนัว โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปสู่ การสร้างทฤษฎีฐานราก เมื่อได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยจึง ได้กำหนดกรอบความคิดพื้นฐานเพื่อการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย: การให้ความหมาย ที่มาของ ความหมาย และ องค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเงินเนอเรนัว

6. วิธีดำเนินการวิจัย

6.1 การออกแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีทฤษฎีฐานราก ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้างและ ได้รับการตรวจสอบ โดยการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้กระบวนทัศน์แบบการตีความ นิยม (Interpretivism) และการสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) ตามแนวทาง

ของ Charmaz (2006) เพื่อค้นหาความหมาย ที่มาของความหมายของความสุขในการทำงานจากทัศนะของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย รวมทั้งศึกษารูปแบบองค์ประกอบความสุขในการทำงานของอาจารย์กลุ่มนี้เพื่อเข้าใจในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับความสุขในการทำงาน เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานรากจากข้อมูลเหล่านี้ต่อไป

6.2 ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการทำความเข้าใจถึง 1) ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย และ 2) องค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กรของมหาวิทยาลัยต่อไป

2) ขอบเขตด้านประชากร เป็นการศึกษากับอาจารย์มหาวิทยาลัยทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในประเทศไทยที่อยู่ในกลุ่มเจนเนอเรชั่นวาย จำนวน 12 ราย แบ่งเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 6 ราย และอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 6 ราย ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3) ขอบเขตด้านระยะเวลา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2559

6.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาการให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ภายใต้อะกาศการสำคัญคือ ผู้ให้ข้อมูลมีความสอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ตามคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนของ

ประเทศไทยที่เกิดในยุคนเจนเนอร์ชันวาย คือ เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2520-2537 2) ปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) มีความยินดีในการเข้าร่วมการวิจัยและให้ข้อมูลโดยการให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้ในการสร้างทฤษฎีที่ต้องการศึกษา (Patton, 1990) เมื่อข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้คำตอบที่ซ้ำ ๆ กัน โดยไม่มีประเด็นใหม่แล้ว หรือเรียกว่าทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical Saturation) ผู้วิจัยจึงหยุดเก็บข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนทั้งสิ้น 12 ราย

6.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์ โดยได้เตรียมในเรื่องของความรู้ด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการทำงานและกลุ่มคนเจนเนอร์ชันวาย

2) แนวคำถามในการสัมภาษณ์ (Interview Guide) โดยใช้คำถามปลายเปิดที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่องการให้ความหมายที่มาจากความหมาย และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอร์ชันวาย

3) เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องบันทึกภาพ

4) อุปกรณ์ภาคสนาม เช่น ปากกา ดินสอ สมุดจดบันทึก เป็นต้น

6.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยและเก็บข้อมูล 3 วิธีการ คือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 12 ราย เพื่อนำข้อมูลไปสร้างทฤษฎีฐานราก (Creswell, 1998) โดยผู้วิจัยเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเก็บข้อมูล ด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์ 2) การสังเกตและจดบันทึก (Observation and field Note) ผู้วิจัยได้สังเกตร่วมด้วยขณะทำการสัมภาษณ์

และมีการจัดบันทึกในประเด็นสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ที่จำเป็นต่อการสร้างทฤษฎีโดยพยายามจัดการข้อมูลในรูปแบบแนวคิดและโครงสร้างต่าง ๆ และ 3) การศึกษาเอกสาร (Document Analysis) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงภายหลังที่เก็บข้อมูลแล้ว

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2540) ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล และตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกควบคู่กับการสังเกต เพื่อความแน่ชัดของข้อมูลที่ได้รับ จนกระทั่งข้อมูลไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม เรียกว่าถึงจุดอิ่มตัว และได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

6.6 การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์เชิงลึกแต่ละครั้ง เริ่มต้นด้วยการนำเครื่องบันทึกเสียงมาถอดความเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร และนำข้อมูลมาถอดความแบบคำต่อคำ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามวิธีของ Van (1990) โดยสามารถทำให้ได้มาซึ่งความหมายและตีความสะท้อนออกมาตามความเข้าใจของบุคคลนั้นๆ ทำให้เข้าใจความหมายต่างๆ ของความสุขในการทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในประเด็นหลักต่าง ๆ โดยการนำข้อมูลมาแยกเป็นหมวดหมู่ กำหนดปรากฏการณ์หลักจากหมวดใดหมวดหนึ่งพร้อมกับการพิจารณาความสัมพันธ์ นำหมวดหมู่ที่ได้มาสร้างการอธิบายปรากฏการณ์ และสร้างทฤษฎี (Theory Generation)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้แนวทางของ Strauss and Corbin (1990) ร่วมกับการแสดงข้อค้นพบในรูปแบบตาราง (Miles and Huberman, 1994) และมีข้อความบรรยายประกอบเพื่อความชัดเจนมากขึ้น

7. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงการให้ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงาน และองค์ประกอบความสุขในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย เป็นการตีความของความสุขในการทำงาน โดยข้อสรุปเชิงทฤษฎีแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

ความหมายและที่มาของความหมาย ของความหมาย ของความสุขในการทำงาน	องค์ประกอบ ความสุขในการทำงาน
1) การได้ทำงานที่ตนเองรัก 2) การมีทีมงานที่ดี 3) การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 4) การมีความสมดุลในชีวิตและการทำงาน 5) การได้พัฒนาตนเอง 6) การมีความมั่นคงในชีวิต	ตนเอง 1) มีทัศนคติในการทำงาน 2) รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ 3) พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ 4) มีความสมดุลในการชีวิตและการทำงาน 5) สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน
	ผู้บริหาร/หัวหน้างาน 1) มีความยุติธรรมและสร้างความเสมอภาคในองค์กร 2) มีการบริหารจัดการที่ดี
	องค์กร 1) มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม 2) สร้างความมั่นคงในอาชีพ 3) กำหนดภาระงานที่เหมาะสม 4) สร้างวัฒนธรรมที่ดีในองค์กร
	เพื่อนร่วมงาน 1) ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงาน 2) รู้จักการทำงานเป็นทีม
	ลูกศิษย์ 1) ได้เห็นความสำเร็จของลูกศิษย์ 2) ได้เห็นถึงความตั้งใจและใส่ใจในการเรียนของลูกศิษย์

7.1 ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงาน

จากตารางที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ความหมายและที่มาของความสุขในการทำงานไว้ดังนี้

1) *การได้ทำงานที่ตนเองรัก* ด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น โดยมีได้มองเพียงแค่ค่าตอบแทนเท่านั้น กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนคิดเห็นตรงกันว่ามีความภาคภูมิใจและรักในวิชาชีพนี้ และนับว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี เป็นอาชีพแห่งการให้ความรู้แก่ผู้อื่น และมีโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้เกิดความสุขในการดำรงอยู่ในอาชีพนี้

“มีความสุขกับการทำงาน โดยเฉพาะงานสอนและการได้มีโอกาสมผลิตผลงานทางวิชาการในสาขาวิชาที่ตนเองถนัด” (ซี นามสมมติ, 2559)

“มีความสุขในงานสอน การเขียนตำรา แต่ไม่มีความสุขในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยงานที่ไม่ได้มีการวางแผน” (บี นามสมมติ, 2559)

“ความสุขในการทำงาน คือ ได้ทำงานที่ตนรัก ไม่ใช่งานที่ทำเพราะต้องทำเพื่อหารายได้เท่านั้น เพราะหากเราไม่มีความสุขเวลาที่ได้ทำมัน ก็อาจส่งผลไม่ดีต่อประสิทธิภาพในการทำงาน และเกิดความท้อแท้ในการทำงานได้ง่าย อีกทั้งเราจะต้องอยู่กับงานนั้น ๆ เกือบทุกวัน มันจะทรมานร่างกายและจิตใจอย่างมาก หากงานนั้นไม่ใช่งานที่ตนเองรัก” (เอฟ นามสมมติ, 2559)

2) *การมีทีมงานที่ดี* ได้แก่ การมีผู้บริหาร หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงานที่ดีในที่ทำงาน โดยผู้บริหารหรือหัวหน้างาน มีภาวะผู้นำ พาก้องไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นที่นำเคารพและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกน้อง มีเพื่อนร่วมงานที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมือนคนในครอบครัว ทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยมีความขัดแย้งระหว่างกันให้น้อยที่สุด เพราะความขัดแย้งระหว่างคนในที่ทำงานคืออุปสรรคสำคัญในการสร้างความสุขในการทำงาน

“ความสุขในการทำงานที่สำคัญเลย เรามองว่าเพื่อนร่วมงานที่สนับสนุนการทำงานด้วยกัน การต่อสู้ ฝ่าฟัน และเป็นທີ່ปรึกษาการทำงานที่ดี การทำกิจกรรมร่วมกันของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งหมายถึงแนวคิดที่เป็นไปในทิศทาง

เดียวกันที่ต้องการจะพัฒนาองค์กร พัฒนาผู้เรียนร่วมกัน” (เอฟ นามสมมติ, 2559)

“ความสุขในการทำงาน คือ การที่ได้พบกับเพื่อนร่วมงานที่สามารถเข้ากันได้ดี มีผู้บังคับบัญชาที่ดีคอยสนับสนุนและช่วยเหลือ เรียกว่า ต้องเก่งงานและเก่งคน สามารถชี้แนะให้ลูกน้องมีผลงานที่ดี และเป็นบุคคลที่เป็นที่เคารพ มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ ใช้พระคุณมากกว่าพระเดช เป็นที่นับถือ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เหมือนที่อยากให้ลูกน้องปฏิบัติ” (เอ นามสมมติ, 2559)

“เพื่อนร่วมงานนี้สำคัญเลยนะ เปรียบเสมือนครอบครัวอบอุ่น ช่วยเหลือและเกื้อกูลกัน ทุกคนรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ ช่วยเหลือในการทำงานอย่างเต็มที่ มองประโยชน์ส่วนรวม มันเป็นสิ่งสำคัญของความสุขในการทำงาน” (เจ นามสมมติ, 2559)

“การได้ทำงานร่วมกับคนดี ๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน คือ ความสุขในการทำงานของเรา” (ไอ นามสมมติ, 2559)

3) **การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้** กล่าวคือ ความสุขในการทำงานเกิดจากความสำเร็จในงานตามเป้าหมายที่ตนเองได้ตั้งไว้ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จจากตำราที่เขียน งานวิจัยที่ได้ทำ หรือแม้กระทั่งเห็นความสำเร็จของลูกศิษย์ที่ตนเองได้มีโอกาสถ่ายทอดวิชาความรู้ให้

“สุขที่ตนประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง ทั้งในงานวิชาการของตัวเอง และมองเห็นความสุขและความสำเร็จของเด็ก ๆ ที่เรามีสวนในการสอนเขา” (เค นามสมมติ, 2559)

“ความสุข คือ ความก้าวหน้าในการทำงาน ซึ่งไม่ต้องเร็ว แต่ไม่หยุดก้าวหน้า รวมทั้งความก้าวหน้าก็สร้างได้ด้วยตัวเอง” (จี นามสมมติ, 2559)

4) **การมีความสุขในชีวิตและการทำงาน** กล่าวคือ การมีปริมาณงานที่เหมาะสม เพื่อได้ใช้เวลากับครอบครัวและเวลาส่วนตัวมากขึ้น โดยความสุขคือความสมดุลระหว่างชีวิตครอบครัวกับชีวิตการทำงาน สำหรับประเด็นความสมดุลในชีวิตนี้อาจมองเป็นเรื่องของการบริหารจัดการส่วนบุคคล แต่ในความเป็นจริงแล้ว องค์กรก็มีส่วนสำคัญในการสร้างความสมดุลในชีวิตให้กับอาจารย์ได้ โดยมีการมอบหมายภาระงานที่เหมาะสม มียืดหยุ่นเรื่องชั่วโมงและเวลาในการทำงาน โดยผลที่ตามมาคือหากมีเวลาที่เหมาะสมทั้งในเรื่องการทำงานและชีวิตส่วนอื่นที่นอกเหนือจากงาน ย่อมส่งผลถึงความสุขในชีวิตต่ออาจารย์กลุ่มนี้อย่างแน่นอน

“ความสุข คงต้องหมายถึง การที่เราสามารถสร้างสมดุลให้ได้ระหว่างชีวิตครอบครัว กับชีวิตการทำงานคะ นั่นหมายความว่า เวลาทำงานต้องไม่หนักและแน่นอนจนไม่มีเวลาได้พักผ่อน หรือมีงานด่วนมากจนเกินไป ในขณะที่ชีวิตครอบครัว เมื่อกลับไปหลังจากการทำงานควรมีแรงเหลือพอที่จะดูแลคนในบ้านต่อได้โดยไม่เหนื่อยล้าจนเกินไปคะ ถ้าสองสิ่งนี้สมดุล ความสุขก็จะเกิดขึ้นคะ” (อี นามสมมติ, 2559)

“ความสุขคือการได้ทำงานที่ตนรัก ได้พบกับเพื่อนร่วมงานที่ดี มีเวลาให้กับครอบครัว มีเวลาพักผ่อนที่เพียงพอ” (แอล นามสมมติ, 2559)

“มองว่าความสุขในการทำงานจะเกิดได้ ก็ต้องมีชีวิตครอบครัว มีเวลาให้กับครอบครัว และชีวิตส่วนตัวอย่างเหมาะสมด้วย” (จี นามสมมติ, 2559)

“การทำงานให้มีความสุขในความคิดเรามามากจากการบริหารงานกับบริหารชีวิตได้ดี” (เอ นามสมมติ, 2559)

5) **การได้พัฒนาตนเอง** มีโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ตนเองสนใจ โดยอาชีพอาจารย์นับเป็นอาชีพแห่งการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการพัฒนาตนเองดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานของตนให้เติบโตขึ้นได้

“ความสุข คือ การได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมหาวิทยาลัยหรือ คณะควรส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาความก้าวหน้าของอาจารย์ โดยไม่ต้องแย่งชิงกัน เช่น ทุนการศึกษาต่อ ทุนวิจัย ทุนตำรา” (เอช นามสมมติ, 2559)

“ความสุขในการทำงาน นอกจากจะได้สอนนักศึกษาให้ได้ประโยชน์แล้ว ความสุขอีกอย่างคือได้มีเวลาศึกษางานวิจัย มีโอกาสได้ไปศึกษางานข้างนอก ไปหากรณีศึกษาบ้าง เพื่อพัฒนาตัวเอง มีประสบการณ์ในงานวิจัยมากขึ้น” (ดี นามสมมติ, 2559)

“ได้มีโอกาสเรียนรู้ พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ โดยไม่แน่ใจว่า จะต้องพัฒนาตนเองตามงานหรือวิชาชีพที่ตนถนัดเท่านั้น ควรเปิดโอกาสให้ตามความสนใจอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง” (ไอ นามสมมติ, 2559)

6) **การมีความมั่นคงในชีวิต** ด้วยการมีรายได้ที่เหมาะสมในการเลี้ยงชีพ สามารถให้รางวัลแก่ตนเองได้ เช่น การได้เดินทางท่องเที่ยว การเลือกซื้อสิ่งของตามความชอบของตนเอง นอกจากนี้ ด้านสวัสดิการโดยเฉพาะการรักษาพยาบาลของตนเองและครอบครัว นับเป็นประเด็นที่อาจารย์กลุ่มนี้มองว่ามีส่วนสำคัญต่อความสุขในการประกอบอาชีพนี้เช่นกัน

“ความสุข คือ การได้ทำงานที่ตนรัก มีรายได้ที่สามารถใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ลำบาก และยังสามารถแบ่งรายได้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นเงินออมและซื้อสินค้าหรือบริการ เช่น เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้รางวัลแก่ชีวิตบ้างในบางโอกาส” (ซี นามสมมติ, 2559)

7.2 องค์ประกอบความสุขในการทำงาน

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงองค์ประกอบความสุขในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชันวายที่ผู้วิจัยค้นพบมี 5 ปัจจัย คือ ตนเอง หัวหน้างาน องค์กร เพื่อนร่วมงาน และลูกศิษย์ ตามลำดับ โดยรายละเอียดมีดังนี้

1) *ตนเอง*

ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดมีความเห็นว่า ตนเองคือผู้มีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างความสุขในการทำงาน โดยมีทัศนคติที่ดีและสร้างพลังทางบวกจะสร้างความรู้สึกเป็นสุขในชีวิตและการทำงานได้อย่างมาก เพราะทุกอย่างเริ่มต้นจากทัศนยะและมุมมองของตนเอง การสร้างความสุขให้กับตนเองเป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้ รู้จักเข้าใจเหตุและผลที่เกิดขึ้น มองปัญหาเป็นเรื่องที่แก้ไขได้ และรับผิดชอบในงานของตนเองอย่างเต็มที่ โดยองค์ประกอบความสุขในการทำงานที่เกิดจากตนเองสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) *มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน* กล่าวคือ ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นในการทำงาน ฝึกมองโลกในแง่บวก ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในการทำงาน มองเป้าหมายและผลสำเร็จในการทำงานเพื่อสร้างแรงผลักดันและความสุขให้เกิดขึ้นในการทำงาน

“ลองคิดบวก เมื่อเจอคนเอาเปรียบ เห็นแก่ตัว ก็คิดว่า ถ้าเราทำมาก เราก็จะรู้มากขึ้น เมื่อได้งานที่ยากมาก ไม่เคยทำ เราก็คิดว่า ทำทายความสามารถและได้ความรู้เพิ่ม” (เอช นามสมมติ, 2559)

“คนทำงานจะต้องมีวิธีในการสร้างความสุข โดยการสร้างความสุขควรเริ่มจากการพยายามมองทุกอย่างในมุมมองที่บวก โดยใช้หลัก 2 ข้อคือ หลักที่ 1 เรื่องทุกเรื่องมี 2 ด้าน คือ บวกกับลบ เหมือนเหรียญมี 2 ด้าน และหลักข้อ 2 คือ เรา เป็นคนกำหนดเองได้ว่าจะเอาใจเราไปผูกกับด้านไหน และในที่สุดต้องบอกกับตัวเองให้ได้ว่า ความสุขหรือความทุกข์ในที่สุดแล้ว เรา คือ คนกำหนดเอง” (จี นามสมมติ, 2559)

(2) *รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่* เช่น เตรียมความพร้อมในการทำงานและการสอน เพื่อให้เกิดผลงานที่ดีที่สุดตามความสามารถ กำลัง และเวลาที่มี เพื่อป้องกันและลดความผิดพลาดในการทำงาน ไม่ถูกตำหนิจากหัวหน้างานและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขในการทำงานได้เป็นอย่างดี

“เตรียมความพร้อมสำหรับการสอนให้ดี เพื่อจะได้ไม่ต้องเครียดเวลาไปสอน และจะได้ให้ความรู้กับนิสิตได้อย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดความสุขทั้งสองฝ่าย” (เอฟ นามสมมติ, 2559)

“พยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดตามเวลา และความสามารถที่ตัวเองมี เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น เมื่อไม่มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นกับงานที่เรารับผิดชอบก็จะทำให้ไม่มีข้อตำหนิจากผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงาน ชีวิตก็จะมีความสุข” (ดี นามสมมติ, 2559)

(3) **พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ** เพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพของตนเอง รู้จักใฝ่รู้อยู่เสมอทั้งในศาสตร์ของตนเองจากการทำวิจัย ฝึกอบรม และความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ตนเองให้ความสนใจเพื่อให้ตนเองมีความรู้ที่กว้างมากยิ่งขึ้น

“ได้มีเวลาศึกษางานวิจัย มีโอกาสได้ไปศึกษางานข้างนอก เพื่อพัฒนาตัวเองให้มีประสิทธิภาพในงาน และได้อบรมเรื่องอื่นที่เราชอบ เราสนใจบ้าง จะได้รู้ความเป็นไปของโลกภายนอกที่มันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” (ดี นามสมมติ, 2559)

(4) **มีความสมดุลในชีวิตและการทำงาน** ซึ่งนับเป็นประเด็นที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความสุขให้กับชีวิตโดยการจัดเวลาที่เหมาะสมในการทำงาน มีเวลาในการพักผ่อน ออกกำลังกาย หรือทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้อย่างสมดุล นอกจากนี้ อาชีพอาจารย์ยังสามารถเลือกทำงานในช่วงเวลาที่ตนคิดว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดได้เองอีกด้วย ซึ่งนับเป็นข้อดีอย่างมากของอาชีพนี้

“ควรจะได้พักผ่อนอย่างเหมาะสม ไม่หักโหม เกินกำลัง และได้ทำงานในช่วงเวลาที่ตัวเองคิดว่าทำงานแล้วมีประสิทธิภาพมากที่สุด” (เอ นามสมมติ, 2559)

“วิธีหนึ่งของการสร้างความสุขในการทำงานก็คือ การหาเวลาว่างเพื่อผ่อนคลาย เช่น ออกกำลังกาย ออกไปรับประทานอาหารเย็นกับ

เพื่อนหรือครอบครัว พุดคุยกับเพื่อนสนิท” (ปี นามสมมติ, 2559) “หมั่นดูแล สุขภาพกาย สุขภาพใจอยู่เสมอให้พร้อมในการทำงาน มีเป้าหมายในชีวิตการทำงานที่ชัดเจน ควบคุมไปกับเป้าหมายในชีวิตส่วนตัว ครอบครัวให้ดำเนินไปอย่างสมดุล” (ไอ นามสมมติ, 2559)

(5) **สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน** ไม่ว่าจะ เป็นบรรยากาศในที่ทำงาน อุปกรณ์เครื่องใช้ในสำนักงาน เป็นต้น เพราะ สภาพแวดล้อม อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่พร้อมต่อการใช้งาน รวมทั้งบรรยากาศที่ดีจะ ช่วยในการทำงานสำเร็จด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น

“เราต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน เครื่องมือ อุปกรณ์พร้อมในการทำงาน สร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี จะหยิบจะจับอะไรมันก็สะดวกราบรื่น” (เอ นามสมมติ, 2559)

“นอกเหนือจากนี้การสร้างความสุขก็คงมาจากได้นั่ง ทำงานในบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การทำงาน ซึ่งทำงานปัจจุบันตอบโจทย์ข้อดีได้เป็นอย่างดีค่ะ” (อี นามสมมติ, 2559)

2) ผู้บริหาร/หัวหน้างาน

ผู้บริหารหรือหัวหน้างานนับเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร และยิ่งไปกว่านั้นยังมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความสุขให้กับคนในองค์กร โดยผู้บริหารและหัวหน้างานที่ดีควรมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ ทั้งงานและคนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ผู้บริหารหรือหัวหน้างานควรเป็นต้นแบบที่ดีในการทำงานเพื่อสามารถชี้นำผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าของผู้ใต้บังคับบัญชา ใส่ใจดูแลผู้ใต้บังคับบัญชา คอยสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างเหมาะสมและ เท่าเทียมด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้บริหารหรือหัวหน้างานจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถสร้างความสุขในการทำงานให้กับอาจารย์กลุ่มนี้ได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) **มีความยุติธรรมและสร้างความเสมอภาคในองค์กร** ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมอบหมายงาน หรือการประเมินผลการทำงาน โดยผู้บริหารควรพิจารณาอย่างรอบคอบและยุติธรรม เพราะปัจจัยนี้เป็นสิ่งสำคัญที่อาจารย์กลุ่มนี้คาดหวังว่าจะได้รับจากผู้บริหารในองค์กร

“หัวหน้างานควรแบ่งงานให้มันมีความพอดี ไม่ใช่คน
ที่ทำได้ก็ทำไป” (ดี นามสมมติ, 2559)

(2) **มีการบริหารจัดการที่ดี** กล่าวคือ มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ไม่ยึดตัวบุคคลเป็นหลัก แต่ให้การบริหารงานเป็นไปตามกฎเกณฑ์และระเบียบที่องค์กรกำหนด

“ความสุขในการทำงานมันคงจะต้องมาจากการมีระบบ
บังคับบัญชาที่ชัดเจน มีระบบและกลไกที่สามารถช่วยในการทำงานของเราให้
ประสบความสำเร็จได้ในเวลาที่รวดเร็ว หน่วยงานใดก็แล้วแต่มองที่การใช้ระบบ
ในการทำงานมากกว่าตัวบุคคล แน่แน่นอนว่าจะเกิดความขัดแย้งน้อย และทำให้
บรรยากาศในการทำงานน่าอยู่ สร้างความสุขให้พนักงานในองค์กรได้อย่าง
แน่นอน” (อี นามสมมติ, 2559)

“ให้หน่วยงานและผู้บริหารให้ความสำคัญกับ
ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของบุคลากรในองค์กร โดยพยายามสร้างวิธีการ
บริหารหรือกลยุทธ์ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ว่าความก้าวหน้าขององค์กรนั้น
ส่วนสำคัญเกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของคนในองค์กร หรือพนักงานในองค์กร” (จี
นามสมมติ, 2559)

(3) **กระตุ้น สร้างขวัญกำลังใจ และเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา** โดยหัวหน้างานควรเป็นผู้มีส่วนผลักดันที่สำคัญต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ให้มีความก้าวหน้าในงาน ชี้แนะการทำงานด้วยความเอาใจใส่มากกว่าการสร้างแรงกดดันในการทำงาน

“ผู้นำที่ดีต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับลูกน้อง ใส่ใจดูแลลูกน้อง คอยสนับสนุนและช่วยเหลือ ลูกน้องให้มีความก้าวหน้า” (เอ นามสมมติ, 2559)

“หัวหน้าต้องสนับสนุนลูกน้องให้ก้าวหน้า บอกแนวทางให้ลูกน้องโตขึ้นในวิชาชีพด้วยใจเป็นมิตร ควรให้กำลังใจในการทำงานดีกว่าที่จะไปกดดัน” (แอล นามสมมติ, 2559)

3) องค์กร

ปัจจัยด้านองค์กรและนโยบายต่าง ๆ ขององค์กร เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจคงอยู่ในอาชีพอาจารย์ รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความพึงพอใจและความสุขในการทำงานให้กับอาจารย์กลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) **มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม** ให้กับอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะเรื่องสวัสดิการในการรักษาพยาบาล รวมทั้งสวัสดิการอื่น ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

“อยากให้มหาวิทยาลัยเพิ่มสวัสดิการรักษาพยาบาลเหมือนราชการ ไม่ขอระบบประกันสังคมเลย” (เอช นามสมมติ, 2559)

“สำหรับประเด็นที่สำคัญก็คือ การสนับสนุนเรื่องสวัสดิการให้กับพนักงาน โดยเฉพาะสิทธิการเข้ารับการรักษาพยาบาล หากพิจารณาเพิ่มวงเงินมากขึ้นก็จะเป็นการดีต่อบุคลากรทุกท่าน” (ซี นามสมมติ, 2559)

“สำหรับความสุขที่หน่วยงานสามารถสร้างให้กับคนทำงานได้ก็คือการจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม การมีสวัสดิการด้านต่าง ๆ ความเสมอภาค และความมั่นคงในอาชีพ” (เค นามสมมติ, 2559)

“หน่วยงานควรจัดสวัสดิการด้านอื่น ๆ ให้มากขึ้น เช่น บ้านพักฟรี สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล และการตรวจสุขภาพให้บุคลากร” (ไอ นามสมมติ, 2559)

(2) **สร้างความมั่นคงในอาชีพ** เช่น เรื่องการต่อสัญญาจ้างของอาจารย์แบบระยะยาว เพื่อลดความกังวลด้านความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

“อยากให้สร้างความเป็นธรรมและเท่าเทียมให้กับพนักงาน เช่น เรื่องสัญญาจ้าง ควรเปลี่ยนเป็นระยะยาว” (เอช นามสมมติ, 2559)

“อยากได้ความมั่นคงในอาชีพ เนื่องจากอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน โดยเฉพาะกับมหาวิทยาลัยที่ออกนอกระบบแล้วนั้น ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในอาชีพ ได้รับแรงกดดันเป็นอย่างมากในการที่จะต้องขอตำแหน่งทางวิชาการให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนด ซึ่งหากทำไม่สำเร็จก็จะมีผลทำให้มหาวิทยาลัยไม่ต่อสัญญาจ้างให้กับอาจารย์ท่านนั้น จึงทำให้ชีวิตของอาจารย์มหาวิทยาลัยมีความไม่มั่นคงเกิดขึ้น โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยจะไม่สามารถทำธุรกรรมทางการเงินได้ เช่น ซื้อมัน เนื่องจากทางสถาบันการเงินจะถือว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นบุคคลที่มีความไม่มั่นคงในอาชีพ” (แอล นามสมมติ, 2559)

(3) **กำหนดภาระงานที่เหมาะสมให้กับอาจารย์** กล่าวคือ องค์กรควรมอบหมายงานให้กับอาจารย์อย่างชัดเจน ลดภาระงานที่ไม่จำเป็นให้กับอาจารย์ โดยเฉพาะงานด้านเอกสาร ทั้งนี้ หากอาจารย์มีภาระงานที่เหมาะสมก็จะสามารถบริหารจัดการเวลาเพื่อไปพัฒนาผลงานวิชาการอื่น ๆ ได้มากขึ้น รวมทั้งมีเวลาเพื่อจัดความสมดุลให้กับชีวิตได้มากขึ้นเช่นกัน

“อาจต้องลดภาระงานที่ไม่มีมีความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งอาจารย์เท่าไรนัก เช่น การตรวจนับครุภัณฑ์ และงานบริหารหรือแอดมินอื่น ๆ หรือถ้าหากหน่วยงานมีกำลังพลไม่เพียงพอในการทำงานใด ๆ ควร สรรหาและคัดเลือกพนักงานเพิ่มในตำแหน่งงานนั้น ๆ จะเป็นการแบ่งเบาภาระงานของ

บุคลากรปัจจุบันและก่อให้เกิดความสุขในการทำงานมากขึ้น” (เอฟ นามสมมติ, 2559)

“ถ้าจะให้มีความสุข อยากให้มีการแบ่งงานที่ชัดเจน งาน on hand ตอนนี้นั้นเยอะเกินไป” (ดี นามสมมติ, 2559)

“ถ้าหากจะให้การทำงานมีความสุข ปริมาณงานที่ได้รับ ควรเหมาะสมกับเวลาที่มีอยู่จริง แน่แน่นอนว่าความสุขก็จะเกิดขึ้นทั้งในชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัว” (อี นามสมมติ, 2559)

(4) **สร้างวัฒนธรรมที่ดีในองค์กร** เช่น ความสามัคคีในการทำงาน สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน เป็นต้น

“สิ่งสำคัญที่ต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดพิจารณาเป็นลำดับแรกก็คือ การสร้างความสามัคคีภายใน การสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของบุคลากร ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคลากรที่ควรเป็นไปในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ปรับทัศนคติในการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกคนให้มีทัศนคติในเชิงบวกต่อเพื่อนร่วมงาน เพียงเท่านี้ชีวิตการทำงานก็จะมีความสุขอย่างที่สุด” (เจ นามสมมติ, 2559)

4) เพื่อนร่วมงาน

ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด ๆ สิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยอาจารย์กลุ่มนี้มองว่า หากมีเพื่อนร่วมงานที่ดี นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จในงาน ในทางตรงกันข้าม หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นกับเพื่อนร่วมงาน อาจก่อให้เกิดความไม่ราบรื่นในการทำงาน รวมทั้งเกิดความทุกข์จนไม่ต้องการจะมาทำงาน หรือบางคนถึงขั้นลาออกจากงาน ดังนั้น เพื่อนร่วมงานที่ดีจึงนับเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสุขในการทำงาน เพราะการทำงานในปัจจุบันของอาจารย์ต้องทำงานร่วมกันทีมทั้งในระดับหลักสูตรจนถึงระดับมหาวิทยาลัย สำหรับปัจจัยเพื่อนร่วมงานมีรายละเอียดดังนี้

(1) **ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงาน** โดยเพื่อนร่วมงานนับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างความสุขในที่ทำงาน และเป็นสาเหตุลำดับต้น ๆ ที่ทำให้รู้สึกอยากมาทำงาน และมีความสุขในการทำงาน

(2) **รู้จักการทำงานเป็นทีม** มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน รับฟังผู้อื่นเพื่อลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในการทำงาน

“ความสุขในการทำงานที่ฝันไว้ควรเป็นงานที่มีแต่เพื่อนร่วมงานที่ดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่เห็นแก่ตัว ไม่นินทาว่าร้าย ไม่เอาर्डเอาเปรียบ มีแต่ความจริงใจให้กัน เพราะการทำงานจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมในการทำงานเป็นสำคัญ ทั้งหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน บรรยากาศในการทำงาน ถ้าองค์ประกอบเหล่านี้ดี ย่อมเป็นพื้นฐานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของแต่ละบุคคลตามมา” (เอช นามสมมติ, 2559)

5) ลูกศิษย์

อาชีพอาจารย์นับเป็นอาชีพที่มีความพิเศษอาชีพหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้และความสำเร็จให้กับลูกศิษย์ โดยความพิเศษนั้นนับเป็นสาเหตุหลักที่สามารถสร้างความสุขให้กับคนในอาชีพนี้ได้ โดยความสุขของอาจารย์ที่เกิดจากลูกศิษย์มีดังนี้

(1) **ได้เห็นความสำเร็จของลูกศิษย์** เป็นภาพที่สร้างความสุขในกับคนที่เป็นอาจารย์อย่างยิ่ง เพราะเปรียบเสมือนตนเองเป็นเรือจ้างที่ส่งลูกศิษย์เข้าถึงฝั่ง

(2) **ได้เห็นถึงความตั้งใจและใส่ใจในการเรียนของลูกศิษย์** ขณะที่ทำการสอนหรือบรรยายในห้องเรียน เมื่อเห็นลูกศิษย์มีความตั้งใจในการเรียน สิ่งนี้จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้คนเป็นอาจารย์เกิดความรู้สึกสุขใจในการทำงาน

“ต้องบอกก่อนเลยคะ ความสุขในการทำงานอาจารย์หาได้ไม่ยากเลยคะ ได้เห็นลูกศิษย์มี ประสบความสำเร็จ มันก็ทำให้เรามีความสุขขึ้นมาได้อีกเยอะเลยคะ แลดูสร้างภาพนะคะ แต่จริง ๆ เป็นอย่างนั้นคะ” (อี นามสมมติ, 2559)

7.3 ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของการวิจัย มีดังนี้

1) ความหมายและที่มาของความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย คือ การได้ทำงานที่ตนเองรัก การมีทีมงานที่ดี การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ การมีความสุขในชีวิตและการทำงาน การได้พัฒนาตนเอง และการมีความมั่นคงในชีวิต

2) เมื่อใดก็ตามที่กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย มีองค์ประกอบความสุขในการทำงานจากทั้ง 5 ปัจจัย ได้แก่ ตนเอง องค์กร ผู้บริหารหรือหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน และลูกศิษย์ เมื่อนั้นจะทำให้กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายเกิดความสุขในการทำงาน

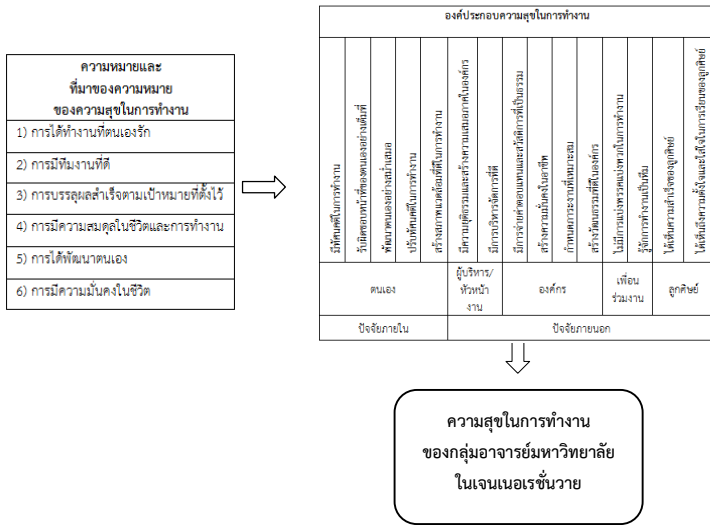
3) ปัจจัยในการสร้างความสุขจากตนเอง ถือเป็นปัจจัยภายใน (Internal factor) ที่สำคัญในการสร้างความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย โดยเกี่ยวข้องกับการมีทัศนคติในการทำงาน การรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ การพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ การมีความสุขในชีวิตและการทำงาน และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน

4) ปัจจัยภายนอก (External Factor) ที่ส่งผลต่อความสุขของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายมี 4 ปัจจัย ตามลำดับดังนี้ 1) ผู้บริหาร/หัวหน้างาน ประกอบไปด้วยการมีความยุติธรรมและสร้างความเสมอภาคในองค์กร และมีการบริหารจัดการที่ดี 2) องค์กร เกี่ยวข้องกับการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม การสร้างความมั่นคงในอนาคต การกำหนดภาระงานที่เหมาะสมให้กับอาจารย์ และสร้างวัฒนธรรมที่ดีในองค์กร 3) เพื่อนร่วมงาน เกี่ยวข้องกับการไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกในการทำงาน และรู้จักการทำงาน

เป็นทีม และ 4) ลูกศิษย์ เกี่ยวข้องกับการได้เห็นความสำเร็จของลูกศิษย์ และได้เห็นถึงความตั้งใจและใส่ใจในการเรียนของลูกศิษย์

5) ความสุขในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย คือการผสมผสานกันระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เมื่อใดก็ตามที่อาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายมีองค์ประกอบจากทั้ง 2 ปัจจัย เมื่อนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายจะมีความสุขในการทำงาน

ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ สามารถให้ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายได้ 6 ประการ ได้แก่ 1) การได้ทำงานที่ตนเองรัก 2) การมีทีมงานที่ดี 3) การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 4) การมีความสมดุลในชีวิตและการทำงาน 5) การได้พัฒนาตนเอง 6) การมีความมั่นคงในชีวิต โดยองค์ประกอบความสุขในการทำงานประกอบด้วย 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังภาพที่ 3 กล่าวคือ ความหมายและที่มาของความหมายของความสุขเป็นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้าใจถึงองค์ประกอบของความสุขในการทำงาน โดยองค์ประกอบของความสุขทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้ จะผสมผสานจนก่อให้เกิดความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ของความหมาย ที่มาของความหมาย และองค์ประกอบความสุขในการทำงาน ของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย

7. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอเชิงทฤษฎี

การสร้างความสุขในการทำงานให้กับกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวาย ควรให้ความสำคัญกับความหมายและที่มาของความหมาย รวมทั้งองค์ประกอบความสุขตามที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ไว้ เพราะความสุขของแต่ละกลุ่มอาชีพก็มีองค์ประกอบที่ต่างกัน เช่น ความสุขของอาจารย์มหาวิทยาลัยก็จะมีปัจจัยด้านลูกศิษย์เข้ามาเกี่ยวข้องต่อความสุขในการทำงาน นอกจากนี้ความสุขของคนในแต่ละช่วงอายุย่อมมีความแตกต่างกัน เนื่องจากแนวคิด ทัศนคติ และรูปแบบในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรชั่นวายให้ความสำคัญในเรื่องความสมดุลในชีวิตและการทำงานว่ามีผลต่อความสุขในการทำงาน ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มคนในเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ที่เติบโตขึ้นท่ามกลางสภาพทางเศรษฐกิจที่เริ่มมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ทำให้

คนกลุ่มนี้พยายามทำงานทำ ขยันหมั่นเพียร ทำงานอย่างหนักเพื่อสร้างความมั่นคงในหน้าที่การงานของตน (ชานนท์ ศิริธร และวิภูรธร จิระประวัติ, 2555) ดังนั้น ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางสำคัญโดยใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและนโยบายสำหรับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีปริมาณอาจารย์ในเงินเนอเรชั่นวัยที่เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

องค์กรควรสร้างแนวทางในเชิงปฏิบัติจากความหมายและที่มาของความหมาย รวมทั้งองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยในเงินเนอเรชั่นวัยดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความสุขในการทำงานให้กับคนในองค์กร

ข้อเสนอในการวิจัยในอนาคต

ตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อมั่นของทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อยืนยันทฤษฎีฐานรากดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กัງวาน ยอดวิเศษศักดิ์. (2557). การสร้างความผูกพันของพนักงานโดยแนวคิดองค์การแห่งความสุขในกลุ่มคนGen-Y. **วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์**, 3(2), 1-10.
- ชานนท์ ศิริธร และวิภูรธร จิระประวัติ, ม.ล. (2555). การเปิดรับสื่อและการยอมรับนวัตกรรมของผู้บริโภคเจนเอเรชั่นเอ็กซ์และเจนเอเรชั่นวาย. **วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา**, 5(2), 111-130
- เดชา เดชะวัฒน์ไพศาล และคณะ (2557). การศึกษาเจนเอเรชั่นเอ็กซ์และเจนเอเรชั่นวายในมุมมองต่อคุณลักษณะของตนเองและความคาดหวังต่อคุณลักษณะของเจนเอเรชั่นอื่น. **จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์**, 36(141), 1-17.
- ถิธรัตน์ พิมพาภรณ์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559). องค์ประกอบความสุขในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการในธุรกิจโรงแรมเมืองพัทยา. **Veridian E-Journal**, 9(1), 121-139.
- บำรุง สารินุตร. (2555). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การสุขภาวะของพนักงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฌีบัณฑิต สาขาการพัฒนบริหารการมนุษย์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รศรินทร์ เกรย์, วรชัย ทองไทย และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2553). **ความสุขเป็นสากล**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีกาญญา มงคลศิริ. (2548). **PowerGens Branding**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศรีพรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Charmaz, K. (2006). **Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis**. London: Sage.
- Creswell, JW. (1998). **Qualitative Inquiry and Research Design Choosing Among Five Traditions**. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Manion, J. (2003). "Joy at work: Creating a positive workplace." **Journal of Nursing Administration** 33 (12): 652-659.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). **Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook** (2nd edition). Thousand Oaks: Sage.
- Oswald, A.J., Proto, E., and Sgroi, D. (2014). **Happiness and Productivity**. Discussion Paper JOLE 3rd Revision. Bonn: Germany.
- Parul Saxena and Rajiv Jain (2012). Managing Career Aspirations of Generation Y at Work Place. **International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering**, 2(7), 114-118.
- Patton, M.Q. (1990). **Qualitative evaluation and research methods** (2nd edition). Newbury Park, CA : Sage.
- Stem, P.N. (1994). Eroding Grounded Theory. In J.M. Morse (Ed.), **Critical Issues in Qualitative Research**. CA : Sage.
- Strauss, A. L., and Corbin, J. M. (1990). **Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques**. Newbury Park, Calif : Sage Publications.
- Van Manen, M. (1990). **Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy**. London : Althouse Press.

Warr, P. B. (2007). **Work, Happiness, and Unhappiness**. New York :
Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

เว็บไซต์

ชนิกา ตู๊จิ้นดา. (2552). **Happy 8 Workplace ความสุข 8 ประการในที่
ทำงาน**. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2559, จาก
<http://www.thaihealth.or.th/node/12827>.

วัลลพ สันติประชา. (ม.ป.ป.). การพัฒนาคน-บทบาทและหน้าที่ของอาจารย์
มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2559, จาก
<http://share.psu.ac.th/blog/fnr-develop/22981>

สุทธธามา อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2557). **Insight กลยุทธ์มัดใจผู้บริโภค Gen Y**.
สืบค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://www.scbeic.com>.

Kaylene C. Williams and Robert A. Page (2011). Marketing to the
Generations. **Journal of Behavioral Studies in Business**, 3
(April), 1-17 Retrieved from [www.aabri.com/manuscripts/
10575.pdf](http://www.aabri.com/manuscripts/10575.pdf).

NAS report (2014). **Recruiting & Managing the Generations**.
Retrieved from [http://www.nasrecruitment.com/uploads/
files/recruiting-managing-the-generations-04-2014-90.pdf](http://www.nasrecruitment.com/uploads/files/recruiting-managing-the-generations-04-2014-90.pdf).

Princeton One (2008). **Understanding Generation Y: What you
need to know about the Millennials**. Retrieved from
<http://www.princetonone.com/whitepapers.php>.

มุมมองเรื่องมิติเพศสถานะของผู้ชายผู้ซื้อบริการทางเพศหญิง
ต่างชาติ: กรณีศึกษาชายไทยกับหญิงลาว
Perspectives on Gender in Men Who Bought
Prostitution of Foreign Women:
A Case Study of Thai Men and Laos Women

จักษ์ พันธุ์ชูเพชร¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการทราบถึงชุดคำอธิบาย (Logic) และมิติทางเพศสถานะ (Gender) ของชายไทยผู้ซื้อบริการทางเพศกับหญิงต่างชาติในจังหวัดชายแดนของไทย โดยเก็บข้อมูลจากชายไทยผู้มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาวจำนวน 67 คน ในร้านอาหาร 5 แห่ง ระหว่างช่วงเดือนมกราคม 2556 ถึง พฤศจิกายน 2557

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน คือ 18 – 60 ปี มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 2 คนและอายุสูงกว่า 60 ปี จำนวน 3 คน เป็นบุคลากรของรัฐมากที่สุด คือ 32 คน อยู่ในวัยกำลังศึกษา 7 คน และไม่มีงานทำ 5 คน รายส่วนใหญ่ได้อยู่ในช่วง 30,001-40,000 บาท/เดือน มีกลุ่มตัวอย่างเพียง 10 คนที่ไม่มีคู่นอนประจำ ส่วนอีก 53 คนมีคู่เป็นผู้หญิง 3 คนมีคู่นอนเป็นผู้ชาย และอีก 1 คนที่มีคู่นอนทั้งหญิงและชาย มี 7 คนไม่เคยซื้อบริการทางเพศมาก่อน ส่วนใหญ่เคยซื้อบริการทางเพศมาแล้ว 3-5 ครั้ง และมีมากถึง 16 คนเคยซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างดาว

สำหรับชุดคำอธิบาย (Logic) กลุ่มตัวอย่าง 35 คนอธิบายว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นเรื่องปกติที่มีอยู่ในทุกสังคม และชอบซื้อบริการทางเพศกับหญิงลาวเพราะเชื่อว่ามีคามบริสุทธิ์และอ่อนวัย อีก 13 คนอธิบายว่าเป็นสิ่งปกติ

---

¹ รองศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ที่ผู้ชายจะมีความต้องการทางเพศสูงและต้องระบายออก อีก 10 คน อธิบายว่าการซื้อบริการเป็นการแสดงถึงศักยภาพของความเป็นชาย ซึ่งผู้ชายควรเลือกมีความสัมพันธ์กับหญิงที่อ่อนวัย อีก 5 คนอธิบายถึงการซื้อบริการทางเพศของตนเองว่าเป็นเพราะสถานการณ์ที่ไปกับกลุ่มเพื่อนที่มีการซื้อบริการทางเพศ อีก 4 คนอธิบายว่าเพราะผู้หญิงลาวเหล่านั้นเข้ามากระตุ้นอารมณ์ทางเพศของเขาเป็นสาเหตุหลัก

สำหรับมุมมองในเรื่องมิติทางเพศภาวะ (Perspective on Gender) มี 28 คนเห็นว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นเรื่องของผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่แสดงถึงความเท่าเทียมระหว่างชายในฐานะผู้ซื้อและหญิงในฐานะผู้ขาย อีก 14 คนเห็นว่าหญิงขายบริการทางเพศเป็นคนที่มีความต้องการทางเพศสูง ส่วนเงินที่ซื้อเป็นผลพลอยได้ อีก 14 คนเห็นว่าเป็นผู้หญิงที่ขายบริการทางเพศถูกสร้างมาเพื่อสนองต่อความต้องการทางเพศของชาย มีเพียง 11 คนที่แสดงความคิดเห็นว่าเป็นการกดขี่ทางเพศต่อหญิงที่ไม่มีทางเลือก

คำสำคัญ: มุมมองเรื่องมิติเพศภาวะ, ชุดคำอธิบายของผู้ซื้อบริการทางเพศ, ความเท่าเทียมทางเพศ, ผู้ขายบริการทางเพศข้ามชาติ

Abstract

A qualitative research investigated on logics and gender of Thai men buying prostitution of Laos women who worked in restaurants on Thai-Laos border. Data collected from sixty-seven Thai men as the informants by in-depth interview during January 2013 till November 2014.

Majority of the informants were ages between eighteen-sixty years old, mainly worked as civil servants, students and unemployed whose incomes were in range of 600-1,500 USD per month. Most of them had regular female partners and one informant had both male and female partners. Seven informants had never bought sex before and sixteen informants had bought sex of foreign women.

The study found logics against the phenomenon were namely buying sex was common in every society and Laos women were preferred because of purity and young. It was normal for men to have high sexual desire and need to vent out. Buying sex demonstrated masculinity, friends and woman inducement, respectively.

On gender perspectives found that purchasing sexual services was a matter of reciprocal. Women selling sex had high sexual desire, money was the by-product. Prostitutes were created to satisfy the sexual needs of men. Only eleven informants commended that buying sex was an oppression women who have no choice.

Keywords: Perspective on Gender, Logic of Sex Buyer, Gender Equality, Transnational Prostitution

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีชายแดนด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นระยะทางประมาณ 1,810 กิโลเมตร โดยมีเส้นแดนเป็นเทือกเขาประมาณ 702 กิโลเมตร และแนวแม่น้ำประมาณ 1,108 กิโลเมตร ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลัก คือประมาณ 955 กิโลเมตร (สารานุกรมไทย เล่มที่ 32 เรื่องที่ 4) และจากการใช้แนวแม่น้ำเป็นเส้นแบ่งพรมแดนนี้เองทำให้ประชาชนของทั้งสองประเทศสามารถเดินทางข้ามประเทศได้โดยง่าย เพียงการนำเรือเล็กที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นพาหนะก็สามารถเดินทางข้ามแม่น้ำโขงได้โดยไม่ต้องผ่านช่องทางของรัฐ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนที่กระแสน้ำไม่แรงและมีระดับน้ำลดลงอย่างมากจนสามารถว่ายน้ำข้ามมาอีกฝั่งได้

การเดินทางโดยใช้เส้นทางน้ำตามธรรมชาติมักเป็นไปในลักษณะของประชาชนชาวลาวที่เดินทางเข้ามาทำที่ฝั่งประเทศไทย ด้วยสาเหตุที่ประเทศไทยมีสภาวะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าและมีความต้องการทางด้านแรงงานมากกว่า โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือ ประกอบกับทั้ง 2 ประเทศมีภาษาที่สามารถสื่อสารกันได้โดยง่าย ทำให้การเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายสามารถพบเห็นได้ง่าย โดยเฉพาะในเขตจังหวัดชายแดนของไทย ที่มีทั้งการเข้ามาทำงานแบบระยะยาว เป็นปี เป็นฤดูกาล เป็นเดือน เป็นสัปดาห์ หรือแม้กระทั่งเป็นแบบวันเดียว คือเข้ามาเย็นกลับหรือเย็นมาเช้ากลับ แล้วแต่ลักษณะของงานและข้อตกลงในการจ้างงาน

หนึ่งในหลายๆ อาชีพที่ชาวลาวเข้าไปเป็นแรงงานก็คือ การเป็นพนักงานบริการในร้านอาหาร โดยเฉพาะการบริการส่วนหน้าของร้าน ตั้งแต่การต้อนรับ การรับคำสั่งอาหาร (Order) การเสิร์ฟอาหาร และการทำความสะอาดโต๊ะอาหาร ด้วยลักษณะของงานที่เป็นการให้บริการโดยตรงต่อลูกค้า ทำให้นายจ้างมักเลือกจ้างแรงงานที่เป็นผู้หญิง อายุ 15 – 20 ปี และมีมนุษยสัมพันธ์ และรูปร่างหน้าตาดี โดยเฉพาะร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมด้วย ซึ่งร้านในลักษณะนี้มักเปิดให้บริการในช่วงเวลา 18.00 – 01.00 น.ของวันใหม่

จากความแตกต่างทางเศรษฐกิจของสองประเทศประกอบกับช่วงเวลาและลักษณะของงานที่ผู้มาใช้บริการที่ร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะมักเป็นเพศชายที่มีเป้าหมายเพื่อดื่มสุรานิยามวิกาลได้กลายเป็นโอกาสในการสร้างแรงจูงใจที่สำคัญประการหนึ่งให้หญิงสาวชาวลาวที่มาทำงานในร้านบางคนตัดสินใจ

ก้าวเข้าสู่ขบวนการขายบริการทางเพศ และมีแนวโน้มจะขยายตัวมากขึ้น ทั้งๆ ที่ทั้งสองประเทศมีข้อห้ามเรื่องการค้าประเวณี ทั้งข้อห้ามที่บัญญัติออกมาเป็นกฎหมายและข้อห้ามที่เป็นวิธีประชา (norm) โดยเฉพาะข้อห้ามทางศาสนา ที่ทั้งสองประเทศมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักของคนทั้งสองประเทศ (มาลี พงศ์พงศาวิ, 2550: 191 – 265, มยรี เห่ง้าสีวัฒน์, 2547: 183 -189 และ ปราณี วงษ์เทศ, 2544: 343) แต่ข้อห้ามเหล่านั้นกลับถูกท้าทาย ดังจะเห็นได้จากร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะในลักษณะดังกล่าวตามจังหวัดแนวชายแดน ไทย-ลาวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

กระบวนการขายบริการทางเพศของหญิงสาวชาวลาวเกิดเป็นผลสำเร็จได้ต่อเมื่อมีผู้ชายไทยมาซื้อบริการทางเพศและในทางกลับกันการซื้อบริการทางเพศของชายไทยจะเกิดผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อหญิงสาวชาวลาวพร้อมที่จะขายบริการทางเพศ การเสนอฝ่ายเดียวย่อมไม่สามารถเกิดผลสำเร็จได้ (Davies and Harre: 1990: 43 – 65) อย่างไรก็ตามลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายไม่ได้เป็นไปในลักษณะที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้ซื้อ เพราะแม้ผู้ชายต้องการจะขายบริการหากแต่ผู้ซื้อไม่ต้องการที่จะใช้บริการทางเพศนั้น การขายบริการก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่หากผู้ซื้อต้องการที่จะซื้อบริการทางเพศ ผู้ชายซึ่งอยู่ในฐานะที่ดีน้อยกว่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และโอกาสย่อมตกอยู่ในสถานะที่ดีน้อยกว่า ทำให้การขายบริการทางเพศกลายเป็นธุรกิจที่ถูกกำหนดโดยผู้ซื้อเป็นหลัก

จากการที่ผู้ซื้ออยู่ในสถานะผู้กำหนดให้การขายบริการทางเพศ “เกิดขึ้น” และ “ดำรงอยู่” หรือแม้แต่ “ยุติลง” ทำให้เกิดความغامที่น่าสนใจว่าผู้ชายไทยในฐานะผู้ซื้อบริการทางเพศมีตรรกะอะไรในการตัดสินใจต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงชาวลาว และผู้ชายไทยในฐานะผู้ซื้อบริการทางเพศจากหญิงชาวลาวมีมิติทางเพศสภาวะต่อประเด็นการค้าประเวณีของหญิงสาวชาวลาวเหล่านั้นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงตรรกะหรือชุดคำอธิบาย (Logic) ต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาว ในมุมมองของชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะ ในเขตจังหวัดชายแดนไทย – สปป. ลาว

2. เพื่อศึกษาถึงมิติทางเพศสภาวะ (Gender) ของชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะตามจังหวัดชายแดนไทย - สปป. ลาว ต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาว

วิธีการศึกษา

เป็นการลงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบไม่มีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชายไทยผู้มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงชาวลาว ซึ่งทำงานอยู่ในร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะของจังหวัดหนึ่งที่ติดชายแดนไทย - สปป. ลาว จำนวน 5 แห่ง ทั้งหมด 67 คน ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม 2556 ถึงพฤศจิกายน 2557

วิธีการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยวิจัยสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลจากชุมชนเพื่อทราบว่าร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะร้านใดบ้างที่มีหญิงชาวลาวมาทำงานและขายบริการทางเพศ ภายหลังได้ข้อมูลแล้วจึงลงพื้นที่ร้านอาหารที่เป็นเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลจากพนักงานภายในร้านที่เป็นเป้าหมายเพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขั้นตอนนี้มีร้านอาหารที่เป็นเป้าหมายทั้งหมดจำนวน 8 แห่ง แต่จากการลงพื้นที่ในครั้งต่อๆ มา ทำให้ต้องตัดร้านที่เป็นเป้าหมายออกไป 3 แห่ง ด้วยเหตุผลหลักคือความปลอดภัย คงเหลือร้านที่ใช้เป็นพื้นที่หลักในการเก็บข้อมูล 5 แห่ง ซึ่งในแต่ละร้านมีจำนวนหญิงชาวลาวที่ให้บริการทางเพศอยู่ราว 5 – 15 คน

ผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยวิจัยจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลในฐานะผู้มาใช้บริการด้านอาหารและคาราโอเกะที่ร้านเป้าหมาย แล้วสังเกตผู้ที่เข้ามาใช้บริการว่าบุคคลใดมีความน่าจะเป็นที่จะซื้อบริการทางเพศจากหญิงชาวลาวที่ร้าน เมื่อประเมินแล้วมีความน่าจะเป็นที่จะเป็นผู้ซื้อบริการทางเพศ ผู้วิจัยและ/หรือผู้ช่วยวิจัยก็จะเข้าไปสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลเหล่านั้น จนเมื่อบุคคลนั้นซื้อบริการทางเพศจากหญิงชาวลาวที่ร้านเป้าหมายแล้วจึงจะถือว่าเป็น “กลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย” อันจะนำไปสู่กระบวนการสร้างความไว้วางใจในเวลาต่อมา ซึ่งอาจเป็นที่ร้านในคืนนั้น

ภายหลังการซื้อบริการทางเพศและ/หรือที่อื่น ในวัน-เวลาอื่นภายหลังสิ้นสุดการซื้อบริการทางเพศในคืนนั้นแล้วแต่กรณี

จนเมื่อกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายเข้าใจวัตถุประสงค์และกระบวนการทำวิจัย และให้การยอมรับผู้วิจัยและ/หรือผู้ช่วยวิจัยในฐานะนักวิจัย จึงจะถือว่าเป็นข้อมูลจาก “กลุ่มตัวอย่าง” ที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 เกี่ยวกับร้านอาหาร

1.1.1 ลักษณะของร้าน : ทั้งหมดเป็นร้านที่เปิดบริการขายอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยทางร้านจัดคาราโอเกะไว้บริการลูกค้าด้วย มีร้านเป้าหมาย 2 ร้านที่จัดให้มีนักดนตรีและนักร้องไว้บริการ ในช่วงเวลา 20.00 – 24.00 น. ลักษณะของร้านเป็นเรือนไม้ที่สร้างแบบชั่วคราว มีชายคาที่ต่อเนื่องจากหลังคามีลักษณะลาดต่ำ ไม่มีฝ้าผนัง มีโต๊ะรับประทานอาหารที่สามารถนั่งได้ 4 – 6 คน จำนวน 8 – 20 โต๊ะ จัดให้มีแสงไฟค่อนข้างมืด ตั้งอยู่นอกเขตเมือง และมีตู้คาราโอเกะไว้บริการ ที่ด้านหน้าทางเข้าร้านมีป้ายไปที่ชื่อร้านและมักมีหลอดไฟกระพริบหลอดเล็กๆ เรียงเป็นแถวยาวตลอดตามแนวสองข้างทางเข้าไปจนถึงเรือนไม้ที่เป็นร้าน

1.1.2 การทำงานของหญิงลาวในร้าน : ทุกร้านมีหญิงลาวทำหน้าที่ให้บริการลูกค้า (เด็กเสิร์ฟ) 5 – 15 คนซึ่งมีทั้งที่ทำหน้าที่เด็กเสิร์ฟเพียงอย่างเดียว และขายบริการทางเพศร่วมด้วย แต่โดยส่วนใหญ่จะมีการขายบริการทางเพศ โดยมี 3 ร้านที่หญิงลาวทั้งหมดในร้านขายบริการทางเพศ และหญิงลาวทั้งหมดที่ยอมขายบริการทางเพศเป็นการกระทำที่เกิดจากความสมัครใจ

1.1.3 เป้าหมายของการเปิดร้าน : เป็นการยากที่จะสรุปได้ว่า ร้านเหล่านี้มีเป้าหมายหลักคือการขายบริการทางเพศโดยเปิดร้านขายอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร่วมด้วย หรือมีเป้าหมายหลักเพื่อการขายอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่ลูกค้า ส่วนการขายบริการทางเพศเป็นพฤติกรรมเสริมของหญิงลาว หรือมีเป้าหมายหลักทั้งสองอย่างร่วมกัน แต่เชื่อได้ว่าทั้งการขายอาหารและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับการขายบริการทางเพศของหญิงลาว

ที่ทำงานในร้านเป็นสิ่งเสริมซึ่งกันและกัน และทั้งผู้ประกอบการและหญิงลาวเหล่านั้นได้ประโยชน์และอยู่ในฐานะพึ่งพากัน โดยทั้งสองฝ่ายรับรู้และยอมรับในสิ่งที่แต่ละฝ่ายกระทำหรือได้ผลประโยชน์

1.1.4 กลุ่มลูกค้า : เป็นผู้ชายโดยส่วนใหญ่ อาจมีบ้างที่เป็นผู้หญิงแต่มักเป็นการติดตามมากับผู้ชายในกลุ่ม โดยผู้ชายเหล่านั้นไม่ได้มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาวที่ร้านเสมอไป ส่วนใหญ่ลูกค้าจะมาเป็นกลุ่ม หรืออย่างน้อยที่สุดคือมาสองคน และกลุ่มลูกค้าที่มาโดยส่วนมากมักมีวัตถุประสงค์เพื่อการซื้อบริการทางเพศแฝงอยู่ด้วย

1.1.5 รูปแบบการให้บริการทางเพศ : ส่วนใหญ่ใช้ห้องที่ทางร้านจัดให้เป็นที่พักอาศัยของฝ่ายหญิงในการให้บริการทางเพศกับผู้ซื้อบริการ โดยห้องพักเป็นการกั้นอาคารชั้นเดียวที่ก่อด้วยอิฐขนาดประมาณ 15 - 20 ตารางเมตร ในบริเวณเดียวกับร้าน มีเพียงบางคนที่ออกไปกับผู้ชายที่มาซื้อบริการ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าของร้านและ/หรือคนในร้านที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 วัย : ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างอยู่ในวัยแรงงาน โดยมากสุดมีอายุอยู่ในช่วง 31 - 40 ปี คือ 21 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองมาเป็นช่วงอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 และช่วงอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 ในกลุ่มตัวอย่างพบว่ามียุทธต่ำกว่า 15 ปี 2 คนและสูงกว่า 60 ปี 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 และ 4.5 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง

ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตั้งแต่ 15 ปีลงไป	2	3.0
16 - 20 ปี	5	7.4
21 - 30 ปี	16	23.9
31 - 40 ปี	21	31.3
41 - 50 ปี	18	26.9
51 - 60 ปี	2	3.0
ตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	3	4.5
รวม	67	100

1.2.2 อาชีพ : กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นผู้มีงานทำ มีเพียง 5 คน ที่ไม่มีอาชีพ คิดเป็น ร้อยละ 7.4 และ 7คนกำลังศึกษาอยู่ คิดเป็นร้อยละ 10.4 อาชีพที่พบมากที่สุด คือ การทำงานในองค์กรของรัฐ คือ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 47.7 รองลงมาเป็น การประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 5 คน และเป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 และ 3.0 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพ	5	7.4
กำลังศึกษา	7	10.4
รับจ้าง	5	7.4
ธุรกิจส่วนตัว	16	23.9
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	32	47.7
ข้าราชการบำนาญ	2	3.0
รวม	67	100

1.2.3 รายได้ : กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง 30,001 - 40,000 บาท/เดือน มีจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 23.9 รองลงมาเป็นผู้มีรายได้อยู่ในช่วง 20,001 - 30,000 บาท/เดือน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 40,001 - 50,000 บาท/เดือนมีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีรายได้ คือจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9 เท่ากัน มีกลุ่มตัวอย่างมีรายได้อยู่ในช่วง 10,001 - 20,000 บาท/เดือน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 เท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท/เดือน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงรายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้ (บาท/เดือน)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	12	17.9
ต่ำกว่า 10,000	4	6.00
10,001 – 20,000	5	7.4
20,001 – 30,000	13	19.4
30,001 – 40,000	16	23.9
40,001 – 50,000	12	17.9
มากกว่า 50,000	5	7.4
รวม	67	100

1.2.4 สถานภาพสมรส : กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 65.7 เป็นผู้มีสถานภาพสมรส อีก 15 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 มีสถานภาพโสด และอีก 8 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 เป็นผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงสถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพสมรส	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โสด	15	22.4
สมรส	44	65.7
หย่า/หม้าย	8	11.9
รวม	67	100

1.2.5 การมีคู่นอนประจำ : เป็นการถามถึงการมีคู่นอนในทางพฤตินัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ จำนวน 57 คน มีคู่ประจำ ซึ่งในจำนวนนี้ หมายความว่าถึงคู่นอนประจำที่เป็นเพศชายด้วย คิดเป็นร้อยละ 85.1 เมื่อพิจารณา ลงไปในรายละเอียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคู่นอนประจำที่เป็นผู้หญิง จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 79.1 กลุ่มตัวอย่างมีคู่นอนประจำที่เป็นเพศชาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 และมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ที่มีคู่นอนประจำทั้งหญิงและชาย ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีคู่นอนประจำ มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงการมีคูนอนประจำของกลุ่มตัวอย่าง

การมีคูนอน	จำนวน (คน)	ลักษณะคูนอน			ร้อยละ
ไม่มี	10				14.9
มี	57	ชาย 3	หญิง 53	ชายและหญิง 1	85.1 4.5/79.1/1.5
รวม	67				100

1.2.6 ประสบการณ์การซื้อบริการทางเพศ : มีกลุ่มตัวอย่างเพียง 7 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.4 ที่ไม่เคยซื้อบริการทางเพศมาก่อน กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด คือ 46 คน คิดเป็นร้อยละ 68.7 ตอบว่าเคยซื้อบริการทางเพศมาแล้ว 3 – 5 ครั้ง รองมาคือเคยซื้อบริการทางเพศจำนวน 6 – 10 ครั้ง และมากกว่า 10 ครั้ง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 เท่ากัน และอีก 4 คน ที่เคยซื้อบริการทางเพศมาแล้ว 1 – 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 6.0 ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนประสบการณ์การซื้อบริการทางเพศของกลุ่มตัวอย่าง

การซื้อบริการทางเพศ (ครั้ง)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคย	7	10.4
1 – 2	4	6.0
3 – 5	46	68.7
6 – 10	5	7.4
มากกว่า 10	5	7.4
รวม	67	100

1.2.7 ประสบการณ์การซื้อบริการทางเพศจากผู้หญิงต่างด้าว : กลุ่มตัวอย่างส่วนมาก คือ จำนวน 51 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 76.1 ไม่เคยมีประสบการณ์ แต่มีกลุ่มตัวอย่าง 12 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9 เคยซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าว 1 – 2 ครั้ง อีกจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.5 เคยซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าว 3 – 5 ครั้ง และมีเพียงคนเดียว หรือร้อยละ 1.5 ที่เคยซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าว 6 – 10 ครั้ง ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงประสบการณ์การซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าวของกลุ่มตัวอย่าง

ซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคย	51	76.1
1 - 2	12	17.9
3 - 5	3	4.5
6 - 10	1	1.5
มากกว่า 10	0	0
รวม	67	100

1.2.8 ความตั้งใจในการซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าวในอนาคต : เมื่อถามถึงอนาคตว่าจะมีการซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าวอีกหรือไม่ พบว่ามีเพียง 14 คน หรือร้อยละ 20.9 ที่ตอบว่าจะไม่กลับมาซื้อบริการทางเพศกับหญิงต่างด้าวอีก ในขณะที่อีก 24 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 35.8 ตอบว่าไม่แน่ใจ จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่ง คือ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 ตอบว่าจะกลับมาใช้บริการทางเพศจากผู้หญิงต่างด้าวอีก ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงความตั้งใจในการซื้อบริการทางเพศจากหญิงต่างด้าวในอนาคตของกลุ่มตัวอย่าง

จะมาซื้อบริการจากต่างด้าว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่	14	20.9
ซื้อ	29	43.3
ไม่แน่ใจ	24	35.8
รวม	67	100

1.3 ตรรกะหรือชุดคำอธิบาย (Logic) ต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาว ในมุมมองของชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะ ในเขตจังหวัดชายแดนไทย - สปป.ลาว

จากกลุ่มตัวอย่าง 67 คน สามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นตรรกะที่พบในกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ 35 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.2 ซึ่งมีลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในสังคมที่ถืออำนาจชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) โดยอธิบายว่า การซื้อบริการทางเพศเป็นสิ่งปกติของสังคม ในสังคมไหนก็มีการซื้อบริการทางเพศแม้แต่ในอดีตที่ผ่านมาของแต่ละสังคม หรือแม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ยังพบว่ามีการซื้อบริการทางเพศ (Rich, 1976: 57 – 58) และการซื้อบริการทางเพศก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้ชายเป็นคนซื้อแล้วผู้หญิงเป็นคนขาย แต่ยังมีการพบเห็นการขายบริการทางเพศที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายซื้อจากฝ่ายชายที่ขายบริการทางเพศ หรือแม้แต่เพศชายกับเพศชาย หรือเพศหญิงกับเพศหญิง ซึ่งทั้งหมดเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงปรากฏการณ์การซื้อ-ขายบริการทางเพศ อันเป็นปรากฏการณ์ปกติของสังคม ที่มนุษย์ล้วนมีความต้องการทางเพศ และการซื้อขายบริการทางเพศก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลเสียอะไรมากมายต่อสังคม เมื่อผู้ชายบริการทางเพศมีความเต็มใจ ผู้ซื้อก็มีความต้องการ เมื่อการซื้อขายเสร็จสิ้นทุกคนก็ได้สมประโยชน์ของตน ในทางกลับกันหากไม่ให้มีการขายบริการทางเพศในสังคมเลย อาจนำไปสู่การข่มขืนกระทำชำเราและ/หรืออาชญากรรมทางเพศได้ ลักษณะการอธิบายเช่นนี้สอดคล้องกับงานการศึกษาของยศ สันตสมบัติ (2535) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการค้าประเวณีในสังคมไทย

กลุ่มที่สอง เป็นตรรกะที่พบในกลุ่มตัวอย่างมากเป็นอันดับสอง คือ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 กลุ่มนี้มีตรรกะรองรับพฤติกรรมการซื้อบริการทางเพศของตนว่าเป็นเรื่องปกติของเพศชายที่ผู้ชายจะเป็นผู้ที่มีความต้องการทางเพศสูง ผู้ชายอยู่ในฐานะผู้กระทำ (Active) ในขณะที่ผู้หญิงจะมีความต้องการทางเพศน้อยกว่า และอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ (Passive) ซึ่งตรรกะในลักษณะเช่นนี้เป็นผลมาจากความเชื่อทางวัฒนธรรมมากกว่าเป็นข้อเท็จจริงทางการแพทย์ (Thornham, 1999) เมื่อผู้ชายมีความต้องการทางเพศสูง การระบายอารมณ์ความต้องการทางเพศจึงเป็นเรื่องปกติของผู้ชาย กลุ่มนี้ไม่ยอมรับความต้องการทางเพศของผู้หญิงที่อยู่ในฐานะผู้กระทำ นั่นคือ ไม่ยอมรับการซื้อบริการทางเพศที่ผู้หญิงซื้อบริการทางเพศจากฝ่ายชาย หรือผู้หญิงซื้อบริการทางเพศกับผู้หญิง

ด้วยกัน โดยมองว่าผู้หญิงที่ซื้อบริการเหล่านั้นเป็นคนผิดปกติ เป็นคนไม่ดี และตำหนิผู้ชายที่ขายบริการโดยเฉพาะขายบริการให้กับเพศชายด้วยกัน กลุ่มตัวอย่างนี้ใช้ตระกะความต้องการทางเพศของชายที่ปกติจะต้องมีมากและการซื้อบริการทางเพศจากผู้หญิงเป็นสิ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ใช้สิ่งที่ไม่ควรถูกตำหนิ

กลุ่มที่สาม อีก 10 คน หรือร้อยละ 14.9 บอกว่าการซื้อบริการเพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของความเป็นชาย ระดับความต้องการทางเพศและพฤติกรรมกรรมมีเพศสัมพันธ์กับฝ่ายหญิงจึงเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงศักยภาพของความเป็นชาย การเป็นผู้ชายที่สมบูรณ์หรือที่คนไทยเรียกว่า “ลูกผู้ชาย” แม้จะมีเรื่องอื่นเป็นเครื่องชี้วัดได้ เช่น ความใจกล้า ความอดทน หรือความมีพลังกำลัง แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ความสามารถทางเพศ ที่หากผู้ชายคนใดมีมากกว่าย่อมแสดงให้เห็นว่ามีความเป็นลูกผู้ชายมากกว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545: 11 -15) แต่เมื่อความสามารถทางเพศไม่สามารถวัดได้หรือรับรู้จากคนอื่นได้ เพราะเป็นพฤติกรรมของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิงในสถานที่เฉพาะในขณะที่มีเพศสัมพันธ์ ทำให้การสื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีความสามารถทางเพศสูงจึงต้องใช้สิ่งอื่น เช่น กล้ามเนื้อ ขนาดของอวัยวะ หรือพฤติกรรมอื่น เช่น จำนวนของคู่นอน ความถี่ของการซื้อบริการทางเพศ เพื่อให้บุคคลภายนอกเชื่อมโยงไปถึงความสามารถทางเพศ หากพิจารณาในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้สิ่งอื่น/พฤติกรรมอื่นที่สามารถแสดงให้เห็นในสังคมทั่วไปได้เป็นสิ่งเชื่อมไปสู่พฤติกรรมที่ไม่สามารถแสดงให้คนในสังคมทั่วไปเห็นได้ เครื่องบ่งชี้จึงมักเป็นสิ่งที่ถูกผูกติดอยู่กับการมีเพศเพศสัมพันธ์เฉพาะกับผู้หญิง เพราะการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายไม่ถือเป็นความสามารถทางเพศที่มีความเป็นลูกผู้ชาย (Rubin, 1984)

กลุ่มที่สี่ มีเพียง 4 คน หรือร้อยละ 6.0 ที่ให้ข้อมูลถึงตระกะในการตัดสินใจซื้อบริการทางเพศจากผู้หญิงลาวว่า เกิดจากการได้เห็นหน้าตาและการแต่งตัวของหญิงลาว รวมไปถึงอัยาศัยในการให้บริการในขณะที่รับประทานอาหารที่ร้านอาหารแล้วเกิดอารมณ์ความต้องการทางเพศ สาเหตุของการซื้อบริการทางเพศถูกอธิบายผ่านความสวย ความมีเสน่ห์ และพฤติกรรมโดยรวมของหญิงลาวที่ขายบริการเป็นหลัก ในขณะที่อธิบายการเกิดแรงขับทางเพศของตนว่าเป็นสิ่งปกติ โดยเฉพาะเมื่อสถานการณ์ที่ร้าน ณ ขณะนั้น มีความเอื้อต่อการสนองต่อความต้องการที่เป็นแรงขับทางเพศของตนได้โดยง่าย ทำให้การซื้อบริการทางเพศจึง

เป็นสิ่งปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ตามมา การซื้อบริการทางเพศจึงไม่ใช่การกดขี่ทางเพศ เพราะหญิงลาวมีเสรีภาพในการเลือกได้ว่าต้องการจะขายบริการทางเพศให้กับใคร หากไม่ต้องการที่จะขายบริการทางเพศก็สามารถเลือกที่จะไม่แสดงพฤติกรรมอันเป็นการกระตุ้นความต้องการทางเพศของฝ่ายชาย แต่เมื่อหญิงเหล่านั้นเลือกแต่งตัวและแสดงพฤติกรรมที่สื่อแสดงไปในลักษณะเชิญชวนให้ฝ่ายชายซื้อบริการทางเพศ การซื้อบริการทางเพศจึงสามารถเกิดขึ้นได้เป็นปกติ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ชายที่ดื่มแอลกอฮอล์ ตรรกะนี้จึงเป็นการอธิบายที่ตั้งอยู่บนฐานของอุดมคติเกี่ยวกับผู้หญิงผ่านการให้ความหมายของฝ่ายชาย (Carson, 1999)

กลุ่มที่ห้า มี 5 คน หรือร้อยละ 7.4 ที่ซื้อบริการทางเพศเพราะสถานการณ์ที่พวกเขาเดินทางไปกับกลุ่มเพื่อน แล้วกลุ่มเพื่อนที่ไปด้วยซื้อบริการทางเพศกับหญิงลาว ทำให้แรงกดดันจากความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อนให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน (Berger and Luckmann, 1987: 194 – 200) ทำให้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้ตัดสินใจที่จะซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาวเช่นเดียวกับเพื่อนคนอื่นๆ ในกลุ่ม แม้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มนี้จะเห็นได้ว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรืออย่างน้อยก็เป็นพฤติกรรมที่ไม่ดีและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมโดยทั่วไป

ตารางที่ 9 ตรรกะต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวลาว

ตรรกะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ปกติ แต่เพราะสถานการณ์	5	7.4
ปกติ ความเป็นชาย/สนองอိโก้	10	14.9
ปกติ เพราะผู้ชายต้องการสูง	13	19.4
ปกติ เพราะสังคมทั่วไปก็ทำ	35	52.2
ปกติ เพราะสิ่งเร้า	4	6.0

1.4 มิติทางเพศภาวะ (Gender) ของชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศ จากหญิงสาวชาวลาวที่ทำงานอยู่ในร้านอาหารที่มีบริการคาราโอเกะตามจังหวัดชายแดนไทย-สปป.ลาว ต่อการซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาว

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 41.8 เห็นว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นเรื่องของผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายบริการทางเพศล้วนได้ประโยชน์สมความประสงค์ของตนเองทั้งนั้น เป็นพฤติกรรมที่ต้องอยู่บนฐานของความเท่าเทียม เมื่อผู้ขายในฐานะผู้ซื้อบริการมีความต้องการทางเพศและต้องการปลดปล่อยความต้องการทางเพศเป็นหลัก ส่วนผู้หญิงในฐานะผู้ขายบริการมีความต้องการทางด้านการเงินเป็นหลัก ในขณะที่ฝ่ายชายมีเงินซึ่งเป็นสิ่งที่ฝ่ายหญิงต้องการและฝ่ายหญิงมีบริการทางเพศที่ฝ่ายชายต้องการ การแลกเปลี่ยนความต้องการของทั้งสองฝ่ายจึงเกิดขึ้น จึงไม่เห็นว่าเป็นฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบหรือฝ่ายชายเป็นฝ่ายได้เปรียบแต่อย่างใด การกดขี่ทางเพศก็ไม่ใช่อะไรที่เป็นจริง เพราะพฤติกรรมดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการใช้ความรุนแรงหรืออำนาจในการบังคับ แต่เป็นไปด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย

กลุ่มตัวอย่างอีก 14 คน คิดเป็นร้อยละ 20.9 เห็นว่าฝ่ายหญิงผู้ขายบริการทางเพศมีความต้องการทางเพศเป็นแรงขับหลัก เช่นเดียวกับผู้ชายที่มาซื้อบริการ ส่วนเงินที่ใช้ในการขายบริการทางเพศนั้นเป็นผลพลอยได้ของหญิงขายบริการมากกว่าที่จะเป็นเป้าหมายหลัก กลุ่มตัวอย่างอธิบายพฤติกรรมของหญิงที่ขายบริการทางเพศว่า เธอเหล่านั้นไม่กล้าแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของความต้องการทางเพศออกมาได้ เพราะในสังคมไม่ให้การยอมรับ หากหญิงเหล่านั้นบอกกับผู้ชายที่มาซื้อบริการทางเพศว่า การขายบริการทางเพศของเธอเกิดจากความต้องการทางเพศที่เธอมี จะทำให้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่นำสงสารหายไปซึ่งเป็นการทอนคุณค่าของตนเองอันจะส่งผลถึงจำนวนเงินที่เธอจะได้จากผู้ชาย หรือส่งผลให้ผู้ชายปฏิเสธการซื้อบริการทางเพศจากเธอ เหตุผลหนึ่งที่ใช้สนับสนุนความคิดนี้ก็คือ ผู้หญิงที่ขายบริการมีทางเลือกที่จะขายบริการทางเพศหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ได้มีการบังคับให้ผู้หญิงทุกคนที่ร้านต้องขายบริการทางเพศ และแม้เธอจะขายบริการทางเพศ ก็ไม่ได้หมายความว่าเธอจะต้องขายบริการทางเพศกับผู้ชายทุกคนที่เข้ามา เธอต่างหากที่มีสิทธิเลือกที่จะเข้าหาผู้ชายและใช้พฤติกรรมในการกระตุ้นความต้องการทางเพศของฝ่ายชายไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เพราะการตัดสินใจกระทำใดเป็นคุณหรือเป็นโทษ ดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ถูกขึ้นอยู่กับ

ระดับว่าการเปิดเผยตัวตนนั้นเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือขัดขวางระเบียบของสังคม
แค้ไหน (Morris, 1994: 15 - 43)

มีกลุ่มตัวอย่างอีก 14 คน คิดเป็นร้อยละ 20.9 เท่ากัน อธิบายผ่าน
กรอบคิดที่เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกสร้างมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศ
ของฝ่ายชาย เหตุผลที่ใช้รองรับกรอบคิดนี้ก็คือ ผู้หญิงสามารถร่วมประเวณีกับ
ผู้ชายได้แม้เธอจะไม่ได้มีความต้องการทางเพศ ในขณะที่ผู้ชายจะสามารถ
ร่วมประเวณีได้เฉพาะตอนที่มีความต้องการทางเพศ และผู้หญิงสามารถร่วม
ประเวณีกับผู้ชายในจำนวนครั้งมากกว่าอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เพศชายสามารถ
ทำได้น้อยครั้งกว่าและจะต้องใช้เวลาในการพักก่อนที่จะสามารถร่วมประเวณีใน
ครั้งต่อไปได้ เมื่อผู้หญิงถูกสร้างมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเพศของ
ฝ่ายชาย การที่ผู้ชายมีความต้องการและมาซื้อบริการกับหญิงที่ถูกสร้างมาเพื่อ
ตอบสนองต่อความต้องการทางเพศของฝ่ายชาย จึงเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว เพราะ
การซื้อบริการทางเพศที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นการข่มขืนหรือกระทำความรุนแรงทาง
เพศ การขายบริการทางเพศจึงเป็นช่องทางที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างชาญฉลาด
ทำให้ลดความรุนแรงและอาชญากรรมทางเพศ

มีกลุ่มตัวอย่างเพียง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 16.4 ที่แสดงความคิดเห็นว่า
การซื้อ-ขายบริการทางเพศเป็นการกดขี่เพศหญิงที่ไม่มีทางเลือก ผู้หญิงที่ร้านหาก
พิจารณาจากภายนอกอาจทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดพลาดว่าเธอเหล่านั้นมีเสรีภาพ
ในการเลือกที่จะขายบริการทางเพศหรือไม่ก็ได้ แต่ความเป็นจริงแล้ว หญิงเหล่า
ขาดเสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพ ด้วยความด้อยกว่าทางเศรษฐกิจทำให้
โอกาสในการเลือกประกอบอาชีพมีไม่มากนัก และเมื่อมีคนหยิบยื่นเงินให้ใน
ขณะที่เธอเหล่านั้นขาดแคลนเพื่อแลกกับการร่วมประเวณี ในสถานการณ์เช่นนี้
เธอย่อมเลือกที่จะยอมขายบริการทางเพศ

ตารางที่ 10 มิติทางเพศสภาวะ (Gender) ของชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงสาวชาวลาว

Gender	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เป็นการกดขี่	11	16.4
ต่างตอบแทน	28	41.8
ฝ่ายหญิงก็ต้องการ	14	20.9
หญิงถูกสร้างมาเพื่อชาย	14	20.9

บทสรุป

การที่ผู้ชายไทยมาซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาว หรืออีกด้านหนึ่ง การที่หญิงลาวขายบริการทางเพศให้กับชายไทย เป็นปรากฏการณ์ที่ยังคงดำเนินอยู่ แม้ทั้งที่การซื้อและการขายบริการทางเพศเป็นพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมของทั้งสองประเทศ อีกทั้งยังขัดต่อหลักคำสอนทางศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ของทั้งสองประเทศยึดถือมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนานนั้น สาเหตุหลักล้วนมีรากฐานมาจากกรอบคิดทางเพศสภาวะ (perspective of gender) (Hollway: 2001: 272 – 283) ที่ทั้งสองประเทศยังมีวัฒนธรรมอำนาจชายเป็นใหญ่อยู่ในระดับที่เข้มข้น โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงในสังคมลาวที่ยังมีชุดความคิดที่สยบยอมต่ออำนาจของผู้ชาย เมื่อถูกกระแสนิยมที่มีลักษณะเชิดชูฐานะทางเศรษฐกิจมากกว่าการเชิดชูคุณธรรมที่เป็นนามธรรม ยิ่งทำให้ความลงตัวของผู้ชายไทยที่มีระดับเศรษฐกิจที่ดีกว่าย่อมสามารถซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาวที่มีระดับเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า และเมื่อเมื่อทั้งสองฝ่ายล้วนถูกรอบด้วยแนวคิดอำนาจชายเป็นใหญ่ยิ่งเป็นแรงเสริมในการทำให้การค้าประเวณีเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไป

ตรรกะหรือชุดคำอธิบายของกลุ่มตัวอย่างชายไทยที่มาซื้อบริการทางเพศจากหญิงลาว ที่แม้จะแตกต่างหลากหลายกันออกไป แต่สิ่งที่เหมือนกันในทุกกลุ่มก็คือ ทุกคนเลือกใช้ตรรกะของตนเพื่ออธิบายความชอบธรรมให้กับตนเอง (Potter and Wetherell, 1987) ไม่ว่าจะเป็นการมองพฤติกรรมของตนว่าเป็นสิ่งปกติของสังคม หรือมองว่าปรากฏการณ์เหล่านั้นไม่ใช่เป็นการกดขี่ทางเพศ หรือแม้จะเป็นการยอมรับว่าเป็นการกดขี่ทางเพศแต่ก็จะมีชุดคำอธิบายอีกชุดหนึ่งเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง (Hall, 1997) เช่น การปฏิเสธว่าพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากความต้องการของตนเองแต่เป็นเพราะอิทธิพลของกลุ่ม

เพื่อนที่เดินทางมาด้วยกัน และ/หรือเหตุสำคัญมาจากการถูกระงับจากแรงขับทางเพศอันเป็นเรื่องของธรรมชาติจนเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่าการสร้างการรับรู้ในเพศภาวะจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างกรอบคิดทางเพศภาวะ (perspective of gender) ไม่ว่าจะทางบวกหรือทางลบ (Foucault, 1980: 131 - 133) การบังคับใช้กฎหมายจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และแม้จะมีข้อห้ามทางศาสนาหรือชนบประเพณีก็ไม่สามารถสกัดกั้นพฤติกรรมดังกล่าวได้ หากไม่สามารถสร้างกรอบคิดทางเพศภาวะให้เกิดการยอมรับในความเท่าเทียมทางเพศ เพราะสุดท้ายบุคคลผู้เกี่ยวข้องก็จะแสวงหาตรรกะที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของตน ผ่านการสร้างใหม่ การลดทอน และ/หรือ ปฏิเสธตรรกะที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของตน

เอกสารอ้างอิง

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545). **ว่าด้วยเพศ ความคิด ตัวตน และอคติทางเพศ ผู้หญิง เกย์ เพศศึกษาและกามรมณ์**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2544). **เพศและวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มยุรี เห่งสำวัฒนะ. (2547). “พุทธศาสนา การทำบุญ และเพศภาวะ: การช่วงชิง ความหลุดพ้นในประเทศลาว” ใน **เพศภาวะ: การทำทนายร่าง การค้นหา ตัวตน**. สุชาติดา ทวีศิลป์ (บรรณาธิการ), กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มาลี พลฤกษ์พงศาวลี. (2550). **สิทธิความเป็นคนของผู้หญิง: พันธกรณีระหว่าง ประเทศ กฎหมาย และข้อถกเถียง**. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ยศ สันตสมบัติ. (2535). **แม่หญิงสี่ชายตัว ชุมชน และการค้าประเวณีในสังคม**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สารานุกรมไทย เล่มที่ 32**. ทอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ.
- Berger, Peter L. and Luckmann, Thomas. (1987). **The Social Construction of Reality**. New York: Penguin Book.
- Carson, Fiona. (1999). “Feminism and the Body”, in **The Icon Critical Dictionary of Feminism and Post-Feminism**. Edited by Sarah Gamble, Cambridge: Icon Books.
- Davies, Bronwyn. and Harre’, Rom. (1990). “Positioning: The Discursive Production of Selves,” in **Journal of the Theory of social Behaviour**. 20 (1) : 43 – 65.
- Foucault, Michel. (1980). **Power/Knowledge**. Brighton: Harvester.
- Hall, Stuart. (1997). **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices** London: SAGE Publications Ltd.
- Hollway, Wendy. (2001). “Gender Difference and the Production of Subjectivity” in **Discourse Theory and Practice**. London: SAGE Publications Ltd.

- Morris, Rosalind. (1994). “Three Sexes and Four Sexualities: Redressing the Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Thailand”, **Position East Asia Cultures Critique**. 2(1): 15 – 43.
- Potter, J. and Wetherell, M. (1987). **Discourse and Social Psychology**. London: SAGE Publications Ltd.
- Rich, Adrienne. (1976). **Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institute**. New York: W.W. Norton.
- Rubin, Gayle. (1984). “Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality”, in **Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality**. Edited by Carole Vance. New York: Routledge.
- Thornham, Sue. (1999). “Second Wave Feminism”, in **The Icon Critical Dictionary of Feminism and Post-Feminism**. Edited by Sarah Gamble, Cambridge: Icon Books.

การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษาเพื่อ
รองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี
Preparation of ASEAN Language at High Education
Supports to Opening ASEAN Economic Community at
Ubon Ratchathani Province

ยุวดี จิตโกศล¹

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี (2) วิเคราะห์นโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในผลิตภัณฑ์สถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี และ (3) เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ สถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 18 คน คณาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 155 คน และ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 18 คน คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 143 คน การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (Statistical package for the social sciences-SPSS) ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนควรมีการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษมากที่สุด
2. ด้านนโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนทำให้สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีได้รับรู้การเปลี่ยนแปลง

---

¹ อาจารย์ประจำ สาขามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

และการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนมากขึ้น และควรมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเร่งด่วน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งจากผลการศึกษาอยู่ในระดับน้อย

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ด้านที่ควรได้รับการเตรียมความพร้อมและพัฒนามากที่สุดคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนจังหวัดอุบลราชธานี (เร่งด่วน) ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาความพร้อมด้านภาษาอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการใช้ภาษานั้นๆ

2. ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาษาอาเซียน และควรให้สาขาภาษาอังกฤษมีส่วนร่วมในการทำโครงการด้านการจัดตั้งองค์กรภาษาและศูนย์ภาษาให้ได้มาตรฐานตามแผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

3. ควรมีการจัดตั้งองค์กรดำเนินงานภาษาอาเซียน เช่น สมาคม ชมรม ภาษาอาเซียน ให้ได้มาตรฐานตามแผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

4. ควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน

5. ควรให้ความสำคัญผลักดันและพัฒนาในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนให้มากขึ้นและติดตามผลงานตลอดเวลา อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำแผนหรือนโยบายเชิงรุกในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนให้มากขึ้น และให้ความร่วมมือกับองค์กรต่างๆโดยสถาบันการศึกษาระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนให้มากกว่านี้

6. ควรจัดกิจกรรมเชิญชาวต่างประเทศสมาชิกอาเซียนมาพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งควรจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมให้กับหลักสูตร และควรเพิ่มการเรียนการสอนหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรที่ใช้ภาษาอาเซียนให้มากขึ้น

7. ควรเน้นให้สถาบันเปิดสอนรายวิชาที่สามารถสนับสนุนหน่วยกิตได้ที่มีคำว่า (ASEAN) อยู่ในชื่อรายวิชาด้วย

8. ควรเน้นให้สถาบันเพิ่มหรือมีการแลกเปลี่ยนนักศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้านกับทั้งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้มากขึ้น

9. ควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการจัดหาวิทยากรที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนมาฝึกอบรมในสถาบันอุดมศึกษาให้มากขึ้น

10. ควรเข้ามาช่วยเหลือในการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาพยาบาลสถาบันการศึกษาให้มากขึ้นและเพียงพอต่อความต้องการของสถาบันในปัจจุบัน

คำสำคัญ: สถาบันอุดมศึกษา, คณะกรรมการการอุดมศึกษา, ความพร้อมด้านภาษาอาเซียน, ภาษาอาเซียน

Abstract

This project aims to (1) to analyze the current situation in preparation for Asian languages in higher education institutions in Ubon Ratchathani province (2) to analyze policy and strategic plan to prepare ASEAN languages for graduates of higher education institutions in Ubon Ratchathani and (3) to find policy recommendations for the Board of *higher education* to prepare the ASEAN languages in Ubon Ratchathani province. The study was a quantitative research used questionnaires to collect data. The respondents were from higher education institutions in Ubon Ratchathani, including Ubon Ratchathani University and *Ubon Ratchathani Rajabhat University*. According to Ubon Ratchathani University, the respondents from the Board team 18 persons and lecturers 155 persons. The respondents from *Ubon Ratchathani Rajabhat University* were consist of 18 persons of the board team and 143 lecturers. The data were analyzed by using a ready-made computer program. The descriptive statistics used in the study were frequency, percentage mean, and standard deviation. The results were as follows:

1. English was the most agreed to prepare for ASEAN languages.

2. Policy and a strategic plan of ASEAN languages, causing higher education institutions in the province have recognized the change and prepare more Asian languages. It was suggested that the urgent development was Infrastructure, which results in a low level.

3. Policy recommendations to the Board of higher education was moving in the same direction that was the most urgent developed of higher was Infrastructure.

Thus, there were some recommendations on policy to the Board of higher education or the relevant authorities to urgently prepare the ASEAN languages in Ubon Ratchathani as follows.

1. ASEAN languages should be developed continually to promote proficiency in the use of the languages.

2. Asian languages Information Center should be developed. Accordingly, English co-operated and involved in the project for the establishment of a standard Asian languages center following higher education strategic plan preparation towards the ASEAN community.

3. There should be the establishment of the Association of Asian languages, such as ASEAN language association or club preparing to become an ASEAN Community.

4. Technology should be used to prepare Asian languages.

5. It is important to push and develop in preparation more for ASEAN languages and progress following all of the time. Besides, the relevant authorities should proactively plan or policy to prepare more ASEAN languages. Furthermore, it should be cooperated with another organizations, especially educational institutions among the ASEAN countries.

6. The events should be set for ASEAN member countries to meet for information exchanging in order to learn from each other. Additionally, the events should prepare for the course. And also It should be added instructional or extracurricular activities that use ASEAN languages.

7. The educational institution should offer the courses that can count for credits that include (ASEAN) in the course name.

8. Ubon Ratchathani University and Ubon Ratchathani Rajabhat University should focus to increase the exchange of students from neighboring countries

9. It should be supported more for the provision of trainers involved in preparing ASEAN languages in higher education institutions.

10. It should be set the team of an English Project Preparation for nursing students to be more adequate to the needs of the institution.

Keywords: higher education institutions, the Board of higher education, prepare the ASEAN languages, ASEAN languages

1. บทนำ

ประชาคมอาเซียนเป็นการรวมตัวประเทศสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ และกัมพูชา ซึ่งมีการกำหนดการสร้างประชาคมอาเซียนที่ประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Socio-Cultural Pillar) และประชาคมความมั่นคงอาเซียน (Political and Security Pillar) การศึกษาจัดอยู่หนึ่งในสามเสาหลักว่าด้วยเรื่องความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากการพัฒนาในทุกๆด้านต้องเริ่มจากการศึกษา การศึกษาทำให้เรียนรู้การสื่อสารหรือ วางแผนร่วมกันในประชาคมอาเซียน หากละเลยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจเพื่อใช้ในการสื่อสารแล้ว จะทำให้ขาดความเป็นเอกภาพในอนาคตได้ โดยเฉพาะควรมีการจัดการศึกษาเพิ่มพูนความรู้ด้านภาษาอังกฤษ และในขณะเดียวกันภาษาของประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนจะต้องให้ความตระหนักเช่นเดียวกัน เพราะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียนถือเป็นช่องทางสนับสนุนในการนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายว่าด้วยการให้เกิดความมั่นคงทั้งสามเสาหลัก

เนื่องจากแต่ละประเทศได้มีภาษาที่แตกต่างกัน อีกทั้งมีการเปิดเสรีด้านเงินทุน สินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมือจะส่งผลให้การจัดการศึกษาข้ามพรมแดนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนขยายตัวมากยิ่งขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ ภาษาและวัฒนธรรมระหว่างกัน ด้วยเงื่อนไขที่จำกัด สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ตระหนักถึงผลกระทบการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนต่ออุดมศึกษาไทยมีการวางกรอบนโยบายอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 – 2565) จึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน กำหนดในเบื้องต้นว่าให้ภาษาอังกฤษนั้นเป็นภาษาราชการของอาเซียน โดยมีการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาประจำถิ่นของประเทศในอาเซียน เพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประชาคมอาเซียน และเพิ่ม

โอกาสในการดำรงชีพและการทำงานในระดับนานาชาติ (แผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559)

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีชายแดนเชื่อมต่อถึง 2 ประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา ทั้งมีการขนส่งและคมนาคมพื้นฐาน ทางรถไฟ รถยนต์ และเครื่องบิน เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่สำคัญของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มูลค่าการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยวปีที่ผ่านมาพบการเติบโตและมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะธุรกิจค้าปลีกของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ และมีการขยายออกไปตามเขตชุมชนตามอำเภอใหญ่รอบนอก ส่งผลให้เศรษฐกิจจังหวัดอุบลราชธานีเติบโตมากยิ่งขึ้น จุดผ่านถาวร 2 จุด ได้แก่ ด่านพรมแดนช่องเม็ก อำเภอสิรินธร อยู่ในการกำกับดูแลของด่านศุลกากร พิบูลมังสาหาร และด่าน ปากแซง อำเภอนาตาล อยู่ในการกำกับดูแลของด่านศุลกากรเขมราฐ (แผนพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2553 – 2556 กลุ่มงานยุทธศาสตร์ การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี) พบว่าสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่ผ่านด่านมาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 3.82 มีรายได้จากนักท่องเที่ยวโดยรวม 3,245 ล้านบาท (ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี) ตามที่ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดอุบลราชธานีแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างมีนัยยะสำคัญต่อจากการเปิดประชาคมอาเซียน จึงทำให้มหาวิทยาลัยของภาครัฐในจังหวัดอุบลราชธานี ระดับอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร มหาวิทยาลัยของรัฐที่มีที่ตั้งหลักอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้รองรับการนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาถึงความพร้อมในด้านภาษาอาเซียนในสภาวะการณ์ปัจจุบันของจังหวัดอุบลราชธานี ถึงประเด็นต่างๆ เหล่านี้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง มีความพร้อมหรือไม่ในการติดต่อสื่อสารภาษาอาเซียนประกอบกับศึกษาถึงทิศทางในการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

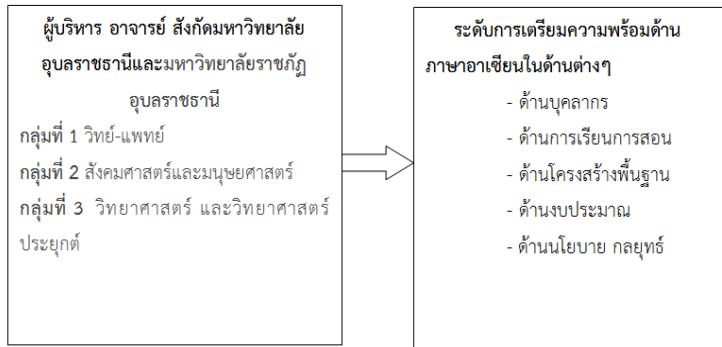
2.2 เพื่อวิเคราะห์นโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

2.3 เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาคือ พื้นที่การวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของจังหวัดอุบลราชธานี และจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการแจกแบบสอบถามเป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี (2) วิเคราะห์นโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในผลิตบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี และ(3) เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ สถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 18 คน คณาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 155 คน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 18 คน และคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 143 คน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช่วิธีการพรรณนา ซึ่งในการวิเคราะห์ผลการศึกษาแล้วผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสำหรับเอกสารที่เกี่ยวข้องนั้นผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาคือ การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กฎบัตรอาเซียนด้านการศึกษา กรอบความร่วมมือด้านการศึกษาในแผนพัฒนาของอาเซียน ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียม

ความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2558 นโยบายการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และนโยบายการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี โดยผู้ศึกษามีระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาโครงการวิจัย 1 ปี

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างแบบสอบถามจัดทำขึ้นจากศึกษาหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีคำถามในลักษณะปลายปิดซึ่งเป็นการสอบถามระดับการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษา และคำถามในลักษณะปลายเปิดสำหรับสอบถามข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยแบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถามสำหรับสอบถามข้อมูลใน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ และส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน

3.2 การทดสอบเครื่องมือ

ในการทดสอบเครื่องมือนี้ผู้วิจัยจะทดสอบความตรงของเนื้อหา (content validity) แบบสอบถามมีการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา โดยวัดว่าแบบสอบถามมีเนื้อหาและครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยมี

การแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาแบบสอบถามก่อนที่จะมีการนำไปใช้ ซึ่งพิจารณาในประเด็นดังต่อไปนี้ ความครอบคลุมของเนื้อหา ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในประเด็นย่อยๆ กับหัวข้อใหญ่ ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาจุดหมาย และน้ำหนัก นำผลที่ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์รายข้อ โดยกำหนดคะแนนแต่ละข้อดังนี้ ถ้าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสอดคล้อง ตรงกับวัตถุประสงค์ ให้ 1 คะแนน ถ้าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าไม่สอดคล้อง ตรงกับวัตถุประสงค์ ให้ -1 คะแนน และถ้าผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ให้ 0 คะแนน

4. ผลการวิจัย แบ่งตามวัตถุประสงค์การศึกษา

4.1 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

4.1.1 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1) จากผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีทั้งหมด 18 คน พบว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ 3 วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ประกอบไปด้วย คณะบริหารศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะเกษตรศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 38.9 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ซึ่งเป็นเพศหญิง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 55.6 และเป็นเพศชาย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.4 มีระดับการศึกษาปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 77.8 ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 66.6 และมีตำแหน่งบริหารเป็นคณบดี คิดเป็นร้อยละ 55.6 มีอายุการทำงานหรือประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 77.8 โดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่ได้รับทราบการอบรมภาษาอังกฤษทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 83.3 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเมียนมาร์ คิดเป็นร้อยละ 88.9 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ

83.3 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 88.9 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาฟิลิปปินทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเวียดนาม คิดเป็นร้อยละ 77.8 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษามาลายู คิดเป็นร้อยละ 94.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาอินโดนีเซียทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาจีน คิดเป็นร้อยละ 94.4 และส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาญี่ปุ่น คิดเป็นร้อยละ 94.4

2) ข้อมูลส่วนบุคคลของอาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีทั้ง 155 คน พบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ 3 วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ประกอบไปด้วย คณะบริหารศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะเกษตรศาสตร์ มีจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 52.3 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ซึ่งเป็นเพศหญิงจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 64.5 และเป็นเพศชายจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.7 มีระดับการศึกษาคือ ปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ 55.5 ส่วนใหญ่จะมีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 85.8 และส่วนใหญ่มิมีตำแหน่งบริหาร คิดเป็นร้อยละ 90.3 มีอายุการทำงานหรือประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.4 โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะไม่ได้รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน คิดเป็น ร้อยละ 77.4 ซึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีส่วนใหญ่ได้รับทราบการอบรมภาษาอังกฤษ คิดเป็นร้อยละ 81.9 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 79.4 ส่วนใหญ่ได้รับทราบการอบรมภาษาเมียนมา คิดเป็นร้อยละ 97.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 79.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 85.2 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาฟิลิปปิน คิดเป็นร้อยละ 98.1 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบ การอบรม ภาษาเวียดนาม คิดเป็นร้อยละ 79.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษามาลายู คิดเป็นร้อยละ 96.8 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาอินโดนีเซีย คิดเป็นร้อยละ 96.8 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาจีน คิดเป็นร้อยละ 85.8 และส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาญี่ปุ่น คิดเป็นร้อยละ 78.7

4.1.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีทั้งหมด 18 คน พบว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ 3 วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ประกอบด้วย คณะเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิทยาการคอมพิวเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 38.9 ซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีทั้งหมด 18 คน เป็นเพศชายจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50 และเป็นหญิงจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.9 ส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาคือปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 66.7 มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 55.6 และส่วนใหญ่จะเป็นผู้ช่วยคณบดี คิดเป็นร้อยละ 72.2 มีอายุการทำงานหรือประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50 โดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีได้รับทราบการอบรมภาษาอังกฤษทั้งหมด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 88.9 ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเมียนมาทั้งหมด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 77.8 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 94.4 ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาฟิลิปปินส์ทั้งหมด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเวียดนาม คิดเป็นร้อยละ 77.8 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษามาลายู คิดเป็นร้อยละ 61.1 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาอินโดนีเซีย คิดเป็นร้อยละ 88.9 ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาจีนทั้งหมด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาญี่ปุ่นทั้งหมด 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100

2) ข้อมูลส่วนบุคคลของอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีทั้งหมด 143 คน พบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ 3 วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ประกอบด้วย

คณะเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะวิทยาการคอมพิวเตอร์ มีจำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เป็นเพศหญิงจำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 62.9 และเป็นเพศชายจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 37.1 ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 57.3 ส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาคือปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 78.3 มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ 92.3 และส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งบริหาร คิดเป็นร้อยละ 93.7 มีอายุการทำงานหรือประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 4-6 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.7 โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 57.3 ซึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่ได้รับทราบการอบรมภาษาอังกฤษ คิดเป็นร้อยละ 98.6 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 83.9 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเมียนมาร์ คิดเป็นร้อยละ 97.2 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาซาแมร์ คิดเป็นร้อยละ 84.6 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 79.7 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาฟิลิปปินส์ คิดเป็นร้อยละ 94.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาเวียดนาม คิดเป็นร้อยละ 62.9 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษามาลายู คิดเป็นร้อยละ 89.5 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาอินโดนีเซีย คิดเป็นร้อยละ 94.4 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาจีน คิดเป็นร้อยละ 74.8 และอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบการอบรมภาษาญี่ปุ่น คิดเป็นร้อยละ 86.7

4.2 เพื่อวิเคราะห์นโยบายและแผนกลยุทธ์ในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในการผลิตของบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

จากการเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียนชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยในอนาคตจะมีความเปลี่ยนแปลงในหลายเรื่องที่กระทบต่อวิถีชีวิตที่เคยดำเนินมาในอดีต ซึ่งแน่นอนว่าทั้งผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเรียนรู้ ปรับตัวและเตรียมตัวเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งประเด็นที่ควรต้องเตรียมตนเอง เพื่อให้ตนเองมีความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในปัจจุบันและในอนาคตได้นั้น การเตรียม

ความพร้อมทั้งด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านงบประมาณ และด้านนโยบาย กลยุทธ์จึงถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งประเด็นที่ควรต้องเตรียมตนเองให้มากขึ้น คือ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียน ทำให้สังคมยุคใหม่จะสะท้อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ของนักศึกษายุคใหม่ จึงจำเป็นต้องปรับทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปรับทัศนคติที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติและการดำรงคงอยู่ของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ควรปรับกระบวนการทัศนการเรียนรู้ การเรียนรู้ในยุคใหม่ควรเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย อย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การเรียนควรเป็นไปเพื่อสะสมความรู้และประสบการณ์ รู้จักที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มในตนเองทำให้ตนเป็นคนมีศักยภาพรอบด้าน (ทั้งทางการเรียนรู้ การเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร การมีวินัยในตนเอง การมีภาวะผู้นำ ฯลฯ) เพราะคู่แข่งในอนาคตมีในคนไทยด้วยกันเท่านั้น แต่เป็นคนต่างชาติต่างวัฒนธรรมที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แนวคิดที่ควรจะเสริมสร้างในตนเอง คือ ทำให้ตนเองสามารถทำงานได้ทั่วอาเซียน นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียน สอนเราว่าเราต้องมีสัญเรียนรู้้อยู่ตลอดเวลา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะสังคมแห่งอนาคตเป็นสังคมใหม่ที่เราไม่เคยชิน เนื่องจากแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา ความรู้เพื่อการดำรงตนให้อยู่รอด ให้อย่างมีความสุข เป็นสิ่งที่เราต้องแสวงหา พัฒนาความเป็นคนมีวินัย มุ่งเน้นความสามารถในการดำเนินชีวิตภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ควรพัฒนาการเรียนรู้วินัยที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิม คือ แสดงออกซึ่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นเคารพความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมเป็น ความมีวินัยนอกจากจะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเสริมสร้างโอกาสการมีงานทำแล้ว ยังส่งผลต่อการเสริมสร้างความสงบสุขในภูมิภาคอีกด้วย ควรสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ควรพัฒนาตนเองให้แน่ใจได้ว่า สามารถที่จะทำงานกับผู้คนต่างวัฒนธรรมได้ ซึ่งถือเป็นศักยภาพที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา ควรเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในอดีตสอนให้เรารักชาติบนความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หากเข้าใจว่าทุกวัฒนธรรมล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อคนในแต่ละสังคม การมีมุมมองต่อประเทศเพื่อนบ้านจะนำไปสู่ความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น และควรสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาประเทศ (ภาษาอาเซียน) ต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้

มากขึ้น ให้สามารถสื่อสารได้ เพราะปัจจุบันการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ติดต่อประสานงานทางธุรกิจ ถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนควรรู้ ยิ่งรู้มาก ยิ่งเพิ่มศักยภาพให้กับตัวเอง สามารถติดต่อเชื่อมโยงกันได้กับประเทศเพื่อนบ้านและถึงภาษาอังกฤษจะเป็นภาษากลางของอาเซียน แต่ทิศทางในอนาคตภาษาจีนจะมีความสำคัญสูงจึงควรให้ความสนใจในการศึกษาภาษาจีนเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างโอกาสให้ตนเองสามารถทำงานในประเทศเพื่อนบ้านได้ด้วย

4.2.1 จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี) พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านส่งเสริมบุคลากรสายสนับสนุนให้มีความรู้ด้านภาษาอาเซียน ส่วนด้านการเรียนการสอน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น จัดค่ายภาษาอาเซียน จัดแข่งขันตอบคำถามเกี่ยวกับภาษาอาเซียน อีกทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องหน่วยงานของท่านสร้างศูนย์อำนวยความสะดวกเพื่อให้อาจารย์เจ้าของภาษามาสอนในหน่วยงานท่าน รวมถึงด้านงบประมาณ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาบุคลากรด้านภาษาอาเซียน และด้านนโยบาย กลยุทธ์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

4.2.2 จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)

จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี) พบว่า ด้านบุคลากร อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการฝึกอบรมและพัฒนาอาจารย์ผู้สอนด้านภาษาอาเซียน ส่วนด้านการเรียนการสอน อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาเซียน อีกทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องหน่วยงานของท่านนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน เช่น สร้าง Website รวมถึงด้านงบประมาณ อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น ศูนย์ปฏิบัติการด้านภาษาอาเซียน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารภาษาอาเซียน และด้านนโยบาย กลยุทธ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

4.2.3 จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี)

จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการฝึกอบรมและพัฒนาอาจารย์ผู้สอนด้านภาษาอาเซียน ส่วนด้านการเรียนการสอน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาเซียน อีกทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้

ความสำคัญเรื่องหน่วยงานของท่านสร้างศูนย์อำนวยการเพื่อให้อาจารย์เจ้าของภาษามาสอนในหน่วยงานท่าน รวมถึงด้านงบประมาณ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาบุคลากรด้านภาษาอาเซียน และด้านนโยบาย กลยุทธ์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

4.2.4 จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี)

จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความพร้อมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) พบว่า ด้านบุคลากร อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการฝึกอบรมและพัฒนาอาจารย์ผู้สอนด้านภาษาอาเซียน ส่วนด้านการเรียนการสอน อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาเซียน อีกทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านพัฒนาศูนย์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภาษาอาเซียน รวมถึงด้านงบประมาณ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาบุคลากรด้านภาษาอาเซียน และด้านนโยบาย กลยุทธ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ให้ระดับความพร้อมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจะให้ความสำคัญเรื่องของหน่วยงานของท่านมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

4.3 เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี

จากการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถามของทั้งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีนั้น พบว่า มหาวิทยาลัย

อุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีมีผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ทั้งผู้บริหารและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ผลการศึกษาด้านที่ควรได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมมากที่สุดคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้นผู้วิจัยสามารถเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี ดังตารางด้านล่างดังนี้

ตารางที่ 1 เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี

การเตรียมความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน	เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี
1. การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอบรมและพัฒนาอาจารย์ผู้สอนด้านภาษาอาเซียนให้ได้มาตรฐาน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการผลิตอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเกี่ยวกับด้านภาษาอาเซียนให้ได้ครบในทุกสาขาอาชีพที่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต้องการ แต่ในระยะแรกควรให้ความสำคัญกับอาชีพหรือวิชาชีพที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุดก่อน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนอาจารย์สายวิชาการและส่งเสริมบุคลากรสายสนับสนุนให้มีความรู้ด้านภาษาอาเซียน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
2. การเตรียมความพร้อมด้านการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น จัดค่าย

<p>การเตรียมความพร้อม ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับภาษาอาเซียนเพื่อ รองรับประชาคม อาเซียน</p>	<p>เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อ เตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี</p>
	<p>ภาษาอาเซียน จัดแข่งขันตอบคำถามเกี่ยวกับภาษาอาเซียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้านภาษาอาเซียนให้มากขึ้น - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการวิจัยเกี่ยวกับภาษาอาเซียนให้ได้มาตรฐาน
<p>*3. การเตรียม ความ พร้อม ด้าน โครงสร้าง พื้นฐาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างศูนย์อำนวยการเพื่อให้อาจารย์เจ้าของภาษามาสอนในหน่วยงาน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาศูนย์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภาษาอาเซียนเพิ่มมากขึ้น - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดตั้งองค์กรดำเนินงานภาษาอาเซียน เช่น สมาคม ชมรม ภาษาอาเซียน และสำนักงานนานาชาติด้านภาษาอาเซียนเพิ่มมากขึ้น - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน เช่น สร้าง Website
<p>4. การเตรียม ความพร้อม ด้านงบประมาณ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัยภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาบุคลากรด้านภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น ศูนย์ปฏิบัติการด้านภาษาอาเซียน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารภาษาอาเซียน
<p>5. การเตรียม ความพร้อม ด้านนโยบาย กลยุทธ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบายในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน

<p>การเตรียมความพร้อม ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับภาษาอาเซียนเพื่อ รองรับประชาคม อาเซียน</p>	<p>เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อ เตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการประชุมชี้แจงเรื่องการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการติดตามและประเมินผลการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้บริการวิชาการและฝึกอบรมด้านภาษาอาเซียนแก่หน่วยงานอื่นๆ - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านภาษาอาเซียนกับหน่วยงานอื่นๆ

จากแผนภาพทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งแน่นอนว่าในยุคปัจจุบันการศึกษาถือมีความสำคัญอย่างมากกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อีกทั้งในปัจจุบันจะเห็นว่าผลกระทบทางด้านการศึกษาของไทยในระดับอุดมศึกษากับประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้นมีมากมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียน ส่วนในด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นการเตรียมความพร้อมของอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่ควรให้ความสำคัญคือ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองทางด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางในการสื่อสารในภูมิภาค

ส่วนในการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาที่ควรให้ความสำคัญนั้น คือ แน่นนอนว่านักศึกษานั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเรียนรู้ปรับตัว

และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต เช่น นักศึกษาต้องมีความสนใจ และตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการรวมตัวของประเทศต่างๆ สู่ประชาคมอาเซียนในส่วนของข้อดีและข้อเสียอย่างเข้าใจ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียนซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมใหม่จะสะท้อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ของนักศึกษายุคใหม่จึงจำเป็นต้องปรับทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปรับทัศนคติที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติ การปรับกระบวนการเรียนรู้ยุคใหม่ควรเป็นไปอย่างมีเป้าหมายอย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน พร้อมกับสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้มากขึ้นให้สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นซึ่งล้วนเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมากกับทั้งผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาในสถาบันในการเตรียมความพร้อมด้านภาษา อีกทั้งแน่นอนว่าภาษาอาเซียนในปัจจุบันเป็นสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาควรเตรียมความพร้อมมากที่สุดควบคู่กันไปกับภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษากลางในการสื่อสารในภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น ดังนั้นจากผลการศึกษาทางสถิติที่คณะกรรมาธิการการอุดมศึกษาต้องเตรียมความพร้อมแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วนคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพราะนอกจากจะมีความสำคัญกับการศึกษาในปัจจุบันแล้วนั้น ยังส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอีกด้วยในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ตารางที่ 2 เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี (เร่งด่วน)

การเตรียมความพร้อมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน	เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี (เร่งด่วน)
*การเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างศูนย์อำนวยการเพื่อให้อาจารย์เจ้าของภาษามาสอนในหน่วยงานท่าน และควรมีการพัฒนาความพร้อมด้านภาษาอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการใช้ภาษานั้นๆ โดยอาจเชิญอาจารย์เจ้าของภาษานั้นๆ มาทำการสอนในแต่ละคณะที่สนใจ และควรเปิดสอนภาษาอังกฤษในรายวิชาเอกของคณะ - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาศูนย์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภาษาอาเซียน และควรให้สาขาภาษาอังกฤษมีส่วนร่วมในการทำโครงการด้านการจัดตั้งองค์กรภาษาและศูนย์ภาษา - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดตั้งองค์กรดำเนินงานภาษาอาเซียน เช่น สมาคม ชมรม ภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน เช่น สร้าง Website และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เมื่อมีการอบรมภาษาอาเซียน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญผลักดันและพัฒนาในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนให้มากขึ้นและติดตามผลงานตลอดเวลา อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำแผนหรือนโยบายเชิงรุกในการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนให้มากขึ้น และให้ความร่วมมือกับองค์กรต่างๆโดยสถาบันการศึกษาระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนให้มากกว่านี้ เช่น การทำ MOU ให้ครบกับทุกประเทศในกลุ่มอาเซียน และการขับเคลื่อนความจากนโยบายหรือพันธกิจของมหาวิทยาลัยก่อนจากนั้นจึงลงมาที่คณะเป็น

การเตรียมความพร้อม ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับภาษาอาเซียนเพื่อ รองรับประชาคม อาเซียน	เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อ เตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี (เร่งด่วน)
	<p>เชิงนโยบายจึงจะลงสู่หลักสูตรต่อไป</p> <ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมเชิญชาวต่างประเทศสมาชิกอาเซียนมาพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งควรจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมให้กับหลักสูตร และควรเพิ่มการเรียนการสอนหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรที่ใช้ภาษาอาเซียนให้มากขึ้นโดยเน้นให้ทั้งอาจารย์และบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อนำมาต่อยอดในการสอนนักศึกษา นอกจากนี้ควรมีการวัดประเมินผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมทางอาเซียนอย่างเป็นรูปธรรมและจับต้องได้มากกว่าจัดสรรงบประมาณกระจายไปแล้ว ผลสัมฤทธิ์ไม่คุ้มค่า รวมถึงในการจัดกิจกรรมไม่ควรจัดกิจกรรมในเรื่องของภาษาเกินกำลังความสามารถในด้านงบประมาณของสาขาทั่วไปที่ไม่ใช่ด้านภาษาจะดำเนินการได้ - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเน้นให้สถาบันเปิดสอนรายวิชาที่สามารถนับหน่วยกิจได้ที่มีค่าว่า (ASEAN) อยู่ในชื่อรายวิชาด้วย เช่น ภาษาอังกฤษในบริบทของอาเซียน (เน้นการศึกษาภาษาอังกฤษสำเนียงต่างๆในอาเซียน) - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเน้นให้สถาบันเพิ่มหรือมีการแลกเปลี่ยนนักศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้านกับทั้งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้มากขึ้น เช่น เวียดนาม มาเลเซีย มาทำวิจัยระยะเวลาสั้นๆ 10-30 วัน - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการจัดหาวิทยากรที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนมาฝึกอบรมในสถาบันอุดมศึกษาให้มากขึ้น - คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีโครงการเน้นให้สถาบันอุดมศึกษาให้ส่วนสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มี การสอนเกี่ยวกับเนื้อหาอาเซียนอยู่ในวิชาการเมืองระหว่างประเทศเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนในรายวิชาอื่น รวมทั้งจัดโครงการให้คณาจารย์ไปศึกษาดูงานต่างประเทศทุกปี

การเตรียมความพร้อม ด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง กับภาษาอาเซียนเพื่อ รองรับประชาคม อาเซียน	เสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อ เตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี (เร่งด่วน)
	- คณะกรรมการการอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร เข้ามาช่วยเหลือในการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการเตรียมความ พร้อมด้านภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันการศึกษาให้มากขึ้นและเพียงพอต่อความต้องการของ สถาบันในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปจากตารางข้างต้นนั้น จากผลการศึกษาทางสถิติทั้งของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ทั้งผู้บริหารและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีให้ผลการศึกษาในด้านที่ควรได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมมากที่สุดคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมควบคู่ไปกับด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากปัจจุบันภาษาอาเซียนถือได้ว่าเป็นภาษาที่มีความสำคัญอย่างมากกับการดำเนินชีวิตของทุกกลุ่มประเทศที่เป็นประเทศในอาเซียน ซึ่งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายด้านทั้งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี สังคม สิ่งแวดล้อม ค่านิยม ความคิด ทักษะคิด และแม้กระทั่งภาษา สิ่งเหล่านี้ล้วนมีการเปลี่ยนแปลง เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น เกิดคู่แข่งมากขึ้น อีกทั้งการเปิดประชาคมอาเซียนนอกจากจะได้รับประโยชน์ จากการแลกเปลี่ยนความรู้และเทคโนโลยีระหว่างกัน มีความเจริญครอบคลุมมากขึ้นจากการพัฒนาถนนเชื่อมต่อกฎภูมิภาค ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคถูกลง จากการนำเข้าวัตถุดิบปลอดภาษี และการนำเข้าสินค้าเกษตรราคาถูกลงจากประเทศสมาชิกผู้ประกอบการไทยสามารถย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศสมาชิกที่มีค่าแรงถูกกว่าได้เพื่อลดต้นทุนแล้วนั้นยังส่งผลเสียอย่างมากกับพลเมืองไทยที่อ่อนด้อยภาษาอังกฤษ จะหางานทำยากขึ้น แรงงานต่างด้าวแย่งใช้บริการพื้นฐานต่างๆ กับคนไทย เช่น โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา มีปัญหาหาเสพติด อาชญากรรม ปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นจาก

การเปิดด่านชายแดนที่เดินเข้าออกสะดวก และประชากรไม่รู้จักธรรมเนียมและกฎหมายไทยของพลเมืองอาเซียนชาติอื่น

5. การอภิปรายผล

5.1 ประเด็นที่ 1

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษาเพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จังหวัดอุบลราชธานีนั้น หากสถาบันต้องการให้การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนประสบความสำเร็จนั้น สถาบันควรให้ความสำคัญกับด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียนควบคู่ไปกับภาษาอังกฤษและกิจกรรมที่ช่วยให้การเตรียมความพร้อมด้านภาษาประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้นนั้นควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้บุคลากรการศึกษาสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอาเซียนให้มากจะทำให้เกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปาจิริย์ รุจิแสง (2555) เรื่อง “การเตรียมตัวด้านการศึกษาเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษานักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” พบว่า จากการศึกษาในเรื่องระดับการเตรียมตัวด้านการศึกษาเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า โดยรวมแล้วกลุ่มตัวอย่างมีระดับการเตรียมตัวอยู่ในระดับปานกลางและมีการเตรียมตัวมากที่สุดซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุดคือ มีการรับฟังการวิเคราะห์ทิศทางการศึกษาจากบุคลากรที่มีความรู้ของประเทศไทยเกี่ยวกับ AEC รองลงมาคือ มีการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษเพิ่มเติมและนักศึกษาทราบแหล่งที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปิดประชาคมอาเซียนตามลำดับ ในทางตรงกันข้ามการเตรียมตัวที่น้อยที่สุดคือการเรียนภาษาอื่นๆ ของประเทศที่เข้าร่วม AEC นอกจากนี้งานวิจัยของกานดาวรรณ แก้วผาบ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ของนักศึกษาสาขาวิชาซีพียูซี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” จากการวิเคราะห์พบว่า อุปสรรคในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษาคณะบัญชีอันดับแรก คือ ภาษาอังกฤษ และสิทธิมนุษยชนเป็นอุปสรรคในลำดับท้ายสุด สำหรับความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถเรียงจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศ ค่าครองชีพของแต่ละประเทศ สิทธิมนุษยชนของ

แต่ละประเทศ การติดต่อสื่อสารทางสื่อต่าง ๆ การคมนาคม ความรู้ทางวิชาชีพ บัญชี ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เชื้อชาติและศาสนาของแต่ละประเทศ ความพร้อมของประเทศไทย การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความรู้ อื่น ๆ เกี่ยวกับประเทศประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การศึกษาภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ความพร้อมของผู้ตอบแบบสอบถามภาวะการจ้างงาน และความพร้อมด้านภาษาอังกฤษ

5.2 ประเด็นที่ 2

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเสนอแนะเชิงนโยบายต่อ คณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียน จังหวัด อุบลราชธานี พบว่านอกจากคณะกรรมการการอุดมศึกษาควรที่จะเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างเร่งด่วนแล้วนั้นยังพบว่าหากต้องการให้ สถาบันอุดมศึกษามีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และมีศักยภาพในการจัดการเรียน การสอนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทั้งอาจารย์ และนักศึกษาแล้วนั้น การเตรียมความพร้อมของอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาก็ถือได้ว่ามีความสำคัญและส่งผลดีกับสถาบันคือ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ต้องพัฒนา ศักยภาพของตนเองทางการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางใน การสื่อสารในภูมิภาคอาเซียน นอกจากนี้ นักศึกษาก็ควรมีการเตรียมความพร้อม ด้วย ซึ่งแน่นอนว่านักศึกษานั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเรียนรู้ปรับตัว และ เตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต เช่น นักศึกษาต้องมีความสนใจและ ตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการรวมตัวของประเทศต่างๆ สู่ประชาคม อาเซียนในส่วนของข้อดีและข้อเสียอย่างเข้าใจ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียน ซึ่งสิ่งสำคัญใหม่จะสะท้อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ ของนักศึกษายุคใหม่จึงจำเป็นต้องปรับทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปรับทัศนคติที่ จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติ การปรับกระบวนการทัศนการเรียนรู้ยุคใหม่ควร เป็นไปอย่างมีเป้าหมายอย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การสร้างความสามารถในการ ทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้าน

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน พร้อมกับสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้มากขึ้นให้สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกานดาวรรณ แก้วผาบ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ของนักศึกษาสาขาวิชาชีวปัญชี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” พบว่า อุปสรรคในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษาคณะบัญชีอันดับแรก คือ ภาษาอังกฤษและสิทธิมนุษยชนเป็นอุปสรรคในลำดับท้ายสุด สำหรับความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถเรียงจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศ ค่าครองชีพของแต่ละประเทศ สิทธิมนุษยชนของแต่ละประเทศ การติดต่อสื่อสารทางสื่อต่างๆ การคมนาคม ความรู้ทางวิชาชีวปัญชี ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เชื่อชาติและศาสนาของแต่ละประเทศความพร้อมของประเทศไทย การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความรู้อื่น ๆ เกี่ยวกับประเทศประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การศึกษาภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ความพร้อมของผู้ตอบแบบสอบถามภาวะการจ้างงาน และความพร้อมด้านภาษาอังกฤษ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

6.1.1 ควรมีการวางแผนกลยุทธ์และวางแผนพัฒนาอัตรากำลังของบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

6.1.2 ควรพิจารณาสร้างความชัดเจนอย่างเป็นทางการดำเนินการตามยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 รวมทั้งเร่งกำกับติดตาม เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพได้ดียิ่งขึ้น

6.1.3 ควรพิจารณาถึงการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งจะถูกใช้เป็นภาษาสำคัญในการทำงานของอาเซียน เพื่อให้บัณฑิตที่จบการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาไทยสามารถสื่อสารและใช้ภาษาอังกฤษได้ รวมทั้งควรพิจารณาการเตรียมความพร้อมด้านวัฒนธรรมและภาษาของประเทศ

เพื่อนบ้านด้วย เพื่อให้บัณฑิตไทยมีความรู้ความเข้าใจในประเทศเพื่อนบ้าน และสามารถทำงานและอยู่ร่วมกันกับบัณฑิตที่จบการศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนได้อย่างสันติสุข

6.1.4 ควรมีการจัดตั้งองค์กรดำเนินงานภาษาอาเซียน เช่น สมาคม ชมรมภาษาอาเซียน และสำนักงานการศึกษานานาชาติ

6.1.5 ควรจัดตั้งหน่วยงานในสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาดำเนินการเกี่ยวกับอาเซียนโดยตรงเพื่อเป็นหน่วยประสานงานกระตุ้นให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์และทำงานร่วมกับองค์กรที่มีอยู่แล้วในอาเซียนให้เกิดความเข้มแข็ง

6.1.6 ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น ศูนย์ปฏิบัติการด้านภาษาอาเซียน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารภาษาอาเซียน

6.1.7 ควรเข้ามาช่วยเหลือในการฝึกอบรมและพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนภาษาอังกฤษ และการพัฒนาศักยภาพอาจารย์และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา

6.1.8 ควรส่งเสริมการผลิตอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเกี่ยวกับด้านภาษาอาเซียน

6.1.9 ควรการสนับสนุนการลงทุนด้านการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในสถาบันอุดมศึกษา

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

6.2.1 ควรมีการวางแผนและกำหนดนโยบายการเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษาให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

6.2.2 ควรพิจารณาถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตบัณฑิต เพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพทางวิชาการ มีทักษะพร้อมประสบการณ์การทำงาน มีจิตอาสา เรื่องความรับผิดชอบต่อองค์กรและต่อสังคมมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สามารถแข่งขันในตลาดแรงงานที่เปิดเสรีได้ โดยเฉพาะในสาขาวิชาที่มีการจัดทำข้อตกลงให้เปิด

เสรีแล้ว ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล วิศวกร นักสำรวจ นักบัญชี และสถาปนิก

6.2.3 ควรเพิ่มการสอนหลักสูตรภาษาอังกฤษ และสร้างเครือข่ายการพัฒนาหลักสูตรตามความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เรียนชาวต่างประเทศมีโอกาสเลือกเรียน

6.2.4 ควรมีการแลกเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาบุคลากร นักศึกษา และทรัพยากร โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรด้านวิเทศสัมพันธ์

6.2.5 ควรมีกระบวนการพัฒนาและจัดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายเพื่อระดมสรรพกำลังความร่วมมือในการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

6.2.6 ควรร่วมลงขันเงินวิจัยและจัดทำวิจัยร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

6.2.7 ควรจัดให้มีการศึกษาดูงานและประชุมร่วมกับมหาวิทยาลัยเครือข่ายต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำงานร่วมกันในโครงการต่างๆ

6.2.8 ควรสนับสนุนการลงทุนด้านการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในสถาบันอุดมศึกษา

6.2.9 ควรการสร้างเครือข่ายด้านการวิจัยในอาเซียน

6.2.10 ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภาษาอาเซียน

6.2.11 ควรพัฒนาศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนและความเคลื่อนไหวอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและจัดกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับคณะในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

6.3.1 ควรส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอาเซียนให้ได้มาตรฐาน

6.3.2 ควรพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ และการกำหนดมาตรฐานการวัดสมรรถนะด้านภาษาอังกฤษของบัณฑิต และการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน

6.3.3 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาอาเซียน และการวิจัยเกี่ยวกับอาเซียน รวมถึงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีสารสนเทศให้ได้มาตรฐาน

6.3.4 ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษาอาเซียน เช่น จัดค่ายภาษาอาเซียน จัดแข่งขันตอบคำถามเกี่ยวกับภาษาอาเซียน

6.3.5 ควรมีโครงการอบรมและประชุมชี้แจงเรื่องการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน

6.3.6 ควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน

6.3.7 ควรมีการติดตามและประเมินผลการเตรียมความพร้อมภาษาอาเซียน

6.3.8 ควรมีการให้บริการวิชาการและฝึกอบรมด้านภาษาอาเซียนแก่หน่วยงานอื่นๆ

6.3.9 ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านภาษาอาเซียนกับหน่วยงานอื่นๆ

6.3.10 ควรสร้างศูนย์อำนวยการเพื่อให้อาจารย์เจ้าของภาษามาสอนในหน่วยงาน

6.3.11 ควรสนับสนุนอาจารย์สายวิชาการและส่งเสริมบุคลากรสายสนับสนุนให้มีความรู้ด้านภาษาอาเซียน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

6.3.12 ควรเข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาบุคลากรด้านภาษาอาเซียน การวิจัยภาษาอาเซียน และการจัดทำสื่อการเรียนการสอนภาษาอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน. (2556). ASEAN Mini Book. กรุงเทพฯ : กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.

กานดาวรรณ แก้วผาบ. (2554). การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษาสาขาวิชาชีวะบัณฑิต มหาวิทาลัยกรุงเทพ. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ปาจริย์ รุจิแสง. (2555). การเตรียมตัวด้านการศึกษาเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษานักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทาลัยเชียงใหม่. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ. คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทาลัยเชียงใหม่.

แผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2558. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.).

แผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนามหาวิทาลัยอุบลราชธานี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2555-2559). สภามหาวิทาลัยจึงมีมติในการประชุมสภามหาวิทาลัยครั้งที่ 1/2554 เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2554.

แผนยุทธศาสตร์ มหาวิทาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (พ.ศ. 2557-2561). สภามหาวิทาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อนุมัติในคราวประชุมครั้งที่ 7/2557 วันที่ 25 กรกฎาคม 2557.

เว็บไซต์

จาดุรนต์ ฉายแสง. มปป. การขับเคลื่อนนโยบาย “รวมพลังยกระดับคุณภาพการศึกษา” ด้านการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2557, http://www.bic.moe.go.th/newth/images/stories/ASEAN/policy/ASEAN_Ed-policy_230913.pdf.

ชินวรรณ บุญเกียรติ. 2554. การเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาไทยเพื่อ

ก้าวสู่ประชาคมอาเซียน สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2557,

<http://www.aseantalk.com/index.php?topic=55.0>.

สำนักยุทธศาสตร์อุดมศึกษาต่างประเทศ สำนักคณะกรรมการการศึกษา. 2553.

กรุงเทพฯ : หน่วยงานส่วนจำกัดบางกอกบลิ๊อค. ยุทธศาสตร์อุดมศึกษา

ไทยในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558.

สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2557, <http://plan.kku.ac.th/pln2011/>

[files//02-255593095048-jureeporn-1](http://plan.kku.ac.th/pln2011/files//02-255593095048-jureeporn-1).

โขนสด : การประยุกต์ดัดแปลงจากโขน สู่อการแสดงระดับชาวบ้าน
Khon Sod : Adapting of Traditional Khon to
Rural Performance

กรินทร์ กรินทสุทธิ์¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาโขนสด ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงที่นำเอาโขนมาเป็นต้นแบบ นำมาประยุกต์ดัดแปลง เพื่อแสดงในเวทีชาวบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่าโขนสดได้นำเอาโขนมาประยุกต์ปรับเปลี่ยนอย่างไร ด้วยเหตุผลใด รวมทั้งการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดในการปรับเปลี่ยนดัดแปลงนั้น

ผลจากการศึกษาพบว่า โขนสดยังคงลักษณะของโขนบางประการเช่น การแสดงเรื่องรามเกียรติ์ การใช้หัวโขน เพลงหน้าพาทย์ แต่ก็มีการลดทอนเพิ่มเติม ผสมผสานจากเดิม จนได้รูปแบบที่เหมาะสม เช่น การลดทอนนาฏลักษณะให้ง่ายลง การใช้เพลงหน้าพาทย์ระดับพื้นฐาน เพิ่มตัวละครและปรับบท เพื่อความบันเทิงของคนดู มีการผสมการแสดงต่างๆเช่น ทำรำและเพลงจากลิเก หนึ่งตะลุง และอื่นๆลงไปด้วย เนื่องจากนักแสดงบางคนแสดงได้หลายแบบและบางครั้งก็นำรูปแบบมาจากคู่แข่ง เพื่อให้แข่งขันได้

โดยสรุปแล้ว การปรับเปลี่ยนประยุกต์รูปแบบจากโขนมาใช้ในโขนสดนั้น มีเหตุผล อธิบายได้จากปัจจัยต่างๆทั้งผู้ผลิต ผู้ชม ผู้สนับสนุน และคู่แข่ง

คำสำคัญ : โขน, โขนสด, โขนชาวบ้าน, การแสดงชาวบ้าน

---

¹ นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

Khon Sod, a theatrical form for provincial audiences, adapted from Khon (traditional royal court dance drama performed by masked dancers). Khon Sod's development from Khon, performance style, and what impacted this development were subjects of the study.

Results were that Khon Sod maintains some aspects of Khon. Both use the Ramayana story, wearing Khon masks and play Na Paat (a piece of music reserved for formal occasions). These elements were simplified for use in Khon Sod. Characters and role playing were altered to entertain audiences, adding dance styles and songs from Likay, popular Thai folk theater, and Nang Talung, shadow puppets. These adaptations to Khon Sod derive from performers active in many types of performing arts. Sometime they borrowed styles from their rival performances to better compete with them. Khon Sod was developed to fulfill audience expectations and sponsor needs under budget constraints.

Producers, audiences, sponsors, and competitors all played key roles in adapting Khon to Khon Sod.

Keywords: Khon, Khon Sod, Provincial Khon, rural performance

บทนำ

โขนสดนั้น เป็นการแสดงในเวทีระดับชาวบ้าน เช่น ในงานวัด งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานศาลเจ้า งานแก้บน และงานพิธีของต่างๆ อีกทั้งในช่วงหลังมีการแสดงเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีการนำโขนมาเป็นต้นแบบ แต่ลดทอน เพิ่มเติม ให้มีลักษณะเฉพาะตน ทำให้มีบางองค์ประกอบของโขนอยู่ เช่น การแสดงเรื่องรามเกียรติ์ มีตัวละคร พระ นาง ยักษ์ ลิง เช่นเดียวกับโขน มีการสวมหน้ากากโขน (แต่เปิดหน้าเพื่อให้สามารถร้องได้ในระหว่างแสดง) มีการฝึกพื้นฐานแบบโขน โดยเริ่มจากการถีบเหยียดม ตบเข้า เต็มเส้า ถองสะเอว ยกตัว ตบอก และมีการสอนแม่ท่าบางท่า และมีการสอนตีบทตามแบบโขน มีการทหคคะแมนตีสังกาของตัวลิง และการขึ้นลอยแบบโขน นาฏลักษณ์บางส่วนของตัวยักษ์ ลิง (การลงเหยียดม วงมือลิง) เช่นเดียวกับโขน ส่วนวงมือนั้น มีความแตกต่างจากโขนอยู่บ้างในกรณีของวงมื่อยักษ์ ที่จะไม่ใช้วงมื่อยักษ์แบบโขนแต่ใช้เหมือนตัวพระ ส่วนวงมือลิงจะใช้รูปแบบเดียวกันกับโขน ใช้เพลงหน้าพาทย์ระดับพื้นฐาน เช่น เชิด เสมอ รั้ว อย่างไรก็ตาม โขนสดก็มีอิทธิพลของการแสดงอื่นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เช่น ทำนองหนังตะลุง รำแบบละครชาตรี หรือเพลงลูกมามาผสมผสานกัน

บทความวิชาการนี้เป็นการอธิบายรูปแบบของโขนสด โดยเปรียบเทียบกับต้นแบบคือโขนว่าโขนสดได้นำเอาโขนมาปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น โดยมีสมมติฐานว่า การแสดงโขนที่ถูกถ่ายทอดไปสู่บริบทที่แตกต่างกัน ต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการดัดแปลง ปรับเปลี่ยนประยุกต์รูปแบบ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการแสดงนั้น

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดและรูปแบบโฆษณา
2. เพื่อให้ทราบว่าโฆษณา ได้นำเอาโฆษณาปรับเปลี่ยนประยุกต์มาเป็นรูปแบบโฆษณาได้อย่างไร ด้วยเหตุผลใด

ประโยชน์ของบทความวิชาการ

สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า ศิลปะการแสดงนั้นย่อมมีปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดและรูปแบบการแสดง โดยทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนดัดแปลง ประยุกต์ หรือผสมผสานจากงานศิลปะดั้งเดิมโดยเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม ซึ่งจะเป็นแบบอย่างต่องานศิลปะการแสดงอื่นๆ ในการปรับเปลี่ยนงานแสดงให้สอดคล้องกับบริบทของตนต่อไป

วิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากข้อมูลทางเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ดังนี้

1. ข้อมูลทางเอกสาร เช่น บทความวิชาการ หนังสือ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง
2. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีการหลักที่ใช้ โดยสัมภาษณ์ตัวศิลปิน เจ้าของคณะและผู้กำกับการแสดง ครูโฆษณา ซึ่งมีประเด็นคำถามหลักตามที่กำหนด แต่ในการสอบถามอาจยืดหยุ่นให้ผู้ตอบสามารถตอบได้อิสระขึ้นอยู่กับประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
3. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยการชมการแสดงในงานต่างๆ เช่น งานประจำปีของวัด งานแก้บน งานไหว้ครู ฯลฯ

ประชากรและตัวอย่าง

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 คณะ และการชมการแสดงบางส่วน โดยมีช่วงระยะเวลาการสำรวจในช่วงปี พศ.2556-2558 ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจะนำรายชื่อ

มาจากฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม กระบวนการวัฒนธรรม มาเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการหากลุ่มตัวอย่าง และในบางกรณีจะใช้เทคนิคสโนว์บอล (snowball technique) โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อ้างอิงถึงโหนดคนอื่นๆ ต่อไป สำหรับข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์นั้น ปรากฏในบรรณานุกรมแล้ว

วิธีการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์จะกำหนดโครงสร้างหัวข้อที่จะศึกษา แล้วจึงหาข้อมูล หลังจากนั้นจะรวบรวมข้อมูล และหาความสัมพันธ์ ในด้านต่างๆ เช่น ลักษณะร่วมซึ่งแสดงอัตลักษณ์โหนดมีอย่างไร ทำการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ และปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการแสดงแต่ละคณะ ว่าส่งผลสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อจะอธิบายว่า รูปแบบการแสดงของโหนดนั้นเป็นอย่างไร มีที่มาและได้รับอิทธิพลจากสิ่งใด

เครื่องมือ

ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ประกอบด้วยแบบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ในลักษณะของคำถามปลายเปิด โดยมีตัวอย่างประเด็นสอบถามเช่น ประวัติ รูปแบบการแสดง จุดเด่น เหตุผลของการตัดแปลงผสมผสานการแสดงต่างๆ และประเด็นอื่นๆที่สำคัญ

ผลการศึกษา

การบันทึกจากคำบอกเล่าที่ปรากฏในเอกสารทางวิชาการ ได้ระบุว่า โหนดเดิมนั้นเรียกว่า “หนังสด” เนื่องจากแต่แรกนั้นยังมิได้นำโหนดมาเป็นต้นแบบ แต่เป็นการแสดงเลียนแบบหนังตะลุงโดยใช้คนจริงแสดง โดยผู้ริเริ่มคือนายท่าน เหล่าอุดม มีอาชีพเดิมคือเล่นละครแก้วบน (เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์, 2545: 24) ในระยะต่อมาเริ่มได้อิทธิพลโหนด มีการใส่เสื่อยืด มีสีเสื่อประจำตัวละคร เช่น

เสื่อสี่เหลี่ยมแทนพระราม เสื่อสี่ขาแทน หนุมาน โดยเขียนลายลงบนเสื่อและใส่เครื่องประดับ (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2557)

เมื่อโขนสดได้รับความนิยมมากขึ้น ก็เริ่มมีคณะต่างๆเกิดขึ้นมาก บางคณะที่ยังมีลูกหลายสืบต่อการแสดงก็อาจจะยังคงอยู่มาได้ คณะโขนสดที่มีชื่อเสียงเช่น คณะประยุตต์ดาวใต้ คณะพิชัย วิไลศิลป์ คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง คณะบุญชูชลประทีป โขนสดเหล่านี้อยู่ในกรุงเทพฯที่พระโขนงและอ่อนนุช โดยที่แต่ละคณะมีจุดเด่นคือ คณะประยุตต์ดาวใต้ มีโขนเด็ก ๆ จำนวนมาก คนชอบความน่ารักของเด็ก และได้มีโอกาสแสดงที่กรมศิลปากรบ่อยครั้ง คณะพิชัย วิไลศิลป์ ตัวแสดงเจ้าของคณะสามารถร้องเพลงได้หลายแนว หลายแบบ คณะสังวาลย์เจริญยิ่ง มีชื่อเสียงจากการได้ออกอากาศที่วีช่อง 5 (รายการศิลปะสยาม) ได้รางวัลเมขลา 2 ปีซ้อนในฐานะรายการแสดงส่งเสริมวัฒนธรรม จึงทำให้ดังมาก ส่วนคณะบุญชูชลประทีป เป็นโขนสดคณะเก่าแก่ มีจุดเด่นตรงชุดโขนสดได้นำเอาชุดลิเก ชุดปักคริสตัล มาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ เจ้าของคณะหลายคณะได้ชราภาพลงมากและบางคณะก็ไม่มีผู้สืบทอด

โขนสดในยุคปัจจุบันยึดเอาโขนมาเป็นต้นแบบ แต่ก็มีการนำศิลปะการแสดงอื่นๆที่เข้ามามีอิทธิพลต่อโขนสดอยู่เหมือนกัน โดยเฉพาะศิลปะการแสดงที่อยู่ภายในสนามทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกับโขนสด เช่น หนังตะลุง ลิเก ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

1. ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อโขนสด

ผู้ผลิตโขนสด เป็นกลุ่มผู้แสดงในระดับชาวบ้าน จุดประสงค์หลักเพื่อหารายได้เป็นอาชีพ รับจ้างผู้ว่าจ้างให้ไปแสดงในงานต่างๆ การแสดงโขนสดจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้

1. ผู้ผลิต คือคณะโขนสด ทั้งหัวหน้าคณะ ผู้บริหาร นักแสดง ซึ่งมีทรัพยากรแตกต่างกันไป ในด้านของจำนวนและคุณสมบัติของนักแสดง เงินทุน ทักษะ องค์ความรู้ ฯลฯ

2. ความต้องการของผู้ชมและผู้ว่าจ้าง เป็นส่วนที่สำคัญทั้งคู่ โดยผู้ว่าจ้างอาจกำหนดรูปแบบการแสดงในบางส่วน และจำนวนผู้ชมอาจมีผลต่อความพอใจของเจ้าภาพซึ่งเป็นผู้ว่าจ้าง อีกทั้งเป็นกำลังใจให้กับคณะโขนสดด้วย
3. กลุ่มผู้สนับสนุน เช่น พระผู้ใหญ่ องค์กรภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น ซึ่งให้ทรัพยากร พื้นที่ วิจารณ์การแสดง
4. การแสดงอื่นๆในสนามทางวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น ลิเก ละครชาตรี วงดนตรีต่างๆ

1.1) ปัจจัยจากผู้ผลิต

คณะโขนสดที่ทำการศึกษามีทั้งคณะที่ฝึกหัดและจัดแสดงเฉพาะโขนสดอย่างเดียว เช่น คณะโขนสดประยุกต์ดาวใต้ พิษชัยวิไลศิลป์ สว่างลย์เจริญ ยิ่ง และคณะที่จัดการแสดงหลายประเภท ทั้งโขนสด ละครชาตรี ลิเก หรืออื่นๆ ประกอบกัน เช่น คณะศิษย์ชั้นสำรวยศิลป์ คณะเยาวชนต้นกล้าน้อย

บางครั้งหัวหน้าคณะอาจกำหนดอัตลักษณ์หรือจุดเด่นของตนเอง ตัวอย่างเช่น คณะบุญชู ชลประทีป จะไม่มีการร้องแบบลิเก ส่วนคณะศิษย์ชั้นสำรวยศิลป์มีการแสดงจินตลีลาตอนเปิดตัว และอาจมีลิเกเป็นตัวตลก คณะพิชัยวิไลศิลป์ใช้เพลงหลายแบบ ทั้งเพลงลิเก เพลงฉ่อย เพลงสิบสองภาษา ในกรณีที่หัวหน้าคณะมีความรู้ความสามารถในการแสดงประเภทอื่นๆก็อาจจะจัดตั้งคณะที่มีการแสดงหลากหลายเช่น ลิเก หนังตะลุง ละครนอก ซึ่งทำให้โขนสดได้รับอิทธิพลจากการแสดงอื่นๆปะปนกัน

เนื่องจากโขนสดเป็นคณะละครระดับชาวบ้าน ไม่ได้มีการฝึกหัดตามจารีตเคร่งครัด ค่านึงถึงการใช้นักแสดงอย่างคุ้มค่า จึงผู้แสดงจึงสามารถรับบทได้หลากหลาย ไม่จำเป็นต้องแสดงบทบาทเดียว มีครูฝึกที่สามารถฝึกสอนได้หลายบทบาท ทั้งพระ นาง ยักษ์ ลิง สามารถร้องและรำได้ในคนเดียวกันโดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มผู้พากย์ เจริจา

คุณสมบัติของนักแสดง มีส่วนในการกำหนดรูปแบบของการแสดง เนื่องจากในปัจจุบันผู้หัดโขนสดอาจมีอาชีพอื่น แต่เมื่อมีเทศกาลก็จะมารวมตัวกัน รับประทานอาหาร การรวมตัวแต่ละคราวจะได้จำนวนและคุณภาพของนักแสดงที่แตกต่างกัน กรณีที่มีลิงมาก และมีฝีมือดี จะเล่นตอนจองถนน หากมีตัวนางที่สวยงามและรำสวยจะเล่นตอนพรหมาสตร์ หากตัวยักษ์มีแต่เล่นไม่เก่งก็จะแสดงตอนถอดกลองดวงใจ เป็นต้น

การที่โขนสดไม่ค่อยมีการแสดงมากนัก จึงต้องยืมตัวนักแสดงของคณะอื่นไปแสดงบ่อยครั้ง ทำให้การรักษาอัตลักษณ์ของโขนสดแต่ละคณะไม่สามารถทำได้เต็มที่ แต่จะมีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดรูปแบบการแสดงระหว่างแต่ละคณะเสมอ ผู้แสดงหลายรายอาจมีอาชีพอื่นๆ เช่น แสดงลิเก ละครชาตรี ด้วย มีส่วนในการชักนำให้อิทธิพลของการแสดงอื่นๆ เข้ามาปะปนในโขนสด

1.2) ปัจจัยจากผู้ชม

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ชมการแสดงจะขึ้นอยู่กับสถานที่ เช่น หากแสดงในวัดกลุ่มผู้ชมก็จะเป็นผู้ที่มาเที่ยวงานวัดซึ่งมักจะเป็นผู้คนในท้องถิ่น หากแสดงในงานศพกลุ่มผู้ชมจะเป็นแขกของงาน หากแสดงในงานวันสำคัญของชาติที่ท้องสนามหลวง ผู้ชมก็คือผู้ที่มาเที่ยวงานนั้นๆ

จากการสัมภาษณ์เจ้าของคณะโขนสด ส่วนใหญ่จะเห็นว่าผู้ชมรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งเน้นการชมฝีมือ การรำ หรือรายละเอียดเท่าใดนัก แต่ชอบการแสดงที่สนุกและแปลกมากกว่า แม้ว่าจะต้องรักษาองค์ประกอบของความเป็นโขนสดเอาไว้ แต่อาจลดรายละเอียด ความเข้มงวด ตามจารีตลง เน้นความสนุก ตื่นตาตื่นใจ หรือเทคนิคพิเศษ

การแสดงโขนสดจะขึ้นกับความต้องการของเจ้าภาพมากกว่าคนดู (เนื่องจากเป็นผู้ว่าจ้าง) แต่คนดูก็มีส่วนสำคัญไม่น้อยเนื่องจากหากคนดูมาก เจ้าภาพจะภูมิใจและคณะโขนสดก็ภูมิใจเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ พบว่าบางคณะจะสามารถรู้ได้ว่าแต่ละพื้นที่มีความนิยมแตกต่างกัน เช่น บางวัดหรือบางท้องถิ่นจะชอบตลกหยาบโหล่น แต่บางที่จะต้องตลกแบบสุภาพ เป็นต้น

1.3) ปัจจัยจากผู้อุปถัมภ์

ในยุคก่อน วัดจะเป็นผู้อุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อความรุ่งเรืองและอยู่รอดของโขนสดมาก ซึ่งมีบทบาททั้งในด้านการให้ที่พักอาศัย อาหาร หรือจัดหาเด็กวัดมาให้ฝึกฝนเป็นนักแสดง รวมทั้งการให้วาระโอกาส และพื้นที่ในการแสดงงานประเพณีต่างๆของวัด

ในยุคปัจจุบันนี้ การอุปถัมภ์ของวัดที่มีต่อคณะโขนสดมีอยู่บ้าง แต่ก็ลดลง บทบาทในการให้เด็กวัดมาเป็นนักแสดงนั้นมันน้อยลง การสรรหานักแสดงอาจใช้ลูกหลานหรือเด็กในชุมชนใกล้เคียงมาฝึกหัด หรือบางกรณีเป็นเด็กด้อยโอกาส

ในช่วงหลัง ภาครัฐเข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ให้พื้นที่ วาระในการแสดง ให้ทุนแก่คณะในการแสดง หรือให้รางวัล ว่าจ้างให้สอนในโรงเรียนประจำท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การอุปถัมภ์ของส่วนราชการหรือองค์กรท้องถิ่นเหล่านี้ไม่ได้ดำเนินการประจำสม่ำเสมอ ยังไม่เห็นผลที่ชัดเจนในการรักษาหรือพัฒนารูปแบบของโขนสดได้มากนัก

การมีแม่ยกเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นน้อย ไม่ได้มีประจำดังเช่นลิเก เนื่องจากโขนสดเป็นการแสดงตามท้องเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีบทตายตัว และเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงครามเป็นหลัก ไม่สามารถจะสร้างบทการแสดงที่เน้นอารมณ์สะเทือนใจตามแบบที่แม่ยกชอบ เช่น บทรัก บทเศร้า บทอิจฉา ฯลฯ ได้มากนัก

กลุ่มผู้ว่าจ้างเป็นผู้อุปถัมภ์ประเภทหนึ่ง โดยส่วนใหญ่จะว่าจ้างโขนสดให้ไปแสดงในงานสมโภชน์สำคัญของเจ้าภาพ เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานวัดเกิด หรืองานแก้บน ฯลฯ เจ้าภาพบางรายที่ว่าจ้างให้ไปแสดง เนื่องจากโขนสดมีความเกี่ยวข้องกับเหตุผลบางประการ เช่น การแก้บนยักษ์ที่เป็นทวารบาลหน้าประตูวัดพุทธบูชา การจัดงานสมโภชน์ของตำหนักเจ้าทำวรมหาพรหม ซึ่งเป็นยักษ์ในชั้นพรหม เป็นต้น

จากการสอบถามพบว่า ผู้ว่าจ้างบางรายจะระบุข้อกำหนดที่คณะ โขนสดจะต้องทำตาม เช่น ขอดอนที่มียักษ์มากๆ เพราะจะใช้แก้บนท่านเทพที่เป็นยักษ์ อาจไม่ให้ร้องลิเก หรือให้ร้องลิเกมากๆ นอกจากนั้นจะระบุรายละเอียดของการแสดง ระยะเวลา สถานที่แสดง งบประมาณ ทั้งนี้การตกลงราคาจะขึ้นอยู่กับสถานที่ และระยะเวลาที่จะแสดง ระยะทางในการเดินทาง และปัจจัยอื่น ๆ รวมถึงความพอใจของแต่ละฝ่าย

1.4) ปัจจัยจากการแสดงอื่นๆ

ลิเก เพลงพื้นบ้าน วงดนตรีต่างๆ นั้นมองได้ว่าเป็นคู่แข่งชั้นกับ โขนสด เนื่องจากเป็นตัวเลือกที่เจ้าภาพจะพิจารณาในการจัดงานของตน นอกจากนั้น ในงานหนึ่งๆอาจมีการแสดงหลายอย่างให้คนดูเลือกชม โขนสดจึงต้องประชันชั้นแข่งกับการแสดงอื่นๆในสนามนั้นด้วย ดังนั้นโขนสดจึงต้องคอยสังเกต ว่าคู่แข่งของตนมีอะไรดีที่ตนจะนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้มีอย่างที่คู่แข่งมี รูปแบบการแสดงประเภทอื่นจึงมีอิทธิพลต่อโขนสด เช่น การนำเพลงลิเกมา ร้อง การนำลิเกมาเป็นตัวตลกบนเวทีแล้วร้องขอเงินเมื่อย การนำเพลงฉ่อย เพลง อีแซว เพลงเกี่ยวข้าวมาร้อง ตลอดจนการนำกลองชุดแบบวงดนตรีมาใช้ เพื่อให้ แข่งขัน เรียกความสนใจจากผู้ชมได้

การที่นักแสดงในคณะอาจมีความสามารถที่หลากหลาย เคยฝึกแสดงหลายแบบอยู่แล้ว นอกจากนั้น อาจเกิดจากครุพักลักจำ โดยการไปเห็นการแสดงอื่นๆของคู่แข่ง ก็จำมาปรับใช้ในการแสดงได้ เช่น แต่งกาย เครื่องดนตรี เพลง ก็มีการหยิบยืมจากศิลปะการแสดงอื่นๆนำมาใช้ในโขนสดจำนวนมาก

2. แนวคิดในการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง ประยุกต์ ให้แตกต่างจากโขน

หลายคนมีความคิดว่าโขนสดน่าจะลดทอนลักษณะต่างๆที่เคยมีในโขนให้น้อยลงไปจากโขน เนื่องจากไม่ได้มีผู้สนับสนุนรายสถาบันที่มีทุนทาง เศรษฐกิจสูง แต่ผลการศึกษาชิ้นนี้ได้พบว่าไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป เราได้เห็นทั้ง การลดทอน และการเพิ่มเติม และการผสมผสาน ในองค์ประกอบต่างๆที่ต่างกัน

ไป โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลคือผู้ชม หากองค์ประกอบใดที่ผู้ชมให้ความสำคัญ คณะ โขนสดก็จะยอมลงทุน เพิ่มเติมในองค์ประกอบนั้น แต่หากองค์ประกอบใดไม่ได้ เป็นที่สนใจของคนดู ก็อาจจะลดทอนลง

แนวคิดของการตัดแปลงของโขนสดให้แตกต่างไปจากโขน โดย สรุปรูมีดังนี้

1) การลดทอน ทำให้ง่ายลง

แม้ว่าจะมีองค์ประกอบหลายประการนำเอามาจากโขน แต่ก็ลด ความเข้มข้นตามจารีตลง นอกจากนั้นหากคนชมไม่ได้ให้ความสำคัญใน องค์ประกอบใดก็อาจลดรายละเอียดในสิ่งนั้นลง ตัวอย่างเช่น นาฏลักษณะ เพลง หน้าพาทย์ จะมีความซับซ้อนน้อยลง

2) การขยาย ต่อเติม

หากผู้ผลิตเห็นว่าสิ่งใดมีความสำคัญ คู่แข่งมี และคนดูชอบ ก็จะมี การแต่งเติมเพิ่มเติม ทำให้ถูกใจคนดู ตัวอย่างเช่น การต่อเติมบทให้มีความตลก บันเทิงขึ้น

3) การผสมผสาน

นอกเหนือจากอิทธิพลของโขนแล้ว เราจะได้เห็นอิทธิพลของการ แสดงอื่นๆเข้ามาปะปน โดยเฉพาะหนังตะลุง ลิเก และอื่นๆ

ประเด็นที่กล่าวมา ได้แก่แนวคิดในการตัดแปลง ปรับเปลี่ยนจาก โขนมาเป็นโขนสด สำหรับรายละเอียดของความแตกต่างปรับเปลี่ยนนั้นจะได้ อธิบายต่อไปในหัวข้อ 8.3 รูปแบบการแสดงของโขนสด

3. รูปแบบการแสดงของโขนสด

รูปแบบการแสดงของโขนสด มีต้นแบบมาจากโขน แต่ก็มี การลดทอน เพิ่มเติม ผสมผสาน ไปจากเดิม ผลที่ได้ก่อให้เกิดการสร้างรูปแบบใหม่ ดังนี้

3.1) เนื้อเรื่อง

แม้ว่าโขนสดจะแสดงเรื่องราวเกียรติเท่านั้น แต่ก็สามารถประยุกต์ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมได้มากกว่าโขน มีแม้แต่การสร้างตอนใหม่ซึ่งไม่ปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์เลยก็ได้ ตัวอย่างเช่น คณะบุญชู ชลประทีป แต่งตอนใหม่คือ พิเภกเป็นบ้า มณโฑเป็นใบ้ วานรกายสิทธิ์ (เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์, 2545: 15) หรือคณะประยุกต์ดาวใต้ มีตอนหิรันตะประกาศูรย์ (อันที่จริงคือเรื่องนรสิงห์ อวดาร ซึ่งเป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์) (บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556)

บางกรณีมีการปรับบท เนื่องจากต้องการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ตัวอย่างเช่น ตอนทำพิธีอุ้มองค์ของคณะศิษย์ชั้นสำรวยศิลป์ในครั้งหนึ่ง ในท้องเรื่องรามเกียรติ์หนุ่มมานกับสุครีพจะเป็นผู้เข้าไปทำลายพิธี แต่การแสดงตอนนี้ตัวแสดงที่เป็นสุครีพไม่สามารถมาแสดงได้ จึงให้เด็กที่แสดงเป็นตัวลิงขึ้นมาแสดงแทนในบทของมัจฉานุ ซึ่งแตกต่างจากเรื่องเดิม

กรณีของการแสดงโขนสดคณะศิษย์ชั้นสำรวยศิลป์ ที่สถาบันศึกษาศิลปะ (วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2557) มีผู้แสดงเป็นตัวตลกอยู่ตัวเดียว (ในกรณีปกติ โขนสดจะมีทั้งตลกฝ่ายยักษ์ และตลกฝ่ายลิงคนละตัว) ก็จะทำให้ตลกหนึ่งตัวรับบทของทั้งสองฝ่าย โดยบอกว่า “วันนี้ฉันขอย้ายมาฝั่งพระรามแทน เพราะฝ่ายยักษ์จ่ายค่าตัวฉันน้อย” เป็นการแก้สถานการณ์เพื่อตัวแสดงมีจำกัด หรือการแสดงของคณะพิชัยวิไลศิลป์ ครั้งหนึ่งตัวแสดงเป็นพิเภกขาด จึงใช้วิธีเปลี่ยนบท โดยให้พระรามบอกว่า “ขณะนี้ท่านโหราพยาพิเภกกำลังไปหาเสบียง แต่ก่อนหน้านั้นได้บอกกับเรว่ายักษ์ที่ยกมานั้นคืออินทรีชิต”

3.2) ลักษณะแบบละครนอก

กลุ่มผู้ชมชาวบ้าน จะมีสนิยมในการแสดงที่เน้นความสนุกสนาน โดยเฉพาะความนิยมในเรื่องฉากตบตี จะเป็นสิ่งที่ชื่นชอบมากเป็นพิเศษ เช่น ตอนนางลอย นางเบญจกายไม่ยอมไปเป็นนางลอย ตามท้องเรื่องในโขนแบบดั้งเดิม นางเบญจกายไม่ยอมไปเป็นนางลอย แต่ก็เก็บความหวาดกลัวไว้ในใจ แต่ในโขนสดนางเบญจกายจะแสดงออกชัดเจน ชัดขึ้น ไม่ยอมไป จนทศกัณฐ์มีความโกรธ

ต้องบังคับ หวดไม้ไล่ตี เตะถีบเป็นเวลานาน เบญจกายต้องวิ่งหนีไปมาเล่นซ่อนหา เป็นที่สนุกสนานและที่พอใจตรงกับรสนิยมคนดู

ภาพที่ 1 เบญจกายถูกทศกัณฐ์ไล่ตีและเตะ (กรินทร์ กรินทสุทธิ์ ถ่ายภาพจากการแสดงโขนสดคณะศิษย์ครูชั้น ส่ำรวยศิลป์ ที่สถาบันศึกฤทธิ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2557)

ในหลายตอนมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนจากโขน โดยเพิ่มเติมตัวละครไปจากบทโขนดั้งเดิม เช่น การเพิ่มตัวแม่หรือเมียของยักษ์ต่างๆ เมื่อทราบว่าบุตรหรือสามีที่เป็นยักษ์ของตนจะเข้าไปช่วยทศกัณฐ์รบก็จะขัดขวาง ต่อว่า จนถึงขึ้นไล่ตีกันไปมา (ซึ่งในบทโขนดั้งเดิมไม่มี) ดังเช่น โขนสดพิชัยไโลศิลป์ ตอนศึกวิรุฬจำบัง เมื่อจะไปรบกับพระราม เดินไปขอพรมารดา (นางสุมิตราเทวี ตัวละครที่เพิ่มขึ้นมา) แต่นางสุมิตราไม่ยอมให้ไป จึงยื้อยุดดุดกันไปมา หลังจากนั้นมารดาเอาศรขึ้นมาเขี่ยนตี จนภายหลังถูก วิรุฬจำบังเหวี่ยงไปฟาดก่อนหिनตาย เช่นเดียวกับโขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง ตอนศึกไมยราพก็มีการเดินเรื่องทำนอง

เดียวกัน โดยให้เมียราฟไปหานางจันประภาแล้วก็ถูกขัดขวาง มีการไล่ตีกันจนมารดาตาย

3.3) นาฏลักษณ์

แม้การฝึกพื้นฐานจะใกล้เคียงกับโขน เช่น ถีบเหลี่ยม ตบเข้า ถอง สะเอว แต่การฝึกท่าพื้นฐานอาจใช้เวลาไม่ยาวนานเหมือนโขน นอกจากนี้จะมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนโดยลดความซับซ้อนของนาฏลักษณ์ลง เช่น วงมียักษ์จะใช้แบบเดียวกับวงมียักษ์ กระบวนท่าต่างๆใน การรบจะลดความซับซ้อนลงด้วย เช่น ก่อนการรบจะให้แม่ทัพพบปะเจรจากันเล็กน้อย แล้วต่อสู้กันโดยไม่มีกระบวนท่ามากมาย

นาฏลักษณ์ของโขนสดจะประยุกต์ปรับเปลี่ยนจากโขนโดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะการแสดงหลายประเภทเข้าด้วยกัน นอกเหนือจากโขน เนื่องจากการแสดงเหล่านี้ อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน นอกจากนั้น ตัวนักแสดงอาจรับงานแสดงอื่นๆ เช่น ลิเก ด้วย ทำให้เกิดการผสมผสานทักษะหลายด้าน (ประจวบ บัวเจริญ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 มีนาคม 2556, จำลอง เอี่ยมละเอียด , การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 สิงหาคม 2557 และ บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556) ตัวอย่างลักษณะของลิเกที่เห็นในนาฏลักษณ์เด่นชัดในหลายคณะคือการคำนับคนดูตอนที่ทลายขึ้นเตียง และในการรบบางครั้งมีการใช้ท่าแบบลิเก (ปรีชา เจริญยิ่ง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 3 กรกฎาคม 2557)

มีผู้ให้ข้อสังเกตว่า โขนสดอาจใช้หนึ่งตระกูลมาเป็นท่าเด่นโยกลำตัวไปตามจังหวะของโขน (เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์, 2545 : 2) การโยกตัว การเดินของ กองทัพลิง การย่ำเท้าและใช้ตัวของยักษ์ เหมือนการเชิดหนัง (เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์, 2545 : 229) การใช้นาฏลักษณ์มีการยกเอา ไหล่ เด่นให้ตรงจังหวะทับแบบหนังตะลุง (พันทิพา มาลา, 1 กรกฎาคม 2551)

นอกจากนี้ยังมีแม่ท่าเฉพาะตัวที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของโขนสดคือแม่ท่าเสี้ยววงเดือน ท่ามีอเดียวตีนเดียว มีการเดินขึ้นนิ้ว โยกแขนโยกไหล่ ซึ่งผู้ที่

อยู่ในวงการโขนสวดบอกว่าอาจได้อิทธิพลจากหนังตะลุง (กำธร บัวงาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 สิงหาคม 2557)

ส่วนทำขึ้นลอยจะมีทำขึ้นลอยหลายตัวพร้อมกัน (ลอยแพง) โดยโขนสวดจะมีเอกลักษณ์คือลอยแพงลิง ซึ่งมีการใช้ตัวลิงอย่างเดียวมาต่อตัวกันเป็นเหมือนกำแพง (กำธร บัวงาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 สิงหาคม 2557)

3.4) ดนตรี

โขนสวดมีการใช้เพลงหน้าพาทย์ แต่เป็นเพลงพื้นฐาน (เสมอ เชิด รัว เป็นต้น) ไม่มีเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงเท่าไดนิก ซึ่งเป็นสิ่งที่ประยุกต์ปรับเปลี่ยนจากโขนให้มีความง่ายขึ้น

เครื่องดนตรีของโขนสวดเป็นวงปี่พาทย์ที่มีการผสมผสานวงดนตรีจากอิทธิพลของการแสดงอื่นๆ เช่น ลิเก ตะลุง จึงมีเครื่องดนตรีแตกต่างจากปี่พาทย์ที่ใช้ในการแสดงโขน

เครื่องดนตรีหลักนั้น มีความแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่พบว่า จะใช้ปี่พาทย์เครื่องคู่หรือเครื่องห้า และใช้กลองตุ้ม 1 คู่ โทนหรือทับ 1 คู่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง นอกจากนั้น อาจมีการใช้ นึ่งหนอง(ฆ้องคู่) ชลุ่ม ปี ซอ หรือเครื่องดนตรีอื่นๆมาเสริมในบางคณะ

เพลงหน้าพาทย์ในโขนสวด :

นักแสดงสามารถรำเพลงหน้าพาทย์พื้นฐานเช่น เพลงเชิด เสมอ ได้ทุกคน วาระที่ใช้เพลงต่างๆคล้ายคลึงใกล้เคียงกับโขน อย่างไรก็ตาม การรำอาจแตกต่าง ไม่มีรายละเอียดเท่าโขน (กำธร บัวงาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 สิงหาคม 2557)

การขับร้อง

เพลงที่ใช้ขับร้อง โดยหลักแล้วจะเป็นเพลงที่เรียกว่า “เพลงโขนสวด” การขับร้องจะเป็นการดันสวดเช่นเดียวกับลิเก (ยกเว้นในบางกรณีเช่น ผู้แสดงยัง

เป็นเด็ก ได้รับการฝึกหัดยังไม่แข็ง อาจมีการจดเนื้อร้องให้ร้องบ้าง มีการร้อง กลอนสี่ กลอนลา กลอนโล กลอนอื่นๆตามแต่ความเหมาะสม

การที่นักแสดงหลายคนมีการฝึกแสดงโขนสดและการแสดงอื่นๆ ด้วย เช่น เคยเล่นลิเกมาก่อน หรือเล่นละครนอกไปด้วย ทำให้ลักษณะการแสดงอื่นเข้ามาผสมผสานในโขนสด ครูหลายคนที่เป็นโขนสดและเล่นหนังตะลุงได้ด้วย (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2557) มีการนำเอาเพลงตะลุงมาใช้มาก นอกจากนั้น มีการนำสำเนียงทางใต้ (หรือเรียกว่า ทำนองนอก ต่างจากทำนองใน ซึ่งเป็นสำเนียงภาคกลาง) มาใช้ในการร้อง โดยบางคณะอาจนำเอาทั้งเพลงตะลุงและสำเนียงใต้มาใช้ทั้งคู่ แต่บางคณะอาจจะนำเอาเฉพาะสำเนียงทางใต้มาใช้

แม้พยายามจะทำสำเนียงเลียนแบบทางใต้ก็จริง แต่ก็อาจจะไม่ได้เหมือนเสียทีเดียว เพราะพื้นเพคนเล่นไม่ใช่เป็นคนใต้ เพียงแต่ทำเสียงเลียนแบบกันมาเท่านั้น หรือการร้องเพลงตะลุงอาจไม่เหมือนตะลุงจริงๆ มีการเอื้อนปนก็ได้ (บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556) และ (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2558)

สำหรับการนำเพลงลิเกมาใช้นั้น แต่ละคณะมีแนวคิดในการนำเพลงลิเกมาใช้แตกต่างกัน บางคณะนิยมเอามาใช้ในบทรักและบทโศก (บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556) บางคณะใช้เฉพาะตอนโศก และตอนตลก (พิศมัย ชูเชิด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มีนาคม 2556) นอกจากนี้โขนสดบางตัวก็หัดลิเกได้ จึงใช้เพลงลิเกปนกันไป ตามแต่ความถนัดของตัวแสดงด้วย

ตัวอย่างของเพลงลิเกที่นำมาใช้เช่น ลาวครวญ (บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556) รำมอญ (พิชัย วิไลศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กรกฎาคม 2557) สร้อยเพลง เพลง จินขวัญอ่อน เพลง ลิงโลด (ตอนรบกัน) พญาโศก (ตอนโศก) (พิศมัย ชูเชิด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มีนาคม 2556)

ครูบางท่านได้ให้ความเห็นว่า แม้ว่าโขนสดจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสงคราม ใช้การร้องโขนสดจะเหมาะสม แต่บางครั้งในเรื่องมีการแสดงอารมณ์ การร้องแบบลิเกจะเหมาะสมกับบทรักบทโศกมากกว่า จึงนำเพลงลิเกไปใส่ในตอนที่ใช้ใช้อารมณ์แบบนี้ได้ หรืออาจนำไปใช้ในกรณีของตัวตลก ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ใช้เพลงที่ไม่เป็นแบบแผนโขนสดได้ (บุญเหลือ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556, พิศมัย ชูเชิด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2556 และ พิชัย วิไลศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กรกฎาคม 2557)

เพลงละครที่นำมาใช้เช่น เพลงโศก เพลงสองไม้ มักจะเอาหางเพลงมาใช้ เป็นท่อนสั้นๆจับมาร้องบางส่วน ส่วนเพลงโขน ลิงลาน ลิงโลด มีการนำมาใช้ แต่มีลูกเอื่อนมากกว่านอกจากนั้นอาจนำเอาเพลงประเภทอื่นๆมาใช้ได้หลากหลาย ดังปรากฏว่าบางคน บางวาระ มีการนำเพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว เพลงบั้งไฟ หรือเพลงสิบสองภาษา มาใช้ปะปนกัน ซึ่งสามารถทำได้ หากคนดูชอบและคนแสดงร้องได้ เนื่องจากทำให้เห็นความสามารถและความหลากหลายไม่น่าเบื่อด้วย (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2557 และ พิชัย วิไลศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กรกฎาคม 2557)

นอกจากนี้ โขนสดยังมีลักษณะการขับร้องอีกประการหนึ่ง คือการใช้ลูกคู่ โดยพระรามร้อง ลิงรับ ซึ่งในโขนไม่มี ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของโขนสด โดยเฉพาะ (กำธร บัวงาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 สิงหาคม 2557)

เพลงประเภทอื่นๆ

เนื่องจากโขนสดนั้นไม่ได้มีความเคร่งครัด จึงสามารถประยุกต์ปรับเปลี่ยนจากโขนได้มาก โดยบรรจุเพลงหลากหลายประเภทเข้าไปในการแสดงได้ แม้ว่าบางเพลงอาจไม่ได้มีบริบทที่สอดคล้องกับความเป็นโขนสดก็ตาม ตัวอย่างเช่น มีการใช้เพลงฉ่อย อีแซว เพลงเกี่ยวข้าว หรือเพลงสิบสองภาษา

(พิชัย วิไลศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กรกฎาคม 2557) ส่วนคณะดาวรุ่งดวงใหม่ หัวหน้าคณะคือโสรส พันทวี ได้ศึกษาในวิทยาลัยนาฏศิลป์จึงมีการใช้เพลงโขน เช่น เต่าเห่ มาร้องในตอนนางลอยในบางกรณีอาจใช้บทกลอนจากบทโขน แต่ตัดการร้องให้สั้นลง (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2558)

นอกเหนือจากการผสมผสานเพลงจากศิลปะการแสดงอื่นๆแล้วยังมีการใช้เพลงยุคใหม่ มาผสมด้วย ที่นิยมใช้กันหลายคณะ คือเพลงรพพร “ตายแน่ๆ วันนี้ต้องตายแน่ๆ ร่อแร่ หัวใจจะขาดรอนๆ” ใช้ได้หลายตอน ตอนยักษ์ล้มก็ร้องได้ (ชาติตะวัน ฤทธิ์เทพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 กรกฎาคม 2558)

3.5) การเรียกชื่อตัวละครที่ต่อเติมจากเดิม

โขนสดมีการเรียกตัวละครเอกด้วยชื่อที่ประยุกต์ปรับเปลี่ยนต่อเติมจากเดิมที่มีในโขน นับว่าเพื่อให้ดูหรูหราให้ตัวละครมีความสูงส่งขึ้น เช่น ใช้คำว่า สวาวานรแทนคำว่าวานร พระลักษมณ์ศรีอนุชาแทนคำว่าพระลักษมณ์ กำแหงหนุมานแทนคำว่าหนุมาน โหราทัญญาพิเภกแทนคำว่าพิเภก มหาราชทศกัณฐ์แทนคำว่าทศกัณฐ์ เกาะแก้วพระนครลงกาแทนคำว่าลงกา ฯลฯ และคำเหล่านี้ไม่มีปรากฏในบทโขน หรือบทละครรามเกียรติ์แต่อย่างใด โขนสดมีการตั้งขึ้นมาเอง

(ข้อมูลจากการชมการแสดงต่างๆ คือ การแสดงโขนสดของคณะศิษย์ชั้นสำราญศิลป์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2557 ที่สถาบันศึกฤทธิ์, การแสดงของคณะประยุกต์ดาวใต้ ที่วัดพุทธบูชา วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2556, การแสดงคณะจำลองทวีศิลป์ ตอนสุครีพถอนต้นรัง วันที่ 2 สิงหาคม 2557 ที่ทุ่งหันตรา และการแสดงโขนสดคณะพิชัยวิไลศิลป์ ตอนศึกไมยราพย์ ที่วัดพุทธบูชา วันที่ 31 มกราคม 2557)

3.6) การพากย์ที่ถูกใช้ในโฆษณ

เนื่องจากการแสดงโฆษณสตูดิโอแสดงจะร้องเองรำเอง ดังนั้นการพากย์เจรจา จึงไม่จำเป็น อย่างไรก็ตาม ในการแสดงโฆษณสตูดิโอที่ผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์ พบว่ามีบางส่วนที่ปรากฏการพากย์ในการแสดง (แต่มีเล็กน้อย) ตัวอย่างเช่น

*“ท้าวราพนาสุรย์สุริยวงศ์ เสด็จออกสำราญองค์ เหนืออาสน์มุ้ง
ไพบูลย์.....เพ็ญ*

*พรั่งพร้อมเสนา เข้าเฝ้า บริบูรณ์ ท้าวราพนาสุรย์ ยังคึงถึง
สงคราม..... เพ็ญ”*

บทพากย์บทนี้ใช้กันมากในหลายคณะ แสดงให้เห็นว่า บทพากย์นี้จำต่อๆกันมา แต่อาจร้องแตกต่างกันเพี้ยนกันไปบ้าง วาระของการพากย์ก็ยังมีเหตุผลเฉพาะ เช่น พากย์ตอนนั่งเมือง หรือการพากย์ตอนขึ้นรถ เช่น ตอนอินทรีชิตแปลงเป็นพระอินทร์ เมื่อสอบถามเหตุผลของการใช้การพากย์ จะได้คำตอบแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น เพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ หรือใช้เพื่อเน้นว่าเป็นตอนสำคัญ หรือแสดงการอนุรักษ์ แสดงความเคารพครูว่ายังไม่ลืมของเก่า ยังคงสืบทอดจารีตเดิม ฯลฯ (พิศมัย ชูเชิด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มีนาคม 2556, สมทรง บุญวัน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 พฤศจิกายน 2556 และ จำลอง เอี่ยมละเอียด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 สิงหาคม 2557)

3.7) เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของโฆษณสตูดิโอส่วนใหญ่จะมีต้นแบบจากโฆษณกรมศิลป์ แต่จะมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนโดยลดความซับซ้อนลง ใช้เครื่องแต่งกายที่ทำขึ้นง่ายๆไม่ประณีต เน้นความทนทาน การใช้งานมากกว่า และไม่เคร่งครัดรูปแบบมาตรฐานเท่ากับโฆษณ ส่วนหัวโขนนั้นเวลาเล่นเปิดหน้าจะเป็ยกขึ้นง่ายกว่า โขนพากย์ ทำให้หัวโขนของโฆษณสตูดิโอต้องทนกว่าโขน

ลิงพญา เช่น สุครีพ องคต ชมพูพาน ในการแสดงโขนจะต้องมี ยอดมงกุฏ แต่เนื่องจากโขนสดมีการสวมศีรษะไม่เต็มหน้าแบบโขน ทำให้นักแสดง เต็มไม่ถนัด และจะหลุดหรือหักได้ง่าย บางกรณีจะเห็นหัวโขนสำหรับลิงพญา เหล่านี้ เป็น “ลิงโล้น” คือ ไม่มียอดมงกุฏ เพื่อให้ไม่เสียหายตอนตีลังกา หกคะเมน (บุญเหลือ่ แซ่คู, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2556, ปรีชา เจริญยิ่ง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 3 กรกฎาคม 2557, พิศมัย ชูเชิด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มีนาคม 2556)

การแสดงโขนสดนั้นมีความเคร่งครัดในการใช้หัวโขนไม่เท่าโขน บางคณะมีการแสดงที่ใช้หัวโขนผิดจากจารีตเดิมจนเห็นได้ชัดเจน ตัวอย่างเช่น การแสดงศึกวิรุญจำบัง อาจใช้ศีรษะยักษ์กุมารแทน ซึ่งหลายคณะทำเช่นนั้น โดยให้เหตุผลว่า ในช่วงแรกอาจมีการจำสลับกับวิรุญมุข ก็เลยทำต่อๆกันมาเรื่อยๆ (กำธร บัวงาม, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 สิงหาคม 2557 และ พิชัย วิไลศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กรกฎาคม 2557)

ภาพที่ 2 การสร้างความหมายพิเศษจากการสวมหัวโขน หัวโขนของวิรุญจำบัง คณะพิชัยวิไลศิลป์ เป็นหัวรูปกุมาร (บริษัท โพลีแคร์ เวิลด์ไวด์ จำกัด, (ผู้ผลิต). (2546). โขนสดพระราชทาน คณะพิชัย วิไลศิลป์ ตอน ศักดิ์วิรุญจำบัง [VCD])

ในบางกรณีเราอาจได้เห็นการครอบหัวโขนปิดเต็มศีรษะ ซึ่งลักษณะนี้อาจเป็นการสื่อสารหรือสร้างความหมายพิเศษบางประการ ซึ่งแตกต่างจากโขน ยกตัวอย่างเช่น

การแสดงคณะศิษย์ชั้นสำราญศิลป์ ตอนพิธีอุโมงค์ ทศกัณฐ์ทำพิธีจะสวมหัวโขนครอบเต็มหน้า แล้วร้องโดยเอาไมโครโฟนสอดเข้าไปในหัวโขนให้ตัวแสดงร้องเอง แสดงความหมายว่าตัวละครกำลังเข้าพิธี และสงบอารมณ์ ปิดการรับรู้จากภายนอก

การสวมหัวกลับหลังของหนุมาย ซึ่งเป็นตัวตลกคู่หูของหนุมาน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เหตุผลคือการเป็นแต่งตัวผิดปกติจากตัวทั่วไปให้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว (character) และเพื่อให้คนดูขบขัน

การแสดงคณะพิชัยวิไลศิลป์ตอนศึกวิรุฬหำบัง ตัววิรุฬหำบังให้หัวโขนครอบบนศีรษะตามปกติ แต่หุ่นพนตรีใช้หัวโขนสวมปิดหน้า เพื่อให้แสดงว่าเป็นหุ่น และให้คนดูสามารถแยกแยะว่าเป็นคนละตัวกันได้

3.8) ฉาก เวที

แม้โขนสดจะลดทอนองค์ประกอบบางประการจากโขน แต่ในด้านของเวทีนั้นจะยอมลงทุนมาก เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแข่งขัน ซึ่งเป็นจุดที่โขนสดมีมากกว่าลิเก เป็นจุดขายของโขนสดหลายคณะ

ตัวอย่างของการใช้เทคนิคพิเศษที่สำคัญ เช่น การใช้หุ่นยักษ์ หุ่นขนาด การเหาะ มีการใช้รถชักแบบเดียวกับโขน นอกจากนั้นมีการเหาะโดยใช้เทคนิคล้อเลื่อน ให้ตัวละครยืนอยู่บนแท่น ทำท่าเหาะ มีผู้ผลักแท่นให้เลื่อนไปพร้อมกับฉากหลังรูปท้องฟ้าซึ่งเลื่อนไปด้านข้าง จนคนดูเห็นว่าเป็นการเหาะไปในอากาศ นำผ้าใบที่เขียนฉากท้องฟ้าไปม้วนไว้บนเสากลมสองข้างฉาก แล้วทำการหมุนปั่นเสากลม ซึ่งจะหมุนดึงเอาผ้าใบที่เป็นฉากให้เลื่อนไป ทำให้ท้องฟ้าเลื่อนไปด้วย

ภาพที่ 3 การสร้างหุ่นขนาดยักษ์ เช่น หุ่นนาคตอนตึกนาคต
จาก บริษัท โพลีแคร์ เวิลด์ไวด์ จำกัด, (ผู้ผลิต). (2546). โขนสดพระราชทาน
คณะพิชัย วิไลศิลป์ ตอน ตึกทำวนาคฆะโลก [VCD]

ภาพที่ 4 ยักษ์กินลิง ตากลอกได้ ปากเคี้ยวได้ และมีมือขยับได้
จาก คณะโขนสดบุญชู ชลประทีป (14 กันยายน 2554) โขนสดบุญชู ชลประทีป .
สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/chonprateep>

3.9) ตัวตลก

ตัวตลกมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม สามารถจะคิดมุขตลกได้นอกกรอบเรื่อง โดยทั่วไปตลกที่เป็นตัวหลักมักจะมีอยู่สองตัว คือตลกฝ่ายลิง(ชื่อหนุมวย)กับตลกฝ่ายยักษ์(เสนาย์ยักษ์)

นอกเหนือจากคุณค่าของความบันเทิงแล้ว ตัวตลกอาจมีหน้าที่อื่นๆด้วย เช่น เล่าเรื่อง หรือการช่วยยกเครื่องโรง จัดฉาก หยิบอาวุธอุปกรณ์ให้ตัวละครอื่น

นอกจากนั้น ในบางคณะอาจให้ตัวตลกเป็นลิเก เพื่อมีหน้าที่ร้องลิเกขอเงินแม่ยก เช่น คณะศิษย์ชั้นสำรวยศิลป์ พิษยวีโลศิลป์ เนื่องจากโขนสดแบบดั้งเดิมนั้น ไม่มีบทที่จะใช้อ้อนแม่ยกได้ จึงต้องนำลิเกมาแทรกไว้

ภาพที่ 5 ตัวตลกที่เป็นลิเกในโขนสด ทำหน้าที่ตลกและร้องลิเกจับแม่ยกด้วย

(กรินทร์ กรินทสุทธิ์ ถ่ายภาพ จาก การแสดงโขนสดคณะพิษยวีโลศิลป์ แสดงตอนศึกโมยราพ ที่วัดพุทธบูชา วันที่ 31 มกราคม 2557)

การวิเคราะห์โขนสดในประเด็นต่างๆเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า แนวคิด กระบวนการ และรูปแบบของศิลปะการแสดง สามารถเปลี่ยนแปลง ถูกนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน การที่โขนสดไม่ได้เคร่งครัด ต่อแบบแผนจารีตหรือคุณค่าด้านการอนุรักษ์เท่ากับโขน ทำให้มีอิสระต่อการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าโขน

ปัจจัยที่มีผลต่อโขนสดมีหลายด้าน แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดได้แก่ ด้านของผู้ชม คือผู้ว่าจ้างและคนดู ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแสดงสูง เนื่องจากการแสดงโขนสดมิได้มีผู้อุปถัมภ์ที่เข้มแข็ง ทำให้ต้องพึ่งพารายได้จากผู้ว่าจ้าง ส่วนคนดูนั้นเป็นสิ่งที่โขนสดให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นกำลังใจ และเป็นการพิสูจน์ความสามารถของคณะแสดง การแสดงโขนสด จึงปรับเปลี่ยนพลิกแพลง ให้มีเรื่องราวที่ตอบสนองความต้องการของคนดู เช่น อารมณ์สนุกสนาน เข้มข้น บทตบตีรุนแรง ตลกแบบร่วมสมัย เพลงร่วมสมัย อีกทั้งยังผสมเอาการแสดงอื่นๆที่คนดูชอบเข้ามาใช้เช่น ลิเก ตะลุง ฯลฯ และที่สำคัญคือการใช้เวทีพิเศษ แสง เสียง และเทคนิคพิเศษ เพื่อแสดงบทอภินิหารต่างๆ เป็นสิ่งที่ถูกให้ความสำคัญมาก แม้ว่าจะลงทุนสูงก็ตาม ส่วนประเด็นใด ที่คนดูไม่ได้สนใจก็จะลดองค์ประกอบหรือลดรายละเอียดลง เช่น กระบวนท่ารำ ท่ารบเพลงหน้าพาทย์ การพากย์

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งได้แก่ผู้ผลิต ทั้งหัวหน้าคณะและผู้แสดง โดยเฉพาะทุนและทรัพยากรที่ผู้ผลิตเหล่านั้นมีอยู่ จะนำมาใช้สร้างสรรค์หรือผสมผสาน ดัดแปลงการแสดงที่แตกต่างกันไปในแต่ละคณะ ในบางกรณีตัวแสดงที่มีอยู่อาจเป็นข้อจำกัด มีผลต่อการเลือกตอนที่แสดง หรือต้องปรับบทให้เหมาะสมกับสิ่งที่มี

ในด้านผู้อุปถัมภ์นั้น หากไม่นับผู้ว่าจ้างแล้ว โขนสดมีการได้รับอุปถัมภ์ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะเพื่อเทียบกับโขน แม้ว่าในระยะหลัง โขนสดอาจมีหน่วยงานต่างๆที่ให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือด้านการช่วยเหลือสังคม มาเป็นผู้อุปถัมภ์ แต่จะมีเป็นครั้งคราว ไม่แน่นอน จึงไม่สามารถที่จะสร้างอิทธิพลต่อโขนสดได้มาก

นอกเหนือจากปัจจัยสามประการแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งอิทธิพลต่อโขนสด ได้แก่การแสดงประเภทอื่นๆ เช่น หนังตะลุง ลิเก ละครนอก เพลงพื้นบ้าน อาจเกิดจากการที่นักแสดงโขนสดมีประสบการณ์ในการแสดงแบบอื่นๆ หรืออาจจากการได้พบคู่แข่งจึงได้มีการนำเอามาใช้เพิ่มเติมโดยครูพักลักจำ ทำให้วัฒนธรรมหลากหลายมีการผสมผสานกันโดยตลอด อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการเอาใจผู้ชม ซึ่งอาจมีความชอบที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงไปเสมอ

ข้อสังเกตสำคัญที่ได้พบประการหนึ่ง แม้ว่าโขนสดจะมีการปรับตัวสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ดำรงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมต่างๆ แต่โขนสดในปัจจุบันก็เสื่อมความนิยมลงอย่างมาก มีคณีน้อยลง โดยปรากฏการณ์นี้เกิดจากทั้งปัจจัยการผลิตและการบริโภค เนื่องจากผู้ชมรุ่นใหม่จะสนใจการแสดงประเภทอื่นมากกว่า อีกทั้งโขนสดมีการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมได้ยากกว่า เนื่องจากข้อจำกัดของเรื่องราวและรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ(แม้ว่าจะพยายามปรับเปลี่ยนอย่างมากแล้วก็ตาม) ต้องใช้พลังกำลัง การฝึกฝนที่ยากกว่าคู่แข่ง มีตัวแสดงและเทคนิคจำนวนมาก จึงมีต้นทุนสูง นักแสดงรุ่นใหม่จึงไม่ต้องการที่จะมาแสดงโขนสดเป็นอาชีพ แต่มาแสดงเป็นครั้งคราว จึงทำให้การแสดงโขนสดนั้นลดลงเรื่อยๆ ทั้งในด้านของคณะแสดง และความถี่ในการออกงาน

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2549). **นาฏยศิลป์รัชกาลที่ 9**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยานิพนธ์

เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์. (2545). **โขนสดคณะสังวาลย์เจริญยิ่ง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา กล้าเจริญ. (2536). **ละครชาตรีที่แสดง ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงวัฒนธรรม, ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (2555, 3 กรกฎาคม).

โขนสด. ค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2556 จาก http://www.m-culture.in.th/moc_new/tag/%E0%B9%82%E0%B8%82%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%94/

พันทิพา มาลา. (2551, 1 กรกฎาคม). **การแสดงโขนสดในจังหวัด**

พระนครศรีอยุธยา. ค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2556 จาก <http://www.ayutthayastudies.aru.ac.th/content/view/471/91/>

สื่อวีดิทัศน์

คณะโขนสด พิชัย วิไลศิลป์ (ผู้แสดง). (2546). **โขนสดพระราชทาน คณะพิชัย วิไลศิลป์ ตอน ศีกส์ธาสูร** [ภาพยนตร์]. กรุงเทพฯ : บริษัท โพลีแคร์ เวิลด์ไวด์ จำกัด.

คณะโขนสด พิชัย วิไลศิลป์ (ผู้แสดง). (2546). โขนสดพระราชทาน คณะพิชัย
วิไลศิลป์ ตอน ตีกรวิรุฬหจำบัง [ภาพยนตร์]. กรุงเทพฯ : บริษัท โพลีแคร์
เวิลด์ไวด์ จำกัด.

คณะโขนสด พิชัย วิไลศิลป์ (ผู้แสดง). (2546). โขนสดพระราชทาน คณะพิชัย วิไล
ศิลป์ ตอน ตีกรท้าวنامهโลก [ภาพยนตร์]. กรุงเทพฯ : บริษัท โพลีแคร์
เวิลด์ไวด์ จำกัด.

สัมภาษณ์

กำธร บัวงาม. หัวหน้าคณะโขนสด สัทธิตพล ทวีศิลป์ และ นักพากย์โขนเฉลิมกรุง,
17 สิงหาคม 2557, การสื่อสารส่วนบุคคล

จำลอง เอี่ยมละเอียด. หัวหน้าคณะโขนสด จำลอง ทวีศิลป์, 2 สิงหาคม 2557,
การสื่อสารส่วนบุคคล

ชาติตะวัน ฤทธิเทพ. นักแสดงโขนสดคณะสัทธิตพล ทวีศิลป์, 26 กรกฎาคม 2557,
การสื่อสารส่วนบุคคล

เต็ม มงคลพันธุ์. หัวหน้าคณะโขนสดมงคลศิลป์, 3 มีนาคม 2557, การสื่อสารส่วน
บุคคล

บุญเหลือ แซ่คู. หัวหน้าโขนสดคณะประยูรต์ ดาวใต้, 28 กุมภาพันธ์ 2556, การ
สื่อสารส่วนบุคคล

ประจวบ บัวเจริญ. คณะโขนสด หอมลำจวน, 24 มีนาคม 2556, การสื่อสารส่วน
บุคคล

ประทีป ชลประทีป. หัวหน้าโขนสดคณะบุญชูลประทีป, 29 สิงหาคม 2556, การ
สื่อสารส่วนบุคคล

ปรีชา เจริญยิ่ง. หัวหน้าคณะโขนสด สังกวาลัย เจริญยิ่ง, 3 กรกฎาคม 2557, การ
สื่อสารส่วนบุคคล

พิชัย วิไลศิลป์. หัวหน้าคณะโขนสดพิชัย วิไลศิลป์, 20 กรกฎาคม 2557, การ
สื่อสารส่วนบุคคล

พิศมัย ชูเชิด. หัวหน้าโขนสดคณะศิษย์ชั้น สำรวยศิลป์, 31 มีนาคม 2556, การ
สื่อสารส่วนบุคคล

สมทรง บุญวัน. หัวหน้าคณะโขนสด เยาวชนต้นกล้าน้อย, 10 พฤศจิกายน 2556,
การสื่อสารส่วนบุคคล

การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทาง
สถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุม
วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร

A Study History and Presupposition Development of
Architecture Phraborommathat Nakhonchum Pagoda
Wat Phraborommathat, Kamphaeng Phet Province

ธีระวัฒน์ แสนคำ¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรมองค์พระบรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ (พระอารามหลวง) ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

จากการศึกษาพบว่า พระบรมธาตุนครชุมถูกสถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1900 โดยพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากลังกา ทวีปมาประดิษฐานไว้ พร้อมด้วยหล่อพระศรีมหาโพธิ์ พระบรมธาตุนครชุมในสมัยแรกสร้างเป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม และมีพระเจดีย์ทรงระฆังที่สร้างภายหลังอีกสององค์อยู่ด้านข้างบนฐานเดียวกัน ต่อมาวัดได้ถูกทิ้งร้างประมาณ พ.ศ.2127 จนกระทั่งในปี พ.ศ.2392 จึงมีการบูรณะวัดพระบรมธาตุขึ้นใหม่อีกครั้ง และมีการรื้อสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุมใหม่จากสภาพที่ทรุดโทรม ให้เป็นพระเจดีย์ศิลปะทรงมอญ-พม่า โดยพ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงในบังคับของอังกฤษสองปี

---

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

น้อง คือ แชกอและพะโป้ ในระหว่าง พ.ศ.2414-2449 ปัจจุบันพระบรมธาตุนครชุมได้กลายเป็นปูชนียสถานและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดกำแพงเพชร

คำสำคัญ : องค์พระบรมธาตุนครชุม, ประวัติศาสตร์, พัฒนาการทางสถาปัตยกรรม

Abstract

This article studies “a study history and presupposition development of architecture Phraborommathat Nakhonchum pagoda Wat Phraborommathat Kamphaeng Phet Province” have objective for analyze history and development of architectural styles Phraborommathat Nakhonchum pagoda Wat Phraborommathat (The Royal Monastery), Nakhonchum subdistrict, Muang Kamphaeng Phet district, Kamphaeng Phet province.

The results of the studies showed Phraborommathat Nakhonchum pagoda was establish in 1357, Phramahathammaracha Lithai has brought relics and Bud Prasrimahabhodi from Sri Lanka to be enshrined. PhraBorommathat Nakhonchum pagoda in the first pagoda was built as a lotus bud. And bell shaped stupa built after the second episode on the same side. Later the temple was deserted around, 1584. Until the year 1849, it was restored Wat Phraborommathat Nakhonchum up again. And demolish the building a new Phraborommathat pagoda. As Mon-Burmese style pagoda by Sapo and Phapo they is Karen, a timber merchant and British citizen between 1871-1906. At present, Phraborommathat Nakhonchum has become an important tourist destination and sacred place of Kamphaeng Phet province.

Keywords : Phraborommathat Nakhonchum Pagoda, History, Development of Architecture

1. ความนำ

พระบรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ (พระอารามหลวง) ตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์และพระบรมธาตุเจดีย์สำคัญของจังหวัดกำแพงเพชร มีจารึกนครชุม พ.ศ.1900 (จารึกสุโขทัย หลักที่ 3) เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์จากลังกาทวีป มาสถาปนาที่เมืองนครชุม (ปัจจุบันคือชุมชนโบราณในเขตตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร) ซึ่งสันนิษฐานว่าคือองค์พระบรมธาตุนครชุมที่เคยเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวตูมแบบพระเจดีย์สมัยสุโขทัย ภายหลังถูกซื้อและเปลี่ยนรูปทรงให้เป็นสถาปัตยกรรมแบบมอญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแซกอ (พญาตะก่า) และพะโป้ พ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงในบังคับของอังกฤษ

แม้ว่าเรื่องราวเบื้องต้นขององค์พระบรมธาตุนครชุมจะเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในวงวิชาการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และความรับรู้ของพุทธศาสนิกชน แต่เรื่องราวหรือรายละเอียดในเชิงวิชาการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและสถาปัตยกรรมกลับไม่ได้รับการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ตามหลักวิชาการอย่างที่ควรจะเป็น ข้อมูลเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุนครชุมจึงได้รับการบอกเล่าที่สับสนและไม่ชัดเจนที่แท้จริงทางประวัติศาสตร์ในหลายๆ ประเด็น ทำให้มีผู้สงสัยอยู่เสมอเมื่อรับฟังวิทยากรหรือมัคคุเทศก์อาชีพและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นบรรยาย

ผู้เขียนจึงมีความพยายามในการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์พระบรมธาตุนครชุม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานที่ผ่านมาเกี่ยวกับรูปทรงองค์พระบรมธาตุนครชุมทั้งองค์เดิมและองค์ปัจจุบัน รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุมครั้งแรกและครั้งที่สอง จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถาปัตยกรรม เพื่อให้เป็นที่รับรู้ในวงวิชาการมากยิ่งขึ้น

2. ข้อสันนิษฐานที่ผ่านมาเกี่ยวกับรูปทรงองค์พระบรมธาตุนครชุม

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้สันนิษฐานสอดคล้องกันว่า องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมก่อนหรือสร้างองค์ใหม่เป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

แบบอย่างพระเจดีย์ศิลปะสมัยสุโขทัย โดยอ้างอิงจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ระบุว่าพระเจดีย์องค์เดิมเป็นพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐแบบพระเจดีย์สุโขทัย 3 องค์ ตามคำบอกเล่าของพระครูธรรมวิมล (สี) (สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2474 : 27)

ในเอกสารของสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้อธิบายคำว่าพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐแบบพระเจดีย์สุโขทัย 3 องค์ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า น่าจะหมายถึงพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2546 : 140) ทำให้ข้อความในงานการศึกษาของศรีศักร วัลลิโภดม (2552 : 153) ระบุว่าพระเจดีย์ที่วัดนี้เป็นแบบพระเจดีย์ทรงดอกบัว ซึ่งสอดคล้องกันกับในงานการศึกษาของสันติ เล็กสุขุม (2549 : 50) ที่กล่าวว่าน่าจะเป็นพระเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม

พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมนี้ บางครั้งก็เรียกว่า “ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์” หรือ “ทรงทนาพ” (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, 2506 : 65) เป็นพระเจดีย์ที่สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่ช่างชาวสุโขทัยสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง (ธาดา สุทธิธรรม, 2536 : 67) แต่มีส่วนที่ปรับปรุงมาจากทรงปราสาทแบบขอม (สันติ เล็กสุขุม, 2549 : 50) พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่พบน่าจะเป็นสิ่งสืบเนื่องมาจากการริเริ่มในรัชกาลพระมหาธรรมราชาลิไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552 : 351)

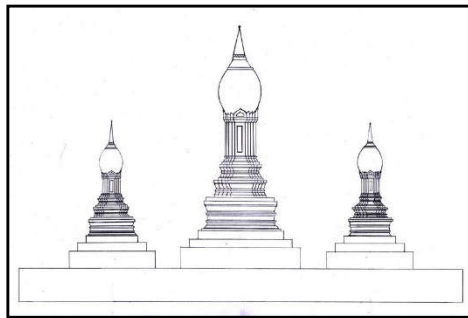
ลักษณะสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมนั้น องค์เรือนธาตุมักตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมที่ยกสูง อันประกอบด้วยชั้นฐานเขียงเป็นชั้นล่างสุดและนิยมก่อสร้างซ้อนกันหลายชั้น (เช่น 3-4 ชั้น) ถัดขึ้นมาจะเป็นฐานบัว (ฐานปัทม์) ซึ่งอาจเป็นฐานบัวธรรมดาหรือฐานบัวลูกแก้ว (คือมีการปั้นปูนเป็นสันนูนออกมาเป็นเส้นโดยรอบ ซึ่งเรียกว่าลูกแก้ว ลูกแก้วอาจวางอยู่ส่วนกลางของท้องไม้ คือระนาบที่ลึกที่สุดของฐานบัวหรือวางเป็นจันทะในส่วนบนและล่างของท้องไม้นั้น) หากพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมจะเพิ่มส่วนฐานให้สูงขึ้นไปอีกก็จะก่อสร้างเป็นฐานแว่นฟ้า โดยฐานนี้ก็จะวางซ้อนอยู่บนฐานบัว อาจมีหลายชั้นและจะมีรูปแบบเป็นฐานบัวเช่นกัน แต่มีก้นย่นมน (ย่อไม้) การย่นมนจึงเริ่มจากชั้นนี้ จากนั้นจึงเป็นส่วนขอเรือนธาตุที่ย่นมนเช่นกัน บนเรือนธาตุอาจมีซุ้มพระประดิษฐานอยู่ทั้งสี่ทิศหรือเป็นเรือนตัน เรือนธาตุจะรองรับดอกบัวตูมซึ่งส่วนของยอดธาตุที่โคนหรือฐานดอกบัวมักทำเป็นกลีบขนุนขึ้นมารองรับบนผิวดอกบัวตูมอาจปั้น

ลวดลายเป็นกลีบบัว และปลายดอกบัวจะเป็นส่วนยอดธาตุ อาจมีบัวกาบปลี ปล้องโฉนด ปลียอดและเม็ดน้ำค้างเป็นลำดับขึ้นไป (ธาดา สุทธิธรรม, 2536 : 69; สันติ เล็กสุขุม, 2549 : 48)

สันติ เล็กสุขุม (2552 : 44) กล่าวว่า รูปแบบของพระเจดีย์ทรงนี้ เกิดขึ้นในศิลปะสุโขทัย นิยมสร้างกันเพียงในช่วงเวลาของสมัยศิลปะสุโขทัย เท่านั้น ความที่พระเจดีย์ทรงนี้มีลักษณะเฉพาะของศิลปะสุโขทัย ไม่เหมือนเจดีย์อื่นใด และได้รับความนิยมนอยู่ในช่วงเวลาที่กรุงสุโขทัยเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ ทำให้น่าคิดว่าเป็นเพราะลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดของพระเจดีย์ เป็นสัญลักษณ์ของอาณาจักรสุโขทัย เป็นเหตุให้ไม่ได้รับความนิยมอีกต่อไปภายหลังที่อาณาจักรสุโขทัยหมดอำนาจและถูกรวมอยู่ในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ซึ่งอาจนับเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งทางด้านการเมืองด้วยก็เป็นได้

สำหรับพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่พบหลายองค์ในเขตเมืองนครชุมและเขตจังหวัดกำแพงเพชร เช่น พระเจดีย์ประธานวัดเจดีย์กลางทุ่ง วัดพระเจดีย์ทอง วัดวังพระธาตุ วัดกะโลทัย เป็นต้น และยังพบอีกหลายองค์ในเขตเมืองโบราณต่างๆ ในเขตอาณาจักรสุโขทัย แต่ที่น่าสังเกตก็คือ พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมที่พบมักเป็นพระเจดีย์องค์เดียว ไม่พบพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมอยู่บนฐานเดียวกันจำนวนหลายองค์เลย การที่มีข้อมูลว่าพระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมเป็นพระเจดีย์แบบสุโขทัยอยู่บนฐานเดียวกัน 3 องค์นั้น ถือว่าเป็นข้อมูลที่จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์และสันนิษฐานต่อไป

ภาพที่ 1 ภาพวาดสันนิษฐานองค์พระบรมธาตุนครชุม แบบพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมสามองค์ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ตามข้อสันนิษฐานเดิม (ภาพ : กรกฎ วันเย็น)

3. การสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุม ครั้งแรก

เพราะจากเอกสารหลักฐานต่างๆ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้ระบุว่าเดิมทีนั้นองค์พระบรมธาตุนครชุมมีลักษณะเป็นเจดีย์ 3 องค์บนฐานเดียวกัน และพระเจดีย์แบบสุโขทัย ซึ่งแตกต่างจากรูปทรงองค์พระบรมธาตุนครชุมในปัจจุบันนี้แน่นอน นั่นก็แสดงให้เห็นว่าองค์พระบรมธาตุนครชุมมีการสร้าง 2 ครั้งด้วยกันเป็นอย่างน้อย

3.1 พระบรมธาตุนครชุมองค์แรกสร้างเมื่อไร ?

หลักฐานประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึงการสร้างพระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมเท่าที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้คือ “จารึกนครชุม” ซึ่งมีข้อความระบุถึงประวัติความเป็นมาขององค์พระบรมธาตุนครชุม รวมทั้งวันที่พระมหาธรรมราชาลิไทยได้ทำการสถาปนาพระบรมธาตุด้วย ดังนี้

“ศักราช 1279 ปีระกา เดือน 8 ออก 5 ค่ำ วันศุกร์ หนไทย กัดเล้า บูรพผลคฤณี นักษัตร เมื่อยามอันสถาปนานั้นเป็น 6 ค่ำแล พระยาลือไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราช...อภิเชกเป็นท้าวเป็น พระยาจึงขึ้นชื่อศรีสุริยพงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้ มาสถาปนาในเมืองนครชุมนี้ปีนั้น...” (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 59)

จากข้อความในจารึกทำให้อารี สวัสดิ์ (2531 : 28) ซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านดาราศาสตร์และโหราศาสตร์ ได้นำข้อมูลที่ได้จากการอ่านจารึกนครชุมมาคำนวณหาวันเดือนปีที่ใช้ในปัจจุบัน โดยอาศัยวัน เดือน ปีและปีนักษัตรซึ่งบันทึกโดยโหราจารย์ในอดีต โดยอ้างอิงปฏิทินต่างๆ ที่ได้จัดทำไว้แล้วมาคำนวณด้วยคอมพิวเตอร์ซึ่งส่งผลให้ผลการคำนวณเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และถูกต้องแม่นยำ การคำนวณได้ผลว่า วันสถาปนาพระบรมธาตุนครชุม เมื่อวันศุกร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 8 ปีระกาหนไทกัดเล้า บูรพผลคฤณี มหาศักราช 1279 ตรงกับวันที่ 23 เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 1900 เวลา 01 : 34 : 15 นาฬิกา คริสต์ศักราช 1357

3.2 เหตุผลและปัจจัยสำคัญในการสร้างพระบรมธาตุนครชุมองค์แรก

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานประวัติศาสตร์และสภาพบริบททางด้านประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการสถาปนาพระบรมธาตุนครชุม ทำให้สันนิษฐานว่า พระมหากษัตริย์ราชธานีไทยทรงเลือกที่จะสถาปนาพระบรมธาตุและปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เมืองนครชุม เนื่องจากเหตุผลและปัจจัยทางด้านการเมืองในขณะนั้นเป็นสำคัญ ซึ่งเห็นได้จากหลักฐานประวัติศาสตร์และบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าว ดังนี้

ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อำนาจควบคุมของราชธานีคือเมืองสุโขทัยได้อ่อนแอลงหลังจากการสวรรคตของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้บรรดาเมืองใหญ่น้อยหลายเมืองประกาศตัวเป็นอิสระอยู่นอกการควบคุมของเมืองสุโขทัย ดังปรากฏความในจารึกนครชุม ความว่า “...เป็นเจ้าเป็นขุนอยู่บ้านเมืองขาด ___ หลายบ้านหลายท่อนแซว ___ หลายบ้านหลายท่อนดังเมืองพ ___ นกเป็นขุนหนึ่ง เมืองคนที พระบางหาเป็นขุนหนึ่ง ___ เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง เมือง ___ หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพานหาเป็นขุนหนึ่ง...” (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 67)

หากเรามองจากสภาพปัจจุบันก็คงที่จะอดสงสัยไม่ได้ว่า เมืองขนาดเล็กทำไมถึงกล้าที่จะปฏิเสธอำนาจจากเมืองใหญ่อย่างเมืองสุโขทัย? และไม่ปรากฏชื่อเมืองนครชุมซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่เลย แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือว่าบ้านเมืองในกลุ่มน้ำปิง อย่างน้อยก็เมืองคนที (อยู่ในเขตตำบลคนที อำเภอมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร), เมืองพระบาง (อยู่ในเขตตัวเมืองนครสวรรค์ อำเภอมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์), เมืองเชียงทอง (อยู่ในเขตตำบลเชียงทอง อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก) และเมืองบางพาน (อยู่ในเขตตำบลเขาคีรีชัย อำเภอมืองนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร) ต่างก็มีกลุ่มอำนาจท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว และพยายามที่จะตีตัวออกห่างจากการควบคุมของราชสำนักกรุงสุโขทัย

เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเป็นเช่นนี้จึงทำให้พระมหากษัตริย์ราชธานีไทย ต้องนำกำลังทหารจากเมืองศรีสัชชนาลัยมาปราบปรามศัตรูที่เมืองสุโขทัยแล้วก็ขึ้นครองราชย์แทนพระบิดา หลังจากนั้นก็ทรงปราบปรามเมืองใหญ่น้อยที่แข็งข้อกระด้างกระเดื่อง แล้ว “แต่งให้ขุนพี่ขุนน้องลูกหลาน” ไปปกครองเมืองเหล่านั้น (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 68)

นอกจากนี้เรายังพบว่า ในจารึกนครชุมได้กล่าวถึงการเสด็จมายังเมืองนครชุมของพระมหาธรรมราชาลิไทยเพื่ออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุพร้อมด้วยหน่อพระศรีมหาโพธิ์จากลังกาทวีปมาประดิษฐานไว้ในเมืองนครชุม (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 59-60) ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระบรมธาตุเจดีย์และต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่วัดพระบรมธาตุในปัจจุบัน พร้อมทั้งได้อ้างถึงอาณิสสการบูชาบัพไพร้พระบรมธาตุเจดีย์และต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ด้วย

การกล่าวอ้างดังกล่าวก็เพื่อให้ราษฎรเลื่อมใสมาบูชาพระบรมธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตามที่เคยมีพระสาวกปรารภว่า ถ้าพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว ผู้มาสักการะจะมีสิ่งใดแทนพระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระราชดำรัสให้ถือสังเวชนียสถานแทนพระองค์ พระศรีมหาโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของการตรัสรู้และพระมหาธาตุเป็นสัญลักษณ์ของปรินิพพาน (ประเสริฐ ฐ นคร, 2549 : 177) นอกจากนี้ หากบ้านเมืองใดที่มีพระบรมธาตุเก่าแก่หรือมีเรื่องราวอธิบายให้เห็นว่าสำคัญ ผู้คนทุกสารทิศก็จะพากันไปสักการะเพื่อเอาบุญด้วย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546 : 91)

การเสด็จมาเมืองนครชุมของพระองค์ครั้งนี้หาได้เป็นการกระทำในด้านศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากแต่เป็นการแสดงพระราชอำนาจของพระองค์เหนือบ้านเล็กเมืองน้อยในลุ่มน้ำปิงที่อยู่ใกล้เคียงกับเมืองนครชุมอันเป็นเมืองใหญ่ นี้ ในขณะเดียวกันก็ใช้เมืองนครชุมเป็นศูนย์กลางในการปกครองและควบคุมดูแลบ้านเล็กเมืองน้อย เช่น เมืองคนที เมืองไตรตรังษ์และเมืองบางพานแทนเมืองราชธานี เพราะใน ส่วนหลังของจารึกนครชุมได้กล่าวคำสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระองค์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมและพระราชอำนาจที่มีเหนือเมืองต่างๆ (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2553 ก : 29)

ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 นี้เองเป็นช่วงที่เมืองในลุ่มน้ำปิงมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การค้าและพุทธศาสนา เราพบว่าโบราณสถานส่วนใหญ่ น่าจะสร้างขึ้นในสมัยนี้ เพราะว่าเป็นช่วงที่ศิลปะแบบสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองเช่นกัน มีการจัดผังเมืองอย่างชัดเจนแบบกลุ่มเมืองในสมัยสุโขทัย กลุ่มวัดอรุณวาสีจะอยู่นอกเมืองและเป็นศาสนสถานสำคัญ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าราชสำนักกรุงสุโขทัยพยายามที่จะนำความเชื่อทาง

พระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นสัญลักษณ์ในการควบคุมปกครองเมืองในกลุ่มน้ำป่าึงเหล่านี้ (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2553 ข : 9)

ถ้าหากพิจารณาตามข้อความที่ปรากฏในจารึกนครชุมก็จะพบว่า พระมหากษัตริย์ราชธานีไทยได้ทรงอ้างสิทธิธรรมในการเป็น “พระจักรพรรดิราช” อันชอบธรรมในการปกครองจากหลายช่องทาง (สิทธารถ ศรีโคตร, 2556 : 249-250) ได้แก่ พระองค์ทรงอ้างว่าทรงเป็นผู้ปกครองอย่างชอบธรรม เพราะทรงสืบพระราชสันตติวงศ์โดยตรงมาจากพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงอ้างความเป็นผู้ปกครองอันชอบธรรมจากการที่ทรงได้รับฉันทามติจาก “ฝูงท้าวพระยาทั้งหลาย” ให้ขึ้นปกครอง (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 59)

ทรงสร้างภาพลักษณ์ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ปกครองที่สมบูรณ์พร้อมทั้งพระปรีชาสามารถและบุญญาธิการเพียงพอที่จะปกครองอาณาจักรได้ เช่น ทรงประกาศเกี่ยวกับวันเดือนปีที่พระศาสนาจักเสื่อมสูญลงในชั้นต่างๆ จนถึง พ.ศ. 5000 นั้น ว่าพระองค์เองที่เป็นผู้ทรงคำนวณได้ ทรงเป็นพระธรรมิกราชผู้ตั้งอยู่ในธรรม รักษาอุโบสถศีล และศึกษาข้อพระธรรมในพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ทั้งยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอันจริงแท้จากลังกา พร้อมด้วยต้นพระศรีมหาโพธิ์เพื่อให้ราษฎรได้กราบไหว้ สั่งสมบุญเพื่อให้พ้นจากทุกขเวทนาทั้งหลาย และเกิดทันศาสนาพระศรีอาริยมุตตรอยอนาคตพุทธเจ้า และยังทรงประดิษฐานรอยพระพุทธรูปเพื่อให้ราษฎรทั้งหลายได้สักการะสั่งสมอานิสงส์ไว้ตามหัวเมืองต่างๆ ในอาณาจักรสุโขทัยอีกหลายเมือง (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 59-70)

จากการศึกษาของสิทธารถ ศรีโคตร (2556 : 250-251) พบว่าการที่พระมหากษัตริย์ราชธานีไทยได้ทรงมาสถาปนาพระบรมธาตุนครชุมเพื่อให้ราษฎรในแถบนี้สักการะ พร้อมทั้งปักศิลาจารึกนครชุมเพื่อประกาศสิทธิธรรมและพระราชกฤษฎาภินิหารดังกล่าวนั้น สันนิษฐานว่าทรงต้องการให้ราษฎรในพื้นที่แถบเมืองนครชุมและในแถบกลุ่มน้ำป่าึงที่เป็นเขตจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบันที่ได้มานับไหว้สักการะพระบรมธาตุนครชุมได้อ่านจารึกดังกล่าว และเกิดความเชื่อถือในการปกครองดินแดนแถบนี้ของพระองค์ ว่าพื้นที่แถบนี้อยู่ในการปกครองของพระมหากษัตริย์ราชธานีไทย ผู้ทรงเป็นธรรมิกราชที่จักยังความสุขและสรวรรคินิพพานมาแก่ประชาราษฎร์ได้ด้วยทั่วกัน และอาจทำให้ปัญหาการแข็งเมืองของชนชั้นปกครองในหัวเมืองแถบนี้ลดลงไปได้บ้าง

แน่นอนว่าแม้อัตราผู้รู้หนังสือในเวลานั้นยังไม่มาก แต่การที่พระองค์ทรงเลือกที่จะจารึกศิลาจารึกด้วยภาษาไทย อักษรไทย มีใช้อักษรเขมร ภาษาเขมรหรือภาษาบาลีก็อาจพออนุมานได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยต้องการให้ข้อความในจารึกนั้นสามารถอ่านได้ง่ายขึ้นและแพร่หลายออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้เพื่อความเชื่อถือและตระหนักรู้ในสิทธิธรรม พระราชกฤษฎีกาภินิหาร และความชอบธรรมของพระราชอำนาจในการปกครองดินแดนแถบลุ่มน้ำปิงที่เป็นจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบันของพระองค์เอง อย่างน้อยก็ในหมู่ชนชั้นนำทางสังคมในสมัยนั้นที่อ่านออกเขียนได้

ซึ่งสอดคล้องกันกับความเห็นของธิดา สารเยา (2537 : 26) ที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนามีวัดเป็นตัวแทน ในขณะที่ผู้นำและราชสำนักหมายถึงรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนาเป็นเงื่อนไขอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยกำหนดรูปแบบการปกครองของสังคมด้วย เมื่อผู้นำอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา หมายถึงว่าพระพุทธศาสนาต้องเป็นศาสนาประจำเมืองหรือประจำรัฐ เป็นแหล่งซึ่งผู้นำสามารถดึงเอาอำนาจโน้มน้าวจิตใจประชาชนอันแอบแฝงอยู่ให้ยกย่องนิยมตน ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์อำนาจการทางการเมืองกับวัดจึงทำให้เกิดขึ้นทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ ผู้นำรับผิดชอบที่จะรักษาไว้ซึ่งพระศาสนาให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง ในแง่นี้พระพุทธศาสนาต้องขึ้นอยู่กับผู้นำ ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องยืนยันว่าผู้นำปกครองสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา

แต่หลังจากการสวรรคตของพระมหากษัตริย์ไทยในราวระหว่างปี พ.ศ.1913-1914 อำนาจของควบคุมของราชสำนักกรุงสุโขทัยก็อ่อนแอลง เมืองต่างๆ ในอาณาจักรสุโขทัยก็เกิดแตกแยก บางเมืองก็เข้าร่วมกับทางฝ่ายกรุงศรีอยุธยา ในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา พบว่ามีการกำเนิดขึ้นของเมืองกำแพงเพชรที่ริมฝั่งแม่น้ำปิงทางด้านตะวันออกตรงข้ามกับเมืองนครชุม (พิเศษเจียจันทร์พงษ์, 2553 : 42)

3.3 รูปทรงสถาปัตยกรรมพระบรมธาตุนครชุมมืองค์แรกจากการสันนิษฐาน

หลักฐานประวัติศาสตร์ร่วมสมัยอาณาจักรสุโขทัยที่มีอยู่ในขณะนี้ไม่มีชิ้นใดที่แสดงให้เห็นรูปทรงสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุมมืองค์แรกจะมีก็หลักฐานในชั้นหลังคือช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พระบรมธาตุนครชุมมืองค์แรกได้ชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมากแล้ว ดังนั้น การศึกษารูปทรงสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุมมืองค์แรกที่มีการสร้างในปี พ.ศ.1900 จึงต้องอาศัยการศึกษาและวิเคราะห์เทียบเคียงจากหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อสันนิษฐานเพียงเท่านั้น

หลักฐานที่ชัดเจนที่สุดที่มีอยู่ คือพระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงบันทึกตามคำบอกเล่าของพระครูธรรมวิจิตรมณี (สี) ซึ่งทันเห็นพระบรมธาตุนครชุมมืองค์เดิมระบุว่า “...ฐานล่างเป็นศิลาแลง ส่วนพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐอย่างแบบพระเจดีย์สุโขทัย 3 องค์ อยู่กลางตรงศูนย์พระวิหารองค์ 1 ต่อมาทางตะวันตกองค์ 1 ทางตะวันออกองค์ 1 อยู่บนฐานเดียวกัน...” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2474 : 27) ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ข้อมูลว่า “...เป็นพระเจดีย์อย่างเดียวกับที่วังพระธาตุใหญ่องค์ 1 ย่อม 2 องค์...” (เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 126) ในบันทึกสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เสด็จตรวจการณคณะสงฆ์ให้ข้อมูลว่า “...เดิมเป็นของไทยมีรูปเหมือนอย่างพระธาตุในเมืองกำแพงเพชรเก่าว่าเป็นของเก่า...” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าตรวจการณคณะสงฆ์ในมณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ. 2456, : 30) ส่วนหลักฐานอื่นๆ ระบุเพียงว่าเป็นพระเจดีย์ 3 องค์เท่านั้น (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263)

โดยปกติพระมหาธาตุสำคัญๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตั้งแต่รัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทยลงมา มักจะมีลักษณะเป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม มีขนาดใหญ่และเป็นพระเจดีย์ที่สร้างเฉพาะองค์เดียวฐานเดียวเท่านั้น จะแตกต่างกันเฉพาะพระมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัยเพียงองค์เดียวเท่านั้นที่มีพระเจดีย์บริวารอยู่บนฐานเดียวกันกับพระมหาธาตุ แต่ก็น่าจะเกิดจากการสร้างเพิ่มเติมในภายหลัง ลักษณะของพระเจดีย์ที่เป็นพระมหาธาตุที่มี 3 องค์อยู่บนฐานเดียวกันในสมัยสุโขทัยจึงไม่มีเลย ส่วนใหญ่หากมีพระเจดีย์อยู่ใกล้พระมหาธาตุก็มักจะเป็นพระเจดีย์บริวารที่อยู่รายรอบแต่คนละฐานและมีขนาดเล็กกว่า (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2545 : 139-145)

เท่าที่ผู้เขียนสำรวจพบก็จะมีเพียงพระเจดีย์ประธานวัดโคกสิงคาราม เมืองศรีสะเกษเท่านั้น ที่เป็นพระเจดีย์ประธาน 3 องค์อยู่บนฐานเดียวกันในแนว ตะวันออก-ตะวันตก (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2546 : 101) พระเจดีย์ประธานมีรูปทรงและขนาดเหมือนกันทั้งสามองค์ ก่อไว้บนฐานสูง เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับแบบอย่างพระเจดีย์ประธานสามองค์ ก่อบนฐานเดียวกันที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา (สันติ เล็กสุขุม และคณะ, 2551 : 95) ที่น่าสังเกตคือเป็นพระเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังไม่ใช่พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม หรือว่าพระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมจะเป็นพระเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังคล้ายกับพระเจดีย์ประธานที่วัดโคกสิงคาราม

เมื่ออ่านข้อความในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ระบุว่า “...เป็นพระเจดีย์อย่างเดียวกับที่วังพระธาตุองค์ 1...” ก็ต้องไปพิจารณาว่า พระเจดีย์ที่วังพระธาตุมีลักษณะรูปทรงเป็นอย่างไร

“วังพระธาตุ” ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวถึงในพระราชนิพนธ์น่าจะหมายถึง วัดวังพระธาตุที่อยู่ในเขตชุมชนโบราณเมือง ไตรตรังษ์ ริมฝั่งด้านตะวันตกแม่น้ำปิงทางตอนใต้ของวัดพระบรมธาตุ ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จทอดพระเนตรพระเจดีย์และโบราณสถานที่วัดวังพระธาตุนี้ก่อนที่จะเสด็จมาประทับที่เมืองกำแพงเพชร (เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 76-77) ซึ่งพระเจดีย์ประธานที่วัดวังพระธาตุนี้เป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม และยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552 : 162-163)

ดังนั้น พระเจดีย์ที่เป็นองค์กลางขององค์พระบรมธาตุนครชุมองค์เก่าในจำนวน 3 องค์นั้น จึงน่าจะเป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม แบบที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย

ภาพที่ 2 พระเจดีย์ประธานทรงดอกบัวตูม วัดวังพระธาตุ ในเขตชุมชนโบราณเมืองไตรตรังษ์ ตำบลไตรตรังษ์ อำเภอมืองกำแพงเพชร

3.4 ข้อเสนอพื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ 3 องค์บนฐานเดียวกัน

เป็นที่น่าสงสัยกันในหมู่นักวิชาการตลอดมาว่าทำไมพระบรมธาตุนครชุมองค์เก่าถึงเป็นพระเจดีย์ 3 องค์บนฐานเดียวกัน ซึ่งพระมหาธาตุเมืองอื่นๆ ในอาณาจักรสุโขทัยก็มีได้มีลักษณะเช่นนี้ ซึ่งการที่มีพระเจดีย์ประธาน 3 องค์บนฐานเดียวกันในแนวตะวันออก-ตะวันตกก็มีความคล้ายคลึงกันกับพระเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระบรมมหาราชวัง กรุงศรีอยุธยา แต่ถึงกระนั้นพระเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ทั้ง 3 องค์ก็ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาพร้อมกัน ครั้งแรกสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงสร้างขึ้นเพียง 2 องค์ในปี พ.ศ.2035 เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (สันติ เล็กสุขุม, 2550 : 46)

หรือจะมีความเป็นไปได้ว่า พระเจดีย์ขนาดเล็กในแนวตะวันออกและตะวันตกของพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมองค์กลางจะถูกสร้างขึ้นในภายหลัง ไม่ได้สร้างขึ้นพร้อมกับพระเจดีย์องค์กลาง เพราะในหลักฐานประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าพระเจดีย์อีก 2 องค์มีลักษณะรูปทรงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า มีความเป็นไปได้สูงที่พระเจดีย์ขนาดเล็กอีก 2 องค์จะถูกสร้างขึ้นทีหลัง และเป็นพระเจดีย์ทรงระฆัง ไม่ได้เป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม แต่มีการเสริมฐาน

ล่างให้อยู่ในแนวเดียวกับฐานเชิงพระเจดีย์องค์กลาง เพราะมีหลักฐานที่ น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่ง นั่นก็คือ ตำนานพระซุ้มกอ

มีการพบจารึกลานเงินตำนานพระซุ้มกอในองค์พระบรมธาตุนครชุม องค์เดิมขณะเรือ ซึ่งมีการกล่าวถึงชื่อพระยาศรีธรรมมาโคกราชซึ่งไปตรงกับชื่อใน จารึกฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร พ.ศ.2053 ที่ระบุว่าพระยาศรีธรรมมาโคกราชได้ ซ่อมแปลงพระมหาธาตุด้วย ยิ่งทำให้มีความเป็นไปได้สูงกว่าในช่วงตอนกลางพุทธ ศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีพระยาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร อาจมีการ สร้างพระเจดีย์ขนาดเล็กรื้อขึ้นมาข้างพระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมอีก 2 องค์ แล้วก็ทำจารึกลานเงินบรรจุไว้ในกรุส่วนใดส่วนหนึ่งในองค์พระเจดีย์นั้น ก็เป็นไปได้

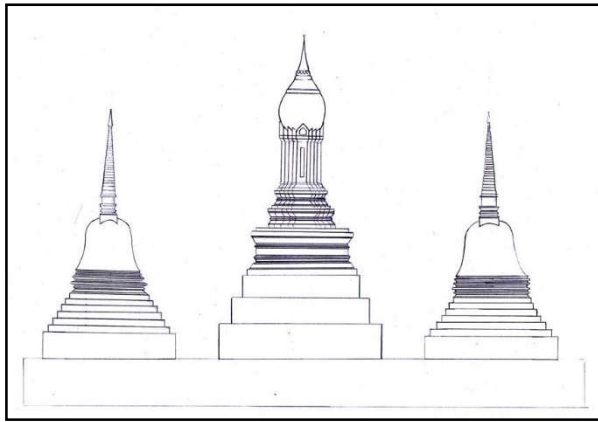
ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ข้อความในส่วนท้ายของจารึกฐาน พระอิศวรเมืองกำแพงเพชรระบุว่า ที่พระยาศรีธรรมมาโคกราชซ่อมแปลงพระ มหาธาตุ วัดและสาธารณูปโภคต่างๆ ภายในเมืองกำแพงเพชรก็เพื่อ “...อันทำ ทิ้งนี้ ถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์” (ประชุม จารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 275)

ทั้งนี้ โดยอุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระมหากษัตริย์ 2 พระองค์นั้น ควรเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา เพราะในขณะนั้นเมืองกำแพงเพชร อยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักกรุงศรีอยุธยาแล้ว ในเอกสารของสำนัก โบราณคดี กรมศิลปากร (2546 : 137) สันนิษฐานคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และพระอาทิตย์วงศ์ก่อนได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาอุปราช แต่หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงเข้าใจว่าหมายถึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 และสมเด็จพระ รามาธิบดีที่ 2 (วิทยาลัยครูกำแพงเพชร, 2533 : 284) ซึ่งประเด็นนี้ยังเป็น ข้อถกเถียงในวงวิชาการอยู่ในปัจจุบัน

ความน่าสนใจอยู่ที่ช่วงเวลาที่มีการสร้างพระเจดีย์อีก 1 องค์ ที่วัด พระศรีสรรเพชญ์ กรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระ รามาธิบดีที่ 2 (ธวัชชัย องค์วุฒิเวทย์ และวีไลรัตน์ ยंत्रอด, 2550 : 61) ก็อาจอยู่ ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่พระยาศรีธรรมมาโคกราชซ่อมแปลงพระมหาธาตุ วัดวา อารามและสาธารณูปโภคต่างๆ อุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์สอง พระองค์แห่งกรุงศรีอยุธยา (กลางพุทธศตวรรษที่ 21) ซึ่งมีความชัดเจนว่าเป็น

การสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์สำคัญ หนึ่งในนั้นคืออุทิศถวายพระราชกุศลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เช่นเดียวกันอย่างแน่นอน

ในการศึกษาค้างนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า พระเจดีย์ขนาดเล็กอีก 2 องค์ของพระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมน่าจะมีการสร้างขึ้นในภายหลัง และอาจจะสร้างขึ้นโดยพระยาตรีธรรมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร เพื่ออุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา 2 พระองค์ เมื่อช่วงระยะเวลาประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ก็เป็นไปได้ และมีความเป็นไปได้ว่า ในช่วงที่มีการซ่อมแปลงองค์พระบรมธาตุนครชุมโดยพระยาตรีธรรมาโคกรานั้น อาจมีการถมคูน้ำที่ล้อมรอบองค์พระบรมธาตุนครชุมและพระวิหารหลวงไว้ในผังเดียวกันตามแบบแผนผังวัดในสมัยสุโขทัย แล้วมีการก่ออิฐสร้างเป็นกำแพงแก้วขึ้นมาแทนก็เป็นได้

ภาพที่ 3 ภาพวาดสันนิษฐานองค์พระบรมธาตุนครชุม แบบพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูมอยู่ตรงกลาง มีพระเจดีย์ทรงระฆังอยู่สองข้าง (ภาพ : กรกฎ วันเย็น)

นอกจากนี้ จากหลักฐานที่มีอยู่พบว่าแต่เดิมพระอุโบสถของวัดพระบรมธาตุมีใบเสมาหินชนวนขนาดใหญ่ปักอยู่ จากงานการศึกษาของพิทยา บุนนาค (2550 : 154) สันนิษฐานว่าคงจะสร้างขึ้นประมาณปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เมื่อพิจารณารูปแบบทางศิลปกรรมของใบเสมาแล้ว ผู้เขียนกลับมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่าง ใบเสมาวัดพระบรมธาตุน่าจะสร้างในสมัยสุโขทัยตอนปลายหรือสมัยอยุธยาตอนต้นมากกว่า

เนื่องจากว่าโบสถ์เก่าวัดพระบรมธาตุมีลักษณะทางศิลปกรรม คล้ายคลึงกับโบสถ์เก่ารอบซอกโบสถ์วัดเชิงคีรี ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งวัดเชิงคีรีเป็นโบราณสถานเก่าแก่มิถนนพระร่วงระหว่างเมืองสุโขทัยกับเมืองกำแพงเพชร (สันติ อภัยราช (บรรณาธิการ), 2545 : 36-42) ที่ปรากฏหลักฐานในจารึกวัดพระเสด็จซึ่งพบที่วัดเชิงคีรีระบุว่ามีการสร้างพระวิหารและศาสนสถานต่างๆ ขึ้นที่วัดนี้ในระหว่างปี พ.ศ.2066-2068 (ประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย, 2548 : 476-486) ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการซ่อมแปลงพระมหาธาตุและบูรณะอารามต่างๆ ของพระยาตรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองกำแพงเพชร เมื่ออาศัยการเปรียบเทียบทางด้านศิลปกรรมของโบสถ์เก่าของวัดพระบรมธาตุแล้วจึงมีความเป็นไปได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวน่าจะมีการสร้างพระอุโบสถวัดพระบรมธาตุขึ้นมาด้วยก็เป็นได้

4. การสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุม ครั้งที่สอง

จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณเมืองนครชุมพบว่าชุมชนโบราณแห่งนี้ถูกทิ้งร้างอย่างชัดเจนประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 ทำให้ชุมชนบ้านเรือนและศาสนสถานต่างๆ ถูกทิ้งร้างด้วย รวมทั้งวัดพระบรมธาตุต่อมาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 จึงได้มีการเข้ามาบูรณะวัดพระบรมธาตุอีกครั้ง พบองค์พระบรมธาตุนครชุมอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมจนนำไปสู่การรื้อและสร้างพระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมองค์ใหม่ขึ้นมา

4.1 พระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สองสร้างเมื่อไร ?

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ในปี พ.ศ.2392 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร ได้ขึ้นมาเยี่ยมญาติที่เมืองกำแพงเพชร ได้อ่านแผ่นศิลาจารึกอักษรไทยโบราณที่เก็บอยู่ที่โบสถ์วัดเสด็จได้ความว่า มีเจดีย์โบราณบรรจุพระบรมธาตุอยู่น่าฝั่งตะวันตกตรงหน้าเมืองเก่าข้าม 3 องค์ ขณะนั้นพระยากำแพงเพชร (น้อย) ผู้ว่าราชการเมืองได้จัดการค้นคว้า พบวัดและเจดีย์สมตามอักษรในแผ่นศิลาจึงป่าวร้องบอกบุญราษฎรช่วยกันแผ้วถางและปฏิสังขรณ์ขึ้น เจดีย์ที่ค้นพบเดิมมี 3 องค์ องค์ใหญ่

ซึ่งบรรจพระบรมธาตุอยู่กลาง ขำรุดบ้างทั้ง 3 องค์ (เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 128)

ต่อมาพบหลักฐานว่า ในปี พ.ศ.2414 แสภอ (แขงพหรือพญาตะก่า) พ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงในเมืองกำแพงเพชรได้มีใจศรัทธาขอบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ในวัดพระบรมธาตุ โดยแจ้งความประสงค์ผ่านเจ้าเมืองกำแพงเพชร แล้วเจ้าเมืองกำแพงเพชรก็มีใบบอกลงไปยังกรุงเทพมหานครเพื่อขอพระบรมราชานุญาตความว่า “...แสภอมีใจศรัทธาอยากจะทำสร้างพระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์เก่าที่วัดพระธาตุนำเมืองกำแพงเพชรฝั่งตะวันตก แสภอได้จ้างราษฎรทำอิฐได้เก้าหมื่น...จะก่อสวมพระเจดีย์เก่าลงทั้ง 3 องค์ กว้าง 15 วา ยาว 15 วา ซัก 4 เหลี่ยม มีมุข 4 ด้าน แล้วจะก่อพระเจดีย์บนมุขด้านละองค์...จะเอาช่างเมืองนอกเข้ามาก่อ กำหนดจะกระทุ้งราก ณ เดือน 6 ค่ำขึ้นปีวอกจัตวา...” (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263) และเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน กับเจ้าพระยาภูธราภัยที่สมุหนายก ได้ปรึกษาและเห็นพร้อมกัน มีสารตราตอบกลับอนุญาตให้มีการสร้าง พระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์องค์เดิมได้ตามความที่แจ้งในใบบอก

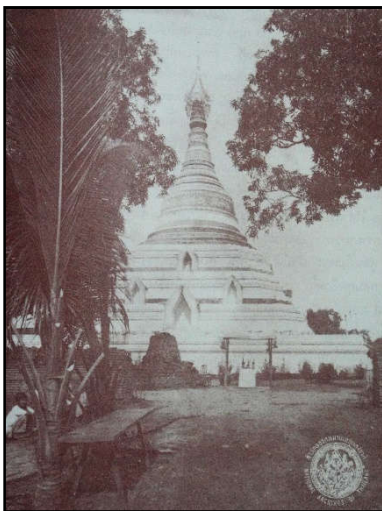
ถ้ายึดตามข้อความที่ระบุในใบบอกก็จะพบว่า พระเจดีย์พระบรมธาตุ นครชุมองค์เดิมจะต้องถูกรื้อออกเพื่อสร้างใหม่ทั้งองค์ ดังพบข้อความว่า มีการกำหนดจะกระทุ้งรากฐานพระเจดีย์องค์ใหม่ในช่วงข้างขึ้นเดือน 6 ปีวอก (ปีวอกตรงกับ จ.ศ.1234) พ.ศ.2415 หากยึดตามหลักฐานสำเนาสารตรานี้ องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สอง (หรือองค์ปัจจุบัน) น่าจะมีการเริ่มสร้าง (กระทุ้งราก-ตอกเสาเข็ม) ในช่วงวันข้างขึ้นเดือน 6 พ.ศ.2415 หรือในระหว่างวันที่ 8-22 เมษายน พ.ศ.2415 (กรมวิชาธิการ กระทรวงธรรมการ, 2475 : 91)

ก่อนที่จะมีการสร้างพระเจดีย์องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สอง ได้มีการรื้อพระเจดีย์องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์เดิมที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมออก ในระหว่างที่รื้อนั้นได้มีการพบพระบรมสารีริกธาตุในพระเจดีย์องค์กลางใส่ภาชนะทำเป็นรูปสำเภาบรรจุไว้ เรือสำเภาทำด้วยเงิน มีโกศทองคำตั้งอยู่ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้าตรวจการณคณเสงฆ์ในมณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ.2456, 2542 : 30) ภายในมีพระบรมสารีริกธาตุ 9 องค์ ภายหลังจากได้อัญเชิญเข้าบรรจุในพระเจดีย์ใหม่ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2474 : 27)

ต่อมา ในปี จ.ศ.1237 (พ.ศ.2418) แสภอก็ถึงแก่กรรม และเข้าใจว่า การปฏิสังขรณ์นั้นก็คงชะงักไป จนมาในปี ร.ศ.123-124 (พ.ศ.2447-2448)

พะโป้ น้องชายของแหกอกจึงรวบรวมทุนทรัพย์เริ่มการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่จนสำเร็จ (ชรณี แสงรุจิ, 2536 : 65) และทำการยกยอดฉัตรพระบรมธาตุนครชุมเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ปี ร.ศ.125 ทำการเฉลิมฉลองสมโภช 3 วัน มีเจ้านาย ขุนนางและราษฎรร่วมบริจาคทรัพย์ทำบุญเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 15,500 บาท (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5, ศ.6/20 เรื่อง วัดพระธาตุกำแพงเพชร) เมื่อเทียบวันทางจันทรคติกับสุริยคติแล้ว พบว่า วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ปี ร.ศ.125 ตรงกับวันจันทร์ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2449 (กรมวิชาธิการ กระทรวงธรรมการ, 2475 : 125) ซึ่งถือว่าเป็นวันที่องค์พระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สองสร้างเสร็จอย่างสมบูรณ์

ฉัตรที่ถูกยกขึ้นเป็นยอดฉัตรเหนือองค์พระบรมธาตุนครชุมนั้น พบหลักฐานว่าพะโป้ได้จ้างคนออกไปซื้อยอดฉัตรนี้มาจากเมืองย่างกุ้งในราคา 1,700 บาท (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5, ศ.6/20 เรื่อง วัดพระธาตุกำแพงเพชร) เรื่องยอดฉัตรเหนือองค์พระบรมธาตุนครชุมองค์ปัจจุบันยังมีเรื่องเล่าในชุมชนว่า ฉัตรที่ซื้อมาเป็นยอดฉัตรเหนือองค์พระบรมธาตุนครชุมใน พ.ศ.2449 นั้นไม่ได้เป็นฉัตรแรกที่พะโป้ซื้อมา ฉัตรแรกที่ซื้อมานั้นปรากฏว่ามีขนาดไม่พอดีกับยอดพระเจดีย์ จึงนำไปยกเป็นยอดฉัตรเหนือวิหารหลวงพ่ออุโมงค์ วัดสว่างอารมณ์ ช้างๆ บริเวณที่ตั้งของบ้านพะโป้ทางตอนเหนือของชุมชนนครชุมในปัจจุบันแทน (ประวัติวัดสว่างอารมณ์, 2550 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ภาพที่ 4 ภาพพระบรมธาตุนครชุมมีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2449 หลังจากพะโป้สร้างพระเจดีย์เสร็จไม่นานนัก (ที่มา : เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 133)

เมื่อพิจารณาข้อมูลข้างต้นร่วมกับภาพถ่ายครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร พ.ศ.2449 ก็พบว่ามีส่วนประกอบของฉัตรขนาดใหญ่อยู่ข้างกำแพงแก้วรอบพระบรมธาตุนครชุมด้วย แสดงว่าฉัตรแรกที่พะโป้ซื้อมานั้นมีขนาดใหญ่เกินไป ไม่สมดุลง่ายๆ พระบรมธาตุจันต้องมีซื้อฉัตรมาใหม่ ซึ่งข้อมูลจากภาพถ่ายเก่าได้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวนครชุมได้เป็นอย่างดี ส่วนฉัตรที่ไชยกเหนือพระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมนั้นต้องซื้อใหม่ และมีเรื่องเล่าว่า ฉัตรนี้บรรทุกมาบนหลังช้างจากเมืองมะละแหม่งมาจนถึงวัดพระบรมธาตุใช้เวลาทั้งสิ้นหนึ่งเดือนครึ่ง (วันเชิด กิตติขจร, สัมภาษณ์)

4.2 เหตุผลและปัจจัยสำคัญในการสร้างพระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สอง

ผู้นำในการสร้างพระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สอง คือ แซกพอ (หรือ แซงพอ) ปรากฏชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “พญาตะก่า” สำหรับคำว่า “พญาตะก่า” ในลายพระหัตถ์ที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ระบุว่า เป็นชื่อเกียรติยศของพม่าใช้เรียกผู้สร้างเจดีย์ (สมเด็จพระ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2504 : 274)

ในเอกสารจดหมายเหตุระบุว่า แชกอซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำหนังสือสัญญาขอทำไม้ขอนสัก ณ ป่าคลองสวนหมาก คลองวังเจ้า คลองประกัง (ปัจจุบันเรียกว่าคลองปลากั้ง) แขวงเมืองกำแพงเพชร แล้วได้ผลประโยชน์มาก จึงมีใจศรัทธาอยากจะทำสร้างพระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์ 3 องค์ที่ทรุดโทรมในวัดพระบรมธาตุฝั่งตะวันตกของเมืองกำแพงเพชร จึงได้ขออนุญาตทางราชการสร้างขึ้น (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263)

แซกอผู้นี้มีหลักฐานว่าได้มาตั้งบ้านเรือนทำไม้ขอนสักอยู่ที่ริมคลองสวนหมากทางตอนเหนือของชุมชนปากคลองสวนหมาก คงมีกำไรจากการทำไม้ขอนสักมาก และมีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนา เห็นพระเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุทรุดโทรมมาก คงต้องการที่จะบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความสมบูรณ์งดงาม “...แซกอก็เป็นเกรียงมาทำป่าไม้ขรสัก แขวงเมืองกำแพงเพ็ชร มีมูลรอนมาก แซกอมีใจศรัทธาจะสถาปนาพระเจดีย์เก่าทำมุขก่อกำแพงสวมพระเจดีย์ธาตุนั้น ก็เป็นกองการกุศลของแซกอต่อไปในพระพุทธศาสนา จะได้เป็นที่สการบูชาแก่เทพาและมนุษย์...การจะให้แซกอสถาปนาล้อมแปลงพระเจดีย์ธาตูก่อกำแพงไว้ ก็จะได้เป็นสง่างามแก่เมืองกำแพงเพชร” (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263) จึงได้จ้างราษฎรทำอิฐเป็นเงินจำนวน 44 ชั่ง 7 ตำลึง 2 บาท (เท่ากับ 3,550 บาท) (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263) เพื่อใช้ในการสร้างพระเจดีย์และยื่นเรื่องขออนุญาตทางราชการในการสร้างพระเจดีย์ใหม่

ลักษณะเช่นนี้ปรากฏทั่วไปในหลายๆ แห่งในภาคเหนือที่มีชาวพม่า มอญหรือกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำกิจการต่างๆ แล้วร่ำรวยก็จะบริจาคทรัพย์ก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ วิหารและศาสนาสถานต่างๆ ในอาราม เช่น หม่องปันโหยหรือหลวงโยนะการวิจิตร คหบดีชาวพม่าผู้รับสัมปทานไม้สักจากบริษัทบอมเบย์ เบอร์มา และบริติชบอร์เนียว ได้บูรณะกุฎำหรือพระเจดีย์เหลี่ยมที่เวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2451 (สุรชัย จงจิตงาม, 2549 : 65) และอุโย คหบดีชาวพม่าที่เข้าทำธุรกิจไม้สักในเมืองลำปาง ได้สร้างวัดศรีชุมขึ้นในปี พ.ศ.2433 (สุรชัย จงจิตงาม, 2549 : 123) เป็นต้น

โดยปกติ นิสัยของชาวกะเหรี่ยงก็ไม่ต่างไปจากชาวมอญหรือชาวพม่า ซึ่งคนพม่าจะเลื่อมใสในศาสนาอย่างลึกซึ้ง เป็นพุทธศาสนิกชนด้วยใจและการปฏิบัติบูชา เขาไหว้พระสวดมนต์ภาวนาเท่ากับที่เช่นสรวนผีแน่ต์ บูชาดาวนพเคราะห์ประจำตน จาริกแสวงบุญไปสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำวันเกิดของตน ตามวัดวาอารามเจดีย์สถานคับคั่งด้วยผู้คนไปสักการะกราบไหว้ (ธิดาสาระยา, 2554 : 172) ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากแฮกเกอร์เมื่อมีฐานะร่ำรวยแล้วจึงอยากบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุนครชุมให้สมบูรณ์งดงาม ทั้งที่ไม่ใช่ดินแดนบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง

แต่การก่อสร้างพระเจดีย์โดยการควบคุมของแฮกเกอร์ก็ต้องหยุดชะงัก ในปี พ.ศ.2418 เนื่องจากแฮกเกอร์ถึงแก่กรรม ตั้งแต่นั้นมาก็หาไม่มีผู้ใดจะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5, ศ.6/20 เรื่องวัดพระธาตุกำแพงเพชร) มองกะเย (หรือมองสุเจ-หม่องกาเล) บุตรชายซึ่งรับทำกิจการไม้ขนสักต่อมาจากจนถึงปี พ.ศ.2425 ก็ขาดทุนไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ พระยารามณรงค์เจ้าเมืองกำแพงเพชรจึงเอาเงินของหลวงสมทบเงินส่วนตัวลงทุนทำไม้เอง และในปี พ.ศ.2429 พระโป้และพวกจึงได้มาขอแบ่งทำ (ขรณี แสงรุจิ และศรีณีย์ ทองปาน, 2536 : 6)

พระโป้ผู้นี้เป็นน้องชายของแฮกเกอร์ และน่าจะมีความรู้ความสามารถในการทำกิจการป่าไม้มาบ้างพอสมควร (ขรณี แสงรุจิ และศรีณีย์ ทองปาน, 2536 : 6) ได้มาสานต่อกิจการของพี่ชายจนมีความรุ่งเรืองอีกครั้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกเกี่ยวกับพระโป้ไว้ในพระราชหัตถ์ว่า “...ป่าไม้ที่พระโป้กะเหรี่ยงในบังคับอังกฤษเป็นคนทำ เมียเป็นคนไทยชื่ออ่าแดงทองย้อย เป็นบุตรผู้ใหญ่บ้านวันและอ่าแดงไทยตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกัน...” (เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 126) ปัจจุบันยังมีร่องรอยอาคารบ้านเรือนที่เรียกว่า “บ้านห้างพระโป้” หรือ “บ้านห้าง ร. 5” (พระราชวชิรเมธี และคณะ, 2556 : 29-30) อยู่ริมคลองสวนหมากใกล้กับวัดสว่างอารมณ์ทางตอนเหนือของชุมชนนครชุมในปัจจุบัน

เมื่อกิจการทำไม้รุ่งเรือง มีกำไรมากขึ้น พระโป้ได้พยายามที่จะสร้างพระเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุให้เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งเป็นการสานต่องานของแฮกเกอร์เป็นผู้พี่ชาย พระโป้มีศรัทธาออกทุนทรัพย์ของตัวเองจำนวน 14,000 บาท และมีผู้ร่วมบริจาคสมทบรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 15,500 บาท (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ร.5, ศ.6/20 เรื่องวัดพระธาตุกัมแพงเพชร) ทำการสร้างพระเจดีย์ต่อในระหว่างปี พ.ศ.2447-2448 จนเสร็จสมบูรณ์ และยกยอดฉัตรในปี พ.ศ.2449

4.3 รูปทรงสถาปัตยกรรมพระบรมธาตุนครชุมมองค์ที่สอง

ในสำเนาสารตราเรื่องแซกออขอสร้างพระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์เก่า วัดพระธาตุหน้าเมืองกำแพงเพชร จ.ศ. 1233 ระบุว่า “...แซกอมีใจสัทธาอยากจะทำสร้างพระเจดีย์ก่อสวมพระเจดีย์เก่าที่วัดพระธาตุหน้าเมืองกำแพงเพชรฝั่งตะวันตก... จะก่อสวมพระเจดีย์เก่าลงทั้ง 3 องค์ กว้าง 15 วา ยาว 15 วา ซัก 4 เหลี่ยม มีมุข 4 ด้าน แล้วจะก่อพระเจดีย์บนมุขด้านละองค์...จะเอาช่างเมืองนอกเข้ามาก่อ...” (กองทอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263)

จากข้อความในท้องตราทำให้ทราบว่า ช่างที่ก่อสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุมมองค์ที่สองนั้นไม่ใช่ชาวไทย หากแต่เป็นชาวต่างชาติ ซึ่งน่าจะเป็นช่างชาวมอญหรือชาวพม่าที่แซกอว่าจ้างมา ทำให้องค์พระบรมธาตุนครชุมมมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์มอญที่พบเป็นจำนวนมากในประเทศพม่า ฐานล่างองค์พระบรมธาตุนครชุมมกว้างยาวเท่ากันด้านละ 15 วา (30 เมตร) สูง 16 วา 3 ศอก (33.5 เมตร) (ประวัติพระบรมธาตุนครชุม, 2556 : 20)

ภาพที่ 5 พระมหาเจดีย์เขเวดากอง เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพระเจดีย์แบบมอญ

ส่วนฐานล่าง เป็นฐานบัวสี่เหลี่ยมจำนวน 1 ชั้น มีบัวลูกแก้วคาด 1 เส้น มีบัวคว่ำมากกว่าบัวหงาย เพื่อออกแบบให้ฐานมีความลาดเอียง ปกติพระเจดีย์แบบมอญสมัยทวารวดีเกือบทุกองค์มักมีฐานบัวซ้อนกัน 2 ชั้น ส่วนพระเจดีย์แบบพม่าแท้มักจะรองรับด้วยฐานจำนวน 3 ชั้นอย่างเคร่งครัด (เชษฐ ติงส์ญชลี, 2555 : 211) ซึ่งฐานล่างองค์พระบรมธาตุนครชุมที่มีชั้นเดียวนั้น น่าจะเป็นความเจาะจงของช่าง ที่ไม่เคร่งครัดในรูปแบบเดิมเหมือนพระเจดีย์ในพม่า

ส่วนฐานลาด เป็นฐานบัวสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมด้านละ 5 มุม จำนวน 3 ชั้น ฐานลาดคือฐานบัวที่มีบัวคว่ำมากกว่าบัวหงายและลาดเอียง ฐานลาดเป็นลักษณะเฉพาะของพระเจดีย์แบบมอญ จึงทำให้ฐานพระเจดีย์มีความแผ่ขยายออกเป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับพระเจดีย์แบบพม่าแท้ (เชษฐ ติงส์ญชลี, 2555 : 205)

ฐานลาดชั้นแรก คั่นด้วยลวดบัวลูกแก้ว กึ่งกลางของแต่ละด้านมีซุ้มหรือมุขลักษณะห้าเหลี่ยมยื่นออกมาด้านละซุ้ม ส่วนยอดของซุ้มยื่นขึ้นไปจนถึงกึ่งกลางของฐานลาดชั้นที่สอง จากภาพถ่ายเก่าและคำบอกเล่าพบว่ามีเพียงซุ้มด้านตะวันออกเท่านั้นที่มีการทำลายปูนปั้นประดับ และไม่มีการประดิษฐานพระพุทธรูปหรือสิ่งเคารพอื่นใดอยู่ในซุ้ม (พระครูอาทรวิโรตม, สัมภาษณ์)

ฐานลาดชั้นที่สอง คั่นด้วยลวดบัวลูกแก้ว แต่ละด้านมีซุ้มหรือมุขลักษณะห้าเหลี่ยมยื่นออกมาด้านละ 2 ซุ้ม ส่วนบนของซุ้มอยู่ในระดับเดียวกับฐานส่วนบน โดยมีซุ้มของฐานลาดชั้นแรกอยู่กึ่งกลาง ส่วนฐานลาดชั้นที่สาม คั่นด้วยลวดบัวลูกฟัก กึ่งกลางของแต่ละด้านมีซุ้มหรือมุขลักษณะห้าเหลี่ยมยื่นออกมาด้านละซุ้ม เช่นเดียวกับฐานลาดชั้นแรกแต่มีขนาดย่อมกว่า ส่วนบนของซุ้มอยู่ในระดับเดียวกับฐานส่วนบน

ฐานเชิง เป็นฐานเชิงกลมจำนวน 3 ชั้น เพื่อรองรับองค์ระฆัง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระเจดีย์แบบมอญ (เชษฐ ติงส์ญชลี, 2555 : 212-213)

องค์ระฆัง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คั่นกลางด้วยลวดบัวลูกฟักและมีลายปูนปั้นเป็นรูปวงกลมประดับ องค์ระฆังส่วนล่างเป็นแบบราบเรียบ แต่องค์ระฆังส่วนบนมีลายปูนปั้นประดับ กึ่งกลางเป็นรูปคล้ายสัญลักษณ์ตราประจำตระกูลหรือตราบริษัทแบบยุโรป ขนาบสองข้างด้วยลายพรรณพฤกษาแบบพม่าในลักษณะพลิ้วไหว มีลายปูนปั้นชุดนี้ประดับรอบองค์ระฆังส่วนบนทั้งสิ้น 8 ชุด

แต่ละชุดประดับองค์ระฆังตามทิศสำคัญทั้ง 8 ทิศ เหนือสุดขององค์ระฆังมีลายปูนปั้นรูปกลีบบัว (บัวคว่ำ) ประดับโดยรอบองค์ระฆัง

ปล้องโฉน เหนือองค์ระฆังขึ้นไปไม่มีปลั๊ก แต่เป็นปล้องโฉนแบบลวดบัวลูกแก้วจำนวน 7 ชั้นถัดขึ้นไปจากองค์ระฆัง เหนือปล้องโฉนปกติพระเจดีย์แบบพม่าและแบบมอญจะต้องมีปัทมบาทหรือบัวคว่ำ-บัวหงาย ซึ่งคั่นระหว่างปล้องโฉนกับปฐพี ปกติแล้วปัทมบาทถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของพระเจดีย์ในศิลปะพม่าโดยปรากฏอยู่กับพระเจดีย์หลายกลุ่ม (เชษฐ ติงส์ถุชลี, 2555 : 94) แต่องค์พระบรมธาตุนครชุมปรากฏว่าไม่มีปัทมบาท ส่วนที่น่านจะเป็นปัทมบาทถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คั่นกลางด้วยลวดบัวลูกแก้ว แต่ละส่วนมีลายปูนปั้นรูปดอกไม้และพรรณพฤกษา ชั้นล่างมี 4 ชุด ประดับตรงด้านที่เป็นทิศรองหรือทิศเฉียงทั้ง 4 ทิศ ส่วนชั้นบนมี 4 ชุดเช่นกัน แต่ประดับด้านที่เป็นทิศหลัก

ปลียอดและฉัตร ส่วนปลียอดองค์พระบรมธาตุนครชุมเป็นปลียาว อาจเป็นไปได้ว่าจะเกี่ยวข้องกับศิลปะมอญซึ่งนิยมทำปลียาว (เชษฐ ติงส์ถุชลี, 2555 : 155) ส่วนฉัตรมีขนาดใหญ่ เป็นฉัตร 9 ชั้น ฉัตรแรกทำด้วยสังกะสีเป็นลวดลายต่างๆ นำมาจากเมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว องค์พระบรมธาตุนครชุมเป็นพระเจดีย์ที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์มอญ ลักษณะพระเจดีย์แบบมอญ คือ พระเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดยขามมอญที่บริเวณปากแม่น้ำอิรวดี สะโตง และสาละวิน ลักษณะสำคัญคือ เป็นพระเจดีย์ที่เน้น “ฐานแผ่ลาด” จนมีการออกแบบลวดบัวให้แตกต่างไปจากพระเจดีย์แบบพม่าเพื่อให้เอื้อต่อความแผ่ลาดดังกล่าว พระเจดีย์แบบนี้จึงไม่มีบันได ไม่มีทางประทักษิณด้านบน และ สลุปมักกลายเป็นพระเจดีย์บริวารประดับอยู่โดยรอบเสมอ (เชษฐ ติงส์ถุชลี, 2555 : 18)

แต่องค์พระบรมธาตุนครชุมก็มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม เช่น มีฐานล่างชั้นเดียว มีซุ้มหรือมุขยื่นออกมาจากฐานลาดด้านละ 4 ซุ้ม และไม่มีปัทมบาท ซึ่งน่าจะเป็นความตั้งใจของช่างผู้ออกแบบ ที่ไม่เคร่งครัดในรูปแบบเดิมและพยายามประยุกต์รูปแบบสถาปัตยกรรมขึ้นมาใหม่ก็เป็นได้

จากหลักฐานประวัติศาสตร์ระบุว่า ตั้งแต่ส่วนฐานเชียงและองค์ระฆังขึ้นไปมีการทาสีเหลือง ส่วนลายปูนปั้นทั้งหมดเป็นสีขาว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเสด็จทอดพระเนตรองค์พระบรมธาตุนครชุมหลังจากยกฉัตรแล้วไม่กี่เดือนทรงบันทึกไว้ว่า “...พระเจดีย์นี้ทาสีเหลือง มีลายปูนขาว แลดูในแม่น้ำงามดี...” (เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5, 2549 : 126)

นอกจากนี้ ยังมีความเป็นไปได้ว่าภายในองค์พระบรมธาตุนครชุมน่าจะกลวงหรือเป็นโพรง แล้วมีเสาหรือแกนค้ำยันอยู่ภายใน เนื่องจากปรากฏคำบอกเล่าของชาวบ้านหลายคนว่า หลังจากที่ปูนที่ฉาบรอบองค์พระเจดีย์ชำรุดกะเทาะออกตามกาลเวลาก่อนที่จะได้รับการบูรณะในปี พ.ศ.2533 ทำให้เห็นอิฐเป็นก้อนๆ และมีรอยร้าวหลายแห่ง เวลาหยอดเงินเหรียญลงไปในห้องรอยร้าวนั้นจะได้ยินเสียงเหรียญตกกระแทกวัตถุที่อยู่ภายในองค์พระเจดีย์ดังออกมาจากภายในองค์พระเจดีย์ ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าภายในองค์พระบรมธาตุนครชุมน่าจะกลวงหรือเป็นโพรง เช่นเดียวกับพระเจดีย์ทรงระฆังจำนวนมากที่ภายในองค์พระเจดีย์กลวงหรือเป็นโพรง

ในการสร้างพระบรมธาตุนครชุมองค์ที่สองของแฮกอและพะโป้ แม้ว่าจะมีการขออนุญาตทางราชการในการสร้างพระเจดีย์ใหม่ และตลอดการก่อสร้างจะอยู่ในสายตาหรือความดูแลของขุนนางเมืองกำแพงเพชรอย่างต่อเนื่อง แต่รูปทรงของพระเจดีย์กลับมีสถาปัตยกรรมแบบมอญ-พม่าในที่สุด เพราะพะโป้ได้นำช่างมาจากพม่า ในขณะที่ทางราชการก็ได้กำชับเจ้าเมืองกำแพงเพชรให้เจรจากับแฮกอว่า “...การจะให้แฮกอสถาปนาล้อมแปลงพระเจดีย์ธาตุก่อกำแพงไว้ ก็จะได้เป็นสง่างามแก่เมืองกำแพงเพชร แต่อย่าให้แฮกอถือใจขาดว่าเป็นที่ของแฮกอให้พระยาจำแสนบดี้ พระยากำแพงเพชรพุงจาชี้แจ้งกับแฮกอให้เข้าใจตามทองตรา...” (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 รล.-มท. เล่ม 5 : 263)

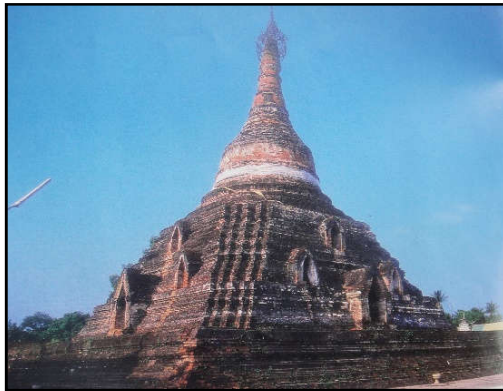
สาเหตุสำคัญที่พระเจดีย์พระบรมธาตุนครชุมถูกสร้างเป็นสถาปัตยกรรมแบบมอญ-พม่านั้น ประการแรกคือทั้งเจ้าภาพและช่างล้วนเกี่ยวข้องและผูกพันกับศิลปะดังกล่าว ประการที่สองขุนนางข้าราชการเมืองกำแพงเพชรซึ่งเป็นตัวแทนทางราชการอาจไม่มีความรู้ความเข้าใจในงานสถาปัตยกรรมนัก จึงปล่อยให้พะโป้กับช่างสร้างพระเจดีย์ทรงนี้ขึ้นมา ประการที่สาม ทางราชการเองก็มีได้กำชับชัดเจนเรื่องรูปทรงสถาปัตยกรรมพระเจดีย์ กำชับเพียงไม่ให้แฮกอถือเอาว่าเป็นที่และพระเจดีย์ของตนเท่านั้น ในขณะที่ทางราชการเองก็ต้องการให้มีการซ่อมแปลงพระเจดีย์นี้ใหม่เพื่อจะได้เป็นที่กราบไหว้และเป็นพระเจดีย์ที่สง่างาม

คูเมืองกำแพงเพชรต่อไป จึงปล่อยให้ร้างและปะปี้ซึ่งเป็นผู้มีทุนดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวราชการก็ปล่อยให้ชาวกะเหรี่ยงและชาวพม่าที่เข้ามาทำป่าไม้ซ่อมแปลงพระเจดีย์หลายแห่งในเขตหัวเมืองล้านนา

4.4 การเปลี่ยนฉัตรและทาสีทององค์พระบรมธาตุนครชุม

หลังจากที่มีการสร้างองค์พระบรมธาตุนครชุมเสร็จและทำการยกยอดฉัตรในกลางปี พ.ศ.2449 องค์พระบรมธาตุนครชุมก็ไม่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ทำให้ปูนที่โบกฉาบและลายปูนปั้นรอบองค์พระบรมธาตุผุกร่อนหลุดร่วงชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

จนล่วงเลยมาถึงปี พ.ศ.2533 ร้อยตรีทวี ผดุงรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชรในขณะนั้น พร้อมด้วยพระสิทธิวิจิตรโสภณ (ช่วง) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวงในขณะนั้น ได้ชักชวนพุทธศาสนิกชนในจังหวัดกำแพงเพชร และพุทธศาสนิกชนทั่วไปร่วมกันบูรณะองค์พระบรมธาตุนครชุม โบกฉาบปูนปั้นลายทาสีใหม่ (ประวัติพระบรมธาตุนครชุม, 2556 : 20) เป็นสีขาวทั้งองค์ เปลี่ยนฉัตรยอดพระบรมธาตุนครชุมตามรูปแบบเดิม โดยการควบคุมของช่างจากกองทัตศิลป์ กรมศิลปากร แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2533

ภาพที่ 6 สภาพองค์พระบรมธาตุนครชุมก่อนการบูรณะในปี พ.ศ.2533 (ที่มา : ปฏิพัทธ์ พุ่มพงษ์แพทย์, 2531 : 8)

ต่อมา ในปี พ.ศ.2548 พระศรีวิจิราภรณ์ (วีระ) ปัจจุบันคือพระราชวิจิตรเมธี เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนซึ่งประกอบด้วยคณะศรัทธาหลายคณะ ได้ร่วมเป็นเจ้าภาพในการบูรณะทาสีทององค์พระบรมธาตุนครชุมน์ ซ่อมฉัตร ปูหินแกรนิตและสร้างรั้วอัลลอยด์รอบองค์พระบรมธาตุนครชุมน์ รวมเงินทั้งหมดประมาณ 2,500,000 บาท เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยมีพิธีนำยอดฉัตรลงเมื่อวันมาฆบูชาปีนั้น บูรณะอยู่ 3 เดือนจึงแล้วเสร็จ และมีพิธียกยอดฉัตรขึ้นเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2548 (ประวัติพระบรมธาตุนครชุมน์, 2556 : 20) โดยมีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลจารย์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (ในขณะนั้น) เป็นประธานในพิธี ทำให้องค์พระบรมธาตุนครชุมน์มีสีทองดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ภาพที่ 7 สถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุมน์องค์ที่สองในปัจจุบัน

บทส่งท้าย

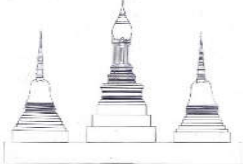
พระบรมธาตุนครชุมถือได้ว่าเป็นพระมหาธาตุสำคัญประจำชุมชนโบราณเมืองนครชุม ทั้งยังคงเป็นที่นับถือของผู้คนโดยทั่วไปและก็ยังคนนับถือเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน องค์พระบรมธาตุเจดีย์มีพัฒนาการการสร้างมาหลายสมัย เพราะในสมัยแรกสร้างเป็นพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม และมีเจดีย์ทรงระฆังที่สร้างภายหลังอีกสององค์อยู่ด้านข้าง ต่อมาเมืองได้ร้างไปในช่วงการเขครว พ.ศ.2127 จึงทำให้วัดร้างไปด้วยกระทั่งสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ได้อ่านจารึกที่วัดเสด็จที่มีการกล่าวถึงวัดพระบรมธาตุ ในพ.ศ.2392 จึงได้ป่าวร้องให้มีการบูรณะวัดพระบรมธาตุนครชุมขึ้นมา นับตั้งแต่นั้นมาก็ได้มีการบูรณะวัดให้ดีขึ้นเรื่อยมา รวมถึงการบูรณะองค์พระบรมธาตุใหม่เป็นศิลปะแบบมอญ-พม่าโดยกะเหรี่ยงสองพี่น้อง คือ แสกอและพะไ้ ระหว่าง พ.ศ.2414-2449

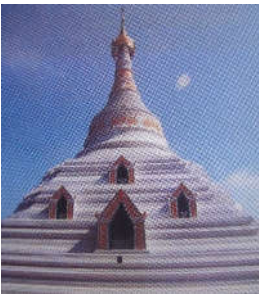

หลักฐานทั้งหมดสามารถนำมาวิเคราะห์หารูปทรงเดิมขององค์พระบรมธาตุ ปีกการสถาปนา เหตุผลและปัจจัยในการสร้างพระบรมธาตุองค์แรกว่า เดิม พระบรมธาตุนครชุมมีรูปทรงแบบพระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ศิลปะสุโขทัย สถาปนาใน พ.ศ.1900 โดยเหตุผลและปัจจัยเกี่ยวกับการเมืองเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองดินแดนลุ่มแม่น้ำปิงตอนล่างของพระมหาธรรมราชาลิไทย ส่วนการสร้างพระบรมธาตุ เหตุผลและปัจจัยองค์ที่สอง บูรณะครั้งแรก ใน พ.ศ.2414 โดยแสกอ กะเหรี่ยงในบังคับอังกฤษ มีเหตุผลปัจจัยสำคัญมาจากแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่มาสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ.2449 โดยพะไ้ น้องชายของแสกอ เพราะแสกอเสียชีวิตก่อนที่จะสร้างพระบรมธาตุองค์ที่สองสำเร็จ จึงทำให้องค์พระบรมธาตุนครชุมมีสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์ศิลปะมอญ-พม่า ดังที่ปรากฏในทุกวันนี้

ปัจจุบันพระบรมธาตุนครชุมได้กลายเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งจังหวัดกำแพงเพชร เป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธา เป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งจารึกแสวงบุญของผู้คนที่ต้องการมาสักการะเพื่อเกิดบุญกุศลและสิริมงคลของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่อย่างไรก็ดี ข้อมูล

เกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุมม
ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มเติมให้ชัดเจน
ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นเพียงการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับหลักฐาน
ประวัติศาสตร์เป็นหลัก ผลการวิเคราะห์ศึกษาของผู้เขียนที่ปรากฏใน
บทความนี้ ยังไม่ใช่เป็นข้อยุติทางวิชาการ ยังจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้า
กันต่อไป

ลำดับการ สร้าง/ ซ่อมแซม /บูรณะ	ปีพุทธ- ศักราช	รูปทรงสันนิษฐาน/ภาพถ่าย	ผู้สร้าง/ ผู้ดำเนินการ บูรณะ	สาเหตุ การสร้าง/ ซ่อมแซม/ บูรณะ
1	1900		พระมหาธรรม ราชาลิไทย	เพื่อ ประดิษฐาน พระบรม สารีริกธาตุที่ อัญเชิญมา จากลังกา และเป็นการ ประกาศ สิทธิธรรม ของพระองค์
2	กลาง พุทธ ศตวรรษ ที่ 21		พระยาตรีธรรม มา-โตกราช เจ้าเมือง กำแพงเพชร	เพื่อซ่อม แปลงพระ มหาธาตุ วัดวาอาราม และสาธา- รณูปโภค ต่างๆ อุทิศ ถวายพระ ราชกุศลแด่ พระมหากษัตริย์สอง พระองค์แห่ง กรุงศรี อยุธยา

3	2414 - 2449		<p>แขกและพะ โป้ พ่อค้าไม้ ชาวกะเหรี่ยง ในบังคับ อังกฤษ</p>	<p>รื้อและสร้าง พระบรมธาตุ เจดีย์ใหม่ จากเดิมที่ เป็นเพียง ซากเจดีย์ เพื่อเป็นที่ สักการบูชา และพระ เจดีย์ประจำ เมือง กำแพงเพชร</p>
4	2533		<p>ร้อยตรีทวี ผดุงรัตน์ ผู้ว่า ราชการ จังหวัด กำแพงเพชร และพระสิทธิ ชิโรโสภณ (ช่วง) เจ้า อวาสวัดพระ บรมธาตุ</p>	<p>เพื่อบูรณะ องค์พระ บรมธาตุที่ ทรุดโทรม โดยโอบกวาง ปูนปั้นลาย ทาสีใหม่เป็น สีขาวทั้งองค์</p>
5	2548		<p>พระศรีวิจิรา ภรณ์ (วีระ) ปัจจุบันคือ พระราชวชิร เมธี เจ้าอาวาส วัดพระบรม ธาตุ</p>	<p>เพื่อบูรณะ ทาสีทอง ซ่อมฉัตร ปู หินแกรนิต และสร้าง รั้วอัลลอยด์ รอบองค์ พระบรมธาตุ นครชุม กลายเป็น พุทธบูชา</p>

เอกสารอ้างอิง

ก. เอกสารชั้นต้น

กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5 รล.-มท. เล่ม 5 เอกสารเย็บเล่ม กรม
ราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย (จ.ศ.1232-1233), หน้า
263.

กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รัชกาลที่ 5 ร.5 ศ.6/20 เรื่อง วัดพระธาตุกำแพง
เพชร. **ประชุมจารึก ภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย.** (2548). กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร.

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2474). **อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิงค์
ตั้งแต่เชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์.** พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิง
ศพหม่อมแม่ชม อติศร ท.จ. ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอติศรอุดมเดช.

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2506). **จดหมายระยะทางไป
พิษณุโลก.** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์.

“สมเด็จพระมหาสมณเจ้าตรวจการณคณະสงฆ์ในมณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ.2456”.
(2542). ใน จีราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ (บรรณาธิการ). **บันทึกของ
คนท้องถิ่น.** พิษณุโลก : เอกสารเผยแพร่ของโครงการท้องถิ่นศึกษา
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เสด็จประพาสต้นในรัชกาลที่ 5. (2549). กำแพงเพชร : จังหวัดกำแพงเพชร
จัดพิมพ์ในวาระครบรอบ 100 ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต้นเมืองกำแพงเพชร.

เสด็จประพาสต้น ร.ศ.125. (2547). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง.

ข. หนังสือ

กรมวิชาธิการ กระทรวงธรรมการ. (2475). **ปฏิทินสำหรับคั่นวันเดือน
จันทร์คติกับสุริยคติ แต่ปีขาลจัตวาศก ร.ศ.1 พ.ศ.2325 จ.ศ.1144
ถึงปีวอกจัตวาศก ร.ศ.151 พ.ศ.2475 จ.ศ.1294.** พระนคร : อักษรนิติ.

- เชษฐ ติงส์วณิช. (2555). **เจดีย์ในศิลปะพม่า-มอญ : พัฒนาการทางด้านรูปแบบตั้งแต่ศิลปะศรีเกษตรถึงศิลปะมณฑล.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธวัชชัย องค์กรวิเวทย์ และวีไลรัตน์ ยังรอด. (2550). **อยุธยา.** กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2536). **สถาปัตยกรรมสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ธิดา สาระยา. (2537). **รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กำเนิดและพัฒนาการ.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (2554). **มณฑล นครราชธานี ศูนย์กลางแห่งจักรวาล.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2553). **เมืองโบราณนครชุมและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดพระบรมธาตุ.** กำแพงเพชร : เจริญการพิมพ์.
- ประวัติพระบรมธาตุนครชุม.** (2556). กำแพงเพชร : วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง.
- ประเสริฐ ญ นคร. (2549). **อักษร ภาษา จารึก วรรณกรรม : รวมบทนิพนธ์ “เสาหลักทางวิชาการ” ของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ญ นคร.** กรุงเทพฯ : มติชน.
- พระราชวชิรเมธี และคณะ. (2556). **รายงานการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทยา บุณนาค. (2550). **เสมา สี่มา หลักสี่มาในศิลปะไทยสมัยอยุธยาช่วงหลังเสียกรุงครั้งแรกถึงครั้งหลังและกรุงธนบุรี.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2553). **การเมืองในประวัติศาสตร์ ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหากษัตริย์ราช กษัตริย์ราช.** กรุงเทพฯ : มติชน, 2553.
- วิทยาลัยครูกำแพงเพชร. (2533). **รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กำแพงเพชร : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต.** กำแพงเพชร : วิทยาลัยครูกำแพงเพชร.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). **ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- _____. (2546). **ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- _____. (2552). **เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2545). **การวิเคราะห์ข้อมูลจากการขุดค้นทางโบราณคดีร่วมกับข้อมูลด้านศิลาจารึกและประวัติศาสตร์ศิลปะ สมัยสุโขทัย เพื่อการวิจัยหาประเด็นใหม่ทางวิชาการ**. (เอกสารอัดสำเนารายงานการวิจัย).
- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). **สาส์นสมเด็จพระ เล่ม 7**. พระนคร : องค์การค้ำของครุสภา.
- สันติ เล็กสุขุม. (2549). **ศิลปะสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- _____. (2550). **ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สันติ เล็กสุขุม. (2552). **เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สันติ เล็กสุขุม และคณะ. (2551). **โบราณสถานกับรูปแบบสันนิษฐาน มรดกโลกสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร 1**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สันติ อภัยราช (บรรณาธิการ). (2545). **เดินเท้าสำรวจถนนพระร่วง ถนนพระร่วงกับเมืองกำแพงเพชร**. กำแพงเพชร : ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย จังหวัดกำแพงเพชร โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม.
- สุรชัย จงจิตงาม. (2549). **คู่มือท่องเที่ยว-เรียนรู้ : ล้านนา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง**. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส.
- สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. (2546). **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร**. สุโขทัย : วิทยาคมพิวเตอร์-ออฟเซท.

ค. บทความ

- ขรรณี แสงรุจิ. (2536). “ตำนานพระบรมธาตุนครชุม. ใน เมืองโบราณ. ปีที่ 19 (2).
- ขรรณี แสงรุจิ และศรีณย์ ทองปาน. (2536). “พะโป้”. ใน เมืองโบราณ. ปีที่ 19 (2).
- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2553). “การเมืองและศาสนา : การขยายอิทธิพลของกรุงสุโขทัยสู่เมืองในกลุ่มน้ำปิงเขตจังหวัดกำแพงเพชร”. ใน **วารสารพิภพคณະมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร**. 8 (2).
- ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์. (2531). “กำแพงเพชร : เมืองที่ถูกลืมไปจากหน้าประวัติศาสตร์”. ใน **ศิลปากร**. 32 (5).
- ประวัติวัดสว่างอารมณ์. (2550). กำแพงเพชร : ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิศาลวชิโรภาส (ทองหล่อ ปิยโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์.
- สิทธิารถ ศรีโคตร. (2556). “การประกาศคดียุทธจักรอันตรธาน และการสถาปนาพระบรมธาตุที่เมืองนครชุมของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทใน พ.ศ. 1900”. ใน **ตำรงวิชาการ**. 12 (1).
- อารี สวัสดิ์. (2531). “การคำนวณวันสถาปนาพระบรมธาตุนครชุม”. ใน **ศิลปากร**. 32 (5).

ง. สัมภาษณ์บุคคล

1. พระครูอาทรวชิโรดม (อุดม อุบลโล ภู่น้อย) อายุ 68 ปี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร, สัมภาษณ์วันที่ 30 ธันวาคม 2556.
2. นายวันเชิด กิตติขจร อายุ 68 ปี, อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดพระบรมธาตุ, บ้านเลขที่ 112/1 หมู่ที่ 4 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร, สัมภาษณ์วันที่ 24 มีนาคม 2556.

การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล อำเภวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี

Potentiality of the Elderly Based on Concept of
Sufficiency Economy in the area of Nong Kin Phen Sub-
district Administrative Organization, Warin Chamrab
Sub-district, Ubon Ratchathani Province

ชัยพล ดิษฐอั้ง¹

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในระหว่าง วันที่ 1 มกราคม 2558 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558 กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาเป็น ผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในปีพ.ศ. 2557 จำนวน 21 คน วิธีการวิจัยในการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีเหตุผล มากที่สุด รองลงมา คือ การพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ตามลำดับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุ 1) ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่ การประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงข่าวสารในการดูแลสุขภาพตนเองการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการและการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของ

---

¹ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล
นักศึกษา

ชุมชนโดยสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนหรือโรงเรียนในชุมชน 2) การพอประมาณได้แก่ การสร้างความเข้าใจให้บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวให้เข้าใจธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในความดูแลการส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้มี บทบาทและเข้าร่วมกิจกรรมในครอบครัวการจัดการจัดกลุ่มอาชีพสร้างรายได้ให้กับ ผู้สูงอายุ และการหาแหล่งทุนหรือแหล่งสนับสนุนในเรื่องปัจจัยสำหรับผู้สูงอายุที่มี ฐานะยากจน 3) การมีเหตุผล ได้แก่ จัดให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์ เข้ามาร่วมพัฒนาเด็กวัยรุ่นเยาวชนในชุมชนโดยการให้คำแนะนำอบรมสั่งสอน เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หน่วยงานของรัฐหรือ หน่วยงานอื่น ๆ ควรจะส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนงาน การติดต่อประสานงาน การฝึกทักษะฝีมือการ ผลิต การตลาดให้กลุ่มผู้สูงอายุ การหาแนวทางสร้างรายได้เพื่อให้ผู้สูงอายุมี รายได้เพิ่มขึ้น สมาชิกในครอบครัวควรให้ความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพ ดีขึ้น

คำสำคัญ : ศักยภาพ, เศรษฐกิจพอเพียง, ผู้สูงอายุ, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objective of this research was to study the elder's potential according to the principle of sufficiency economy in the area of Nong Kin Phen Sub-District Administrative Organization (SAO), Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province from 1st January 2015 to 28th February 2015. The population of this study consisted of 21 elders who lived in Nong Kin Phen SAO, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province, aged at least 60 years in 2014, the tool of data collection was open ended survey questionnaire in order to inspect the potential of elders according to the principle of sufficiency economy in the elder zone under the area of Nong Kin Phen SAO, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province, which cover in 3 aspects as followed Risk management, Reasonableness and Moderation. As for data analysis, the general data used percentage for describing the characteristic of sample group, moreover the data from survey questionnaire about the potential of elder according to the principle of sufficiency economy was evaluated the content quality.

From the research, it revealed that the majority of elders had the potential according to the principle of sufficiency economy in descending order were Moderation, Risk Management, respectively. The approaches for the development of elder's potential according to the principle of sufficiency economy as followed 1) Good risk Management, it included the public relation

and the information about the sufficiency economy, self-health care. The training course for introducing the nutrition and the establishment of group or elder club in order to promote and support the elders participating in the various activities of community via community leader or schools, 2) Moderation, it made the understanding for children and family members in the nature and characteristic change of elders, it also involved the support and promotion of elder having the role and participating the family activity, it should set up the career group so as to make the revenue for the elder and it should find the capital source for the elders who lived in poverty level, 3) Reasonableness, it involved that the elders should be opened the chance to learning and pass the experience of the development of adolescent in community by teaching in the way of good living. The result of this research could be used as the model for government section especially in Sub-District level for giving the knowledge and understanding for people in community or local who aged at least 50 years old in order to make them understand and accept the change before they became elders.

Keywords: Potential, Sufficient economy, Elderly, Sub-District Administrative Organization

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปีพ.ศ. 2544-2563 (2001-2100) จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุหมายถึงการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก(สภาวิจัยแห่งชาติ, 2555) สำหรับประเทศไทยพบว่าผลการสำรวจประชากรสูงอายุของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2550 ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.7 และคาดการณ์ว่าในปี 2563 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.28 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พยากรณ์โครงสร้างประชากรไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่า “ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึง 1 ใน 4 ของประชากรและเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบภายในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2551- 2571 สัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 23.5 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ(สำนักสถิติแห่งชาติ, 2551)

การมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นและมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างประชากรของประเทศเปลี่ยนแปลงไป คืออัตราส่วนผู้สูงอายุที่เป็นภาระเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่อัตราส่วนและจำนวนประชากรวัยแรงงานเริ่มลดลง ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจสวนรวมต่อการออมและการลงทุนทำให้ผู้สูงอายุต้องเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังมากขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานส่วนหนึ่งต้องย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุตรหลานมีเวลาเอาใจใส่ผู้สูงอายุน้อยลง ผู้สูงอายุจึงต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ (ภูริชญาเทพศิริ, 2554)

ผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆอาจก่อให้เกิดปัญหามากมายแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมรับมือกับความเจ็บป่วยและโรคภัยไข้เจ็บของผู้สูงอายุ การจ่ายสวัสดิการครองชีพ

ของผู้สูงอายุ การแบกรับภาระของบุตรหลานซึ่งเป็นวัยทำงานที่มีต่อผู้สูงอายุใน สัดส่วนที่ไม่สมดุล(New Internationalist, 2010. ; Kelly, 2010: 4 อ้างถึงใน สุทธิพงศ์ บุญผดุง ,2554) การถูกทอดทิ้งและละเลยจากบุตรหลาน การถูกกระทำ รุนแรงทางจิตใจจากบุตรหลานหรือคนในครอบครัวจากคำพูดและการไม่ให้เกียรติ (สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ:จิราพร เกศพิชญวัฒนา, มปป.อ้างถึงใน สุทธิพงศ์ บุญผดุง ,2554) นอกจากนี้ยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในผู้สูงอายุ เป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งในครอบครัว และสังคมโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวนั้นจะพบว่า ผู้สูงอายุจะลดบทบาทลง เช่นจากการเป็นหัวหน้าครอบครัวกลับเป็นผู้ที่ต้องได้รับการ เลี้ยงดูจากบุตรหลาน และบางคนอาจจะถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง และจาก การเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมทำให้ผู้สูงอายุบางคน ต้องเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ อีกทั้งการเกษียณอายุราชการจะส่งผลให้ ผู้สูงอายุมีบทบาทและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมลดน้อยลง เกิดการพึ่งพิงทั้ง ด้านกิจวัตรประจำวันตลอดจนกิจกรรมที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ส่งผลกระทบ ด้านจิตใจของผู้สูงอายุได้ ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจและสังคมจะส่งผลกระทบต่อถึงกันและกันเป็นวงจรรู้จัก มีผลให้ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลดลง ดังนั้นแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุก็คือ การ ช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขและพึงพอใจสามารถดำรงชีวิต ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ช่วยเหลือตนเองได้ตามอัตภาพ ไม่เป็นภาระให้แก่ ผู้อื่นและดำรงไว้ซึ่งการมีคุณค่าในตนเอง (ภุริชญา เทพศิริ, 2554)

จากสภาพปัญหาข้างต้นถ้าได้มีการเตรียมรับมือกับปัญหาเหล่านี้เสีย แต่ล่วงหน้าหรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรย่อมเป็นการเตรียมการ อย่างชาญฉลาดช่วยให้รัฐไม่ต้องทุ่มงบประมาณจำนวนมากกับการฟื้นฟูดูแล รักษาผู้สูงอายุดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเรื่อง เร่งด่วนที่รัฐควรเร่งรีบในการดำเนินการหากไม่มีการดำเนินการใดๆเพื่อรองรับ

สังคมผู้สูงอายุของไทยก็จะมีแนวโน้มที่จะต้องเผชิญกับปัญหาความยากจนของผู้สูงอายุ (วโรทัย โกศลพิศิษฐ์, 2550)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสไว้มานานมากแล้วและในปี 2540 ทรงมีพระราชดำรัสย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อีกครั้งเมื่อประเทศประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติงานในทางที่ควรจะเป็นมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาโดยมีคุณลักษณะสำคัญประกอบด้วยความพอประมาณความมีเหตุผลและมีการมีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือเงื่อนไขแห่งความรู้และเงื่อนไขแห่งคุณภาพซึ่งในการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นอาชีพใด ๆ ก็ตามสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ทำให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ามีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่กิจกรรมเชิงจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกที่รักท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล รับผิดชอบประชากรจำนวน 7,186 คน จากการสำรวจประชากรในเขตพื้นที่รับผิดชอบ พบว่ามีจำนวนผู้สูงอายุในปี 2557 จำนวน 759 คน ซึ่งสูงขึ้นจากเดิมร้อยละ 10 ซึ่งจากจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นดังกล่าว ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลมีภารกิจเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งสภาพและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลนั้นมีลักษณะสอดคล้องกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวคือ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับลูกหลานซึ่งเป็นครอบครัวขยายแต่ครอบครัวจะมีแนวโน้มเล็กลงจากครอบครัวขยายที่ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างน้อยสามรุ่น ได้แก่ พ่อแม่ ลูก ปู่ย่าตายาย กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย พ่อแม่ลูก จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องใช้ชีวิตโดยลำพังมากขึ้นอย่างไรก็ตามที่ผู้สูงอายุอยู่คนเดียวหรือโดยลำพังนั้นกำลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของ

แรงงานชนบทสู่เมืองที่อื่น และยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มียาตีพิน้องเป็นโรคหรือไม่มีสมาชิกในครอบครัวที่จะให้ความเกื้อหนุนดูแลหรือถูกทอดทิ้งซึ่งได้มีการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆที่ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำ

จากเหตุและผลทั้งหมดข้างต้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และหาวิเคราะห์หาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแนวทางการพัฒนาศึกษาศักยภาพผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพลตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศึกษาศักยภาพผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพลตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการศึกษา

ประชากรกลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล หนองกินเพล จังหวัดอุบลราชธานี ในปีพ.ศ. 2557 ในกลุ่มอาชีพ จำนวน 11 คน ผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล จังหวัดอุบลราชธานี ในปีพ.ศ. 2557 โดยเป็นกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 10 คน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน รองนายกององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน รวมประชากรเป้าหมายจำนวน 25 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นหลักโดยใช้วิธีการวิจัยในการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้ที่รู้เรื่องนั้นๆให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลจำนวน 21 คน ทำการศึกษาระหว่าง วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2558 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลจังหวัดอุบลราชธานี ในปีพ.ศ. 2557 และมีผู้บริหารร่วมสะท้อนแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 4 คน ประกอบด้วย นายกองดีการบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน รองนายกองดีการบริหารส่วนตำบลจำนวน 2 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดและวิเคราะห์ข้อมูลนั้นได้ใช้เทคนิคที่เรียกว่า Content Analysis เพื่อดูศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลและแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี การเหตุมีผล ความพอประมาณ ประชากรส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ต่ำสุด 600 บาท/เดือน สูงสุด 10,000 บาท/เดือน

ผลการศึกษานำเสนอข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ 1 ศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล

1. การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล

ผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล โดยส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุ เพศหญิง โดยส่วนใหญ่ หลังตื่นนอนจะทำหน้าที่หุงหาอาหาร ทำบุญ ตักบาตรและดูแลบ้านในขณะที่ลูกหลานไปทำงาน หารายได้เสริมจากการทำไม้กวาด คุยกับเพื่อนบ้าน จำนวน 7 ราย เลี้ยงวัว ควาย จำนวน 3 ราย และเลี้ยงดูบุตรหลานที่บ้าน จำนวน 2 ราย มี 1 รายที่ให้ข้อมูลว่าปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ข้อมูลว่า ทำอาชีพเกษตรกรรมและเข้าวัดฟังธรรม ผู้สูงอายุ เพศชาย หลังตื่นนอน มีกิจกรรมเดินออกกำลังกายรอบบ้าน ไปนา จำนวน 4 ราย ไม่มีกิจกรรมทำเนื่องจากสูงอายุมากจำนวน 1 ราย และ ทำอาชีพค้าขาย จำนวน 2 ราย มี 1 ราย ที่ให้ข้อมูลว่าปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียงโดยการเลี้ยงไก่และทำเกษตรกรรม

2. ศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ด้าน ได้แก่

2.1 การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่ การมีความรู้เพียงพอการพัฒนาตนเองการติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุ เพศหญิง ไม่ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารหรือติดตามน้อยมากจำนวนถึง 10 คน เนื่องจาก ให้เหตุผลว่า ข้อมูลที่น่าเสนาบบางครั้งรุนแรง ไม่มีเวลา บุตรหลานไม่ให้ฟังข้อมูลข่าวสารเพราะเป็นห่วงสุขภาพ บางคนให้เหตุผลว่า บางครั้งฟังไม่รู้เรื่อง แม้แต่เสียงตามสายในหมู่บ้าน มีผู้สูงอายุ เพศหญิง เพียง 3 คน ที่ติดตามข้อมูลข่าวสารทุกวัน โดยมีช่องทางในการติดตาม คือ โทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ในผู้สูงอายุเพศชาย พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ติดตามข่าวทุกวัน จากช่องทาง โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ จำนวน 2 ราย ผู้สูงอายุที่ติดตามข่าวสารเป็นบางวันมีจำนวน 3 คน โดยให้เหตุผลว่ามีกิจกรรมรีบเร่งที่ต้องทำในช่วงเช้า ทำให้ไม่สามารถติดตามข้อมูลข่าวสารได้ทุกวัน แต่จะพยายามฟังจากวิทยุ ผู้สูงอายุ อีก 3 คน ไม่ฟังข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากไม่สนใจ รู้สึกเบื่อข่าวในบ้านเมือง

2.2 การพอประมาณ ได้แก่ การพูดคุยกับลูกหลาน

จากการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีเวลาพูดคุยกับลูกหลาน จำนวน 14 คน โดยประเด็นในการพูดคุยเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งสอน แนะนำในการดำเนินชีวิต การทำงาน การปฏิบัติตัว ช่วงเวลาที่ได้พูดคุยจะเป็นช่วงเวลา เช้า และเย็น โดยเฉพาะช่วงเวลาเย็นหลังรับประทานอาหารเสร็จก็จะมีโอกาสได้พูดคุยกัน แต่มีผู้สูงอายุจำนวน 7 คนที่ไม่มีเวลาพูดคุยกับลูกหลานหรือน้อยมาก เนื่องจาก ลูกหลานต้องรีบไปทำงาน ไปโรงเรียน ในจำนวน มี 1 คนที่ลูกหลานไม่เชื่อฟัง ทำให้ผู้สูงอายุไม่อยากพูดคุยด้วย และมีจำนวน 1 คน ที่ลูกหลานแยกครอบครัวออกไปอยู่ที่นา ผู้สูงอายุอยู่ด้วยกัน นานครั้งจะเจอลูกหลานเนื่องจากลูกหลานเอาอาหารมาส่ง แต่ไม่มีโอกาสได้พูดคุยกัน

2.3 การมีเหตุผล ได้แก่ การสื่อสารกับลูกหลานด้วยเหตุผลที่พอเพียง

จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่ จำนวน 18 คน มักจะมีการสั่งสอนลูกหลาน โดยเล่าประสบการณ์ชีวิตของตนเองที่ผ่านมา ยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตและไม่ประสบผลสำเร็จในชีวิต ใช้เหตุผล เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ใช้สื่อสารและบอกลูกหลาน คือการห่างไกลยาเสพติด รongลงมา คือเรื่อง การทำงาน ความขยันหมั่นเพียรและการอดออมตามลำดับ ผลคือ ส่วนใหญ่ลูกหลานจะรับฟัง มีผู้สูงอายุ 1 คน ที่ใช้นิทานในการสั่งสอนลูกหลาน โดยเอานิทานมาเป็นสื่อในการสอน ผลคือ ลูกหลานมีความตั้งใจฟัง และปฏิบัติตามได้แต่มีผู้สูงอายุเพียง 1 คน ที่สั่งสอนลูกหลานแล้วลูกหลานไม่รับฟัง ได้แต่บอกตนเองว่า “ช่างเขา” และมีผู้สูงอายุเพียง 1 คน ที่สื่อสารกับลูกหลานแล้วลูกหลานไม่รับฟังใช้วิธีการลงโทษโดยการตี

3. ข้อเสนอแนะที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลในการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า โดยส่วนผู้สูงอายุ ต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลสนับสนุนเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มรองลงมา คือ การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

จากการสัมภาษณ์องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล 1 คน รององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล 2 คน และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล 1 คน พบว่า ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลมองผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลมีศักยภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี พบว่า ผู้สูงอายุมีการติดตามข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นน้อยมาก เนื่องจาก ผู้สูงอายุบางคนจำกัดด้านขาดอุปกรณ์ที่จะติดตามข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ เช่น ไม่มีวิทยุ โทรทัศน์ หรือบางครั้งไม่ค่อยสนใจในข้อมูลข่าวสารรอบตัว

ด้านการพอประมาณ พบว่า ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลมองศักยภาพผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลว่ามีศักยภาพในด้านการพอประมาณค่อนข้างน้อยเนื่องจาก ลักษณะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลเป็นลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทผู้ที่เป็นวัยทำงานมักจะเข้าไปทำงานในตัวเมือง ต้องเดินทางแต่เช้า กลับค่ำทำให้การพูดจาหรือพูดคุยกับลูกหลานมีค่อนข้างน้อยและมีเวลาในการพบปะพูดคุยกันในระยะสั้นๆ

ด้านการมีเหตุมีผล พบว่า ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลมองศักยภาพผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพลว่ามีศักยภาพในด้านการพอประมาณปานกลาง เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้เหตุผลในการสั่งสอนลูกหลาน โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมาใช้สั่งสอนลูกหลาน บางคนที่มีศักยภาพสูงก็ใช้การเล่านิทานในการสั่งสอนลูกหลาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล พอสรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละด้าน ดังนี้

ศักยภาพผู้สูงอายุ ตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	ผลที่จะได้รับ
1. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> - การประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้รับรู้ถึงลักษณะของการมีเหตุผลความพอประมาณและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี - การประชาสัมพันธ์ข่าวสารในการดูแลสุขภาพตนเองซึ่งจะเน้นถึงการป้องกันทั้งในเชิงรุกและรับกับโรคภัยที่เกิดกับผู้สูงอายุอันตรายจากการสูบบุหรี่และการดื่มของมึนเมาการเลือกบริโภคอย่างชาญฉลาดเพื่อสุขภาพที่ดี - การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการการบริโภคที่เหมาะสมกับวัยรู้จักพอประมาณในการบริโภคเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุ - การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมสำหรับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในการดำเนินชีวิตและเป็นการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับผู้สูงอายุ

ศักยภาพผู้สูงอายุ ตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	ผลที่จะได้รับ
	ผู้สูงอายุการส่งเสริมและสนับสนุนให้ ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของ ชุมชนโดยสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนหรือ โรงเรียนในชุมชนเพื่อสร้างความ ผูกพันกับถิ่นฐานหรือชุมชนที่อาศัยอยู่	
2. การพอประมาณ	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างความเข้าใจให้บุตรหลาน และสมาชิกในครอบครัวให้เข้าใจ ธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของ ผู้สูงอายุในความดูแล - การส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้ มีบทบาทและเข้าร่วมกิจกรรมใน ครอบครัวกิจกรรมพบปะมิตรสหาย กิจกรรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อนๆ รวมถึงกิจกรรมของชุมชน - การจัดกลุ่มอาชีพสร้างรายได้ให้กับ ผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุไม่ต้องพึ่งพา หรือเปียดเบียนจากบุตรหลาน - การหาแหล่งทุนหรือแหล่งสนับสนุน ในเรื่องปัจจัยสำหรับผู้สูงอายุที่มีฐานะ ยากจน 	<ul style="list-style-type: none"> -ผู้สูงอายุ และ ครอบครัวมีความ เข้าใจกันมากขึ้น ลูกหลาน มี แนวทางในการ ดูแลผู้สูงอายุ - ผู้สูงอายุมีรายได้ เพิ่มขึ้นสามารถ ดูแลตนเองและ ครอบครัวที่สำคัญ ไม่เป็นภาระหรือ ลดภาระจากบุตร หลาน และผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นรู้จัก พอประมาณใน การดำรงชีวิต

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีเหตุผล ได้แก่ การสื่อสารกับลูกหลานด้วยเหตุผลที่พอเพียง มักจะมีการสั่งสอนลูกหลาน โดยเล่าประสบการณ์ชีวิตของตนเองที่ผ่านมา ยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตและไม่ประสบผลสำเร็จในชีวิต ใช้

เหตุผล เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ใช้สื่อสารและบอกลูกหลาน คือการห่างไกลยาเสพติด รongลงมา คือเรื่อง การทำงาน ความขยันหมั่นเพียรและการอดออมตามลำดับ ผลคือ ส่วนใหญ่ลูกหลานจะรับฟัง มีผู้สูงอายุ 1 คน ที่ใช้นิทานในการสั่งสอนลูกหลาน โดยเอานิทานมาเป็นสื่อในการสอน ผลคือ ลูกหลานมีความตั้งใจฟังและปฏิบัติตามได้ รongลงมา คือ การพอประมาณ ได้แก่ การพูดคุยกับลูกหลาน โดยประเด็นในการพูดคุยเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งสอน แนะนำในการดำเนินชีวิต การทำงาน การปฏิบัติตัว ช่วงเวลาที่ได้พูดคุยจะเป็นช่วงเวลา เช้า และเย็น โดยเฉพาะช่วงเวลาย่ำหลังรับประทานอาหารเสร็จก็จะมีโอกาสได้พูดคุยกัน แต่มีผู้สูงอายุจำนวน 7 คนที่ไม่มีเวลาพูดคุยกับลูกหลานหรือมีน้อยมาก เนื่องจากลูกหลานต้องรีบไปทำงาน ไปโรงเรียน ในจำนวนนี้มี 1 คนที่ลูกหลานไม่เชื่อฟัง ทำให้ผู้สูงอายุไม่ยอมยกพูดคุยด้วย และมีจำนวน 1 คน ที่ลูกหลานแยกครอบครัวออกไปอยู่ที่นา ผู้สูงอายุอยู่ด้วยกัน นานครั้งจะเจอลูกหลานเนื่องจากลูกหลานเอาอาหารมาส่ง แต่ไม่มีโอกาสได้พูดคุยกัน และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่ การติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ ไม่ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารหรือติดตามน้อยมาก จำนวนถึง 10 คน เนื่องจากให้เหตุผลว่า ข้อมูลที่นำเสนอบางครั้งรุนแรง ไม่มีเวลา บุตรหลานไม่ให้ฟังข้อมูลข่าวสารเพราะเป็นห่วงสุขภาพ บางคนให้เหตุผลว่า บางครั้งฟังไม่รู้เรื่องแม้แต่เสียงตามสายในหมู่บ้าน มีผู้สูงอายุ เพศหญิง เพียง 3 คน ที่ติดตามข้อมูลข่าวสารทุกวัน โดยมีช่องทางในการติดตาม คือ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ในผู้สูงอายุเพศชาย พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ติดตามข่าวทุกวัน จากช่องทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ จำนวน 2 ราย ผู้สูงอายุที่ติดตามข่าวสารเป็นบางวันมีจำนวน 3 คน โดยให้เหตุผลว่ามีกิจกรรมรีบเร่งที่ต้องทำในช่วงเช้า ทำให้ไม่สามารถติดตามข้อมูลข่าวสารได้ทุกวัน แต่จะพยายามฟังจากวิทยุ ผู้สูงอายุ อีก 3 คน ไม่ฟังข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากไม่สนใจ รู้สึกเบื่อข่าวในบ้านเมือง ตามลำดับ

แนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ได้แก่

1.1 การประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้รับรู้ถึงลักษณะของการมีเหตุผลความพอประมาณและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

1.2 การประชาสัมพันธ์ข่าวสารในการดูแลสุขภาพตนเองซึ่งจะเน้นถึงการป้องกันทั้งในเชิงรุกและรับกับโรคร้ายที่เกิดกับผู้สูงอายุอันตรายจากการสูบบุหรี่และการดื่มของมึนเมาการเลือกบริโภคอย่างชาญฉลาดเพื่อสุขภาพที่ดีสอดคล้องกับการศึกษาของ สุพรคณา (2552) ได้ศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาวอำเภอดำรงวิทยาคารจังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านร่างกาย โดยการเจ็บป่วยทางร่างกายด้านจิตใจและ 2) แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่าต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายเป็นอันดับแรกก่อนโดยการออกหน่วยตรวจสุขภาพเคลื่อนที่เป็นประจำทุกเดือน

1.3 การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการการบริโภคที่เหมาะสมกับวัยรู้จักพอประมาณในการบริโภคเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพที่ดีแก่ผู้สูงอายุสอดคล้องกับการศึกษาของ สุทธิพงษ์ บัญญมตุง (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) ผลการศึกษาพบว่าคุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพและปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี

1.4 การจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยสื่อสารผ่านผู้นำชุมชนหรือโรงเรียนในชุมชนเพื่อสร้างความผูกพันกับถิ่นฐานหรือชุมชนที่อาศัยอยู่สุพร คณา (2552) ได้ศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาวอำเภอดำรงวิทยาคารจังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุโดยจัดกิจกรรมกลุ่มชมรมสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

2. การพอประมาณ

2.1 การสร้างความเข้าใจให้บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวให้เข้าใจธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในความดูแล

2.2 การส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีบทบาทและเข้าร่วมกิจกรรมในครอบครัวกิจกรรมพบปะมิตรสหายกิจกรรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน ๆ รวมถึงกิจกรรมของชุมชน

2.3 การจัดกลุ่มอาชีพสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุไม่ต้องพึ่งพาหรือเบียดเบียนจากบุตรหลาน

2.4 การหาแหล่งทุนหรือแหล่งสนับสนุนในเรื่องปัจจัยสำหรับผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน

3. การมีเหตุผล

3.1 การจัดให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้และประสบการณ์เข้ามาร่วมพัฒนาเด็กวัยรุ่นเยาวชนในชุมชนโดยการให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมรวมถึงนำความรู้ความสามารถที่มีมาร่วมพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็งสอดคล้องกับการศึกษาของ เชนและคณะ (Chen *et al.*, 2010: 61-72 อ้างถึงในสุทธิพงศ์ บุญผดุง, 2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้สูงอายุของจีนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 356 คนผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจผู้สูงอายุเพศชายได้แก่อายุการไม่เจ็บไข้ได้ป่วยการมีสถานะทางการเงินที่ดีการไม่ขัดแย้งกับผู้อื่นการมีลูกหลานเป็นเพื่อนและประสิทธิภาพของตนเองในขณะที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุหญิงได้แก่การไม่เจ็บไข้ได้ป่วยการไม่ขัดแย้งกับผู้อื่นการมีบทบาทในสังคมการทำกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนท้องถิ่นหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี ควรสนับสนุนในการนำ

ศักยภาพผู้สูงอายุซึ่งอาจผ่านตัวแทนชุมชนกรรมการชุมชนหรือโรงเรียนในชุมชนไปสู่การปฏิบัติกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุรับรู้คุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น

1.2 หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ ควรจะส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความครอบคลุมทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนงาน การติดต่อประสานงาน การฝึกทักษะฝีมือการผลิต การตลาดให้กลุ่มผู้สูงอายุ การหาแนวทางสร้างรายได้เพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้น สมาชิกในครอบครัวควรให้ความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพดีขึ้น

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกิงเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 ควรมีการศึกษาความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

- ภูริชญา เทพศิริ .(2554). **คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลทองหลาง อำเภอ บ้านนา จังหวัดนครนายก**.รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเอริก.(เอกสารอัดสำเนา).
- วโรทัย โกศลพิศิษฐ์. (2550). **มติชนรายวัน**. 30 (10779).
- สภาวิจัยแห่งชาติ.(2555).**ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา : ด้านสังคม ผู้สูงอายุพ.ศ. 2555-2559**.สืบค้นเมื่อวันที่ 17 เมษายน2556, จาก <http://www.ird.sut.ac.thcom/irdnew>.
- สุทธิพงษ์ บุญผดุง. (2554).**การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)**.รายงาน การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุพร คูหา. 2552. **แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาล ตำบลหนองขาวอำเภอดำม่วงจังหวัดกาญจนบุรี**.รายงานการศึกษา อิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการปกครอง ท้องถิ่นวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (เอกสาร อัดสำเนา).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2550).**สรุปผลที่สำคัญการสำรวจประชากรสูงอายุใน ประเทศไทยพ.ศ. 2550**.สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.nso.go.th/nso/nsopublish/pocketBook/older-pb50.pdf>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2551).**สถานะทางสังคมและวัฒนธรรมพ.ศ.2551**. สืบค้นเมื่อ17 ธันวาคม 2557 จาก<http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/servstat.html>.

ภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ The Wisdom of Grass Ball Pattern with Dyed Ebony Silk Weaving of Ethnic Groups in Sri Sa Ket Province

บุญโรช ศรีละพันธ์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วย เขมร ลาว และเยอ ในจังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วย เขมร ลาว และเยอ ในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยบ้านเปือย หมู่ที่ 1 ตำบลพรหมสวัสดิ์ อำเภอยุพาร์ท กลุ่มชาติพันธุ์เขมร บ้านเมืองหลวง หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองหลวง อำเภอยุพาร์ท กลุ่มชาติพันธุ์ลาว บ้านทุ่งไผ่ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอยุพาร์ท กลุ่มชาติพันธุ์เยอ บ้านปราสาทเยอ หมู่ที่ 1 ตำบล ปราสาทเยอ อำเภอยุพาร์ท ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งผ้าไหมลายลูกแก้วที่มีการผลิตในชุมชนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แม้ว่าจะเป็นผ้าลายลูกแก้วเหมือนแต่จะมีรายละเอียดที่ไม่เหมือนกัน โดยพบว่าภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมลายลูกแก้วในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีวิธีการเหยียบไม้เก็บตะกอไม่เหมือนกัน กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยและเยอทอด้วนบนผืนผ้าเป็นลายเส้นยืน ด้านล่างเป็นลายเส้นพุ่ง แต่ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและลาว ด้านบนจะเป็นลายเส้นพุ่ง ด้านล่างเป็นลายเส้นยืน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวยังมีการทอแบบลายที่เกิดจากเส้นพุ่งทั้งด้านบนและด้านล่างด้วย ภูมิปัญญาในการย้อมมะเกลือในแต่ละ

---

¹ นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

กลุ่มชาติพันธุ์มีรายละเอียดในกระบวนการย้อมที่แตกต่างกัน กลุ่มชาติพันธุ์เขมร และลาวนิยมใส่พืชที่ให้กลิ่นหอม เช่น ใบเล็บครุฑ ต้นสบางร้างสบาก และว่านหอม เป็นต้น ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย มีนวัตกรรมใหม่ คือใส่น้ำยาซักผ้าขาวร่วมกับการย้อมมะเกลือเพื่อให้เสื้อสีดำเร็วขึ้น การปักเย็บในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการสร้างสรรค์ลวดลายต่างกันจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีเข้าตะเข็บด้วยลายตีนตะขาบ และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเข้าตะเข็บด้วยลายเอวมดแดง เพียงรอบเดียว กลุ่มชาติพันธุ์ส่วยมีการเย็บตะเข็บสองรอบคือ เย็บด้วยลายขามดแดง แล้วจึงเย็บหางสิงห์อีกครั้งหนึ่ง ส่วนในกลุ่มชาติพันธุ์เยอไม่พบการปักเย็บที่เป็นลวดลายเหมือนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา, ผ้าไหมลายลูกแก้ว, กลุ่มชาติพันธุ์

Abstract

This article aims to study the wisdom of grass ball pattern with dyed ebony silk weaving of these ethnic groups: Suai, Khmer, Lao, and Yoe in Sisaket province. The samples in this study were: 1) Suai ethnic group in Puay viilage, moo 1, Promsawad district, Phayu district. 2) Khmer ethnic group in Muang Laung village, moo 3, Muang Laung subdistrict, Huai Thap Than Distric 3) Lao ethnic group in Tung Chai village, moo 3, Tung Chai subdistrict, Uthompornpisai district. 4) Yoe ethnic group, Prasat Yoe village Moo 1 Prasat Yoe subdistrict, Phrai Bueng district. Although the silks woven in this community had same grass ball pattern, there were some different details. The results found that the wisdom of heddle weaving in each ethnic group was different styles. Suai and Yoe ethnic groups wove the silk by using standing line pattern on the top of the silk, but on the bottom was up line pattern .

In contrast, Khmer and Lao ethnic groups had different of the silk woven style. On the top of the silk was up line pattern and the bottom was standing line pattern. Moreover, Lao ethnic group's silk woven shown up line pattern on the top and the bottom. The wisdom of dyed ebony silk in each ethnic group was different on detailed in the dyeing process. Khmer and Lao ethnic groups usually put some fragrant plants, such as Polyscias lave, Goat weed, and Sand ginger. Suai ethnic group had a new innovation by putting some bleach and dyed ebony together in order to make the silk became black quickly. The needle work in each ethnic group has

created different patterns to show each ethnic group's identity. In Khmer ethnic group, there was a seam pattern, shown centipede's leg pattern. Lao ethnic group, there was one round seam, shown red ants' waist pattern. But in Suai ethnic groups sewn a seam for two rounds. First, the silk was sewn by red ant's legs pattern and then sewn by Singh's tail pattern again. However, Yoe ethnic group could not be found any pattern in the silk like other ethnic groups.

Keyword : wisdom, grass ball pattern silk, ethnic group

บทนำ: ประวัติที่มาของผ้าไหมลายลูกแก้ว

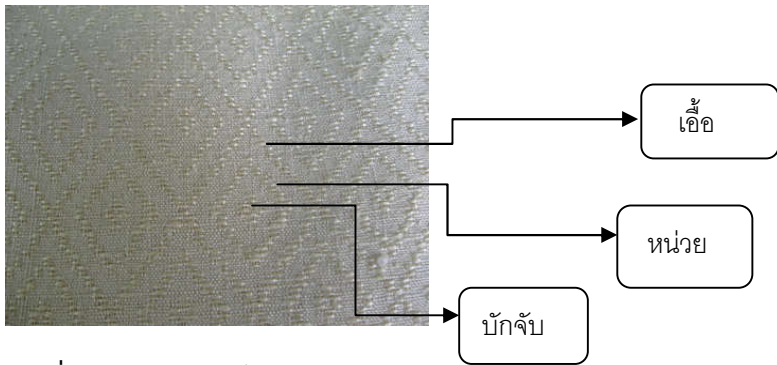
ผ้าไหมลายลูกแก้วเป็นผ้าที่มีมาตั้งแต่อดีตกว่า 200 ปี การเรียกชื่อผ้าไหมแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ในการวิจัยผ้าลายลูกแก้วมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปเช่น ในภาษาส่วย เรียกว่า “ฉิกแก็บ” หรือ “ฮับแก็บ” การทอผ้าเรียกว่า ต่านผื่น หรือต่านเพริยะ ในภาษาเขมร เรียกว่า “ซัมปิวตแก็บ” หรือ “อาวแก็บ” การทอผ้า เรียกว่าต่าบาน ในภาษาลาว เรียกว่า “ผ้าแก็บ” “แพรเหยียบ” หรือ “ผ้าเหยียบ” การทอผ้าเรียกว่า ต่าหูก ในภาษาเยอ เรียกว่า “หญืดต้อด” หรือ “ฮับต้อด” การทอผ้าเรียกว่าตานหญืด การทอผ้าไหมลายลูกแก้ว เป็นการใช้เทคนิคพิเศษคือการเพิ่มจำนวนตะกอให้มากขึ้นกว่าสองตะกอลายผ้าที่ได้จะเป็นลายดอกนูนขึ้นมาตลอดทั้งผืน เป็นผ้าทอที่ต้องใช้ความสัมพันธ์ในการเหยียบตะกออย่างถูกต้อง และมีแบบแผนจึงจะได้ลายผ้าที่ถูกต้องสมบูรณ์ โดยส่วนมากจะใช้เส้นยืนและเส้นพุ่งสีเดียวกัน ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษจะนิยมทอเส้นไหมที่ไม่ย้อมสี เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้วนิยมนำไปย้อมมะเกลือเพื่อให้ได้สีดำ เนื้อผ้ามีความหนา มีความทนทานต่อการใช้งาน ถือเป็นผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544 : 339 – 340.)

ลักษณะผ้าไหมลายลูกแก้ว

ผ้าทอโดยทั่วไปจะทอจากพืม(อุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้า) ที่เขา(ตะกอ) 2 เขา เหยียบซ้าย-ขวาสลับขึ้นลง ธรรมดา แต่ผ้าไหมลายลูกแก้วหรือผ้าเหยียบจะมีเขา 4 – 8 เขาแต่ในถิ่นนี้นิยม 4 เขา ซึ่งจะได้ลายผ้าที่พอเหมาะพอดีตัวลายไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป ดังนั้นผู้ที่ทอผ้าเหยียบจะต้องเรียนรู้เรื่องการเหยียบและปล่อยเขาพืมเพื่อให้เกิดลวดลายในเนื้อผ้าที่เรียกว่าลายลูกแก้ว ซึ่งเป็นความพิเศษของผ้าชนิดนี้ ลายลูกแก้วนี้มีลักษณะคือตัวลายเป็นลายขิดรูปสี่เหลี่ยม โดยทั่วไปจะเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ซ้อนกัน 2 วง ตรงใจกลางแต่ละวงเป็นกลุ่มขิดเล็กๆ ที่

เรียกว่า บักจับ ถัดมาเรียกว่าหน่วย ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนวงนอกสุดมีลักษณะเป็นสายต่อกันเป็นตารางเรียกว่าเอื้อซึ่งการทอที่ถูกต้องเอื้อจะต้องมีความต่อเนื่องลายไม่กระโดดหรือขาดออกจากกันถ้าเอื้อขาดถือว่าทอผิด จะถูกเรียกว่าทอไม่เป็น ถือว่าไม่เป็นช่างทอที่ดี ดังนั้นตัวอย่างในการทอผ้าเหยียบพิม 4 เขา โดยปกติเขาหนาเป็นเขาที่หนึ่งอยู่หน้าสุดซึ่งมีพิมบางอันเขาหนาอยู่หลังสุดเนื่องจากช่างทำพิมเป็นผู้วางรูปแบบก็จะต้องเรียนรู้ลำดับการเหยียบใหม่ ในการเหยียบไม้บังคับเขาพิมต้องเหยียบสลับเขาพิมไปมามีรูปแบบตายตัวประมาณ 30 ครั้งโดยลำดับห้ามสลับจึงจะได้ลายผ้าที่สมบูรณ์

ภาพที่ 1 ตัวอย่างลาย ผ้าไหมลายลูกแก้ว

การทอผ้าตลอดถึงวิธีการตัดเย็บ ถือเป็นวัฒนธรรมในวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนไทยในสมัยโบราณ เมื่อผู้หญิงที่เข้าสู่วัยสาวหรือจะเข้าสู่วัยแต่งงานนั้นจะต้องรู้จักทอผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าเมื่อยามออกเรือน ถือเป็นงานที่ผู้หญิงในอดีตทุกคนต้องทำเป็น จนมีคำพูดที่ว่า “ว่างจากทำนา หญิงทอผ้า ชายจักสาน” อันเป็นบริบทของสังคมไทยในอดีต ซึ่งรูปแบบการทอผ้าและการตัดเย็บ อาจแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ ที่บรรพชนได้ใช้ภูมิปัญญาในการเลือกสรร เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต และวิถีวัฒนธรรมของตนเอง สำหรับวัสดุที่ใช้ทอผ้าจะใช้ฝ้าย และไหมเป็นหลัก ซึ่งการทอจะทอเป็นผ้าพื้น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด และผ้ายก เป็นต้น ซึ่งผ้ายก

นี้ที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยคือ ผ้ายกคำพูนที่มีการทอในภาคเหนือ และผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราชที่ทอในภาคใต้

ในภาคอีสานของไทยจะมีผ้าชนิดหนึ่งที่มีลักษณะการทอเหมือนกับผ้ายก เรียกว่าผ้าเก็บ ผ้าเหยียบ หรือผ้าลายลูกแก้ว ซึ่ง ผ้าลายลูกแก้วนี้เป็นผ้าที่มีการทอเหมือนผ้ายก คือมีลักษณะการทอแบบยกดอกตลอดทั้งผืน ซึ่งมีการเก็บลายไว้กับฟืมทอผ้าในส่วนที่เรียกว่าตะกอ ซึ่งผ้าปกติทั่วไปจะมีการทอเพียง 2 ตะกอเท่านั้น ซึ่งตะกอนี้จะเป็นตัวสลัด้ายเส้นยืนขึ้นลงเพื่อขัดกับด้ายเส้นพุ่งในการทอผ้าถือเป็นลายขัดธรรมดา แต่ว่าผ้าลายลูกแก้วจะมีตะกอพิเศษเพิ่มเข้ามาอีก จะมีจำนวนตะกอตั้งแต่ 4 ตะกอขึ้นไป ผู้ทอจะต้องเหยียบไม้เพื่อยกตะกอตามรูปแบบที่กำหนดจึงจะได้ลายลูกแก้วที่ถูกต้องสวยงาม การทอผ้าชนิดนี้จะทอเพื่อนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อ ผ้าเบี่ยง (ผ้าสบ) ผ้าคลุมศีรษะ เป็นต้น โดยจะต้องเอาไปย้อมด้วยผลมะเกลือจนได้สีดำสนิท จากนั้นนำไปนึ่งอบกลิ่นด้วย โพล ขมิ้น และดอกจำเริญ ซึ่งการนึ่งอบนี้จะทำให้กลิ่นหอมผสมเข้าไปกับไอน้ำแทรกซึมเข้าไปในเส้นไหมจะทำให้มีกลิ่นหอมติดทนนานเป็นปี และนอกจากนั้นทำให้ไหมนิ่มยิ่งขึ้นด้วย (เครือวัลย์ คำไสย์, 2550) และเนื้อผ้าจะมีความแข็งแรง ทนทานกว่าที่ไม่ย้อมมะเกลือ ซึ่งกลิ่นหอมจากพืชที่มีกลิ่นหอมที่นำมาตำผสมกับผลมะเกลือในกระบวนการย้อมนี้รวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ ในกระบวนการย้อม จะมีความพิเศษแล้วแต่ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นอย่างมากก่อนที่จะถูกละเลยเลือนหายไป

เอกลักษณ์การแต่งกายของชาวศรีสะเกษ ปรากฏชัดเจนที่การแต่งกายของสตรีชาวชนบทโดยนิยมสวมเสื้อทอลายลูกแก้วหรือเรียกว่าแพรเหยียบดำมะเกลือ เป็นเสื้อแขนยาว คอกกลมหรือคอปก ผ่าตรงกลางตัวปล่อย ผ่าข้างจากสะโพกถึงเอว ทอด้วยไหมหรือฝ้ายอายุการใช้งานจนถึงสี่สิบปีหรือบางผืนมีอายุถึงร้อยปี แพรเหยียบดำมะเกลือ เป็นผ้าพื้นเมืองดั้งเดิมของศรีสะเกษเรียกตามชื่อเนื้อผ้า ลักษณะวิธีการทอให้มีลวดลายในตัวและสีผ้าซึ่งย้อมด้วยผลมะเกลือจน

คำสนิท จัดเป็นผ้าพื้นฐานที่นำไปตัดเย็บเป็นเสื้อ เป็นสไบหรือแพรเปียง รวมถึงผ้าโพกศีรษะกันแดด เสื้อผ้าดังกล่าว ไม่ได้แบ่งวัยในการแต่งกาย กล่าวคือตั้งแต่ วัยสาวถึงคนแก่จะแต่งกายลักษณะเดียวกัน ลักษณะของแพรเหยียบเป็นผ้าดั้งเดิม ของชาวศรีสะเกษ การทอจะนิยมทอด้วยไหมธรรมชาติ มีลักษณะเฉพาะในการ ทอ คือ จะมีลวดลายในตัวผ้า กระบวนการในการทอ คือ เครื่องมือทอ(หูก) จะมี อุปกรณ์ในการเหยียบเพื่อให้เกิดลาย สี่ถึงห้าชิ้น ผู้ทอจะมีความชำนาญสามารถ เหยียบได้ถูกต้อง ลวดลายจะออกมาสวยงามคล้ายลายลูกแก้ว หน้าผ้าจะแคบ ประมาณ 1 คอกเศษ (เรียก ฟืม 23) ความยาวที่ทอแต่ละครั้งประมาณ 6 - 8 วา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมลายลูกแก้ว

การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือของกลุ่ม ชาติพันธุ์ ส่วย เขมร ลาว และเยอ ในจังหวัดศรีสะเกษครั้งนี้เน้นศึกษารวบรวม ภูมิปัญญาในกระบวนการทอผ้าไหมลายลูกแก้ว กระบวนการปักเย็บผ้าไหมลาย ลูกแก้ว ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย บ้านเปือย หมู่ที่ 1 ตำบลพรมสวัสดิ์ อำเภอยุทธ์ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร บ้านเมืองหลวง หมู่ที่ 3ตำบลเมืองหลวง อำเภอยุทธ์ ตำบล หมู่ที่ 3 ตำบลพ่วงไชย อำเภออุทุมพรพิสัย และกลุ่ม ชาติพันธุ์เยอ บ้านปราสาทเยอ หมู่ที่ 1 ตำบล ปราสาทเยอ อำเภอ ไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษา มีดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย

กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย บ้านเปือย หมู่ที่ 1 ตำบลพรมสวัสดิ์ อำเภอยุทธ์ จังหวัดศรีสะเกษผ้าลายลูกแก้ว ในภาษาส่วย เรียกว่า “ยิกเก็บ” หรือ “ฮักเก็บ” นิยมทอด้วยไหมบ้านโดยใช้ไหมน้อย หรือ ไหมลวด ซึ่งการทอด้วยไหมลวดจะได้ ผ้าที่หนาคิดกว่าไหมน้อย เพราะในการสาวไหมถ้าสาวไหมลวดจะสาวเส้นไหมที่มี ขนาดใหญ่กว่าไหมน้อย การทอโดยใช้ฟืมที่มีขนาด 22 หลบ มีความกว้างของหน้า ผ้าประมาณ 70 ซม เป็นฟืมที่มีจำนวนเขา 5 เขา (ตะกอก) เขาหนา (ตะกอกปกติ)

จะอยู่ตำแหน่งเขาที่หน้าเขาขีด ในการทอผ้าของหมู่บ้านเปือยยังมีการใช้กี่ฝางแบบโบราณ และกึ่งตั้ง และมีการดึงเส้นเครื่องตามความยาวของเส้นเครื่อง การโยงขาหูกใช้เชือกผูกกับไม้ที่ให้ความยืดหยุ่นในการยกเขาตะกอ

ภาพที่ 2 การใช้ไม้ฝางที่มีความยืดหยุ่นโยงเขาพิมด้วยเชือกเพื่อช่วยในการเหยียบและยกตะกอ

วิธีการทอผ้าบนขมมะทอจะปรากฏเป็นลายทางเครื่องซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นยืน ส่วนลายลูกแก้วที่จากเดิมเส้นพุ่งจะอยู่ด้านล่าง และจะทอเป็นเกล็ดคู่ โดยการเหยียบเขาขีดสามตะกอ สลับกับการเหยียบเขาหนา ในการเหยียบเขาพิมจนได้ลวดลายครบสมบูรณ์จะต้องเหยียบพร้อมทอเส้นพุ่งจำนวน 52 ครั้ง

ภาพที่ 3 ผ้าลายลูกแก้ว ด้านบนขณะทอบนกี่ทอผ้า ฟืม 5 เขา 2 เอื้อ

2. กลุ่มชาติพันธุ์เขมร

บ้านเมืองหลวง หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรผ้าลายลูกแก้ว ในภาษาเขมร เรียกว่า “ซั่มปิวัดแก๊บ” หรือ “อาวแก๊บ” การทอผ้า (ตำบล) การทอโดยใช้ฟืมที่มีขนาด 22 หลบ มีความกว้างของหน้าผ้าประมาณ 70 ซม เป็นฟืมที่มีจำนวนเขา 5 เขา (ตะกอก) เขาหนา จะอยู่ตำแหน่งเขาที่หลังเขาขีด ในการทอผ้าของหมู่บ้านเมืองหลวงยังมีการใช้ที่ตั้งที่สามารถพับเก็บเส้นเคียวได้ การโยงเขาตะกอกโดยใช้ยางยืดเพื่อให้ความยืดหยุ่นในการยกตะกอก

ภาพที่ 4 การใช้ยางยืด เพื่อความยืดหยุ่นโยงเขาฟืมด้วยยางยืดเพื่อช่วยในการเหยียบและยกตะกอก

วิธีการทอพบว่าขณะทอลายลูกแก้วที่เกิดจากเส้นพุ่งจะอยู่ด้านบน ส่วนด้านล่างจะปรากฏเป็นลายเครือเป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นยืน และจะทอเป็นเกล็ดคู่ โดยการเหยียบเขาหนาร่วมกับเขาขีดหนึ่งเขา สลับกับการเหยียบเขาขีดทั้งหมด ในการเหยียบเขาพิมพ์จนได้ลวดลายครบสมบูรณ์จะต้องเหยียบพร้อมทอเส้นพุ่งจำนวน 56 ครั้ง

ภาพที่ 5 ผ้าลายลูกแก้ว ด้านบนขณะทอบนที่ทอผ้า พิมพ์ 5 เขา 2 เอื้อ

3. กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

บ้านทุ่งไชย หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งไชย อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เดิมทีหมู่บ้านนี้เคยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยแต่ปัจจุบันได้ถูกกลืนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เป็นส่วนใหญ่ผ้าลายลูกแก้ว ในภาษาลาว เรียกว่า “ผ้าเก็บ” หรือ “แพรเหยียบ” การทอผ้า (ตาหูก)) การทอโดยใช้พิมพ์ที่มีขนาด 25 หลบ มีความกว้างของหน้าผ้า ประมาณ 70 ซม ในการทอผ้าของหมู่บ้านเมืองหลวงการทอด้วยกี่ตั้งที่สามารถพับเก็บเส้นเครือได้ ใช้เชือกและไม่ไผ่ที่ยึดหยุ่นในการยกตะกอ

ภาพที่ 6 การทอผ้าลายลูกแก้ว ฟีม 5 เขา 2 เอื้อ เขาหนาอยู่หลังเขาขีด โดยใช้ไม้ไผ่เหล่านำให้ยึดหยุ่นเพื่อช่วยเหยียบ และยกตะกอก

วิธีการทอพบว่าในส่วนลายหน้าผ้าลายลูกแก้วที่ถูกต้องจะอยู่ด้านบน เป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นพุ่งซึ่งเวลาตัดเย็บจะเอาด้านนี้เป็นด้านหน้า ส่วนด้านล่างจะปรากฏเป็นลายเครือเป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นยืน และจะทอเป็นเกล็ดคู่ โดยการเหยียบเขาหนา ร่วมกับเขาขีดหนึ่งเขา สลับกับการเหยียบเขาขีดทั้งหมด ในการเหยียบเขาฟีมจนได้ลวดลายครบจำนวน 72 ครั้ง ถ้าเป็นผ้าลายลูกแก้ว 5 เขา 2 เอื้อ แต่ถ้าเป็นฟีม 4 เขา 2 เอื้อ จะเหยียบเขาหนา 1 เขา ร่วมกับเขาขีด 1 เขา สลับกับเหยียบเขาขีดเฉพาะเขาขีดที่เหลือ ลายผ้าที่ได้จะปรากฏเป็นลายลูกแก้วที่ถูกต้องทั้งสองหน้า แต่ด้านบนขณะทอจะมีลายลูกแก้วที่ชัดกว่าลายลูกแก้วด้านล่าง ซึ่งเวลานำไปตัดเย็บ ช่วงตัดเย็บจะต้องสังเกตให้ดี ในการเหยียบเขาฟีมจนได้ลวดลายครบสมบูรณ์จะต้องเหยียบพร้อมทอเส้นพุ่งจำนวน 56 ครั้ง

ภาพที่ 7 ผ้าลายลูกแก้ว ด้านบนขณะทอบนที่ทอผ้า พิม 4 เขา 2 เอื้อ

4. กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

บ้านปราสาทเยอ หมู่ที่ 1 ตำบลปราสาทเยอ อำเภอไพร่ปัง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ผ้าลายลูกแก้ว ในภาษาเยอ เรียกว่า “หญิดต๊อด” หรือ “ฮับต๊อด” การทอผ้า (ตานหญิด) นิยมทอด้วยไหมบ้านโดยใช้ไหมลวดเป็นส่วนใหญ่เกือบทั้งหมู่บ้าน เพราะในหมู่บ้านนิยมสาวไหมลวดเป็นส่วนใหญ่แต่เป็นหมู่บ้านที่สาวไหมได้เส้นไหมที่มีความสม่ำเสมอ คือเส้นค่อนข้างใหญ่และมีความสม่ำเสมอ แต่ต้องอาศัยความเพียรพยายามเป็นอย่างมาก จึงทำให้สาวไหมได้ในแต่ละวันสาวไหมได้น้อยมาก กล่าวคือสาวไหมได้วันละ 1 ถึง 2 กระดังเท่านั้น ซึ่งกระดังหนึ่งจะมีรังไหมประมาณ 1 – 1.5 กิโลกรัม จะสาวเส้นไหมที่มีขนาดใหญ่กว่าไหมน้อย โดยใช้พิมหลายขนาดที่มีขนาด 20 หลบ ถึง 35 หลบ มีความกว้างของหน้าผ้าประมาณ 70 – 102 ซม เป็นพิมที่มีจำนวนเขา 5 เขา (ตะกอ) เขาหนา (ตะกอปกติ) จะอยู่ตำแหน่งก่อนเขาขีด และหลังเขาขีดแล้วแต่ช่างเก็บลาย ในการทอผ้าของหมู่บ้านยังมีการใช้กึ่งตั้ง และมีการตั้งเส้นเครือไว้กับที่พับเส้นเครือตั้งกับที่ทอผ้าเลย มีการใช้อย่างยึดสำหรับการยี่ดหุ่ยนในการยกตะกอ

ภาพที่ 8 การทอผ้าลายลูกแก้ว พิมพ์ 5 เขว 2 เอื้อ เขาหนาอยู่หลังเขาขีดโดยใช้สายยางมัดให้ความยืดหยุ่นเพื่อช่วยเหยียบและยกตะกอ

วิธีการทอพบว่าในส่วนลาย ลายหน้าผ้าลายลูกแก้วเส้นพุ่งจะอยู่ด้านล่าง ซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นพุ่งซึ่งเวลาตัดเย็บจะเอาด้านนี้เป็นด้านหน้า ส่วนด้านบนจะปรากฏเป็นลายเครือซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดจากเส้นยืน และจะทอเป็นเกล็ดคู่ โดยการเหยียบเขาขีดครั้งละ 2 เขว สลับกับการเหยียบเขาหนา ในการเหยียบเขาพิมพ์จนได้ลวดลายครบสมบูรณ์จะต้องเหยียบพร้อมทอเส้นพุ่งจำนวน 60 ครั้ง

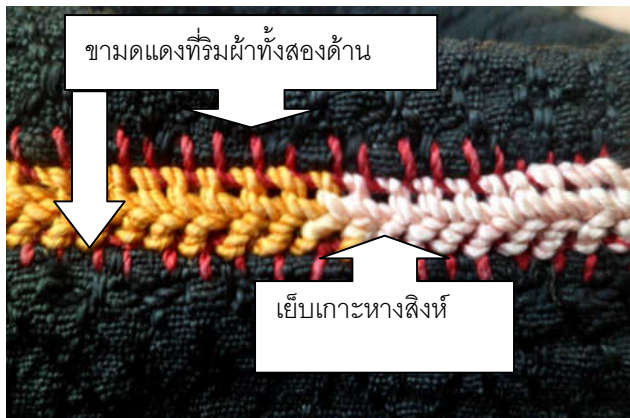
ภาพที่ 9 ผ้าลายลูกแก้ว พิมพ์ 5 เขว 3 เอื้อ เขาหนาอยู่หน้าเขาขีดด้านบนเป็นลายเส้นยืนด้านล่างเป็นลายเส้นพุ่ง

ภูมิปัญญาการปักเย็บ

ภูมิปัญญาในการปักเย็บเพื่อให้เกิดลวดลายของชาวบ้านเปื่อย เรียกว่า "แสวฮับ" "แสว" มาจากคำว่า "แส่ว" ในภาษาลาว ซึ่งแปลว่า "ปัก" ส่วนคำว่า "ฮับ" เป็นภาษากูย แปลว่า "เสื่อ" เดิมทีในอดีตชาวเปื่อยนิยมแส่วเสื่อในบางครอบครัวเท่านั้น ลายปักแส่วเพื่อตกแต่งบริเวณตะเข็บให้สวยงาม ก่อนจะมีการพัฒนาลวดลายในเสื่ออย่างปัจจุบัน ลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านเปื่อย คือ มีการปักเย็บขามดแดง หรือ "หยิ่งตรอง" ก่อน ถึงทำการ แสวตีนตะขาบ หรือ "หยิ่งกะแฮ็บ"

1. การปักเย็บของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย

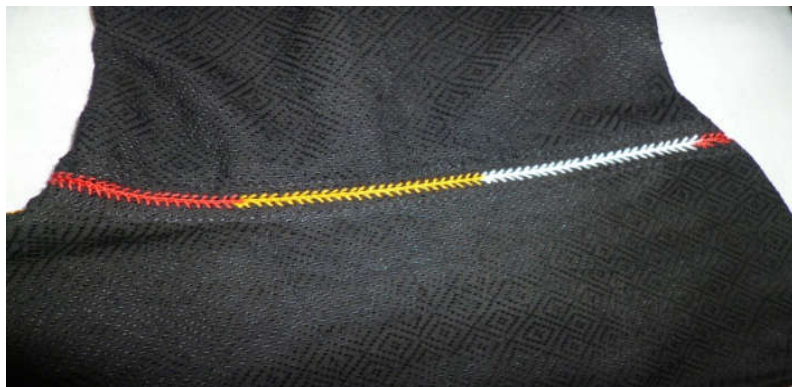
ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ในการปักเย็บเสื่อลายลูกแก้วย้อมมะเกลือบ้านเปื่อย คือ มีการปักเย็บสองรอบ ในการปักเย็บตัวเสื่อ โดยมีการปักลายขามดแดงที่ริมผ้าทั้งสองด้านก่อน แล้วจึงปักลายหางสิงห์เพื่อเชื่อมตัวเสื่อ

ภาพที่ 10 ลายปักเย็บที่ใช้ต่อชิ้นส่วนของตัวเสื่อเย็บสองครั้ง จะมีการเย็บขามดแดง แล้วจึงเย็บเกาะหางสิงห์รวมเรียกว่าตีนตะขาบ

2. การปักเย็บของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

เป็นขั้นตอนการเย็บตะเข็บผ้า จะนำมาตัดเป็นเส้นตามขนาดต้องการ โดยตัดเป็น 2 แบบ คือแบบที่ตัวเสื้อไม่มีตะเข็บป่าตามสมัยโบราณ และตัดตามแบบสมัยใหม่ให้มีตะเข็บป่า แล้วนำมาเย็บด้วยมือและจักร จากนั้นจึงนำไปย้อมมะเกลือ หรือบางคนจะนำผ้ามาย้อมมะเกลือให้ดำสนิทก่อน แล้วจึงนำไปย้อม แล้วจึงตัดโดยนำผ้าแต่ละด้านติดเข้ากันให้เป็นรูปทรงเสื้อโดยจะใช้ด้ายไหมหลากสีเช่นขาวแดงส้มเขียวน้ำเงินตรงส่วนที่เย็บตะเข็บ คนพื้นเมืองที่พูดภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาเขมรเรียกว่า"เทอแซว(การทำตะเข็บ)" ซึ่งด้ายไหมที่เย็บเป็นเส้นจะตัดสีของเสื้อดูสะดุดตาสวยงาม และที่คอเสื้อจะทำเป็นลวดลายตามจินตนาการที่สวยงาม ใช้เข็มเย็บผ้าและเส้นไหมสีต่างๆ เช่นสีขาว แดง ชมพู เหลือง มาถักเพื่อต่อตัว ต่อแขน ติดกระเป๋ าให้เป็นตัวเสื้อที่สวมใส่ ด้วยลวดลายที่แตกต่างกัน ส่วนเส้นไหมที่ใช้ถักต่อ ใช้เส้นไหม 8 เส้น มาควบโดยวิธีง่ายๆ คือ นั่งลงราบกับพื้น ยื่นขาซ้ายหรือ ขวาแล้วแต่ถนัดออกไปข้างหน้า นำเส้นไหม 8 เส้น มาเกาะที่ปลายนิ้วโป้งที่ยื่นออกไป ดึงปลายเส้นไหมทั้งสองข้างเข้าหาตัวเอง จะได้เส้นไหม 16 เส้น ยื่นขาอีกด้านหนึ่งออกไปวางเส้นไหมลงตรงที่ถนัด ใช้ฝ่ามือด้านขวาหรือซ้ายแล้วแต่ถนัด กดแล้วรูดไปมา มืออีกด้านหนึ่งดึงเส้นไหมให้ตึงสอดนิ้วเข้าระหว่างเส้นไหมทั้งสองด้านจนเส้นไหมควบรวมเป็นสองเส้น ค่อยๆลากนิ้วมือที่สอดระหว่างเส้นไหมทั้งสองด้านไปหานิ้วหัวแม่เท้าจะได้เส้นไหมที่มีขนาดใหญ่พอสมควรถักต่อด้านข้างทั้งสองข้าง แขนทั้งสองข้างให้ติดเป็นตัวเสื้อด้วยลายตีนตะขาบ โดยด้านข้างของตัวเสื้อทั้งสองข้าง จะเหลือไว้ประมาณ 15 -20 เซนติเมตร ให้เป็นเหมือนตัวเสื้อที่ผ้าด้านล่างถักต่อติดกระเป๋ าและชายตัวเสื้อด้านหน้าและด้านข้างด้ายลายขามดแดงปักลายชายเสื้อด้านข้างที่เหลือด้วยลายขามดแดงเดินเส้น ให้เป็นลวดลายด้วยสีที่ต้องการ ปักดอกพิกุล ระหว่างลายขามดแดงแบบลายปักเดินเส้นเพื่อความสวยงามลวดลายที่พบในการปักเย็บเสื้อลายลูกแก้วย้อมมะเกลือบ้านเมืองหลวงคือ

ภาพที่ 11 รอยต่อของชิ้นส่วนตัวเสื้อจะปักเย็บต่อกันด้วยลายตีนตะขาบ

3. การปักเย็บของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

นำเสื้อที่ผ่านการย้อมมะเกลือจนพอใจแล้ว มาเลาะตะเข็บเดิมออก แล้วทำการปักเย็บจากปีกผ้าจนสุดแขนด้วยลวดลายตีนตะขาบ หรือ ลายเอวมตแดง แต่ปัจจุบันลายปักเย็บที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านทุ่งไชยคือลายเอวมตแดง ตามแบบเสื้อโบราณของยายหมอนซึ่งจะใช้สีขาว และสีแดง ในการปักเย็บ ปัจจุบันมีการหิบบ่มลวดลายเพื่อปกตคแต่งเนื่องจากการส่งเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้วิทยากรจากบ้านเมืองหลวงมาสอนให้ ลวดลายที่พบในการปักเย็บเสื้อลายลูกแก้วย้อมมะเกลือบ้านทุ่งไชย

ภาพที่ 12 ลวดลายที่ใช้ปักเย็บเพื่อต่อชิ้นส่วนของตัวเสื้อใช้ ลายแอมดแดง
อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

4. การปักเย็บของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ

การปักเย็บของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ บ้านปราสาทเยอจะไม่มี การปักเย็บ เป็นลวดลายต่างๆ แต่จะย้อมผ้าให้เป็นสีดำเฉยๆหรือมีการปักเย็บแค้ริมผ้า ด้านหน้าเป็นรูปการปักขามดแดงสำหรับการร้อยเม็ดเงินเพื่อเป็นกระดุมเท่านั้น

ภาพที่ 13 เสื้อย้อมมะเกลือมีการปักเย็บขามดแดงเพื่อร้อยกระดุมเงิน

การผลิตผ้าลายลูกแก้วย้อมมะเกลือถือเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ความสามารถในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่นที่เข้าไปศึกษามีอัตลักษณ์เป็นของตนเองและสามารถบอกถึงแหล่งที่มา และบ่งบอกได้ว่ามีการได้การสืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อสนองการค้าารชีวิต ซึ่งปัจจัยประกอบไปด้วยภายในชุมชนมีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ความสามารถในการผลิตผ้าลายลูกแก้วย้อมมะเกลืออยู่แล้ว เช่น ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านเมืองน้อยมีการผลิตผ้าไหมลายลูกแก้วตั้งแต่บรรพชนซึ่งเป็นวัตถุดิบในชุมชน และทำให้เกิดการมีชื่อเสียงในการผลิตมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนปัจจัยภายนอกที่พบที่ทำให้มีการผลิตผ้าไหมลายลูกแก้วพบว่ามีหน่วยงานของภาครัฐมีบทบาทแกนนำสำคัญในการผลักดันส่งเสริมให้มีการผลิตและถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าว

บทสรุป

ภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมลายลูกแก้วในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แม้ว่าจะสามารถทอหน้าผ้าลายลูกแก้วออกมาได้เหมือนกัน แต่มีวิธีการเย็บไม่เก็บตะกอที่ไม่เหมือนกัน ในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย เขมร และเยอ ลายผ้าที่ปรากฏจะเกิดขึ้นเพียงด้านเดียวเท่านั้น ซึ่งในระหว่างการทอด้านบนของการทอจะปรากฏเป็นลายทางเครือ ลายขีดที่ปรากฏเป็นลายที่เกิดจากเส้นยืน ไม่ใช่เส้นพุ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วย และเยอ แต่ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรด้านบนจะปรากฏลายลูกแก้วธรรมดาที่ลายเกิดจากเส้นพุ่ง แต่ด้านล่างของผ้าจะเป็นลายที่เกิดจากเส้นยืนและสามารถทอลายที่เกิดจากเส้นพุ่งทั้งสองด้านได้แต่ไม่เป็นที่นิยม ส่วนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว จะมีการทอทั้งลายที่เกิดจากเส้นพุ่งอยู่ด้านบนเหมือนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร และทอแบบลายที่เกิดจากเส้นพุ่งทั้งด้านบนและด้านล่างก็ได้ ซึ่งไม่พบในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยและเยอ

ภูมิปัญญาในการปักเย็บในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิธีในการคิดสร้างสรรค์ลวดลายที่ไม่เหมือนกันจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ในกลุ่มบ้านของตนเอง ในกลุ่มชาติพันธุ์ส่วยจะมีการเย็บตะเข็บสองครั้ง โดยเย็บริมผ้าก่อนเรียกเย็บขามตแดง แล้วจึงเย็บเชื่อมตะเข็บด้วยการเย็บตีนตะขาบ ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและลาว มีการเย็บเชื่อมตะเข็บเลย โดยกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะใช้การเย็บตีนตะขาบ ลาวใช้ลายเอวมตแดง ส่วนในกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่เข้าไปศึกษาไม่พบมีการเย็บลวดลายที่ตะเข็บเสื้อแต่อาจมีการเย็บเสริมที่ชายด้านหน้าของตัวเสื้อเท่านั้น ส่วนลวดลายในการปักเย็บได้แรงบันดาลใจจากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว เช่นลายหางตะกวด ลายตาเหลว ลายเชิงเทียน ลายตีนตะขาบ ลายขามตแดง เป็นต้น ส่วนการเรียกชื่อลายแม้จะมีวิธีการปักเย็บที่เหมือนกันแต่ก็อาจจะเรียกไม่เหมือนกันก็ได้ และชื่อลายเดียวกันอาจจะมีการปักเย็บไม่เหมือนกันด้วย เช่นลายโซ่ ชื่อเหมือนกันแต่ปักเย็บคนละแบบ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544) **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย, กรมศิลปากร, กระทรวงศึกษาธิการ.
- เครือจิต ศรีบุญนาค. (2549) “ผ้าและการแต่งกายชนเผ่าดั้งเดิมสายตระกูลมอญ-เขมร”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 11(1) : 12-22.
- เครือวัลย์ คำไสย์. (2550) **ผ้าไหมลายลูกแก้วย้อมมะเกลือ**. ศรีสะเกษ : วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ.
- พันธ์ศ วรรณรวีรัตน์. (2551) **รายงานการวิจัยการศึกษาลายผ้าทอเกาะยอเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลผ้าทอพื้นเมือง**. ทุนวิจัยเงินรายได้ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- ล่อ ไชโยธา. (2551) **ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมชุมชนตำบลโคกจานอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ความเชื่อร่วมเรื่องเครื่องรางของขลังในเมืองชายแดน
ไทย-ลาว-กัมพูชา
Shared Beliefs on Amulets in the Borderlands of
Thailand, Laos and Cambodia

ทำนอง วงศ์พุทธ¹, นงลักษณ์ สูงสุมาลย์² และสมศรี ชัยวงษ์³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อร่วมเรื่องเครื่องรางของขลังในเมืองชายแดนไทย ลาวและกัมพูชา ใน 2 ประเด็นคือการดำรงอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมร่วมสมัย และคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยลงพื้นที่สำรวจเครื่องรางอันเป็นความเชื่อร่วมและเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางโบราณอันเป็นเป้าหมายหลักของงานวิจัย 5 ชนิด คือ งั่ง อิน เป้อ พระกริ่งเขมร และพระปิดตา งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางคติชนวิทยา โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในตลาดการค้าด่านชายแดนและวัดในพื้นที่ใกล้เคียงในเขตชายแดนไทย ลาวและกัมพูชา ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และจำปาสัก

ผลการศึกษาพบว่าทั้งคนไทย ลาวและกัมพูชา ต่างมีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องรางร่วมกันคือ มีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางประเภทเขี้ยว งา เขา ตลอดจนเครื่องรางที่มาจากสัตว์ชนิดอื่นๆ รวมทั้งเครื่องรางจำพวกว่านยาและแร่ธาตุ เครื่องรางที่เป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ยังมีเครื่องรางเกี่ยวกับความเชื่อท้องถิ่นที่ผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนา ในตลาดการค้าเมืองชายแดน

---

¹ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เครื่องรางเหล่านี้ดำรงอยู่ในสถานะที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความเป็นเครื่องรางและของที่ระลึก ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับวาทกรรมเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดเช่นเดียวกับของที่ระลึกอื่นๆ โดยเฉพาะวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นดินแดนซึ่งยังคงความอุดมสมบูรณ์ของป่าเขาและวิถีแบบดั้งเดิมของลาว และความเป็นผู้เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์ของเขมร ในส่วนของเครื่องรางโบราณ 5 ชนิดซึ่งเป็นจุดเน้นของงานวิจัยคือ งั้ง อื่น เป้อ พระกริ่งเขมร และพระปิตตา พบว่าเครื่องรางในกลุ่มงั้ง อื่น เป้อ นั้นมีคติดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ส่วนพระกริ่งและพระปิตตา เป็นความเชื่อที่แพร่หลายในวัฒนธรรมพุทธ ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า งั้งเป็นรูปแทนของพระศิวะ แม้อื่นเป็นรูปแทนของพระอุมา ส่วน อื่น ก็คือเครื่องรางที่แสดงการสวมกอดแสดงความรักใคร่กันระหว่างพระศิวะกับพระอุมา ส่วนพระกริ่งนั้นแม้ว่าคติดั้งเดิมในการสร้างจะหมายถึงพระโภชัชยคุรุฯ พระพุทธเจ้าผู้ทรงคุณวิเศษในทางรักษาโรคตามคติมหายาน แต่เมื่อได้แพร่กระจายสู่ถิ่นอื่นความหมายด้านบุคคลของพระกริ่งก็อาจผันแปรไปตามองค์พระที่นับถือในแต่ละท้องถิ่นและแต่ละยุคสมัย เครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งไทยที่มักปรากฏที่ใต้ฐานพระกริ่งเขมรอาจสืบค้นได้ว่าสื่อถึงความเป็นปฐมกำเนิด ดังนั้นตามคติแต่ดั้งเดิมในดินแดนแถบวัฒนธรรมร่วมไทย ลาว เขมร ความหมายด้านบุคคลของพระกริ่งเขมรโบราณอย่างพระกริ่งหน้าตักแค้นจึงอาจหมายถึงพระพุทธเจ้าองค์ปฐม อย่างไรก็ตามในบางท้องถิ่นโดยเฉพาะที่ปรากฏในยุคปัจจุบันพระกริ่งหน้าตักแค้นก็อาจถูกสร้างให้หมายถึงพระอุปัชฌาย์ องค์พระซึ่งเป็นที่รู้จักกันในท้องถิ่นอีสานในนามพระผู้มีอิทธิฤทธิ์ผู้คอยคุ้มครองงานบุญผะเหวด ส่วนกรณีของพระปิตตาอาจสันนิษฐานได้ว่าความเชื่อในคติดั้งเดิมคือพระพิฆเนศหลังถูกแปรให้เป็นเทพผู้ปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ความเชื่อร่วม, เครื่องรางของขลัง, เมืองชายแดน, ไทย-ลาว-กัมพูชา

ABSTRACT

The objective of this research aims to study the shared beliefs on amulets in the borderlands of Thailand, Laos and Cambodia. Two topics will be explored: firstly, the perception of the amulets in the context of relating contemporary culture ; and secondly, the local beliefs on the amulets before the contemporary era. The field research, exploring amulets which form shared beliefs, aims to collect data and to analyze the beliefs relating to five types of ancient amulets: *Ngang* (จั่ง), *In* (อิน), *Poe* (เป็อ), *Khmer Phra Kring* (พระกริ่งเขมร), and *Phra Pit Ta* (พระปิดตา). The research methods in folklore were applied to the data collection in border markets and temples in the Thai–Lao–Cambodian borderlands of the provinces of Ubon Ratchathani, Sisaket, Surin, and Champasak.

The results of the study show as follows. Firstly, the Thai, Lao, and Cambodian societies have common beliefs on the amulets made of animal canine teeth, horns, elephant tusk, and other animal products. Moreover, these amulets can cover various types of medicinal herbs, minerals, basketworks, and sacred objects unifying between local and religious beliefs. In terms of social perception of the amulets, in Thai, Lao and Cambodian borderland societies accept that these talisman objects have a dual social status combining between amulets and local souvenirs. The mechanism of mass culture is the popular discourse on the abundance of Lao natural resources and Cambodian magic and mysticism. Secondly, in terms of local beliefs on amulets before the contemporary era in the borderlands of Thailand, Laos and Cambodia, it's found that five types of amulets among those were studied: *Ngang* (จั่ง), *In* (อิน), *Poe* (เป็อ), *Khmer Phra Kring* (พระกริ่งเขมร), and *Phra Pit Ta* (พระปิดตา). The first three amulets can be traced back to the Brahmanism influence while the last two amulets relate to the popular culture of Buddhism. The *Ngang* can refer to a

Hindu god called Shiva, the *Poe* to a Hindu goddess called Uma, and the *In* to the fusion of Shiva and Uma. The meaning of *Phra Kring*, originally believed to be a representative of Bhaishatchaya Guru, one of Mahayana Buddhas, has been interpreted in a variety of ways, depending on the period of time and geographical areas. However, the numeric symbol similar to Number One in Thai (๑), which is always found under the base of the *Khmer Phra Kring* amulet, could be referred to as initial birth. Therefore, based on original beliefs in the shared cultural areas of Thailand, Laos, and Cambodia, *Phra Kring*, especially the one with a grasshopper-shaped like face, could mean the first Buddha. Nevertheless, this type of *Phra Kring*, in some areas, could basically be created to refer to *Phra Upaguta*, which means the protector. And *Phra Pit Ta* can be traced back to the god Ganesavara who was interpreted as the protector of the Buddhism.

Keywords: Shared Beliefs, Amulets, Borderlands, Thailand-Laos-Cambodia

1. บทนำ

เครื่องรางของขลัง เป็นคำที่ใช้เรียกอย่างรวม ๆ ถึงวัตถุที่เชื่อกันว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น บันดาลให้ผู้ครอบครองมีโชคลาภ เป็นที่รักแก่คนทั่วไป ตลอดจนแคล้วคลาดอยู่คงต่อสรรพอาวุธและอันตรายทั้งปวง เครื่องรางโดยทั่วไปหมายถึงทั้งวัตถุที่เกิดขึ้นเองซึ่งเชื่อกันว่ามีคุณวิเศษตามธรรมชาติ เช่น เหล็กไหล เพชรหน้าทั่ง แก้วโป่งขาม ฯลฯ และวัตถุที่สร้างขึ้นด้วยพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น ตะกรุด ผ้าประเจียด แหวนพิรอด ฯลฯ โดยทั่วไปคำว่าเครื่องรางมักไม่ได้หมายรวมถึงวัตถุที่สร้างขึ้นในรูปขององค์พระ อย่างหลังนี้จัดเป็นอีกกลุ่มหนึ่งมีคำเรียกเฉพาะว่าพระเครื่อง วัตถุซึ่งมีอำนาจพิเศษตามความเชื่อทั้งสามกลุ่มนี้เรียกรวม ๆ ว่า เครื่องรางของขลัง อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่าเครื่องรางของขลังและพระเครื่องในฐานะเป็นคำไวพจน์ซึ่งกันและกัน และสามารถใช้แทนกันได้ในบางบริบท

เครื่องรางของขลังเป็นวัตถุธรรมอีกชนิดหนึ่งที่แสดงออกถึงแนวคิดความเชื่อ และหลักปรัชญาทางศาสนา จึงนับเป็นตัวบทที่น่าสนใจศึกษาในแง่ของความหมาย ในเขตพื้นที่วัฒนธรรมร่วมไทย-ลาว-เขมร โดยเฉพาะอีสานใต้และพื้นที่รอยต่อกับประเทศเพื่อนบ้านคือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและกัมพูชา อันเป็นพื้นที่ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ นับเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในแง่ที่มีเครื่องรางโบราณหลากหลายหลงเหลืออยู่มากที่สุดภูมิภาคหนึ่ง โดยเฉพาะเครื่องรางในวัฒนธรรมเขมรโบราณที่แพร่กระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาค อาทิ เครื่องรางรูปพระพิฆเนศและพระภควัมบดีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะหลายรูปแบบ พระกริ่งหน้าตักแตน เครื่องรางรูปบุคคลหน้าตาตุตันที่เรียกว่างั้ง เครื่องรางรูปบุคคลหญิงชายที่เรียกว่าพองัด และแม่เปือ เป็นต้น เครื่องรางเหล่านี้หลายๆ ประเภทนั้นยังไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างขึ้นในคติใดกันแน่

การสำรวจข้อมูลในเบื้องต้นพบว่า เครื่องรางโบราณเหล่านี้แม้จะเรียกกันตามรูปแบบทางศิลปะว่าพระเครื่องหรือเครื่องรางเขมร ก็ไม่ใช่พระเครื่องหรือเครื่องรางในวัฒนธรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งทั้งเขมรหรือไทยโดยเฉพาะ หากแต่เป็นพระเครื่องโบราณในวัฒนธรรมร่วมของทั้งไทยลาวและเขมร ดังนั้นในแง่นี้ การกลับไปหาต้นกำเนิดหรือร่องรอยของคติความเชื่อที่อาจยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ชายแดนประเทศเพื่อนบ้านของเราเช่นในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและกัมพูชา เป็นต้น จึงนับว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งของ

การสร้างความรู้เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับคติที่ดำรงอยู่ของเครื่องรางเหล่านี้ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมร่วม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเครื่องรางของขลังในพื้นที่เมืองชายแดนไทย-ลาว-กัมพูชาใน 2 ประเด็นคือ (1) การดำรงอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมร่วมสมัย และ (2) คติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

3. ขอบเขตการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในตลาดการค้าเมืองชายแดนและวัดที่มีการจัดสร้าง พระเครื่องและเครื่องรางในรูปแบบเขมรโบราณดังนี้ ตลาดการค้าเมืองชายแดน 4 แห่งคือ (1) ตลาดช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ (2) ตลาดช่องสง่า จังหวัดศรีสะเกษ (3) ตลาดช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี (4) ตลาดดาวเรือง แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และวัดที่มีการจัดสร้างพระเครื่องและเครื่องรางโบราณ 3 แห่ง คือ (1) วัดบัวระมัย จังหวัดศรีสะเกษ (2) วัดตะเคียนราม จังหวัดศรีสะเกษ (3) วัดกุดชุมพู่ จังหวัดอุบลราชธานี

ชนิดของเครื่องรางที่ศึกษา การศึกษาเครื่องรางที่เป็นความเชื่อร่วม งานวิจัยนี้ศึกษาสำรวจเครื่องรางทุกชนิดที่ปรากฏในด้านการค้าเมืองชายแดน การศึกษาคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิมในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเครื่องรางโบราณ 5 ชนิด คือ จิ้ง อีน เป้อ พระกริ่งเขมร และพระปิดตา

4. ผลการศึกษา

4.1 การดำรงอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมร่วมสมัย

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า ทั้งคนไทย ลาว และกัมพูชามีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังที่คล้ายคลึงกัน ทั้งเครื่องรางธรรมชาติและเครื่องรางที่สร้างขึ้น เครื่องรางจากธรรมชาติเท่าที่สำรวจพบอาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มย่อยคือ เครื่องรางประเภทเขี้ยวงา ที่อยู่อาศัยของสัตว์ สัตว์และพืชที่มีลักษณะพิเศษเหนือธรรมชาติ และเครื่องรางประเภทหินแร่ ส่วนเครื่องรางในกลุ่มที่มนุษย์สร้างขึ้นประกอบด้วย เครื่องรางที่เป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ ตะกรุดและ

แผ่นยันต์ เครื่องรางรูปบุคคลที่ไม่ใช่พระเครื่อง เช่น กุมารทองและนางกวัก รวมทั้งพระเครื่องสมัยใหม่ทั่วไป และเทวรูป อย่างที่พบเห็นทั่วไปในประเทศไทย

ส่วนเครื่องรางโบราณซึ่งประกอบด้วย เครื่องรางรูปบุคคลชายหญิง ที่เรียกกันว่า งั่ง อีน เป้อ และพระเครื่องโบราณเช่นพระกริ่งเขมร พระกริ่งหน้า ตึกแตน พระปิดตาซึ่งเป็นเครื่องรางกลุ่มเป้าหมายหลักของ การวิจัย พบว่า เครื่องรางเหล่านี้นับเป็นความเชื่อร่วมของทั้งไทย ลาว และกัมพูชา โดยเฉพาะ เครื่องรางในกลุ่ม งั่ง อีน เป้อ นั้นกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อร่วมที่โดดเด่น พบเห็น ได้เป็นจำนวนมากเกือบทุกร้านและในตลาดการค้าเมืองชายแดนทุกแห่งที่ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล

การศึกษาในประเด็นการดำรงอยู่พบว่า ในตลาดการค้าเมือง ชายแดนเครื่องรางเหล่านี้ดำรงอยู่ในสถานะที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความเป็น เครื่องรางและของที่ระลึก ข้อเสนอนี้มีที่มาจากข้อมูลหลายส่วน อาทิ ในแง่ของผู้ซื้อ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวผู้ซื้อเครื่องรางในตลาด ชายแดนพบว่า ผู้ซื้อไม่ได้สนใจเรื่องคุณของเครื่องรางอย่างจริงจัง แต่ซื้อเพราะ เห็นว่าเป็นของแปลก และตั้งใจจะเอาไว้เป็นของฝาก (วิรัช พรหมนาค, สัมภาษณ์) ในแง่ของการขายก็พบว่า ร้านขายเครื่องรางส่วนใหญ่ไม่ได้ขายเครื่องราง อย่างเดียว เครื่องรางส่วนมากมีวางขายคู่กับของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมืองอื่นๆ เช่น เครื่องแกะสลัก เครื่องหวาย อัญมณี ตลอดจนเครื่องยาสมุนไพร เป็นต้น ส่วนผู้ขายเองพบว่า ส่วนใหญ่มักไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องรางอย่างจริงจัง อาทิ เมื่อสอบถามถึงคุณของเครื่องรางแต่ละชนิด ก็มักให้คำตอบสำเร็จรูปสำหรับ เครื่องรางเกือบทุกประเภทว่าช่วยให้ “มีโชคมีลาภ” “ทำมาค้าขึ้น” ทั้งที่โดยปกติ เครื่องรางของขลัง แต่ละชนิดมักให้คุณที่แตกต่างกัน หรือหากสอบถามถึงคติ ความเชื่อในระดับลึกกว่าเช่นความหมายด้านบุคคลของเครื่องรางเป็นต้นก็มักไม่ได้ คำตอบ ต่างจากผู้ขายที่เป็นนักสะสมพระเครื่องหรือเขียนพระในฝั่งไทย ที่มักให้ คำตอบได้ชัดเจนในหลายแง่มุม อาทิ ชื่อรุ่น มวลสาร พิธีพุทธาภิเษกเป็นต้น ทั้งนี้ เพราะเครื่องรางของขลังในสนามพระเครื่องฝั่งไทยกับเครื่องรางในตลาดการค้า เมืองชายแดนดำรงอยู่ในสถานะที่แตกต่างกัน ผู้ขายเครื่องรางในตลาดการค้า ด่านชายแดนไม่จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องรางในระดับลึก ก็เพราะว่าไม่ใช่ สิ่งจำเป็นสำหรับการขายเครื่องรางในฐานะของที่ระลึก

ในอีกทางหนึ่ง สินค้าพื้นเมืองเมืองและของที่ระลึกนั้นก็มีคุณสมบัติ บางประการคือความเชื่อมโยงกับวาทกรรมเกี่ยวกับถิ่นกำเนิด อาทิ ชื่อเสียงในแง่

การเป็นดินแดนที่มีวัสดุอันมีคุณภาพและการส่งสมความชำนาญของคนในท้องถิ่น เป็นต้น สีนค้ำประเภทเครื่องรางก็ดูไม่ต่างกัน ชื่อเสียงของเครื่องรางของขลังของประเทศเพื่อนบ้านในการรับรู้ของคนไทยนั้นผูกโยงอยู่กับวาทกรรมในวัฒนธรรมทางไสยศาสตร์บางประการ ในกรณีของลาว วาทกรรมเกี่ยวกับลาวคือความเป็นดินแดนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ได้ และยังคงมีพื้นที่ป่าเขาถ้ำเนาไพรตามธรรมชาติ ซึ่งเหมาะสำหรับการหลีกเร้นเพื่อบำเพ็ญเพียรของผู้ประสงค์อำนาจทางจิต ส่วนเขมร แต่ไหนแต่ไรมาเรารับรู้ผ่านวาทกรรมที่ปรากฏอย่างแพร่หลายว่าชาวเขมรคือผู้เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์

4.2 คติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

ในจุดประสงค์ข้อที่ 2 งานวิจัยนี้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อในปัจจุบันเกี่ยวกับเครื่องรางและพระเครื่องโบราณ 5 ชนิดคือ งั่ง เป้อ อิน พระกริ่ง เขมร และพระปิดตา ทั้งนี้เพราะว่าเครื่องรางเหล่านี้เป็นเครื่องรางโบราณ ซึ่งบางชนิดนั้นไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าสร้างขึ้นในคติใดกันแน่ เป้าหมายของงานวิจัยนี้คือการพยายามจะสืบค้นร่องรอยที่มีอยู่เพื่อปะติดปะต่อเป็นคำตอบในประเด็นคติความเชื่อที่คาดว่าจะจะเป็นคติในวัฒนธรรมดั้งเดิม ในกลุ่มนี้สามารถแบ่งกลุ่มข้อมูลได้ 2 กลุ่มหลักๆ คือ เครื่องรางรูปบุคคลที่มีใช้พระเครื่อง และพระเครื่องโบราณ

4.2.1 เครื่องรางรูปบุคคลที่ไม่ใช่พระเครื่อง

เครื่องรางรูปบุคคลที่ไม่ใช่พระเครื่องในที่นี้หมายถึงเครื่องรางที่สร้างขึ้นเป็นรูปบุคคลแต่ไม่ได้หมายถึงบุคคลที่เป็นพระในพระพุทธศาสนา ทั้งพระพุทธรเจ้า พระโพธิสัตว์ ตลอดจนพระสาวกรูปใดรูปหนึ่ง เครื่องรางในกลุ่มนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้คือ เครื่องรางที่มีลักษณะร่วมในแง่การเปลือยกายและแสดงอวัยวะเพศคือ งั่ง เป้อ และพองัด และเครื่องรางในรูปการสวมกอดแสดงความรักใคร่ระหว่างชายหญิงคืออิน

4.2.1.1 งั่ง เป้อ และพองัด

4.2.1.1.1 ลักษณะทั่วไปของงั่งและเครื่องรางในกลุ่มเดียวกัน

งั่งคือเครื่องรางรูปบุคคลชนิดหนึ่ง ที่คนไทยบ้างก็เรียกว่าพระงั่งบ้างก็เรียกว่าไ้งั่ง ทางอีสานและลาวเรียกเครื่องรางชนิดนี้ว่าพระอิห่่าง รูปลักษณะโดยทั่วไปของงั่งเป็นเครื่องรางรูปบุคคลในท่างนั่งสมาธิบน

ฐานบัวคล้ายกับพระพุทธรูป แต่จะมีลักษณะพิเศษที่ต่างจากพระพุทธรูปคือ ร่างกายท่อนบนจะเปลือยเปล่า ไม่มีผ้าจีวรหรือสังฆาฏิ ตรงยอดเศจะเอียงไปทางด้านขวาไม่ตรงแบบพระพุทธรูป นอกจากนี้ยังมีลักษณะพิเศษอีกบางประการคือ มักทำให้มีหน้าตาตุตัน ปากคล้ายคนกำลังแสบะยืม และดวงตามักทำให้ ปูดโปนออกมา หรือไม่ก็ใช้รัตนชาติสีแดงทำเป็นดวงตา ชนิดนี้จึงเรียกกันว่า “จิ้งตาแดง”

ภาพที่ 1 จิ้งตาแดงที่ตลาดช่องเม็ก แม่เปือหรืออาทันทที่ตลาดช่องสะง่า พองัดที่ตลาดช่องสะง่า

ส่วนเปือเป็นเครื่องรางรูปบุคคลทำด้วยโลหะ เช่นเดียวกับจิ้ง ส่วนใหญ่มักทำเป็นรูปผู้หญิงเปลือย นั่งถ่างขาเผยอวัยวะเพศ หรือไม้ก็เอี่ยมมือสอดเข้าไปจับอวัยวะเพศ นอกจากนี้เปือ ก็ยังมีเครื่องรางอีกชนิดหนึ่ง ที่สร้างในลักษณะคล้ายคลึงกันแต่เป็นเพศชายเรียกกันว่าพองัด

เครื่องรางทั้ง 3 ชนิดนี้ เป็นเครื่องรางที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เนื่องจากมีลักษณะร่วมกันบางประการคือการเปลือยกายและการแสดงอวัยวะเพศ จิ้งแม้ต่างออกไป อย่างไรก็ตาม ก็มีจิ้งบางชนิดที่สร้างในลักษณะที่คล้ายพองัดคือประทับในท่าอื่นๆ ที่ไม่ใช่ทำนั่งสมาธิ เช่นนั่งชันเข่าในท่า มหาราชลีลา หรืออาจจะนั่งถ่างขา และเอี่ยมมือสอดได้เข้าไปจับอวัยวะเพศ

4.2.1.1.2 คติความเชื่อในปัจจุบัน

คติความเชื่อและการอธิบายเกี่ยวกับจิ้งมี

หลายกระแส ทั้งกระแสหลักและกระแสรองๆ ลงไปคตินี้ ความเชื่อกระแสหลักเชื่อว่า จิ้งเป็นเครื่องรางทางเสน่ห์และเป็นของต่ำจึงต้องห้อยไว้ที่สะเอว ทั้งยังมีวิธีบูชาที่แปลกพิสดารกล่าวคือเชื่อกันว่าต้องเลี้ยงด้วยประจำเดือนของผู้หญิง ในแง่ความหมายด้านบุคคล เล่าขานกันว่าจิ้งคือพระที่ยังไม่ได้บวช หรือหมายถึงบุคคลที่ประสงค์จะบวชแต่ไม่ได้บวช ดังมีเรื่องเล่าว่า มีชายคนหนึ่งผิดหวังในด้านความรักตลอดมาจึงคิดจะบวช แต่ขณะกำลังทำพิธีอุปสมบทอยู่นั้น หญิงคนรักมาขอคืนดี จึงเปลี่ยนใจไม่บวช แต่เป็นเรื่องอัศจรรย์ที่หลังจากนั้นเขากลายเป็นคนเจ้าเสน่ห์ มีสาวน้อยสาวใหญ่มาติดพันมิได้ขาด เรื่องเล่าสายนี้เชื่อว่าชื่อที่เรียกว่า “จิ้ง” นั้นน่าจะมาจากคำประณามถึงความโง่งมของเขาที่แทนจะเลือกบวชเรียนใฝ่ทางธรรมกลับลุ่มหลงในกามตัณหา และต่อมาผู้มีวิชาทางไสยศาสตร์ก็จับจุดนี้เป็นเคล็ดใน การสร้างเป็นเครื่องรางที่ใช้ทางเสน่ห์ รูปลักษณะของจิ้งจึงออกมาในลักษณะกึ่งความเป็นผู้บวชแต่ยังไม่บวชหรือบวชไม่สำเร็จ คือการไม่มีผ้าสังฆาฏีอย่างพระพุทธรูป หรือถือกันว่าเป็นพระที่ยังไม่ผ่านพิธีเบิกพระเนตรอันหมายถึงผู้ที่ยังคงตายังถูกปิดบังอยู่ด้วยอบาย (“พระจิ้ง”, www.amuletforums.blog.spot.com : 2557)

2.1.1.3 ประเด็นวิเคราะห์และข้อสรุปเกี่ยวกับคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

ประเด็นที่น่าพิจารณาเกี่ยวกับความหมายด้านบุคคลของจิ้งข้างต้นนี้ก็คือ จิ้งเป็นเครื่องรางที่มีมาแต่โบราณ และการสร้างเครื่องรางด้วยวัสดุที่เป็นโลหะในสมัยโบราณซึ่งใช้วิธีการหล่อนั้นนับเป็นเรื่องยุ่งยาก เครื่องรางรูปบุคคลส่วนใหญ่ที่สร้างเป็นด้วยโลหะจึงมักเป็นบุคคลสำคัญ อาทิ ศาสตราหรือแม่ทัพเจ้าองค์สำคัญ ดังนั้นจึงดูไม่น่าเป็นไปได้ที่คติในการสร้างจิ้งจะมีที่มาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับชายหนุ่มผู้บวชไม่สำเร็จดังกล่าวถึงข้างต้น

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พบข้อมูลบางส่วนที่อาจช่วยไขปริศนาเกี่ยวกับเรื่องเล่าในคติข้างต้น จากการสัมภาษณ์พระครูธรรมวงศา เจ้าอาวาสวัดจอมเพชร ในแขวงจำปาสัก พบข้อมูลว่าคำว่าจิ้งนั้นมีหลายอย่าง เช่น จิ้งสังข์ทอง จิ้งสีโห จิ้งสินไซ เป็นต้น (พระครูธรรมวงศา, สัมภาษณ์) ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ก็คือตัวละครสำคัญในเรื่องสินไซ หรือสังข์ศิลป์ไชย วรรณกรรมที่ค่อนข้างนิยมอย่างแพร่หลายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คำว่าจิ้งในที่นี้จึงมี

ความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “พระ” ที่คนไทยใช้เป็นคำนำหน้าตัวละครในวรรณกรรม เช่น พระสังข์ พระลักษมณ์ พระราม เป็นต้น ความหมายของคำว่าเงี่ยงที่หมายถึงบุคคลที่เป็นพระแต่ไม่ใช่พระภิกษุผู้บวช หรือพระที่ไม่ได้บวช จึงมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าพระในความหมายที่ว่า หมายถึงบุคคลที่มีอำนาจพิเศษเหนือมนุษย์อย่างเทพเจ้าและตัวละครในวรรณกรรม ดังนั้นเรื่องเล่าเกี่ยวกับชายที่ไม่ได้บวชเพราะความลุ่มหลงในอิสตรีนั้นจึงน่าจะเป็นเรื่องเล่าที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายนี้โดยไม่เข้าใจว่า “พระที่ไม่ได้บวช” ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่เรียกว่าเป็นพระเพราะมีอำนาจพิเศษ ไม่ได้หมายถึงบุคคลที่ประสงค์จะบวชแต่ไม่ได้บวชดังที่ปรากฏในเรื่องเล่า

ในประเด็นที่เกี่ยวกับเงี่ยงและเปื่อนี้ มีเครื่องรางที่ดูจะมีความเกี่ยวข้องกันอยู่อีกชนิดหนึ่ง คือพระเนื้อว่านและเครื่องรางในรูปลักษณะของแผ่นยันต์ที่เรียกว่า “พระสี่สะแรงแงง” หรือ “พระสี่สะรังงัง” เครื่องรางดังกล่าวบ้างก็ทำเป็นรูปบุคคลคล้ายเทวดายืนฉีกขา บ้างก็ทำเป็นรูปเพศหญิงนั่งถ่างขาและสอดมือผ่านหว่างขาและยกพนมขึ้นบริเวณอวัยวะเพศ เครื่องรางชนิดนี้มีที่สร้างอันเป็นต้นตำรับอยู่ที่เดียว คือวัดสามง่ามจังหวัดนครปฐม

การสำรวจข้อมูลพบว่า มีผู้กล่าวถึงยันต์พระสี่สะแรงแงงของวัดสามง่ามไว้ดังนี้ว่า เป็นยันต์ที่มีที่มาอย่างเดียวกับยันต์นางพิมพ์ของหลวงปู่ฮื้อ วัดทองไทร จังหวัดนครปฐม และยันต์ภิกษุณี ของหลวงปู่ฉาบ วัดคลองจันทร์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งทำเป็นรูปผู้หญิงยืนถ่างขาในขณะคลอดทารก ยันต์เหล่านี้จึงสื่อคติเกี่ยวกับ “แม่” ผู้ให้กำเนิดเช่นเดียวกับคติเกี่ยวกับหัวด่านนอโม ทางเขมรเรียกยันต์เหล่านี้ว่า “อาทันฮี” หรือ “อาทันกระนุย” (ตรงกับคำบอกเล่าของเจ้าของร้านรายหนึ่งซึ่งส่องสง่าที่เรียกเครื่องรางจำพวกเงี่ยงว่าอาทัน) ทางอีสานเรียกว่า “ครูหรรีใหญ่” (สิงห์ ไตรมาส : www.kumantongsiam.com : 2557) หรืออีกชื่อเรียกหนึ่งก็อาจเรียกว่า “อูมา” (สวิง บุญเจิม, 2553 : 3)

หากพระสี่สะแรงแงง พระแม่อูมา ฮีเปื่อ เป็นเครื่องรางสายเดียวกัน เครื่องรางที่เป็นเพศชายซึ่งเป็นคู่ของเครื่องรางเหล่านี้คือปลัดขิก พองัด และเงี่ยงน่าจะเป็นเครื่องรางเดียวกันด้วย และทั้งหมดก็ล้วนแต่หมายถึงพระศิวะเพียงแต่สร้างขึ้นในรูปลักษณะต่างกัน ปลัดขิกสร้างขึ้นในรูปของศิวลึงค์ ส่วนพองัดและเงี่ยงก็คือพระศิวะในรูปของบุคคล

2.1.2 อื่น

2.1.2.1 ลักษณะทั่วไปและคติความเชื่อในปัจจุบัน

อันเป็นเครื่องรางอีกชนิดหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ ลักษณะโดยทั่วไปมักทำเป็นรูปหญิงชายกำลังสวมกอดแสดงความรักใคร่ โดยทั่วไปเชื่อกันว่าเป็นเครื่องรางทางเสน่ห์ อันเป็นเครื่องรางอีกชนิดหนึ่งที่มีความคลุมเครือในแง่ความหมายด้านบุคคล โดยทั่วไปเชื่อกันว่าอันเป็นเพียงรูปสัญลักษณ์ที่แทนเพศชายและเพศหญิงไม่ได้หมายถึงใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

2.1.1.3 ประเด็นวิเคราะห์และข้อสรุปเกี่ยวกับคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในแขวงจำปาสักพบข้อมูลที่ต่างออกไปทั้งในแง่ของคติความเชื่อและความหมายด้านบุคคล อันมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “โนยนิ” และบางครั้งก็เรียกตามชนิดคุณของเครื่องรางที่ใช้ในทางคงกระพันว่า “ของกันปิ่น” ประเด็นที่น่าสนใจคือโนยนิเป็นชื่อเรียกของเครื่องรางอีกชนิดหนึ่งคือ ศิวลึงค์และโยนิตามธรรมชาติ เช่นที่พบในร้านค้าเครื่องรางในจำปาสัก ก้อนหินที่มีลักษณะเป็นแท่งที่ติดคาอยู่ในหินอีกก้อนคล้ายอวัยวะเพศชายที่ติดคาอยู่ในอวัยวะเพศหญิง เรียกว่าโนยนิ นอกจากนี้ยังพบโนยนิที่เป็นไม้มีลักษณะคล้ายเถาวัลย์เส้นหนึ่งติดอยู่ในกระเปาะของเถาวัลย์อีกอันหนึ่งก็เรียกว่าโนยนิเช่นกัน ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ ความกระจ่างเกี่ยวกับความหมายด้านบุคคลเกี่ยวกับอัน ว่าที่แท้แล้วอันก็เป็นสัญลักษณ์แทนพระศิวะและพระชวาชาติคืออูมาเทวี อันจึงเป็นเครื่องรางสายเดียวกับบัง เป้อ พงัด และพระสีสะแรงงที่ใต้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ การตีความในแง่นี้ยิ่งชัดเจนขึ้นอีกเมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระครูธรรมวงศาเจ้าอาวาสวัดจอมเพชรในแขวงจำปาสัก เครื่องรางที่ไทยเราเรียกว่าอันนี้ นอกจากทางฝั่งลาวจะเรียกว่าโนยนิแล้ว ยังมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าพระสะแรงงอีกด้วย (พระครูธรรมวงศา, สัมภาษณ์)

อินที่ผู้วิจัยใช้สอบถามข้อมูล

โนยนิชนิดเป็นหินที่ตลาดของเม็ก

โนยนิชนิดเป็นไม้ที่ตลาดดาวเรือง

ในแง่ของการสร้างใหม่ไม่พบการสร้างเครื่องรางในกลุ่มนี้ขึ้นใหม่ในพื้นที่ขอบเขตการวิจัย เท่าที่สำรวจพบมีแต่เฉพาะเครื่องรางประเภทงั้ง เป้อและพ้องัด เช่น งั้งหลวงปู่ศ้อย วัดศรีลำยอง จังหวัดสุรินทร์ เป้อและพ้องัด หลวงปู่สาย วัดตะเคียนราม จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าเครื่องรางชนิดนี้จัดสร้างโดยบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มทุนจากภายนอก

2.2 พระกริ่งเขมร

2.2.1 ลักษณะทั่วไปและคติความเชื่อเกี่ยวกับพระกริ่ง

พระกริ่งคือพระเครื่องชนิดหนึ่ง ที่สร้างองค์พระให้เป็นโพรงกลวงเพื่อจะได้บรรจุเม็ดโลหะที่เรียกว่าเม็ดกริ่งไว้ข้างใน เมื่อเขย่าหรือเคลื่อนไหวก็จะเกิดเสียงดัง จึงเป็นที่มาของชื่อที่เรียกว่าพระกริ่ง คติเกี่ยวกับ พระกริ่งมีต้นกำเนิดมาจากการเคารพนับถือพระโฆษชยคุรุในทิเบต เชื่อกันว่าพระองค์เป็นพระพุทธรูปเจ้าที่มีคุณวิเศษโดดเด่นในแง่การรักษาโรคหรือเป็นผู้ถูกยกย่องให้เป็นพระพุทธรูปเจ้าแพทย์ตามคติมหายาน

รูปสัญลักษณ์ใต้ฐานพระกริ่งเขมร   พระกริ่งหน้าตักแต่นบัวพองมันที่ตลาดช่องสะง่า
(ภาพจาก Focus T, www.krusiam.com : 2557)

2.2.2 ลักษณะเฉพาะของพระกริ่งเขมร

พระกริ่งเขมรเป็นพระเครื่องที่มีลักษณะเฉพาะ แม้มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป แต่พระกริ่งกลุ่มนี้ก็ยังคงลักษณะบางประการที่หมายรู้ได้ว่าเป็นพระกริ่งเขมร สัญลักษณ์สำคัญคือเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งไทย และเครื่องหมายง่ามกากบาทคล้ายรูปตัวที (องค์ที่ทำเป็นรูปเต็มจะมีลักษณะคล้ายเครื่องหมายบวก แต่ส่วนใหญ่จะทำแบบลดรูปเพื่อให้มีที่ว่างสำหรับทำเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งจากเครื่องหมายบวกจึงกลายเป็นลักษณะคล้ายรูปตัวทีในภาษาอังกฤษ) นอกจากนี้พระที่มีอายุในรุ่นหลังมาอีกบางส่วนก็นิยมสร้างเครื่องหมายอีกอย่างคล้ายรูปตัวนะในอักษรขอมที่ฐานพระด้านหน้า บางองค์ก็มีทั้งเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งที่ฐานล่างและอักษรคล้ายตัวนะที่ฐานด้านหน้า บางองค์ก็มีเฉพาะอักษรที่ฐานด้านหน้าเพียงอย่างเดียว

2.2.3 คติความเชื่อในปัจจุบัน

คติความเชื่อเกี่ยวกับรูปแบบของพระกริ่งเขมรที่เป็นประเด็นสนใจของงานวิจัยนี้คือเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งและเครื่องหมายคล้ายตัวที ที่มีปรากฏอยู่ใต้ฐานพระดังกล่าวถึงข้างต้น ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์นี้ก็จะขาดหายไปในปัจจุบัน ต่างคนต่างตีความไปตามฐานความรู้ของตน

ผู้สนใจพระเครื่องและนักวิชาการบางส่วนเชื่อว่าเครื่องหมายนี้อ่านว่า “โอม” ซึ่งเป็นคำนำหน้าบทสวดในศาสนาพราหมณ์ คำอธิบายเหล่านั้นนับว่าน่าสนใจ แต่ก็ดูเหมือนจะเป็นแค่การกล่าวตามๆกันมา จึงยังขาดคำอธิบายถึงที่มาที่ไปอย่างชัดเจน ในแง่สิ่งที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาได้ก็คือการวิเคราะห์อย่าง

เชื่อมโยงข้อมูลที่ดำรงอยู่ในแหล่งต่างๆ อาทิ คติในรูปแบบของพระกริ่งเขมรเอง คติในพิธีกรรมและความเชื่อ เป็นต้น

2.2.4 ประเด็นวิเคราะห์และข้อสรุปเกี่ยวกับคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

พระกริ่งเขมรชนิดหนึ่งที่ถูกกล่าวกันว่าเป็นพระเครื่องที่เก่าแก่เรียกกันว่า พระกริ่งหน้าตักแตง สืบเนื่องจากรูปแบบทางศิลปะที่มักสร้างส่วนพระพักตร์ให้มีขนาดใหญ่เป็นรูปคล้ายสามเหลี่ยมหน้าจั่วกลับหัว พระเนตรเป็นร่องลึก พระเกศา และพระเศศเป็นปมขนาดใหญ่ มองดูรวมๆคล้ายกับหน้าตักแตง พระกริ่งหน้าตักแตงแบ่งเป็นชนิดย่อยๆโดยใช้ลักษณะของฐานบัวเป็นเกณฑ์ได้ 5 แบบ พระกริ่งตักแตงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเพราะถือว่าเป็นพระที่มีความเก่าแก่มากกว่ารูปแบบอื่นก็คือพระกริ่ง“บัวพองมัน” ซึ่งตรงฐานบัวทำเป็นรูปขดกลมๆ คล้ายกับเลขหนึ่งไทยแต่มีวงซ้อนกันหลายชั้น ประเด็นที่น่าตั้งข้อสังเกตก็คือ พองมันเป็นเครื่องหมายในระบบอักษรโบราณ ซึ่งมีชื่อเรียกอีกสองสามอย่าง เช่น ตาไก่ นฤหิต และพินธุ เป็นต้น ดังนั้นพองมันที่ว่านี้ก็คือเครื่องหมายพินธุ และเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งไทยที่ฐานองค์พระก็คือเครื่องหมายพินธุ ที่ตามพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของไทย อาทิ ในพิธีกรรมการลงนะหรือการกระทำตัวนะ ซึ่งถือเป็นอักขระศักดิ์สิทธิ์ใช้เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นจุดเริ่มต้น หรือความเป็น “ปฐมกำเนิด”

อีกเครื่องหมายหนึ่งคืออักขระคล้ายตัวนะในอักษรขอม (๘) ที่มักปรากฏที่ฐานด้านหน้าของพระกริ่งเขมรโดยเฉพาะพระกริ่งในสมัยหลังนั้น ก็สื่อความถึงคติเกี่ยวกับความเป็น “ปฐมกำเนิด” เช่นเดียวกัน นะตัวนี้มีชื่อเรียกหลายอย่าง อาทิ “นะปถมัง” “นะปถมังพินธุ” “นะปฐุมกัป” เป็นต้น ทั้งหมดนี้ล้วนมีที่มาจากตำนานที่ว่าในตอนเริ่มต้นกับท้าวสหัมบดีพรหมได้เล็งญาณลงมายังพื้นพิภพที่ยังว่างเปล่าปราศจากสิ่งใดๆ เห็นพื้นพิภพขณะนั้นมีแต่ผืนน้ำซึ่งกำลังจะงวดกลายเป็นพื้นดินเข้าไปทุกที และทอดพระเนตรเห็นดอกบัวโผล่ผืนผืนน้ำขึ้นมา 5 ดอก แต่ละดอกมีอักขระมีอักขระกำกับดอกละดอกอักขระคือ นะ โม พุท ธา ยะ และแลเห็นเป็นรูปนะปฐุมกัปปรากฏบนพื้นระลอกน้ำประจักษ์ว่าเป็นรากของดอกบัวทั้ง 5 แล้วจึงทรงกระทำวันทาการ และตรัสพยากรณ์ว่ากับนี่จะชื่อว่า ภัทรกัปมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ 5 พระองค์ แล้วจึงทรงเอาหญ้าคาหว่านลงมา กลายเป็นแผ่นดิน จึงเริ่มมีมนุษย์ สัตว์ พืชพรรณ นับแต่นั้นมา (เทพย์ สาริกบุตร, 2538 : 3-4)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเครื่องหมายโอมหรือยันต์ปฐุมที่ฐานพระเครื่องกับ เครื่องหมายตัวนะปฐุมกัณฑ์ปรากฏที่ฐานด้านหน้าของพระเครื่องโดยเฉพาะ พระเครื่องในยุคหลังล้วนแต่สื่อความถึงคติเดียวกันคือความเป็น “ปฐุมกำเนิด” ความต่างของเครื่องหมายอาจเปลี่ยนไปตามคติของยุคสมัยแต่ยังคงแก่นหลัก อันเดียวกัน

ขณะที่เครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งคือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็น ปฐุมกำเนิด อีกเครื่องหมายที่ปรากฏร่วมกันคือ เครื่องหมายง่ามกากบาทคล้าย เครื่องหมายบวก หรือเครื่องหมายคล้ายตัวทีในภาษาอังกฤษนั้น ก็นำพิจารณาว่า หมายถึงจุดสิ้นสุดหรือพระนิพพาน ข้อพิจารณามีดังนี้

ในจำนวนชนิดฐานบัวทั้งหมดของพระกริ่งหน้าตักแตง นอกจาก บัวพองมันแล้วบัวอีกชนิดหนึ่งที่น่าจะเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์มากกว่าจะเป็นเพียงรูปแบบทางศิลปะก็คือบัว เม็ดมะยม ลักษณะของฐานบัวชนิดนี้เป็น ตุ่มนูนและมีเครื่องหมายง่ามกากบาทคล้ายเครื่องหมายบวกอยู่บนเม็ดบัว หาก บัวพองมันเป็นสัญลักษณ์เดียวกับเครื่องหมายโอมที่อยู่ใต้ฐานพระ เครื่องหมาย ง่ามกากบาทคล้ายเครื่องหมายบวกบนบัวเม็ดมะยมก็อาจเป็นเครื่องหมายหรือ สัญลักษณ์เช่นเดียวกับเครื่องหมายง่ามกากบาทที่อยู่ใต้ฐานพระด้วยเช่นกัน

เช่นเดียวกับเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งหรือยันต์ปฐุม เครื่องหมาย กากบาทคล้ายเครื่องหมายบวกเป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่งที่มีความหมายในระบบ เลขยันต์ของไทย ในหนังสือชื่อ **เลขยันต์ : แผนผังอันศักดิ์สิทธิ์** ของณัฐธัญ มณีรัตน์ ซึ่งปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลของพุทธศาสนาหายานที่มีต่อระบบยันต์ในประเทศไทย” ณัฐธัญ ได้กล่าวถึงเครื่องหมายชนิดหนึ่งซึ่งเป็น รูปง่ามกากบาทปรากฏในวิธีการลงอักขระเพื่อลบผงใน “คัมภีร์ปถมัง” ว่าเริ่มต้น ตั้งแต่การทำพิธีซึ่งหมายถึงจุดกำเนิดของสรรพสิ่งและจบลงที่จุดสิ้นสุดคือ พระนิพพาน (ณัฐธัญ มณีรัตน์, 2553 : 102-103) ประเด็นที่น่าสนใจคือ เครื่องหมายซึ่งแสดงจุดสิ้นสุดหรือสิ่งสูงสุดคือพระนิพพานซึ่งเรียกว่า “สุญนิพพาน” นั้นทำเป็นรูปง่ามกากบาทในรูปวงกลมดังนี้ ⊕ ดังนั้นจึง เป็นไปได้ว่าเครื่องหมายที่ใต้ฐานพระคือเครื่องหมายที่แสดงถึงทั้งจุดกำเนิดและ จุดสิ้นสุด ขณะที่เครื่องหมายโอมหรือยันต์ปฐุมคือกำเนิด เครื่องหมายบวกตัวนั้นก็ คือสุญนิพพาน

แนวการตีความดังกล่าวนี้อาจเห็นได้ชัดเจนหากพิจารณาที่ตัวอุณา โลมที่มักปรากฏในพระเครื่องโบราณจนถึงปัจจุบัน อุณาโลมคือเครื่องหมาย

ที่แสดงถึงทั้งกำเนิดอันเป็นจุดตั้งต้นและธรรมอันสูงสุดคือพระนิพพาน เพราะการเขียนอุณาโลมนั้นเริ่มต้นอย่างเดียวกับการเขียนยันต์ปฐุมและต่อยอดขึ้นไปด้วยโลกุตรธรรมอันมีมรรค 4 ผล 4 จนถึงยอดปลายสุดคือพระนิพพาน 1 (เทพย์ สารีบุตร, 2501 : 2-6 อ้างถึงใน ฌรัฐญ มณีรัตน์, 2553 : 18)

2.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระกริ่งเขมรในพื้นที่ ขอบเขตการวิจัย

การสร้างพระกริ่งเขมรในพื้นที่ขอบเขตการวิจัยเท่าที่สำรวจพบมีดังนี้คือ พระกริ่งเขมรหลวงปู่สาย วัดตะเคียนราม ต.ตะเคียนราม อ.กุฉินทน์ จ.ศรีสะเกษ พระกริ่งเขมรหลวงปู่พา วัดบัวระมย์ ต.ตองปิด อ.น้ำเกลี้ยง จ.ศรีสะเกษ พระกริ่งหน้าตักแตงหลวงปู่คำบุ วัดกุดขมพู อ.พิบูลย์มังสาหาร จ.อุบลราชธานี

กรณีของพระกริ่งเขมรหลวงปู่พา เครื่องหมายที่ฐานพระในความเห็นของหลวงปู่พา ก็คือตัวเลขไทยทั่วไป (พระครูวรภิกขิตถาจารย์, สัมภาษณ์) ในการสร้างพระกริ่งเขมรของหลวงปู่สายก็เช่นเดียวกัน หลวงปู่สายให้ข้อมูลว่า ประสงค์จะแสดงความหมายแค่ว่าเป็นการสร้างขึ้นครั้งแรกเท่านั้น (พระครูประกาศธรรมวัตร, สัมภาษณ์) กรณีของวัดตะเคียนราม นอกจากพระกริ่งเขมรการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าทางวัดยังได้สร้างพระอุปัชฌาย์ตักแตงซึ่งมีลักษณะคล้ายกับพระกริ่งหน้าตักแตงขึ้นอีกด้วย ส่วนหลวงปู่คำบุให้ข้อมูลที่แตกต่างออกไป แต่สอดคล้องกับแนวการพิจารณาของงานวิจัยนี้ว่า เครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่งที่มีปรากฏได้ฐานของพระกริ่งเขมรนั้นคืออักขระตัวอุ ซึ่งหมายถึงตัวอุณาโลม ดังนั้นตามคำอธิบายของหลวงปู่คำบุอักขระอุที่มีปรากฏได้ฐานพระกริ่งเขมรนี้มีความเชื่อมโยงกับความหมายในประเด็นความเป็นปฐุมกำเนิด เพราะหากย้อนกลับไปดูที่ได้อธิบายก่อนหน้านี้ก็จะพบว่าอุณาโลมก็คือรูปแบบหนึ่งของยันต์ปฐุม ซึ่งเป็นเครื่องหมายของความเป็นกำเนิดหรือต้นปฐุมกับ นอกจากนี้หลวงปู่คำบุยังได้อธิบายความหมายของอักขระตัวอุอย่างเชื่อมโยงกับตำนานการก่อกำเนิดของโลกและพระพุทธเจ้าองค์ปฐุมในเดียวกับการตีความในประเด็น พิธีกรรม การลงตัวนะและตำนานต้นกำเนิดปฐุมกับ เพียงแต่อาจแตกต่างกันรายละเอียด กล่าวคือ หลวงปู่คำบุกล่าวถึงอักขระว่ามีแปดตัวคือ อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ แต่ละตัวปรากฏในดอกบัวแปดดอก (เช่นเดียวกับอักขระนะ โม พุท ธา ยะ ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ปรากฏในดอกบัวห้าดอกในต้นกำเนิดของปฐุมกับ) ส่วนอักขระตัวอุนี้หมายถึงพระพุทธเจ้าองค์ปฐุมหรือพระพุทธเจ้าองค์แรกของกับ (พระครูพิบูลนวกิจ, สัมภาษณ์) เครื่องหมายนี้จึงแสดงร่องรอยของคติ

มหายาน ที่นับถือพระพุทธเจ้าแปดพระองค์ปรากฏในทิศทั้งแปด มีพระไวโรจนพุทธะหรือพระพุทธเจ้าองค์ปฐมเป็นประธาน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าความหมายด้านบุคคลของพระกริ่งหน้าตักแตนรวมทั้งพระกริ่งเขมรอื่นๆตามคติแต่ดั้งเดิมในดินแดนแถบนี้จึงอาจหมายถึงพระพุทธเจ้าองค์ปฐม อย่างไรก็ตามคตินี้ก็อาจผันแปรไปตามองค์พระที่นับถือในแต่ละท้องถิ่น ในบางท้องถิ่นของพื้นที่ขอบเขตการวิจัย พระกริ่งหน้าตักแตนจึงอาจหมายถึงพระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามพระผู้มีอิทธิฤทธิ์ผู้คอยคุ้มครองงานบุญ ดังเห็นได้จากการสร้างพระเครื่องของวัดตะเคียนราม ที่สร้างพระเครื่องพระอุปัชฌาย์ในรูปลักษณะแบบพระกริ่งหน้าตักแตน

พระกริ่งเขมรหลวงปู่สาย วัดตะเคียนราม
(ภาพจาก พจนานุกรม, [www. uamulet.com](http://www.uamulet.com) : 2557)

พระกริ่งเขมรหลวงปู่พา วัดบัวระมย์

เครื่องหมายใต้ฐานพระกริ่ง
เขมรหลวงปู่พา วัดบัวระมย์

พระกริ่งหน้าตักแตนหลวงปู่คำ
วัดกุดขมภู

พระอุปกุตตักแตนพิมพ์เล็กหลวงปู่
สาย วัดตะเคียนราม

พระอุปกุตตักแตนพิมพ์ใหญ่หลวงปู่
สาย วัดตะเคียนราม

2.3.1 ลักษณะทั่วไปของพระปิตตาเขมร

พระปิตตาเขมรมีรูปแบบทางศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่หมายรู้ได้ว่าเป็นพระปิตตาเขมรเช่นเดียวกับพระกริ่งเขมร ลักษณะโดยทั่วไปเป็นประติมากรรมรูปองค์พระ พระเศียรโล้น มีพระหัตถ์ 6 ข้าง ยกขึ้นปิดทวารต่างๆ ดังนี้ คู่หนึ่งปิดพระเนตร อีกคู่ปิดพระกรรณทั้งสองด้าน ส่วนอีกคู่หนึ่งพาดผ่านพระเพลลาไปปิดทวารหนัก บริเวณกึ่งกลางขององค์พระด้านหน้าและด้านข้างมักปรากฏเครื่องหมายหรืออักขระยันต์ขนาดใหญ่ โดยมากมักเป็นเครื่องหมายคล้ายเลขหนึ่ง ซึ่งก็น่าจะเป็นเครื่องหมายโอมหรือยันต์ปฐมที่แสดงถึงความเป็นปฐมกำเนิดเช่นเดียวกับที่ปรากฏใต้ฐานพระกริ่งเขมรนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีลักษณะเฉพาะทางศิลปะอื่นๆ เช่น องค์พระมักสวมกำไลมือ สร้อยประคำ หรือสายจูรา เป็นต้น

พระปิดตาเขมรที่ตลาดช่องสะงำ(หน้า)

พระปิดตาเขมรที่ตลาดช่องสะงำ(หลัง)

พระปิดตาที่ผู้วิจัยใช้สอบถามข้อมูล

การรักษารูปแบบโบราณดังกล่าวในพระเครื่องสมัยหลังที่ทราบแน่ชัดว่าผู้สร้างเป็นใคร ไม่ปรากฏอย่างแพร่หลายอย่างพระกริ่งเขมร เท่าที่สำรวจพบมีเพียง 2 สำนักและอยู่นอกขอบเขตพื้นที่การวิจัย คือพระปิดตาลวงพ่อโต โยโสธร วัดบ้านกล้วย จังหวัดนครราชสีมา (สร้างประมาณปีพ.ศ. 2490 – 2500) และพระปิดตาพระครูพรหมสร (รอด) วัดบ้านไผ่ จังหวัดนครราชสีมา (ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับปีสร้างที่แน่นอน แต่ไม่เกินปีที่ท่านมรณภาพคือปีพ.ศ. 2500)

2.3.2 คติความเชื่อในปัจจุบัน

คติความเชื่อหนึ่งที่ค่อนข้างแพร่หลายในยุคปัจจุบันคือความเชื่อที่ว่าพระปิดตาหรือพระควัมปตี คือพระมหากัจจายนะ อย่างไรก็ตามเมื่อย้อนไปดูประวัติของพระมหากัจจายนะกลับไม่พบเรื่องเล่าที่พอจะเชื่อมโยงได้ว่าเป็นที่มา

ของความเชื่อนี้ จึงอาจเป็นไปได้ว่า การสร้างพระปิดตาตามคติดั้งเดิมอาจไม่ได้หมายถึงพระมหากัจฉายณะ ดังที่เข้าใจกันในปัจจุบัน

2.3.3 ประเด็นวิเคราะห์และข้อสรุปเกี่ยวกับคติความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิม

การสร้างพระปิดตาในสมัยโบราณพบอย่างแพร่หลายในกรุแถบจังหวัดนครศรีธรรมราชและในพื้นที่วัฒนธรรมกลุ่มชนเขมรโบราณ พระปิดตาสองถิ่นนี้แม้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่พอจะแยกออกได้หนึ่งในลักษณะที่ว่านั่นก็คือพระปิดตาเมืองนครจะมีเครื่องหมายง่ามกากบาทหลายแฉกที่เรียกกันว่า “เครื่องหมายดอกจันทน์” อยู่บนองค์พระ นอกจากนี้พระปิดตาแล้วการสร้างพระเครื่องเป็นรูปพระพิฆเนศก็พบได้ทั่วไปทั้งในกรุนครและพระศิลปะแบบเขมร ที่น่าสนใจคือทั้งสองถิ่นนี้มีพระอยู่ส่วนหนึ่งที่สร้างเป็นรูปพระพิฆเนศปิดตา และมีอีกส่วนหนึ่งที่สร้างพระปิดตาให้มีรูปงูแผ่พังพานคุ้มครองพระหรือไม่ก็พันอยู่รอบองค์พระ ที่เรียกว่า “พระปิดตาพังพะกาฬ” จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้เป็นแค่การปนเปกันของวัฒนธรรมสองแหล่งคือทั้งพุทธและพราหมณ์ โดยที่พระพิฆเนศปิดตาถูกสร้างขึ้นภายหลังเลียนแบบพระปิดตาในวัฒนธรรมพุทธ หรือที่แท้แล้วพระปิดตาก็คือพระพิฆเนศในคติดั้งเดิม

ข้อมูลหนึ่งที่น่าสนใจคือข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวรที่พบในประเทศไทย” ของจิรัสสา คชชิวะ งานวิจัยนี้กล่าวถึงการค้นพบโบราณวัตถุรูปเคารพที่เจดีย์ภูชนลน ที่เมืองกโยกโสภ กิลีพุกาม ในประเทศพม่า เป็นรูปพระพิฆเนศปิดตาหันหลังชนกับ “ควัมปตี” ซึ่งยกมือขึ้นปิดตาเช่นเดียวกัน ควัมปตีนี้ตามคติของพม่าเชื่อกันว่าเป็นเทพแห่งเวทมนตร์คาถาและเป็นอรหันต์ผู้อุปัถุมภ์พุทธศาสนา ในอีกที่หนึ่งคือเจดีย์ชเวชันทอร์ในเมืองพุกามทางพม่าตอนเหนือ ก็พบรูปพระพิฆเนศในลักษณะนั่งหันหลังชนกับเทพองค์อื่นตามมุมของเจดีย์ ซึ่งตีความได้น่าจะเป็นรูปเคารพที่สร้างขึ้นเพื่อรักษาพุทธสถาน ชาวพม่าเรียกรูปเคารพซึ่งพระพิฆเนศนั่งหันหลังชนกับควัมปตีนี้ว่า “ควัม-กโย : ขยง : กัป” ซึ่งหมายถึงพระพิฆเนศ (จิรัสสา คชชิวะ, 2527 : 61) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าควัมปตีก็คือชื่อเรียกของพระพิฆเนศในบทบาทที่ถูกทำให้เป็นเทพผู้รักษาพุทธศาสนา และพระปิดตาหรือที่คนไทยเรียกว่าพระควัมปตีในคติดั้งเดิมนั้นก็น่าจะหมายถึงพระพิฆเนศ

นอกจากจะเป็นพระเครื่องและเครื่องรางชนิดเดียวที่สร้างในรูปของการยกพระหัตถ์ขึ้นปิดพระพักตร์แล้ว ยังมีรูปแบบอื่นอีกหลายประการที่

แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างพระปิตตากับพระพิฆเนศ ที่สำคัญคือเครื่องหมายดอกจันทน์ที่มักปรากฏในพระปิตตาโบราณเมืองนครศรีธรรมราช และที่ปรากฏในพระปิตตาคณิตที่เรียกว่าพระปิตตาทังพะกาฬ

เครื่องหมายง่ามกากบาทหลายแฉกที่นิยมเรียกกันว่าเครื่องหมายดอกจันทน์นี้น่าจะเป็นเพียงการเรียกตามลักษณะที่คล้ายคลึงกับเครื่องหมายดอกจันทน์ซึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงการหมายเหตุหรืออ้างอิง ทั้งนี้เพราะเครื่องหมายดอกจันทน์เป็นเครื่องหมายในระบบอักษรที่เพิ่งเกิดขึ้นยุคหลังและไม่เคยปรากฏว่าเครื่องหมายนี้จะมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมทางไสยศาสตร์ ทางหนึ่งที่น่าจะเป็นไปได้ก็คือเครื่องหมายดอกจันทน์ที่ว่านี้อาจหมายถึงรูปดอกบัวที่ปรากฏในเชิงสัญลักษณ์อย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมไสยศาสตร์และศาสนาของทั้งพุทธและฮินดู

ในแง่มุมของการตีความอย่างเชื่อมโยงกับพระพิฆเนศ เครื่องหมายดอกจันทน์นี้ก็อาจหมายถึงดอกบัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทน “จักรา” (Chakras) ตามแนวคิดทางโยคะของปรัชญาฮินดูและพุทธแบบตันตญาณ ซึ่งเชื่อว่าในร่างกายของคนเรานั้นมีระบบของจักราที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนพลังงานต่างๆ จุดของจักราอาจมีมากมายในร่างกายของเรา แต่ในโยคะบางระบบโดยเฉพาะที่เน้นพลังศักดิ์หรือพลังทางเพศแนวเดียวกับตันตญาณ อาทิ โยคะคุนดาลินี (Kundalini Yoga) จักราที่สำคัญมีอยู่ 7 จุด ไถ่เรียงลงมาตั้งแต่ตรงกลางกระหม่อมเหนือศีรษะไปจนถึงตำแหน่งต่ำสุดคือบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ จักราแต่ละตำแหน่งมีสัญลักษณ์เป็นรูปดอกบัวเหมือนกัน แต่สีและลักษณะของบัวจะแตกต่างกันไป เช่น สัญลักษณ์รูปบัวในบางจักราอาจมีแค่สองกลีบ บางจักราอาจมีสี่ บางจักราอาจมีสิบ และสูงสุดคือพันกลีบ เป็นต้น นอกจากนี้จักราแต่ละจุดก็ยังมีเทพประจำจักรา ที่น่าสนใจคือ จักราแรกในระบบโยคะคุนดาลินี ซึ่งเรียกว่า “มูลดารา” (Muladhara) นั้นมีพระพิฆเนศเป็นเทพประจำจักรา เครื่องหมายดอกจันทน์ที่มักปรากฏบนองค์พระปิตตาโบราณจึงอาจหมายถึงรูปของจักรามูลดารา ส่วนผู้ที่ปรากฏร่วมกับองค์พระปิตตาทังพะกาฬ ก็คือผู้ที่เป็นเข็มขัดหรือสังวาลของพิฆเนศ และการสร้างรูปพระพิฆเนศให้มีงเป็นเครื่องประดับดังกล่าวนี้จึงอาจมีต้นเค้ามาจากแนวคิดตามคติฮินดูที่ว่าจุดศูนย์กลางของจักรามูลดาราหรือที่เรียกว่า “พินธุ” (Bindu) นั้นมีลักษณะขดเป็นวงเหมือนงู (David T. Eastman, 1985 : 37)

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกว่า ทั้งในพระปิตดาสายใต้และเขมรมีพระปิตดาอีกชนิดหนึ่งซึ่งสร้างเป็นรูปคล้ายทารกนั่งยองอยู่ในครรภ์มารดา เรียกกันว่า “พระปิตดากุมารในครรภ์” หรือ “พระปิตดาในครรภ์” พระปิตดาชนิดนี้ดูจะมีความเชื่อมโยงกับจักรามูลดารา เพราะ จักรานี้เป็นจักรากำเนิดซึ่งมีตำแหน่งอยู่ในคัมภีร์ของเพศหญิง

ทางด้านพุทธคุณที่เชื่อกันว่าพระปิตดามีพุทธคุณในทางโชคลาภและป้องกันอันตราย ก็ดูจะไม่ไกลกับความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศ พระพิฆเนศเป็นที่นับถือในแง่โชคลาภและการทำมาค้าขึ้นของพวกพ่อค้าวาณิชมาแต่โบราณ (ไมเคิล ไรท, 2548 : 12, 47) นอกจากนี้ในอินเดียยังนับถือพระพิฆเนศในฐานะเทพผู้ป้องกันอันตรายประจำประตูเข้าออก (ไมเคิล ไรท, 2548 : 12) คิดนี้ก็ดูจะตรงกันกับพระปิตดาที่เรียกอย่างว่าพระปิตดาวาร

สรุป

การศึกษาวัฒนธรรมทางความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังในพื้นที่เมืองชายแดนในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ทั้งคนไทย ลาว และกัมพูชามีความเชื่อในวัฒนธรรมเครื่องรางร่วมกัน ปัจจัยสำคัญก็คือการอยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงและมีพัฒนาการทางสังคมในแบบเดียวกัน โดยเฉพาะการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่นับถือผีและการรับอิทธิพลทางศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์จากอินเดีย เครื่องรางในตลาดการค้าอาจดำรงอยู่ในบริบทเฉพาะอีกบริบทหนึ่งในสถานะที่เป็นสินค้าในแหล่งท่องเที่ยวของเมืองชายแดนจึงมีสถานะที่คาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเครื่องรางและของที่ระลึก ในประเด็นเกี่ยวกับเครื่องรางโบราณ ความคิดเชื่อในปัจจุบันที่ถูกสร้างขึ้นในหลายกระแสมีทั้งที่สอดรับและขัดแย้งกันอยู่ในที่ การกลับไปหาข้อมูลในประเทศเพื่อนบ้านด้วยความคาดหวังว่าจะยังคงปรากฏร่องรอยของคติดั้งเดิม ช่วยให้ได้ข้อมูลบางด้านที่แตกต่างไปจากวาทกรรมและความเชื่อที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมของเราแต่เพียงอย่างเดียว แต่ก็อาจไม่มีข้อสรุปสำเร็จรูปจากปากคำของผู้ให้ข้อมูล ในหลายกรณีจึงจำต้องอาศัยข้อมูลหลายด้านเชื่อมโยงปะติดปะต่อกัน ในแง่ข้อมูลจากผู้สร้างที่คาดว่าจะเป็นผู้สืบทอดความรู้ ร่องรอยของคติดั้งเดิมนั้นยังหลงเหลืออยู่แม้จะถูกครอบงำจากความคิดความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นในเชิงพาณิชย์มากแล้วก็ตาม จึงเป็นหน้าที่ของนักวิชาการที่สนใจทางด้านนี้ที่ต้องเร่งสืบเสาะค้นหาข้อมูลก่อนทุกอย่างจะเลือนหายไปจนไม่เหลือเค้าความรู้ใดตกทอดไปยังคนรุ่นหลัง

เอกสารอ้างอิง

- จิรัสสา คชาชีวะ. (2527). “คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวรที่พบในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทพย์ สารีบุตร. (2538). **คัมภีร์นะ ๑๐๘**. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.
- ณัฐธัญ มณีรัตน์. (2553). **เลขยันต์ : แผนผังอันศักดิ์สิทธิ์**. กรุงเทพฯ : สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ
- ไมเคิล ไรท. (2548). **พระพิฆเนศ มหาเทพฮินดู ในชมพูทวีปและอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สวิง บุญเจิม. (2553). “ยันต์อิสาน” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “เครื่องราง ของขลัง วัฒนธรรมชาวพุทธในสุวรรณภูมิ” 19 – 20 สิงหาคม ณ สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ กรุงเทพฯ.
- David T. Eastman. (1985). “Kundalini Demystified”, **Yoga Journal** (September/October page 37).

เว็บไซต์

- พจนานัดอิน. (2557) **พระเครื่องเมืองศรีสะเกษ**. สืบค้นเมื่อ 13 กรกฎาคม 2557, จาก www.uamulet.com.
- พระจ้ง. **วิจารณ์พระเครื่อง**. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2557 จาก www.amuletforums.blogspot.com.
- สิงห์ ไตรมาส. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2557, จาก www.kumantongsiam.com.
- Focus T. “กระดานสนทนา”. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2557, จาก www.krusiam.com.

รายการสัมภาษณ์

- พระครูประกาศธรรมวัตติ (หลวงปู่สาย ปาโมกโข). เจ้าอาวาสวัดตะเคียนราม. สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2557

พระครูพิบูลนวกิจ (หลวงปู่คำบุ คุดตจิตโต). เจ้าอาวาสวัดกุดชุมภู. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2556.

พระครูวรกิจจานุรักษ์ (หลวงปู่พา อธิวโร), เจ้าอาวาสวัดบัวระมย์. สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2557.

พระครูธรรมวงศา. เจ้าอาวาสวัดจอมเพชรเทพนิมิตวนาราม แขวงจำปาสัก สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2556.

วีรชัย พรมณาค. ผู้ซื้อในตลาดด่านชายแดนช่องเม็ก. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2556.

ประวัติศาสตร์กุลลา History of Kula

สุธิตา ตันเลิศ¹ และพัชรี ธาณี²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เรื่อง การรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร เนื้อหาโดยรวมเน้นการนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เริ่มด้วยภูมิหลังและที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์กุลลา สาเหตุการเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ศึกษา การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาในจังหวัดอุบลราชธานี และผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกุลลาในพื้นที่ศึกษาและวิจัย มุมมองที่ใช้ในการศึกษาคือประวัติศาสตร์ เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การอ่านและวิเคราะห์เอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามเน้นการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า การสังเคราะห์งานเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า กุลล่า ในภาษาลาวหมายถึงกลุ่มคนที่มาจากพม่า โดยเดินทางมาค้าขายเร่ไปตามบ้าน

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์, กุลลา

---

¹ นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพหุวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา

² อาจารย์ประจำ สาขามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This article is part of the Cultural Preservation Project entitled Gathering Information of Ethnic Kula in Ubon Ratchathani and Yasothon provinces. It directly focuses on the development of Kula history. The study primarily involves topics as follows: the historical background of Kula, factors contributing their settlement in the study areas, their adjustment in Ubon Ratchathani, and the impacts of their settlement on the research areas. Using the historical approaches, the researcher begins with the process of document gathering, and then focuses on reading the documents analytically and extensively. Moreover, the third stage is collecting the oral history in the field work. Lastly, the researchers synthesize the oral history and documents. As indicated in the research findings, Lao people perceived Ethnic Kula as caravan traders from Burma.

Keywords: History, ethnicity, Kula

ภาพที่ 1 ศาลาการเปรียญ (หอแจก) ของวัดทุ่ง หรือวัดทุ่ง (กุลา) (วัดทุ่งสว่าง อารามณ์) ศิลปะแบบไทใหญ่ได้เริ่มก่อสร้างในปีพ.ศ.2396 ด้วยการเรียไ้เงินของกลุ่มชาติพันธุ์กูลาตองสู้และพม่าประจำชุมชนบ้านโนนใหญ่ (บ้านโนนกุลา หรือบ้านโนนช่างทอง) ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
ที่มา: ปกรณ์ ปุกหุด วันที่ 27 มกราคม 2556.

1. บทนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่อง “การรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร” ได้รับการปรับปรุงจากบทนำเสนอภาคบรรยายในการประชุมทางวิชาการระดับชาติของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน ในวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2556 เนื้อหาโดยรวมเน้นการนำเสนอพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เริ่มด้วย (1) ภูมิหลังและที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์กูลา สาเหตุการเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ศึกษา (2) การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในจังหวัดอุบลราชธานี และ (3) ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกูลาในพื้นที่ศึกษาและวิจัย มุมมองที่ใช้ในการศึกษาคือประวัติศาสตร์ เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การอ่านและ

วิเคราะห์เอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามเน้นการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า การสังเคราะห์งานเอกสารและข้อมูลภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า “กุหล่า” ในภาษาลาวหมายถึงกลุ่มคนที่มาจากพม่า โดยเดินทางมาค้าขายเร่ไปตามบ้านซึ่งต่อมาการศึกษาของนักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาพบว่า กุหล่า หรือ กุลา คือ ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานของประเทศเมียนมา ที่ได้เดินทางมาติดต่อกับค้าขายในท้องที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นคำที่ชาวพม่าใช้เรียกชาวมุสลิมอินเดีย (Sulaiman, 1931:35-39)³ ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2390 กุลาเข้ามาตั้งรกรากในจังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะขายสุ่เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจการเมือง คนท้องถิ่นนิยมเรียกพวกเขาว่า กุลา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของจิตร ภูมิศักดิ์ “ในภาษาลาว กุหล่า เป็นคำเรียกพวกหนึ่งที่มาจากพม่าเหนือ, สหายล้มภาระเร่ขายไปตามละแวกบ้าน, แต่ที่เข้าใจรวม ๆ ว่าคือพม่าก็มี” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2557: 361) แต่ คนกุลากลับขนานนามตนเองว่า “ต่องสู” Ronald D. Renard ได้ตั้งข้อสังเกต ว่า “ต่องสู”⁴ จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง รู้จักกันดีในชื่อ กะเหรี่ยงดำ หรือปะโอ (Renard, 2003:8) ปัจจุบันทายาทกุลาดำเนินชีวิตตามแบบวัฒนธรรมไทลาวของมารดา ผู้เฒ่าผู้แก่เมืองอุบลราชธานียังคงเรียกชุมชนโนนใหญ่ว่าบ้านโนนกุลา

³ Sulaiman ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชาวมุสลิมในพม่าช่วงปีพ.ศ.2415-2474 ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตถึง กองกำลังมุสลิมรับจ้างสมัยพระเจ้าอลองพญา (2295-2303) มีหน้าที่ควบคุมชุมชนมุสลิมในพม่า จุดพิเศษของกองกำลังนี้ คือมีพื้นเพมาจากตอนเหนือของอินเดีย เมือง Myedu ซึ่งพม่าได้เรียกพวกเขาว่า Myedu Kala หรือ Kulabyo (Sulaiman, 1931:35-39)

⁴ ทายาทกุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานีระลึกถึงบรรพบุรุษกุลาในนาม “ต่องสู” โดยไม่มีความทรงจำ หรือรับรู้เรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์อันแท้จริง เป็นที่น่าสังเกตว่า คนพื้นเมืองเมืองอุบล หรือคนนอกชุมชนโนนใหญ่ได้เรียกพวกเขาว่า “กุลา” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากล้านนาในการเรียกคนต่างถิ่นว่า “กุลา” โดยรับรู้ว่าอยู่บ้านโนนใหญ่ (บ้านโนนกุลา บ้านโนนช่างทอง) มาจากพม่า จุดร่วมที่เด่นของชุมชนโนนใหญ่ กล่าวคือ ทายาทกุลาต่องสูล้วนใช้นามสกุล “ต่องสู” ร่วมกัน ต่อมาได้เปลี่ยนไปใช้นามสกุลมารดาเชื้อสายไทลาว เมื่อบรรพบุรุษและทายาทของกุลาบ้านโนนใหญ่เหล่านี้สิ้นชีวิตลงไป ปรากฏหลักฐานนามสกุล “ต่องสู” บนอัฐิธาตุ ณ วัดทุ่งสว่างอารมณ์ ปัจจุบัน ทายาทต่องสูชุมชนโนนใหญ่ได้ให้ข้อมูลที่มาและภูมิหลังของบรรพชนออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ยอมรับว่า ต่องสู คือ กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (กะเหรี่ยงดำ) กับ กลุ่มที่จำกัดการรับรู้ว่าตนเองเป็นเพียง ต่องสู ด้วยการปฏิเสธฐานะของกลุ่มคนปะโอ หรือกะเหรี่ยงดำ

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์กุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานีเป็นตัวอย่างการประสมประสานทาง เชื้อชาติและวัฒนธรรม ของ อาทิ กลุ่มไทลาว จีน “ไทใหญ่ ต้องสู้ ยาง กะเหรี่ยง พม่า” (ถวิล แสงสว่าง, ม.ป.ป.:12) ที่มีมาอย่างยาวนานในสังคมที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง

2. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา

การศึกษาและวิจัยที่ผ่านมา พร้อมการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า ได้อธิบายภูมิหลังหรือถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์กุลาออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของภูมิลานรอบเมืองตองยี (Taunggyi) (2) ทางตอนใต้ เมืองมะละแหม่ง (พิญช์ สมพอง, 2542: 366) มรเมฆ เมฆะลำเลิง เมฆะตะมะ หรือ Moulmein พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์มอญ (3) เมืองกุกกิก ชุกคิก หรือ Kawkareik ในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง และ (4) ตอนเหนือของสยาม (บุญ พนมแก่น, 2556: สัมภาษณ์; คำใบ้ เครือสิงห์, 2556: สัมภาษณ์; สัมภาษณ์ อินทรดิยะ, 2556: สัมภาษณ์; Schliesinger, 2000: 215) ภูมิลานเป็นถิ่นกำเนิดของตองสูแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ตองสูที่อาศัยในเขตเทือกเขาสูงมีอาชีพทำการค้าขาย (2) ตองสูที่อาศัยบนพื้นที่ราบลุ่มนั้นนิยมประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในเหมืองบ่อพลอย หรือเป็นพ่อค้าพลอย (จุฬพล วิเชียรศิลป์, ฐานข้อมูลออนไลน์) ระยะเวลาต่อมา กลุ่มตองสูได้อพยพลงทางตอนใต้และอาศัยในบริเวณ เมืองมะละแหม่ง และกระจายตัวไปยังเมืองมณฑลพะเยย์ บทความนี้ใช้คำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานีใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ กุลา กุลาตองสู หรือตองสู

จากการค้าขายของกลุ่มพ่อค้าเร่ชาวกุลา ต่อมาก็ได้มีการตั้งถิ่นฐานของ ชาวกุลาระบายอยู่ในภาคอีสาน อาทิ บริเวณอำเภอดำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอกะชังร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานี คำใบ้ เครือสิงห์ ลูกตองสูแห่งบ้านโนนใหญ่อธิบาย ภูมิหลังของบิดาที่เป็นตองสูนั้น “มาจากเมืองมะละแหม่ง”⁵ (ทองใบ เครือสิงห์,

⁵ ทายาทกุลาตองสูบ้านโนนใหญ่ล้วนเล่าความในประเด็นภูมิสำเนาเดิมของ บรรพบุรุษนั้นมาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า มีข้อสังเกตว่า กลุ่มตองสูที่ประกอบอาชีพ การค้าขายกองคาราวานมีภูมิสำเนาเดิมในภูมิลานบางส่วนได้อพยพลงมาอาศัยในพื้นที่

สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2556) ผ่านมายังเมืองระแหง (ตาก) และข้ามช่องเขาเพชรบูรณ์เข้ามายังพื้นที่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขง หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทย (ประดิษฐ์ สายสุวรรณ, 9 สิงหาคม 2539: สัมภาษณ์)

ในปีพ.ศ.2525 คณิงนิตย์ จันทบุตรคือนักวิชาการคนแรกที่สนใจศึกษากลุ่มบ้านโนนใหญ่ พร้อมการตั้งข้อสังเกตว่า คือ กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (Ethnic Pa-O)⁶ (คณิงนิตย์ จันทบุตร, 2542) ในปีพ.ศ.2543 Joachim Schliesinger ได้สืบค้นชื่อดั้งเดิมของกลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอที่กลุ่มชาติพันธุ์พม่าได้ใช้เรียกขานคนทางใต้เอาไว้ดังนี้ Pao, Taungthu, Tau-soo และ Black Karen (Schliesinger, 2000: 214) ปีพ.ศ.2546 Renard ตั้งข้อสังเกต “กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษากะเหรี่ยงรวมถึง กลุ่มชาติพันธุ์ Kayah กลุ่มชาติพันธุ์ Pa-O และกลุ่มที่ถูกเรียกว่ากะเหรี่ยงมักแต่งกายคล้ายคลึงกัน (กะเหรี่ยงดำ) ในความเป็นจริงนั้นพวกเขาไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง” (Renard, 2003: 8)

ในปีพ.ศ.2555 พระจากจังหวัดเชียงรายรูปหนึ่งได้เดินทางมายังบ้านโนนใหญ่ พร้อมแนะนำตนเองว่าเป็นลูกหลานต้องสู้เข้ามาติดตามหาญาติพี่น้องก่อนเดินทางกลับเชียงราย ท่านได้ร่ำไห้ด้วยความยินดีปรีดาที่มีญาติมิตรอาศัยที่บ้านโนนใหญ่ ในปีพ.ศ.2556 พระรูปเดิมได้เดินทางกลับมาเยี่ยมชุมชนโนนใหญ่อีกครั้ง พร้อมนำหนังสือทำวัตรในชุมชนบ้านเกิดที่เชียงรายมามอบให้คำใบ้เครื่องสิ่งทอ บทนำหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงชีวิตประวัติกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ อันหมายรวมถึงต้องสู้ (คำใบ้ เครื่องสิ่งทอ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์) Schliesinger ให้ข้อมูลสถิติจำนวนประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอจำนวน 900 คน ตั้งบ้านเรือน

แม่ฮ่องสอน การเก็บข้อมูลภาคสนามบ้านโนนใหญ่มีเพียงมะลิ แสงสว่าง ธิดาของนายอ่องแสง กับนางบวร ที่ให้ข้อมูลเครือข่ายต้องสู้อาศัยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวถึง ทาหวดกล่าต้องสู้มาจากเมืองมะละแหม่ง ชื่อ นายคำตัน ต้องสู้ (นายฮ้อยคำตัน หรือปู่จ้องคำตัน) ยายหวดเป็นหญิงลาวชื่อ นางพา การรวบรวมข้อมูลของคณิงนิตย์ จันทบุตรระบุว่า “ปู่จ้องคำตัน” เป็นไทใหญ่มาจากเมืองเชียงตุง เข้ามาค้าขายไปเรื่อย ๆ จนมาถึงบ้านโนนใหญ่

⁶ ในปีพ.ศ.2541 ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณิงนิตย์ จันทบุตรได้ให้ข้อมูลกลุ่มบ้านโนนใหญ่ คือ ชาวต้องสู้ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ หรือกะเหรี่ยงดำ โดยได้รับอิทธิพลมาจาก Ronald D. Renard นักวิชาการอเมริกันที่เข้ามาเก็บข้อมูลสำรวจพื้นที่เมืองอุบลราชธานี (คณิงนิตย์ จันทบุตร, 2541. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี, การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ)

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Schliesinger, 2000: 243) มีข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มปะโอที่อาศัยในบริเวณชายแดนตะวันตกของราชอาณาจักรไทยอพยพมาจากรัฐฉานมากกว่าเมืองมะละหม่งและประกอบอาชีพกongsong การค้า ซึ่งเชื่อมโยงกับการเก็บข้อมูลภาคสนามบ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี แสดงให้เห็นบรรพบุรุษต้องสู่บางสายตระกูลที่มีเครือญาติอาศัยในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวคือ สายตระกูลแสงสว่าง (มะลิ แสงสว่าง, 24 มิถุนายน 2556: การสัมภาษณ์) กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอคือกลุ่มชนที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในรัฐฉานราว 1 ล้านคน (Schliesinger, 2000: 214) หลวงปู่ทองเจ้าอาวาสวัดทุ่งสว่างอารมณ์ เกิดในปีพ.ศ.2462 ได้ให้ข้อมูลลูกน้อง หรือลูกหาบของนายฮ้อยกุลตองสู่บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นคนลำปางกับเชียงใหม่ (หลวงปู่ทอง, 27 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 สมบัติกุลาหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลือในวัดทุ่งสว่างอารมณ์ คือ กังสดาล ปลายปีพ.ศ.2556 กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอได้เดินทางมายังชุมชนโนนใหญ่ หนึ่งในนั้นสามารถอ่านอักษรที่จารึกในกังสดาลได้ที่มา: เอกสิทธิ์ บาลอ่อน วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2556.

มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์ นักวัฒนธรรมศึกษาได้ศึกษาและวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ กุลลาในภาคอีสาน (มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์, 2551) ด้วยการเชื่อมโยงข้อเสนอนของ นักวิชาการรุ่นก่อนในประเด็น ภูมิหลังที่มาของกุลลาต่อสู่ บ้านโนนใหญ่ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ หรือกะเหรี่ยงดำ วันที่ 20 มกราคม 2556 มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์ ได้นำคณะปะโอแห่งเมียนมาเข้าเยี่ยมชุมชนโนนใหญ่ ณ วัดทุ่งสว่าง อารามณ์ ทายาทกุลลาต่อสู่ได้รับชมการร่ายรำของคณะปะโอ ทายาทกุลลาต่อสู่ บางคนมีความรู้สึกสับสนต่อที่มาของบรรพบุรุษตนเองนายอานนท์ ไชยสัตย์ อดีตผู้ใหญ่บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้มีปู่เป็น พ่อค้ากุลลาต่อสู่ เขยสู่บ้านโนนใหญ่ ได้รำพึงรำพันว่า, “เป็นกะเหรี่ยงชัด ๆ การแต่งตัว การละเล่นนั้นเป็นกะเหรี่ยง” (อานนท์ ไชยสัตย์, 2556: สัมภาษณ์) ทั้งนี้ คณะปะโอได้มอบชุดแต่งกายประจำกลุ่มชาติพันธุ์ชาย-หญิงจำนวน 10 ชุดให้กับ ทายาทต่อสู่บ้านโนนใหญ่ มีข้อสังเกตว่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของกุลลา ในชุมชนโนนใหญ่ ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2380 คือ สิ่งที่แสดงให้เห็น ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง

3. สาเหตุการเข้ามาของกุลลา

การเดินทางเข้ามายังบ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานีมีปัจจัยที่สำคัญด้วยกัน 3 ประการ คือ การเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม

3.1 ปัจจัยทางการเมือง

อังกฤษแสวงหาเส้นทางการค้าไปยังตลาดจีนส่งผลให้ ในปี พ.ศ. 2428 อังกฤษได้ขยายอำนาจเข้าไปยังรัฐฉาน ถิ่นฐานของกลุ่มไทใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ สงครามในช่วงเวลาดังกล่าว นำมาสู่การอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้คนจำนวนมาก ในปี พ.ศ.2429 อังกฤษประกาศการครอบครองพม่าโดยการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอินเดีย รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษในพม่าได้ทำการปราบปรามชนกลุ่มน้อย ควบคุมไปกับการใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครอง กลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า อาทิ อังกฤษได้ใช้คนอินเดียปกครองคนพม่า ให้คะฉิ่นปกครองไทใหญ่ ให้กะเหรี่ยงปกครองพม่า เป็นต้น เกิดความวุ่นวายทางการเมืองกับสังคมอันส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายได้เดินทางออกนอกพม่า

ทางการสยามได้เริ่มรับรายงานคนต้องสูในพื้นที่เมืองเดชอุดม เดิม วิชาญพจนกิจ ได้ให้ข้อมูล คนในบังคับตะวันตกเอาไว้ว่า “สัปเยกต์ หมายถึง คนชาติอื่นไม่ใช่คนไทย ซึ่งบัดนี้รวมเรียกกันว่า ต่างดาว” (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2546: 142) กล่าวคือ ในปีพ.ศ.2430 ผู้รักษาการเมืองเดชอุดมขอทางการสยาม ตั้งนายร้อยค่านานตองซุคนในบังคับอังกฤษ ขึ้นเป็นนายกองคุมกุลาที่เดินทาง ค้าขาย รายละเอียดดังต่อไปนี้

“หลวงพรหมภักดี (แสง) ผู้รักษาเมืองแลกรมการเมืองเดชอุดม มีบอกวางเวร กระทรวงการต่างประเทศขอตั้ง นายร้อยค่านานตองซุคนในบังคับอังกฤษ เป็นนายกองคุม พวกกุลาตองซุในบังคับอังกฤษ มีตราโปรดเกล้าฯ ลงวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2430 ป็นี่ว่าคนสัปเยกต์ มีหนังสือเดินทาง สำหรับตัวไปมาค้าขายเพียงปีหนึ่ง หาได้ให้ไปตั้งทำสวนไร่นา ในแขวงเมืองนั้น ๆ ไม่ ถ้าพ้นกำหนดหนังสือแล้ว ต้องให้กลับ ฎาไปเปลี่ยนหนังสือเสียใหม่จึงจะกลับมาค้าขายในพระราช อาณาเขตต่อไปได้ ไม่สมควรที่จะต้องตั้งนายกองให้ควบคุม คนซึ่งจะต้องไป ๆ มา ๆ ให้ผิดธรรมเนียมราชการ และให้ ห้ามคนสัปเยกต์ อย่าให้ตั้งแลซื้อสวนไร่นาบ้านเรือนให้ ผิดสัญญาทางพระราชไมตรี (กรมศิลปากร, 2545: 382) .ครั้น ในปีต่อมา มีตราโปรดเกล้าฯ ไปยังหัวเมืองตะวันออก ว่า บรรดาที่ดินซึ่งคนสัปเยกต์ซื้อ หรือมีที่ตั้งบ้านเรือนเรือสวน ไร่นาอยู่นั้น จะเป็นสิทธิไม่ได้ เพราะมิได้แจ้งต่อกงสุลให้ ขออนุญาตต่อรัฐบาลสยามให้ตกลงตามหนังสือสัญญาแลให้ เมืองทั้งปวงทำบัญชีที่ดินซึ่งคนสัปเยกต์ได้มาโดยเหตุอย่างไร นั้นส่งยังกรุงเทพฯ ...” (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2546 :142)

ในปีพ.ศ.2435 อังกฤษได้ครอบครองหัวเมืองเงี้ยวทั้งห้า และรัฐคยา (กะเหรี่ยง) ส่งผลให้อังกฤษมีหนังสือสัญญากับสยามในปีพ.ศ.2441 เรื่องการ รับรองคนในบังคับต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ สนธิสัญญาบาวริง (พ.ศ.2398) ไม่ได้ เป็นกลไกหลักในการคุ้มครองการเดินทาง คนในบังคับอังกฤษต้องมีหนังสือ

แสดงตน ซึ่งพบว่าพ่อค้าส่วนใหญ่ที่เดินทางเข้ามา มีจำนวนน้อยที่มีหนังสือเดินทางสำหรับอ้างอิงตน ในปีพ.ศ.2479 รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติการทะเบียนต่างด้าว ซึ่งเป็นปีที่ 4 ในการครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พ.อ. พลพลพหลุเสนา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ราชกิจจานุเสกษา, 2479) คนในบังคับอังกฤษจำต้องเข้ามารายงานตัวและขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวอย่างเป็นทางการ กุลารุ่นที่หนึ่งได้เข้าไปรายงานตัวกับทางการตั้งข้อความข้างล่างนี้

“...เมื่อ พ.ศ.2480 ซึ่งเป็นปีที่ทางการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวนั้น ทางการอาจเรียกกลุ่มชาวบ้านโนนกุลาไปสอบถามว่ามาจากที่ใดเป็นคนประเทศไหน พ่อใหญ่หวันคงจะให้ถูกเป็นตัวแทนกุลาไปให้ปากคำก่อน เช่น ทางการอาจถามว่าเป็นชาวอะไร พ่อใหญ่หวันต้องตอบว่าเป็น “ต้องสู้” อยู่ในเขตพม่า (ตอนนั้นพม่าเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ) ทางการประเทศเราจึงตั้งนามสกุลให้ว่า “ต้องสู้” เพราะเป็นชาว “ต้องสู้” สัญชาติพม่า บังคับอังกฤษ (อยู่ในความดูแลของประเทศอังกฤษ) ข้าราชการสมัยนั้นก็เป็นคนอีสาน สำเนียงต่าง ๆ ก็จะมีในความในภาษาเขียน ออกเป็นภาษาไทย คำว่า ต้องก็ตีความว่า ตอง คำว่าสู้สำเนียงอีสานก็ออกเป็นภาษาไทยกลางว่า สู้ จึงรวมว่า “ต้องสู้” เพราะฉะนั้นลูกกุลาทุกคนจึงนามสกุลต้องสู้ ต่อมาจึงเปลี่ยนนามสกุลเป็นนามสกุลมารดาทุกคน” (ทวี ไชยสัตย์, 2545: 5)

3.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน พิจารณาได้ 3 ประเด็นปัจจัยภายนอก กล่าวคือ

3.2.1 ประเด็นที่หนึ่ง อังกฤษได้ส่งตัวแทนเข้ามาเจรจาสันติสัญญาพาณิชย์กับกษัตริย์พม่าตั้งแต่ในช่วงปีพ.ศ.2369 โดยมีเป้าหมายในการเปิดตลาดการค้ากับจีน ในปีพ.ศ.2395 อังกฤษขยายอำนาจสู่อ่าวมะตะมะ ได้ทำการ

ยึดครองเมืองหงสาวดี เมืองเมาะละแหม่งเป็นศูนย์กลางเมืองท่าและการค้าได้เริ่มลดบทบาทความสำคัญลงไป สืบเนื่องมาจากอังกฤษมุ่งพัฒนาอย่างกึ่งให้เป็นเมืองท่าและศูนย์กลางเศรษฐกิจหลัก (ฮอลล์, 2513: 569-582)

ภาพที่ 3 หลวงปู่ทอง เจ้าอาวาสวัดทุ่งสว่างอารมณ์ (วัดทุ่ง) ถือกำเนิดในปี พ.ศ. 2462 ครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ที่มา: อธิกิจ ในจิตร วันที่ 27 มกราคม 2556.

เป็นที่น่าสังเกตว่า หลวงปู่ทองได้อธิบายกลุ่มพ่อค้าเร่ของกุลาบ้านโนนใหญ่เป็นคนบังคับอังกฤษในการค้าระหว่างภูมิภาคเอาไว้ที่น่าสนใจความว่า

“เมื่อก่อนเป็นหัวหน้ากุลาดูแลพวกพ่อค้าทั้งหมด มีกงสุลกุลาทที่โนนใหญ่ด้วย ทางการสยามไม่มีสิทธิเรียกเก็บเงินค่าหัว หรือเกณฑ์มาทำงานโยธา เพราะเขาเป็นคนบังคับอังกฤษ กุลาส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า ค้าขายเป็นกองคาราวาน 3-15 คน ลูกน้องเป็นคนลาว หรือคนมาจากลำปาง เชียงใหม่ เส้นทางการค้าขายกินระยะเวลา 2-3 ปี หมายความว่า เขาออกจากโนนใหญ่ปีนี้ แล้วอีก 2-3 ปี จึงกลับมาที่โนนใหญ่ส่วนใหญ่แล้วกลับไปค้าขายที่บ้านเกิดเมืองนอน ลูกน้องจะ

หาบของ หัวหน้าถือดาบ ง้าว ปืน ชีมี้า หัวหน้าไว้วางใจ
ลูกน้องมาก คนสมัยก่อนซื่อสัตย์ ไม่ลักขโมย ลูกน้องไม่เคย
ขโมยสินค้า ซึ่งแตกต่างกับคนสมัยนี้”

บุญจิตต์ ชูทรงเดช ได้ให้ความสำคัญกับสนธิสัญญาเบาว์ริงใน การสนับสนุนให้การค้ากองคาราวานกุลาท่องสู่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในเวลาต่อมา โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 5 เมษายน 2399 กล่าวถึง การคุ้มครองสิทธิของคนใน บังคับอังกฤษที่เดินทางมายังสยามในด้านความปลอดภัย การอำนวยความสะดวก ในการทำการค้า คนในบังคับอังกฤษทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครองจาก กฎระเบียบของกงสุลอังกฤษในกรุงเทพฯ ตลอดทั้งการพิพากษาคดีความ มีสิทธิ เดินทางได้ทั่วไป ถือเป็นกาหนดพื้นฐานกฎเกณฑ์การค้าของกุลาท่องสู่ ซึ่งเป็น คนในบังคับอังกฤษ และมาจากเมืองมะละแหม่ง (บุญจิตต์ ชูทรงเดช, 2542: 258)

ภาพที่ 4 ดาบไทใหญ่ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดป่าโนนเก่า บ้านโนนใหญ่ ตำบล ก่อเอ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งชุมชนแรกของกลุ่ม คนไทลาวแห่งบ้านโนนใหญ่
ที่มา: เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ วันที่ 5 มกราคม 2556.

3.2.2 ประเด็นที่สอง เส้นทางการค้าภายในและภายนอกภูมิภาคมีทั้งหมดหลายเส้นทางด้วยกัน

ภาพที่ 5 บริเวณปลายฝักดาบหุ้มด้วยเงินและตกแต่งด้วยการเดินเส้นลวดเงิน เป็นลายคล้ายกลีบบัว ซึ่งเป็นที่นิยมและพบมากในภาคเหนือของไทยและในรัฐฉานประเทศพม่า

ที่มา: เมธี เมธาสิทธิ สุขสำราญ วันที่ 5 มกราคม 2556.

บ้านโนนใหญ่ได้ถูกเลือกให้เป็นสถานีแวะพักบนเส้นทางการค้าภายในและภายนอกภูมิภาคของกลุ่มกุกลา ดั้งบันทึกการเดินทางของเอเจียน แอมอนิเยร์

“...วันที่ 25 พฤศจิกายน 2426 ...ในเส้นทางเดียวกับที่กำลังเดินทางไป ...พวกเราพบเผ่าโกลา (กุกลา) เป็นชื่อที่พวกคนลาวเรียกชาวพม่า เลยไปอีก โกลผมได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสิ่งที่ได้พบเห็นในประเทศลาว คือใช้วัวในการบรรทุกสัมภาระสิ่งของ ... ทั้งสองข้างของลำตัววัวมีใบไม้สิ่งของ แขนวนไม้ที่ปลายคานไม้ไผ่และสายรัดหวาย พร้อมกับมีผ้าทำเป็นเบาะรองบนหลังวัวในจำนวนสิ่งของที่ต่างนั้นก็ต้องมีกระบอกน้ำไม้ไผ่สำรองไว้ใช้ในการเดินทาง...” (แอมอนิเยร์, 2539:52-3)

กุกลาเป็นพ่อค้าเร่ในภูมิภาค เช่นเดียวกับคนตะวันตกและชาวจีน สินค้าที่กลุณำมาจำหน่ายเป็นที่ต้องการของเศรษฐกิจท้องถิ่นและชาวจีน ได้แก่ ผืน ฮ่อง

ผ้าไหมดิบ ดาบ มีด เครื่องเงิน สีย้อมผ้า ด้วยการค้าขายแบบเงินตรา หรือแลกเปลี่ยนกับเขาสัตว์ สินค้าพื้นเมือง หรือสัตว์พาหนะ อนึ่ง กุลายังรู้จักกันดี ในฐานะ “นักค้าทาส”⁷ ทั้งยังนิยมซื้อวัว กระบือเป็นจำนวนมากเพื่อเอาไปขายยังภาคกลางของสยามและพม่า ซึ่งสอดคล้องกับการขยายพื้นที่เพาะปลูกในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำอิระวดี ครอบคลุมถึงการนำเข้าสัตว์ที่ส่งออกไปแปรรูปเพื่อการบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่อังกฤษขยายอำนาจและทำสงครามกับพม่าหลายระลอก กองกำลังทหาร อาทิตหารรับจ้าง ทหารซี้ปอย ต้องการเนื้อเพื่อการบริโภคจำนวนมาก ทางกรมสยามพยายามใช้มาตรการในการควบคุมระบบการค้าขายและแลกเปลี่ยนสัตว์พาหนะ ทั้งนี้ สยามได้วางมาตรการเสียค่าธรรมเนียมในสินค้าประเภทดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ความต้องการสัตว์พาหนะเป็นจำนวนมากได้ทำให้นางท้องถื่นทำการยกยอกเงินหลวง ความว่า

“...ท้าวตากเมืองศรีสะเกษ ทำหนังสือเบิกล่องเดินทางให้แก่นายร้อยคำยี่ คำอ่อน เชียงน้อยตองซูซึ่งคุมกระบือไม่มีพิมพ์รูปพรรณไปจำหน่ายผิดพระราชบัญญัติทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกขุน ณ ศาลาปรึกษาโทษท้าวตาก ตัดสินทวน 50 จำคุก 3 ปี แลให้ปรับพระยาวิเศษภักดี (โท) เจ้าเมืองศรีสะเกษ ซึ่งให้การอ้างว่ามีตราพระราชสิทธิ์อนุญาตว่า ถ้าราษฎรจะซื้อขายโคกระบือให้เจ้าเมืองทำเบิกล่องเดินทางให้ตรวจตำหนิรูปพรรณในใบเบิกล่องก็ได้โดยไม่จริงนั้น เป็นเบี้ยละเมิดจตุรคุณเป็นเงิน 5 ชั่ง 6 ตำลึง 600 เบี้ย” (กรมศิลปากร, 2545: 383)

3.2.3 ประเด็นที่สาม การขยายตัวของการค้าภายในหรือการค้าท้องถิ่น ชุมชนในพื้นที่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขงคุ้นเคยกับพ่อค้าเร่กองคาราวาน

⁷ D.G E. Hall ให้ข้อมูล ในปีพ.ศ.2418 หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 หัวหน้าเผ่ากะเหรี่ยงแดง ในพื้นที่กะเหรี่ยงตะวันตกเป็นนักค้าทาส ด้วยการกวาดต้อนทาสพม่ากับไทใหญ่มาขายที่สยาม (ฮอลล์, 2513: 591) หลักฐานใบบอกเมืองอุบล กับหลักฐานมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสได้ระบุ ต้องสุได้ซื้อลาวพวนมาเป็นทาส

ชาวกุลลา⁸ สินค้าที่กุลลาต้องนำมาค้าขายในพื้นที่ อาทิต อับยาสูบ เครื่องเงิน ช้อง ชุม ผืน ยาสมุนไพร ผ้าไหม นานาชนิดและไหมดิบ ดาบและมีด เครื่องเงิน อาทิต เช่น เต้าปูน อัญมณี ทับทิม แหวนเงิน แหวนทอง สร้อยเงิน สร้อยทอง สินค้า เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อาทิตเช่น เข็ม ขี้ผึ้ง ผืน เป็นต้น (บุญจิตต์ ชูทรงเดช, 2542: 260) สีย้อมผ้า ชันน้ำ เครื่องขันหมาก (คณิงนิตย์ จันทบุตร, 2542: 266) สินค้าที่พ่อค้า กุลลานำกลับไปขายในประเทศพม่า คือผ้าไหม ช้าง งาช้าง เขาสัตว์ โค และ กระบือ (บุญจิตต์ ชูทรงเดช, 2542: 258)

3.3 ปัจจัยทางสังคม

ชุมชนโนนใหญ่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ก่อนการตั้งรกรากของกุลลา ต้องสู่ ปรากฏหลักฐานการใช้ชีวิตของกลุ่มไทลาว ขะแมร์ และจีน โดยเฉพาะ ชาวจีน⁹ ได้บุกเบิกชุมชนโนนใหญ่ให้เป็นที่รู้จักในชื่อ “บ้านโนนช่างทอง” กับ บ้านโนนกุลลาในภายหลัง (ชำนาญ ศิริวารินทร์, 2539: 2) ด้วยเหตุนี้ กุลลาต้องสู่ จึงตัดสินใจเลือกที่จะเป็นเขยสู่ คนไทลาว บ้านโนนใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้า สร้อยคอและเครื่องประดับ อาทิต ตุ่มหู กำไลมือ แหวน ที่กุลลาได้ใช้แลกเปลี่ยนกับ ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (คำใบ้ เครือสิงห์, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์; หอมหวาน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์; ภูริ แสงสว่าง, ม.ป.ป.: 12) เมื่อคน ต่างถิ่น เช่นกุลลาได้อาศัยในดินแดนอีสานต้องปรับตัวอย่างไร

⁸ กุลลาต้องสู่เป็นพ่อค้าเร่กองคาราวานในชุมชนฝั่งตะวันตกแม่น้ำโขง (พื้นที่ฝั่งขวา แม่น้ำโขง หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทย) ในขณะที่ ชาวจีนกลับนิยมตั้งถิ่นฐานและประกอบการค้าในย่านชุมชนหลัก

⁹ เจ๊กนาคช่างทองจากจำปาศักดิ์ได้เข้ามาอาศัยในบ้านโนนใหญ่ ในปีพ.ศ. 2374 ระยะเวลาชาวบ้านหวาดกลัวเขามาก ต่อมาชาวบ้านได้เรียกเขาว่า เจ๊กขี้ยาเพราะเสพยาฝิ่น เนื่องจากประกอบอาชีพช่างตีทอง จำต้องต้องสูบฝิ่น ขอบนอนกลางวัน และนิยมทำงานในช่วงพลบค่ำ ฝีมือนักตีทองของเจ๊กนาคเป็นที่เลื่องลือ พร้อมการถ่ายทอดวิชาช่างทองให้กับคนในชุมชน กระทั่งในปีพ.ศ. 2390 ชุมชนโนนใหญ่ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์ผลิตเครื่องประดับ (ทองชุบ) (ชำนาญ ศิริวารินทร์, 2539: 2)

4. การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาในจังหวัดอุบลราชธานี

กุลลาปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว พร้อมการเปิดกว้างและยอมรับวัฒนธรรมไทลาว ซึ่งพิจารณาได้จากประวัติชีวิตของคนต่างถิ่น ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ ชุมชนโนนใหญ่ ในปีพ.ศ.2556 ลูกครึ่งกุลลารุ่นที่ 1.5 ที่มีบิดาเป็นกุลลา และมารดาเป็นคนไทลาวบ้านโนนใหญ่ ยังคงมีชีวิตและอาศัยที่นี้ 2 ท่าน กล่าวคือ นายคำใบ เครือสิงห์ และนางหอมหวาน สอนอาจ การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาได้เลือกศึกษาและวิเคราะห์เรื่องราวของ 2 ตระกูล ด้วยการอาศัยข้อมูลบอกเล่าจากบุคคลทั้งสอง ต่อรายละเอียด 3 ประเด็น กล่าวคือ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

4.1 อินต๊ะ สิทธิใจ (เงิน) (ต้องสู้ ชิดใจ)

ประเด็นที่ 1 เศรษฐกิจ เป็นพ่อค้าเร่ มีการประกอบการอาชีพด้านการเกษตร งานช่างฝีมือ และการเป็นหมอพื้นบ้าน หมอเป่าและหมอมนต์

นายอินต๊ะ สิทธิใจ (ต้องสู้) สลาอินต๊ะ (พ.ศ.2450-2547) เป็นพ่อค้าเร่ ดำรงชีวิตเหมือนคนอีสานทั่วไป นั่น คือ การทำนา ทำสวน ทำไร่ การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชสวนครัว ฐานะช่างฝีมือ แต่ที่เด่นที่สุดคืออาชีพหมอพื้นบ้าน หมอมนต์ หมอเป่า บ้านเกิดเมืองนอนคือ เมืองมะละแหม่ง พม่า ตัดสินใจแต่งงานกันหญิงบ้านโนนใหญ่มีบุตร 4 คน บุตรคนโตเกิดวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2483 ตรงกับวันศุกร์ ปีมะโรง เป็นหญิงบิดา-มารดา ตั้งชื่อหอมหวาน (สิทธิใจ) สอนอาจ ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของบิดาใน 3 ประเด็น สาเหตุการเดินทางสู่สยาม อาชีพพ่อค้าเร่ และอาชีพหมอมนต์

“สาเหตุที่เดินทางสู่สยาม น้องชายบิดา (นายปัน) เป็นคนเกร เหนือออกจากบ้านเมืองมะละแหม่ง มาเจาะถ้ำขุนตาน ปู่-ย่าจึงวานบิดา (นายอินต๊ะ) ให้เดินทางมาตามน้องชายที่จังหวัดลำปาง ผลปรากฏว่า ชายหนุ่มทั้งสองคนนี้ได้เดินทางผจญภัยในดินแดนสยามต่อไป”
(หอมหวาน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

ข้อมูลหอมหวานได้อธิบายสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจในพม่าและสยามได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ปีพ.ศ.2369 รัฐบาลอาณานิคมบริเตนได้เน้นนโยบายการแบ่งแยกและปกครอง หมายถึง การแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ออกจากกัน รัฐบาลสยามเร่งพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตกได้ริเริ่มโครงการการสร้างเส้นทางรถไฟสายเหนือ การสร้างถ้ำขุนตานใช้ระยะเวลาการสำรวจและก่อสร้างราว 17 ปี (พ.ศ.2448-2465) ช่วงปีพ.ศ.2463-2465 น้องชายอินตะ เป็นกุลีชุดถ้ำขุนตาล หมายความว่า เด็กชายอายุตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไปสามารถทำงานรับจ้างเป็นกุลีได้ อนึ่ง เมื่ออินตะอายุครบ 15 ปี ได้เริ่มชีวิตการผจญภัย ในฐานะพ่อค้าเร่ กรรมกรรับจ้างและอื่น ๆ กระทั่งเดินทางสู่บ้านโนนใหญ่ และพบรักกับหญิงลาว

ในปีพ.ศ.2480 พม่าถูกแยกออกเป็นอิสระจากอินเดีย ปีเดียวกันนี้ รัฐบาลไทยได้ขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.2479 กุลาต้องสู่บ้านโนนใหญ่ล้วนใช้นามสกุล ว่า ต้องสู่ สองปีต่อมาได้เกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 อินตะมีอายุครบ 30 ปี ได้ลงหลักปักฐานที่บ้านโนนใหญ่ พร้อมการดำรงชีวิตเป็นพ่อค้าเร่

“หัวหน้ากองฮ้อยมักเร่ขายของไปถึงดินแดนที่ห่างไกล ครั้งหนึ่งได้เดินทางไปยังตอนเหนือของพม่า แวะพักที่หมู่บ้านกินคน (เมืองกินคน) ลูกน้องคนหนึ่งหลงรักสาวงามในหมู่บ้าน จึงตัดสินใจแต่งงานและลงหลักปักฐานที่บ้านสตรีนางนั้น บิดาได้กล่าวเตือนลูกน้องว่า หมู่บ้านนี้กินคนนะ แต่ลูกน้องไม่สนใจคำตักเตือนนี้เลย 2-3 ปีผ่านไป บิดาได้แวะพักที่หมู่บ้านกินคนอีก จึงได้ถามข่าวคราวของลูกน้องกับภรรยาสาว ผู้ร่ำให้อย่างสะอึกสะอื้น แล้วบอกอินตะว่า สามีของข้าถูกกินไปแล้วเมื่อเดือนที่แล้ว ครั้งหนึ่งบิดาได้เดินทางไปยังเมืองกอด เมืองกลม บ้านใดมีลูกสาว 3 คน จะสร้างบ้าน 3 ห้อง แล้วเจาะด้านรูด้านล่าง เอาบันไดขึ้นพาด หากบ่าวจะโผล่กับสาว มี 2 วิธี วิธีแรก โผล่หัวขึ้นไปพูดคุยกัน วิธีที่ 2 หากต้องการสัมผัส ต้องใช้แขนโผล่ขึ้นไปตามรูเท่านั้น” (หอมหวาน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 6 (ซ้ายมือ) ปันน้องชายสลาอินตะ ตั้งถิ่นฐานที่เมืองเรณูนคร จังหวัดนครพนม (ขวามือ) สารวัตกำนันไสว อินทรตียะบุตรชายของปันที่มา: เมธิ เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ วันที่ 4 มีนาคม 2556.

อินตะกุลาโนนใหญ่ในฐานะพ่อค้าเร่ได้นำช้างไปขายยังเมืองเรณูนคร ณ ที่นี้ เขาได้พบกับน้องชายร่วมอุทร คือ นายปัน (สัมภาษณ์ อินทรตียะ, 4 มีนาคม 2556: สัมภาษณ์) การเดินทางในกองคาราวานของกุลามีกฎระเบียบที่เคร่งครัด เช่น ห้ามกินสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ห้ามดื่มสุรา ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นต้น (หอมหวน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์) อาชีพพ่อค้าเร่ กับนายฮ้อย ได้ลดบทบาทลงไป เนื่องจากปัจจัย 2 ประการ คือ *ประการแรก* ในปีพ.ศ.2475 เส้นทางรถไฟที่มาถึงอุบลราชธานี *ประการที่สอง* หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เส้นทางคมนาคมทางบกได้เริ่มทวีความสำคัญขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้ ช่วงปี พ.ศ.2500-2547 อาชีพหลักของอินตะ คืออาชีพหมอยาพื้นบ้าน หมอมนต์ และ หมอเป่า

“บิดามีอาชีพหมอพื้นบ้าน หมอมนต์ หมอเป่า บิดามักกล่าวเสมอว่า เสียหายที่เกิดเป็นหญิง พ่อให้วิชาเจ้า ไม่ได้ น้องชายชื่อเขมชาติได้เรียนรูวิชาทั้งหมดจากบิดา **เต็ม**

ไปด้วยหนังสือเป็นภาษาขอม¹⁰ แต่อายุ 30 ปีก็จบชีวิตลงไป บิดามีวิชาอาคม ผู้คนมักมาให้พ่อลี้กลาย ลูกค้าพ่อส่วนใหญ่ เป็นทหาร ขั้นตอนการลี้กลายต้องบูชาครูก่อน มีเครื่องชั้น ประกอบด้วย มะพร้าว กล้วยหอม หลังขึ้นครุแล้ว ลูกค้าพ่อ จะแจ้งความจำนงว่าต้องการลี้กลายแบบใด ซึ่งมีหนังสือให้ดู ด้วย ประเภทหนังสือ พันทรงไม่เข้า ลูกกระสุนปืนยังไม่ เข้า กันผี กันหมากัดลวดลายมีหลากหลาย ลี้กลมวกเหล็กที่ หัว เขี้ยวหมูตัน หนูมาน มีอักษรภาษาขอม” (หอมหวน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

วิชาอาคมของอินต๊ะเป็นที่เลื่องลือในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ตอนล่าง ของขลิ่งที่ติดตัวอยู่เป็นประจำ คือ เขี้ยวหมูตัน หอมหวนระลึกถึงความหลัง “คราวบิดาป่วยจะให้น้องชายเอาของขลิ่งไปฝากไว้ที่บ้านอื่นซึ่งเป็น บ้านญาติด้วยกัน ถ้าหายป่วยแล้วบิดาจะให้น้องชายเอาของขลิ่งกลับบ้าน เมื่อเข้า วยัชราตาฝ้ามัว ครั้งหนึ่งบิดาเดินทางไปบ้านชีทวน ณ ท่าวารี มีคนลองของ ด้วย การใช้ด้ามพร้าฟันลงที่คอ แต่อินต๊ะไม่มีอาการสะทกสะท้านเดินทางกลับบ้าน อย่างปกติ บิดามักเตือนลูกค้าเสมอ เรื่องห้ามลองของ” (หอมหวน สอนอาจ, 26 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

ในปีพ.ศ.2547 เมื่ออินต๊ะเสียชีวิตลง “ใช้ฟันราว 2 คันธรในการทำพิธี ฌาปนกิจศพ เมื่อจุดไฟกลับเผาไม่ไหม้ หมู่บ้านต้องสรรหาผ้าถุงคาเลือด กิ่งมะขามป้อมและคาน (บันได) แม่หม้ายโยนเข้ากองไฟ จึงเผาไหม้ เหตุการณ์ อัศจรรย์ได้เกิดขึ้นในคราวชุดศพของบุตรชายอินต๊ะด้วยชื่อ เขมชาติเสียชีวิตจาก อุบัติเหตุ เมื่อ 2-3 ปีล่วงไป ได้ชุดศพขึ้นมาประกอบพิธีกรรมตามขั้นตอน ปรากฏ ว่าร่างกายของเขาไม่เปื่อยเน่า ผิวเนื้อเหมือนคนปกติ” (คำใบ้ เครือสิงห์, 27 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

¹⁰ หอมหวน สอนอาจมีความทรงจำอักษรสมุดเวทย์มนตร์ของบิดาเป็นภาษาขอม ซึ่งขัดแย้งกับกลุ่มชาติพันธุ์ “ต่องสู” พร้อมให้ข้อมูลสมุดเวทย์มนตร์ได้ถูกเก็บรักษาเอาไว้กับ ลูกศิษย์ของบิดา เป็นคนไทลาว จังหวัดยโสธร ซึ่งไม่ได้ติดต่อกันเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

ประเด็นที่ 2 การเมือง กุลารุ่นที่ 1 ไม่เล่นการเมือง ดำรงชีวิตอย่างสงบสุข แต่ลูกหลาน เหลน โหลนกุลาเกี่ยวข้องกับการเมือง ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน กำนันและนักการเมืองท้องถิ่น น้องชายคนสุดท้ายของหอมหวานได้เลือกเส้นทางการเมืองท้องถิ่น อำนวนย ชิดใจเป็นสมาชิกสภาจังหวัดอุบลราชธานี

ประเด็นที่ 3 สังคม กล่าวคือ อาหาร การแต่งกายและภาษา อาหารนั้น กุลาโนนใหญ่รับประทานปลาร้าและข้าวเหนียวเป็นบางครั้งบางคราว อาหารจานโปรด ได้แก่ น้ำพริกอ่องกับจ๊อผักกาด (เคี้ยวผักกาดใส่มะขามเปียก) ถั่วเน่า เจียว ไบมะขามอ่อนใส่กระเทียม หรือหอมเจียวโรยเกลือ แกงฮังเล สิ่งที่ประยุกต์คือ ต้มปลาใส่น้ำปลาร้ากับไบมะขามอ่อน การเก็บข้อมูลภาคสนามได้ค้นพบว่า กุลาไม่บริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์ใหญ่โค กระบือ สัตว์เลื้อยคลาน ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น งู กิ้งก่า กบ เขียด ปลาไหล

การแต่งกายส่วนใหญ่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิม คือ การนุ่งกางเกงขาก๊วยและเสื้อแบบจีนที่ติดกระดุม ไ่ว้มยาว พร้อมมวยผม เมื่อออกนอกเคหสถานนิยมเอาผ้าโพกศีรษะ การดื่มชากระทำกันทุกวันในช่วงพลบค่ำ ถือเป็น การพบปะสังสรรค์ ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามบ้านเรือนต่างๆ อยู่เป็นเนืองนิตย์ การติดต่อสื่อสารเป็นภาษากุลาต่อสู่ ที่ไม่นิยมถ่ายทอดไปยังรุ่นลูก ดังนั้น ลูกหลานได้ประสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทลาวตามฝ่ายมารดา

4.2 คำมุน ต่อสู่

คำมุน เกิดปี พ.ศ.2462 เป็นชาวเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า เดินทางมาค้าขาย แวะที่บ้านโนนใหญ่เที่ยวไปเที่ยวมา 2-3 ครั้งจึงตัดสินใจแต่งงานกับสงค์ เครือสิงห์ มีบุตรธิดารวมกัน 5 คน บุตรหญิงคนโต ชื่อบุญนำ ทองคำ บุตรชายคนแรกชื่อคำใบ เดิม (สมาน) และเฉลิม (เสียชีวิตที่จังหวัดยะลา) ตลอดชีวิตของคำมุนมีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่ ช่างฝีมือ และเกษตรกร

คนทั่วไปเรียกคำมุนเป็นกุลาโนนใหญ่ คำมุนกลับเรียกตัวเองว่า ต่อสู่ เลี้ยงชีพด้วยการเป็นพ่อค้าเร่ ในแต่ละปีจะออกเดินทางไปค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว สินค้าที่ค้าขายได้แก่ข้าว สร้อย ผ้าคลุมหัว, และฆ้องตีชุด 5 7 9 และ 11 มีฝีมือด้านจักสาน และก่อสร้าง สำหรับการทำนานั้นไม่ชำนาญมากนัก วงจรชีวิตของเขาในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นไปอย่างเรียบง่าย ดังนี้ ตื่นเช้าราว 5 หากเป็นฤดูทำนาจำต้องดูแลเรือกวานไร่เนา เวลา 08.00 น.

รับประทานอาหารเช้า เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง ระหว่างเวลา 17.00-18.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เมื่อ คำใบอายุได้ 12 ปี บิดาได้เสียชีวิตลงไป กุลารุ่นที่ 1.5 เช่น คำใบได้กลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัว

“พ่อตายไปรับจ้างทำไร่ ทำนาอาศัยกับบรรดาญาติพี่น้อง ให้ข้าวปลาอาหารพอประทังชีวิต รับจ้างตามบ้านเรือนหาเงินจุนเจือครอบครัว เมื่ออายุได้ 16 ปี หมิ่เข้ากรุงเทพฯ ๆ ทำงานโรงงานที่วังเวียน 22 ได้รับค่าจ้างเดือนละ 500 บาท รับเฝ้าโกดัง ชื่อบริษัทหงส์ตันเซีย เป็นร้านขายของป่าด้วย รับซื้อปอ ลูกจาก หมูหยองสุรินทร์ รังไหม ถั่ว งา ถั่วเขียว กระสอบ ... อายุ 16-17 ปี ไปชุดพลอยที่จันทบุรี อายุ 18-19 ปี กลับมาพักที่โกดังในกรุงเทพฯ ๆ อีกครั้งหนึ่ง อายุ 20-40 ปี ทำงานที่ปักซีได้ เป็นคนงานเหมือง อายุ 27 ปี แวะกลับมาเยี่ยมบ้านเกิด มารดาจ้างแต่งงาน ช่วงปีพ.ศ. 2516-2537 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 จนเกษียณอายุราชการ”

(คำใบ เครือสิงห์, 5 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 7 คำใบ เครื่องสังข์ สานิดการตีฆ้องเดี่ยวขนาดเล็ก ซึ่งเป็นลูกหนึ่ง (หน่วยหนึ่ง) ของฆ้องซุ่ม โดยปกติแล้วนายคำใบพร้อมคณะภิกษุประจำชุมชนโนนใหญ่ นิยมเดินทางไปซื้อฆ้องซุ่มที่ตลาดท่าขี้เหล็ก ประเทศเมียนมาตรงข้ามชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
ที่มา: อธิกิจ ในจิตร วันที่ 27 มกราคม 2556.

คำใบคือแบบอย่างกุลารุ่นที่ 1.5 ที่ผันตนเองไปเป็นกรรมกรรับจ้างในดินแดนที่ห่างไกลบ้านเกิด เริ่มด้วยการทำงานที่กรุงเทพฯ ในปีพ.ศ.2498 เป็นลูกจ้างตัดไม้ทำหมอนรถไฟ อัตราค่าจ้าง 1 หลา = 18 บาท ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้ว 1 คนจะตัดได้ 3 หลา คำใบทำงานกับเพื่อน รวมตัดไม้ได้เฉลี่ย 6 หลาต่อวัน คิดเฉลี่ยรายได้ 54 บาทต่อวัน ปีพ.ศ.2503-2515 รับจ้างทำงานเหมืองแร่ที่ภูเก็ทพังงา เหมืองทุ่งนกขมิ้น เป็นเหมืองไฮโดรลิก คนต่างถิ่นเช่นพ่อค้าเร่กุลาทองสู่ต้องผันตนเองสู่การเป็นเชยสู่บ้านโนนใหญ่ วิถีชีวิตของพวกเขาได้สร้างผลกระทบให้กับดินแดนที่ใช้เป็นที่พักพิงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

5. ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกุลาท่อบ้านโนนใหญ่ ตำบลกอเอี้อำเภอ เขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกุลาท่อบ้านโนนใหญ่แบ่งการศึกษาและวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม แบ่งระยะเวลาการศึกษาได้เป็น 3 ช่วง (1) ช่วงปีพ.ศ.2390-2480 ปีเริ่มต้นคือปีที่มีหลักฐานปรากฏการเข้ามาของกุลาท่อบ้านโนนใหญ่ ปีสิ้นสุดได้แก่ปีที่น่าใช้พระราชบัญญัติต่างด้าว (2) ช่วงปีพ.ศ.2481-2500 เป็นปีที่กุลาท่อบ้านโนนใหญ่ได้ขึ้นทะเบียนและเสียเงินค่าหัว สิ้นสุดปี พ.ศ.2500 เมื่อรัฐบาลได้เริ่มวางแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบและอาชีพพ่อค้าได้ลดบทบาทลงไป (3) ช่วงปี พ.ศ. 2500-2556 กล่าวถึงการริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญในการขยายระบบสาธารณูปโภค ปีสิ้นสุดคือปี พ.ศ. 2556

5.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ระหว่างปีพ.ศ.2380-2480 กุลาได้เดินทางค้าขายในภูมิภาคเป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราและการแลกเปลี่ยนสินค้า ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Koizumi, 2533) ชุมชนพื้นเมืองอีสานได้พบพ่อค้าเร่กุลา หลังฤดูเก็บเกี่ยว เริ่มเดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน สินค้าที่นำมาจำหน่ายกล่าวคือ ผืน หม้อทองแดง เครื่องเงิน เครื่องประดับ ผ้าแพร สินค้าที่ถูกรับซื้อได้แก่ ข้าว วัว ครั่ง ช่วงปีพ.ศ.2481-2500 กุลาได้นำสินค้าประเภท ห้อเครื่องเงิน เครื่องประดับ ผ้า สีย้อมผ้าเข้ามาจำหน่ายในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พร้อมการรับซื้อครั้ง ทักษะการตีเงินของบ้านโนนใหญ่เป็นที่เลื่องลือในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี “ด้วยการนำเงินเก่ามาหลอมเป็นเครื่องประดับ และเครื่องใช้นานาชนิด เมื่อเงินเก่าหมดลงไป การตีทอง และชุบทองได้รับการสานต่อจนเป็นรายได้หลักอันหนึ่งในชุมชน” (หลวงปู่ทอง, 27 มกราคม 2556 : สัมภาษณ์) ช่วงปีพ.ศ.2500-2556 กุลาได้ยุติการเป็นพ่อค้าเร่ดำรงชีวิตในวัฒนธรรมไทลาว ปัจจุบันบ้านโนนใหญ่ยังประกอบอาชีพช่างผลิตเครื่องประดับชุบทองที่จัดจำหน่ายสินค้าทั้งปลีกและส่งทั่วประเทศ

5.2 ผลกระทบทางการเมือง

ในปีพ.ศ.2479 ทางกรมสยามได้อนุมัติพระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนกลุ่มคนต่างด้าวทั่วราชอาณาจักร หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กุลานันใหญ่ ได้ตัดสินใจอาศัยในดินแดนไทยต่อไป สิ่งที่ได้โดดเด่นของกุลาคือ จุดกำเนิดของทุ่งกุลาร้องไห้ ที่มีโอกาสสืบค้นจุดกำเนิดที่แท้จริงได้ ทศวรรษที่ 2380-ทศวรรษที่ 2390 เมื่อกุลาคืนถิ่นเข้ามาค้าขายในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คนพื้นเมืองอีสานได้เรียกทุ่งกุลาร้องไห้อันกว้างใหญ่นี้ว่า ทุ่งหลวง ทุ่งหมาหิว หรือทุ่งใหญ่ เป็นที่น่าสังเกตว่า ต่อมาทุ่งหลวง ทุ่งหมาหิว หรือทุ่งใหญ่ได้ถูกเรียกว่าทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวาทะกรรมการพัฒนาที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักการเมืองอีสานก่อนพ.ศ.2500 กล่าวถึง “ความแห้งแล้งของภาคอีสานโดยรวมพร้อมการละลายจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาความแร้นแค้นนั้น” (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2556)

5.3 ผลกระทบทางสังคม

ผลกระทบทางสังคมสามารถพิจารณาได้ 3 ประเด็น กล่าวคือ การประสมทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม พุทธศาสนาและการละเล่น

5.3.1 ประเด็นที่ 1 แสดงการประสมทางเชื้อชาติของต๋องสู่เพศชายรุ่นที่ 1 กับหญิงลาว กุลามีราว 60 ครั้วเรือนที่บ้านโนนใหญ่ 55 ครั้วเรือนที่มีฐานะเป็นเขยสู่ ส่วนที่เหลือเป็นครั้วเรือนของสามี-ภรรยากุลาคือ

ตารางที่ 1 ปรับปรุงจากตารางบัญชีรูปพรรณชาวภูลาหรือตองซู่ในเมืองอุบลราชธานี พ.ศ.2428 ที่มา ไบบอกเมืองอุบลราชธานี เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชการที่ 5 กระทรวงมหาดไทย ร.5 ม.2. 12 ก. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

อันดับ	ประเภท	ชื่อ	ชื่อเดิม	อายุ (ปี)	บรรณอักษร	ผดงเต่า	ชฎีผดงเต่า	ทอสรนุ่นผู้	งอมทะเล	งมกเต่า	ทอสรนุ่นผู้	ได้ใบ	ได้ใบ	เอททะเล	งอมทะเล
คำแจ่ม	สันทัก	คำ	ไฟไต้ นม ขวา	38	ปนลาว ชื่อตี	1	2	คูเมือง	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 26	ทาศ กุง	12		
คำภู	สันทัก	ขาว	ไฟแดง นม ขวา	55	ปนลาว ชื่อล่า	3	1	โนน ใหญ่	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 20	มร แม	35		
คำตัน	สันทัก	ดำ	ปาน แดง นม ขวา	36	ปนลาว ชื่อเขม	3	1	โนน ใหญ่	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 17	มร แม	19		
นันทะ	สันทัก	ดำ	แฝดใต้ แขน ขวา	32	ปนลาว ชื่อทุม	3	ไม่มี	โนน ใหญ่	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 12	มร แม	20		
คำหลอด	ดำ	ดำ	แฝด ห้อง ซ้าย	35	ปนลาว ชื่อน้อย	1	ไม่มี	นา โนน ใหญ่	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 3 ปี	มร แม	32		
จันตะ	สันทัก	ดำ	หูเจาะ ซ้าย	38	ปนลาว ชื่อรอก	ไม่มี	ไม่มี	นา โนน ใหญ่	เมือง อุบล	ไม่มี	ได้ 1	ชุก คิก	37		

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไบบอกเมืองอุบลราชธานี. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย. ร.5 ม.2. 12 ก.อ้างถึงในธนัญชัย รสจันทร์.(2550).สภาพเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานี ระหว่าง พ.ศ.2335-ทศวรรษที่ 2460.บัณฑิตวิทยาลัย ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 146-152.

ตารางข้างต้นแสดงตัวอย่างจำนวนครัวเรือนกุลา 6 ครอบครัว จาก 48 ครัวเรือนที่อาศัยในพื้นที่แขวงเมืองอุบล ช่วงปีพ.ศ.2402-2428 ภูมิลำเนาเดิมคือ พม่า จาก 3 เมือง กล่าวคือ ย่างกุ้ง (ทาศัก) ชุกคิก และมะละหม่ง (มรम्म) กุลาเพศชายมีอายุระหว่าง 32-55 ปี กุลาที่ตั้งบ้านเรือน ณ แขวงเมืองอุบล ยาวนานที่สุดเป็นเวลา 26 ปี ชื่อคำแจ่ม

ครัวเรือนที่ 1 ในปีพ.ศ.2402 ระยะเวลาเพียง 4 ปี หลังการเซ็น สนธิสัญญาเบาว์ริง คำแจ่มคือกุลาคนแรกที่ได้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านคูเมือง มี ภูมิลำเนาเดิมที่เมืองทาศัก ได้แต่งงานกับหญิงลาว ชื่อดี มีบุตรชาย 1 คน และ บุตรหญิง 2 คน ในปีพ.ศ.2428 คำแจ่มมีอายุ 38 ปี หลักฐานชิ้นนี้แสดงให้เห็น การปรากฏตัวของเด็กกุลาที่มีอายุเพียง 12 ปี ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ครัวเรือนที่ 2 ในปีพ.ศ.2408 คำภูเป็นชาวเมืองมรम्म ได้เดินทางมาที่บ้านโนนใหญ่ ระยะเวลาต่อมาได้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านโนนใหญ่ เมื่อมีอายุได้ 55 ปี ในปีพ.ศ.2428 ได้ทำหน้าที่โนนใหญ่เป็นเวลา 20 ปี มีเมียเป็นลาวชื่อล่า มีบุตรชาย 2 คน บุตรสาว 4 คน

ครัวเรือนที่ 3 ในปีพ.ศ.2411 กุลาคำตันมีภูมิลำเนาเดิมที่เมืองมรम्म ขณะมีอายุได้ 19 ปี ได้เดินทางมายังบ้านโนนใหญ่ ในปีพ.ศ.2428 มีอายุครบ 36 ปี มีเมียเป็นลาวชื่อเขมมีบุตรชาย 3 คน และบุตรสาว 1 คน อาศัยที่บ้านโนนใหญ่ ได้ 17 ปี

ครัวเรือนที่ 4 ในปีพ.ศ.2416 กุลานันตะ อายุ 20 ปี เป็นคนมรम्म ได้เดินทางมายังแขวงเมืองอุบลราชธานี ในปีพ.ศ.2428 ได้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านโนนใหญ่ แขวงเมืองอุบลได้ 12 ปี มีอายุ 32 ปี มีเมียเป็นลาวชื่อทุม มีบุตรชาย 3 คน

ครัวเรือนที่ 5 ในปี พ.ศ. 2427 จันตะเป็นชาวเมืองชุกคิกเพียงคนเดียวที่ได้เข้ามาในพื้นที่บ้านโนนใหญ่ ตั้งบ้านเรือนที่บ้านโนนใหญ่ได้เพียง 1 ปี ในปีพ.ศ.2428 อายุได้ 38 ปี มีเมียเป็นลาวชื่อรอก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลสัมภาษณ์บุญ พนมแก่น บ้านหนองซียง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ระบูกุมิลำเนาเดิมของบิดาชื่อคำผงเป็น กุลามาจากเมืองกุกกิก มะละหม่ง ประเทศพม่า (บุญ พนมแก่น, 19 มกราคม 2556: สัมภาษณ์)

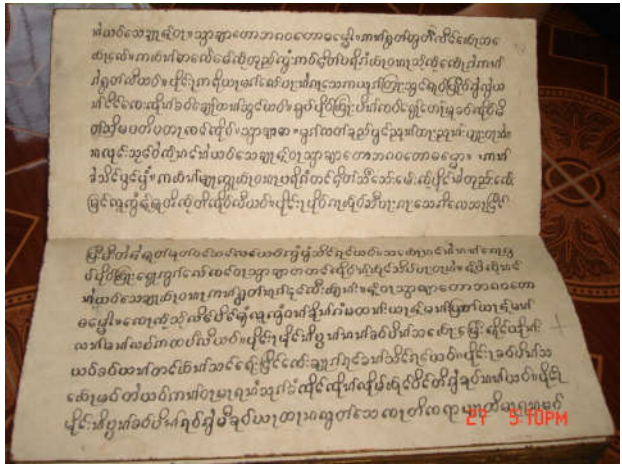
ครัวเรือนที่ 6 ในปีพ.ศ.2428 คำหลอดอายุ 35 ปี ภูมิลำเนาเดิมจากเมืองมรเม ตั้งบ้านเรือนที่นาโนนใหญ่ แขวงเมืองอุบลราชธานี ได้ 3 ปี มีเมียเป็นลาว ชื่อน้อย มีบุตรชาย 1 คน

5.3.2 ประเด็นที่สอง พุทธศาสนา กุลาบ้านโนนใหญ่สะสมทุนทรัพย์ถึงขั้นสร้างวัดทุ่งกุลา ในปีพ.ศ.2396 ก่อนการเซ็นสนธิสัญญาเบาริง 3 ปี กุลาโนนใหญ่ได้ประสบความสำเร็จในการตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองอุบลราชธานี นั้นหมายถึงนักเดินทางกลุ่มนี้อาจเดินทางเข้ามายังพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบ้านโนนใหญ่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2380 ระยะเวลาเดียวกับการปรากฏตัวอย่างเป็นทางการของกุลาทางตอนเหนือของสยาม ในฐานะพ่อค้าแร่ ในปีพ.ศ. 2396 ได้เริ่มก่อสร้างวัดทุ่งสว่างอารมณ์

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปในอุโบสถ วัดเทิง (วัดศรีชุมพล) วัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี ปรากฏเหลือพระพุทธรูปหินอ่อนเพียง 4 องค์ ทายาทกุลาต้องสู้ให้ข้อมูลว่าเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษนำมาจากพม่า ในอดีตนั้น เครื่องเคารพบูชาด้านพุทธศาสนาจะถูกเก็บรวบรวมเอาไว้ที่วัดทุ่งสว่างอารมณ์ สมัยสงครามเวียดนามทหารต่างประเทศได้เข้ามายิงชนชน หลังจากนั้น สมบัติกุลาเกิดการสูญหายไปทีละเล็กทีละน้อย ต่อมาวัดทุ่งสว่างอารมณ์รกร้าง เหลือเพียงแม่ชี 1 รูป โจรได้เข้ามาขโมยสมบัติ ในวัดท้ายที่สุดคนในชุมชนได้ย้ายโอนสมบัติกุลาต่อสู้ไปเก็บรักษาเอาไว้ที่วัดศรีชุมพล ที่มา: ปกรณ์ ปุกหุด วันที่ 27 มกราคม 2556.

ปีพ.ศ.2405 ชุมชนกุลาโนใหญ่ได้อัญเชิญสลาโหลง หรือเจ้าบุญ หรือ เจ้ากัตติยะ พระพม่าจากเมืองเชียงตุงมาเป็นเจ้าอวาสวัดทุ่งสว่างอารมณ์ เป็นที่นำสังเกตว่า ประเพณีที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ ประเพณีบวชลูกแก้ว หรือ ปอยส่างหลวงจัดครั้งสุดท้ายในปีพ.ศ.2470 และประเพณีออกพรรษา (ตำนาน ศิริวารินทร์, 2539: 3-4) ในช่วงเทศกาลออกพรรษาตอนพลบค่ำมีการละเล่นที่หลากหลาย อาทิ ฟันดาบ รำมวย รำมองเซิง กลองกันยาว เล่นนางกวาง นางม้า ระบำนากยุง ปล่อยโคมลอย ปักโคมดอกบัวทั่วบริเวณวัด เป็นที่นำสังเกตว่า ประเพณีการออกพรรษาแบบกุลาไม่ได้ปฏิบัติในชุมชนแล้ว (อานนท์ ไชยสิทธิ์, 2556 : สัมภาษณ์) การสร้างศาสนสถานเช่นวัดทุ่งกุลาได้แสดงให้เห็นการลงหลักปักฐานอย่างถาวรของกุลาต่อสู้นิรฐานะเขยสู๋

ภาพที่ 9 คัมภีร์เก่าที่เก็บรักษาเอาไว้ที่วัดเทิง
ที่มา: ปกรณ์ ปุกหุด วันที่ 27 มกราคม 2556.

5.2.3 ประเด็นที่สาม การละเล่น ของกุลาต่อสู๋ ที่โดดเด่นคือ มองเซิง ลักษณะการฟ้อนรำประกอบจังหวะซ้องซุม ลักษณะการรำยรำคล้ายคลึงกับการฟ้อนเจิ้ง การละเล่นนี้ได้รับการพัฒนาไปสู่รำมองเซิง 2 รูปแบบ กล่าวคือ แบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ (ตำนาน ศิริวารินทร์, 2539: 7)

6. สรุป

การเข้ามาของพวกกุลาในอีสานมีปัจจัยหลักในการค้าขาย โดยเริ่มแรก ประกอบอาชีพพ่อค้าแร่ทองคำลาวาน ค่าขายสินค้าหลัก ผืน ทาส กับวัวควาย สินค้าเสริม กล่าวคือ ฮ่องซุม เครื่องเงิน อภัยสูบ เครื่องประดับ ในช่วงปีพ.ศ. 2369-2428 การขยายอำนาจของอังกฤษเข้ามายังพม่า ส่งผลให้เกิดสงครามหลายครั้งในพื้นที่รัฐฉาน ซึ่งเป็นมูลเหตุในการอพยพของผู้คนเป็นจำนวนมาก พ่อค้า กุลาต้องสูญเสียบ้านโนนใหญ่และชุมชนใกล้เคียง อาทิ ยโสธร และร้อยเอ็ดเป็นถิ่นฐาน สืบเนื่องมาจาก กลุ่มไทลาวยอมรับพ่อค้าต่างแดนให้เป็น “เขยคู่” ที่มีฐานะมั่งคั่ง โดยเฉพาะ บ้านโนนใหญ่ยังเป็นแหล่งผลิตเครื่องประดับทองชุบ อันเป็นสินค้าหลักประเภทหนึ่ง ที่กองคาราวานได้นำไปค้าขายในเส้นทางการค้า กุลาต้องสูมีเอกลักษณ์ที่สำคัญ กล่าวคือ การแต่งกาย ด้วยการนุ่งกางเกงขาก๊วยและเสื้อแบบจีนที่ติดกระดุม ไ่ว้ผมยาว พร้อมมวยผม เมื่อออกนอกเขตสถานนิยมเอาผ้าโพกศีรษะ การตีฆ้องทำกันทุกวันในช่วงพลบค่ำ การบวชนาคและประเพณี การออกพรรษา การฟ้อนเจิง การปรับตัวของพ่อค้ากุลาต้องสูที่โดดเด่น กล่าวคือ การประกอบอาหารต้มปลาใส่ น้ำปลาร้ากับใบมะขามอ่อน การทำนาแบบไทลาว ความก้าวหน้าของระบบคมนาคมขนส่ง อาทิ เส้นทางรถไฟ และเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกและรวดเร็วหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้กุลาต้องสูบางคนได้ปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นหมอมอนตร์ หมอเป่า ประวัติศาสตร์กุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของชุมชนเมืองอุบลราชธานีแห่งราชอาณาจักรไทย แม้ว่าลูกหลานกุลาโนนใหญ่มีอาจรับรู้เรื่องราวความเป็นมาที่แท้จริงของบรรพบุรุษ พวกเขารับรู้แต่เพียงว่าเป็นคนต้องสู มาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า คนภายนอกเฝ้าเพียรพยายามสืบค้นที่มาของกุลาโนนใหญ่

บทความนี้เลือกถ่ายทอดเรื่องราวของพวกเราสู่สาธารณชน ด้วยการหลีกเลี่ยงการตัดสินว่าพวกเขาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ในช่วงปีพ.ศ.2539-2556 ชุมชนโนนใหญ่ที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มกุลาต้องสูได้ตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์บรรพชนได้ร่วมจิตร่วมใจวางโครงการก่อสร้างหอแจกศิลปะใหญ่ ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากมีผู้สนใจศึกษาชุมชนอย่างไม่ขาดสาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2547). **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนภิเษก เล่ม 9**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- คณินันต์ จันทบุตร. (2542). **เรียบเรียง.กุลาบ้านโนนใหญ่ ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1**.(หน้า 263-271).กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2557). **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์เพิ่มเติม ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ ฯ : แมคค่าผาง.
- จุมพล วิเชียรศิลป์.(ม.ป.ป.).**กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2556, จาก www.gi.bru.ac.th/gis/dr/files/16/4.pdf.
- ชำนาญ ศิริวารินทร์.รวบรวม. (2539).**ประวัติบ้านโนนใหญ่**. เอกสารอัดสำเนา.
- เดช ภูสองชั้น. (2546). **ประวัติศาสตร์สามัญชนคนทุ่งกุลา**. กรุงเทพฯ ฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2546). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 3) .กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ถวิล แสงสว่าง.(ม.ป.ป.).รวบรวมค้นคว้า.**ประวัติศาสตร์บ้านโนนใหญ่ หมู่ที่ 3-4 ตำบลก่อเอ้ อำเภอ เขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี**. อุบลราชธานี : เสริม-แสลม แสงสว่าง, โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- ธัญชัย รสจันทร์. (2553). **สภาพเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานีระหว่างพ.ศ. 2335-ทศวรรษที่ 2460**. บัณฑิตวิทยาลัย ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญจิตต์ ชูทรงเดช. (2542). **กุลา: ขบวนการค้า ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1**. (หน้า 257-263). กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ใบบอกเมืองอุบลราชธานี**. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5. กระทรวงมหาดไทย. ร.5 ม.2. 12 ก.หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

- พิชญ์ สมพอง.(2542). **ตองลู้: ชนชาติในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 4.** (หน้า 1366-1370). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์.(2551). **แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาในภาคอีสาน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎ์บัณฑิต วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราชกิจจานุชกษา เล่มที่ 54 : พระราชบัญญัติการลงทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.2479.** 5 กรกฎาคม พุทธศักราช 2480. หน้า 756-763.
- สงคราม ชัยลีทองดี. (2553). **หนังสือที่ระลึกงานนมัสการและสมโภชพระเจดีย์วัดบ้านโนนเก่า.** อุบลราชธานี: ม.ป.ท.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). **ทุ่งกุลลาอาณาจักรเกลือ 2,500 จากยุคแรกเริ่มล้ำหลังถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- สุธิดา ตันเลิศ และคณะ. (2556). **โครงการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร.** โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สุรสม กฤษณะจุฑะ.(2556). **กุลลาต้องสู้ตำนานพื้นถิ่นอีสาน.** กองทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เอเจียน แอมอนิเยร์. (2539). **บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438. Voyage dans le Laos Tome Premier 1895.** ทองสมุทธร โดโร และ สมหมาย เปรมจิตต์. (แปล). เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฮอลล์. ดี จี. อี. (2513). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิศดาร เล่ม 2.** (พิมพ์ครั้งที่ 3) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). วรณยูพาสนิทวงศ์ ณ ออยุธยาและคณะ (แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Junko Koizumi. (1990). Why the Kula Wept: A Report on the Trade Activities of the Kula in Isan at the End of the 19th Century, **Southeast Asian Studies, Vol. 25, No.2, (September) :** 131-159.

Renard D. Ronald. (2003). “Studying of Peoples often Called Karen,” in Deland O.Claudio. (Ed.) **Living at the Edge of Thai Society: The Karen in the Highland of Northern Thailand.** New York: Routledge. pp.1-15.

Schliesinger Joachim. (2000). **Ethnic Groups of Thailand Non-Thai Speaking Peoples.** Bangkok: White Lotus.

การสัมภาษณ์

คณิงนิตย์ จันทบุตร. (2541). ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอุบลราชธานี สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สุธิดา ตันเลิศ.

คำใบ้ เครือสิงห์.(5 มกราคม 2556). อายุ 80 ปี.บุตรชายกล้าต่อองสู๋ คำมุ่นกับหญิงไทลาว สงค์ เครือสิงห์.อดีตผู้ใหญ่บ้านโนนใหญ่ หมู่3 ตำบลก้อเอ้อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี.ผู้สัมภาษณ์ พัชรี ธาณี.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.และสุธิดา ตันเลิศ.

คำใบ้ เครือสิงห์. (26 มกราคม.2556). อายุ 80 ปี. ผู้สัมภาษณ์สุธิดา ตันเลิศ.

คำใบ้ เครือสิงห์. (27 มกราคม.2556).อายุ 80 ปี. ผู้สัมภาษณ์อธิกิจ ในจิตร.และปกรณ์ ปุกหุด.

ทองแยม อินทรติยะ.(4 มีนาคม 2556).อายุ 83ปี.บุตรสาวกล้าต่อองสู๋ปิ่น. อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. ผู้สัมภาษณ์พัชรี ธาณี.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.สุธิดา ตันเลิศ.จำนงค์ ทะวีธร.และพงษ์เมต พงษ์พันธ์ุ.

บุญ พนมแก่น.(19มกราคม.2556).อายุ 84 ปี.บุตรสาวกล้าคำฝง.บ้านชุมขี้ยาง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ผู้สัมภาษณ์พัชรี ธาณี. เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.สุธิดา ตันเลิศ. จำนงค์ ทะวีธร. และพงษ์เมต พงษ์พันธ์ุ.

- ประดิษฐ์ ปานสุวรรณ.(9 สิงหาคม 2556). อายุ 62 ปี.บุตรช่างพรหม หัวหน้ากุลาคคนที่ 2. อ้างถึงใน คณิงนิตย จันทบุตร. (2556).เรียบเรียง. **กุลาบ้านโนนใหญ่ ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานเล่ม 1.** (หน้า 265) กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- มะลิ แสงสว่าง. (24 มิถุนายน 2556). อายุ 63 ปี. หลานสาวกุลาคต้องสู้ปู่จึง คำตัน หรือพ่อใหญ่คำตัน บิดาของถวิล แสงสว่าง.วัดป่าบ้านโนนเก่า ตำบลก่อเอ้ อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานี. ผู้สัมภาษณ์ปกรณ์ ปุกหุด.อธิกิจ ในจิตร.สุธิดา ตันเลิศ.และอ้อมใจ พงลม.
- สัมภาษณ์ อินทรติยะ. (4 มีนาคม 2556).อายุ 45 ปี.หลานชายกุลาคต้องสู้ป็น. อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม.ผู้สัมภาษณ์สุธิดา ตันเลิศ.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.พัชรี ธาณี.จางงค์ ทะวีธร.และพงษ์เมต พงษ์พันธุ์.
- หลวงปู่ทอง. (27 มกราคม.2556).อายุ 94 ปี.เจ้าอาวาสวัดทุ่งสว่างอารมณ์ บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานี. ผู้สัมภาษณ์ปกรณ์ ปุกหุด.สุธิดา ตันเลิศ.อ้อมใจ พงลม.และอธิกิจ ในจิตร.
- หอมหวาน สอนอาจ.(26 มกราคม.2556). อายุ 73 ปี.บุตรสาวอินเ้ะวัดป่าโนนเก่า ตำบลก่อเอ้ อำเภอ เข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานี.ผู้สัมภาษณ์ปกรณ์ ปุกหุด.สุธิดา ตันเลิศ.อ้อมใจ พงลม.และอธิกิจ ในจิตร.
- อานนท์ ไชยสัตย์. (27 มกราคม 2556). อายุ 66 ปี.หลานกุลาคต้องสู้ รุ่นที่ 1 ไม่ทราบนาม. บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเข็ญใน จังหวัดอุบลราชธานี.ผู้สัมภาษณ์ปกรณ์ ปุกหุด. สุธิดา ตันเลิศ. อธิกิจ ในจิตร. และอ้อมใจ พงลม.

مام : ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู่
แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
Mam : Pi Cok Sao or a Free Reed Aerophone for
Flirting with Girls in Katu Ethnic Group, Lao PDR.

พัน พงษ์ผล¹

บทคัดย่อ

ชนเผ่ากะตู่ หรือ ที่เรียกตนเองว่า “ กันตู่ ” เป็นชนเผ่าลาวเทิงกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งมีถิ่นอาศัยอยู่ในเขตลาวตอนใต้ และประเทศเวียดนาม ลาวเทิงในแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนใหญ่แล้วจะมีวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก รวมถึง “ การจกสาว ” ประเพณีที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงออกด้านความรักซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือน โดยใช้เครื่องดนตรีเป็นสื่อแทนการสนทนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน คนกะตู่เรียกว่า “ มาม ” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและไทย เรียกว่า “ ปี่ ” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ที่ประดิษฐ์จากไม้ไผ่ขาง โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รูนิ้ว และลิ้น ซึ่งมีขนาดที่แตกต่างกันไป ตามลักษณะการใช้งานและการประดิษฐ์ที่เป็นปัจเจกบุคคล บทเพลงมามจะเป็นบทเพลงสั้น ๆ ตามประโยคการสนทนาเป็นคำกลอนที่หมายรู้กันเฉพาะกลุ่มคน โดยสื่อความหมายผ่านเสียง

---

¹ อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มามเป็นภาษาถิ่น เพื่อการเกี่ยวพาราสืบอกความในใจระหว่างหนุ่ม-สาว เป็นการ
สร้างความสัมพันธ์ไมตรีก่อนใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน

ศัพท์สำคัญ : มาม, การจกสาว, ปี่, กะตู่, ลาวเทิง, ลาวตอนใต้

Abstract

Katu ethnic group, or Kantu in their language, is one of the big highland ethnic groups in the Southern Laos and Central Vietnam. Each group of *Lao Thueng* or Lao highlanders practices similar traditions, rituals, and beliefs, including *Cok Sao* or flirting girl tradition. *Cok Sao* reflects an expression of love which represents the first step of family formation by using a musical instrument as a means of conversation showing their cultural identity. “*Mam*” in Katu Language or “*Pi*” in Thai and Lao languages is the kind of free reed aerophone made of local bamboo called *Sang*. This kind of free reed instrument is composed of 3 parts: body, holes, and reed. The size of *Mam* is various; it depends on the usage and on individual creation. *Mam* songs are short like sentences in *Mam* conversation or poems being comprehensible between the interlocutors. The songs can reveal their feelings between flirts. It is a musical culture of building relations before marriage.

Keywords : Mam, Cok Sao tradition, free reed aerophone, Katu ethnic group, Lao Thueng, Southern Laos

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ มีชนเผ่าต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศถึง 49 ชนเผ่า² ในจำนวนชนเผ่าต่าง ๆ ดังกล่าวจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ชนเผ่าลาวลุ่ม ชนเผ่าลาวสูง และชนเผ่าลาวเทิง

กลุ่มชนเผ่าในลาวตอนใต้ มีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มชนเผ่าลาวลุ่ม และกลุ่มชนเผ่าลาวเทิง คนลาวเรียกสั้น ๆ ว่า “ลาวลุ่มและลาวเทิง” ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ของลาวตอนใต้จะมีกลุ่มชนเผ่าลาวเทิงอาศัยอยู่มากที่สุดถึง 18 ชนเผ่า³ โดยอาศัยกระจัดกระจายอยู่ตามเขตแนวภูเขาสูงและที่ราบสูงบอลละเวน⁴

เดิมที่พวกชนเผ่าลาวเทิงมีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในพื้นที่ของประเทศลาวทางทิศตะวันออกติดกับประเทศเวียดนามที่มีเทือกเขาสูงและสลับซับซ้อนอยู่จำนวนมาก และภายหลังเกิดผลกระทบทางการเมืองการปกครอง เมื่อครั้งฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ได้กวาดต้อนพวกลาวเทิงเกณฑ์แรงงานมาสร้างถนนเพื่อการคมนาคม และเป็นแรงงานในการปลูกกาแฟเพื่อนำไปจำหน่ายในประเทศตะวันตก ประกอบกับสภาวะสงครามช่วงสงครามปฏิวัติลาว ลาวเทิงได้อพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเมืองปากเซเพื่อความปลอดภัยจากการทิ้งระเบิดทางอากาศ เมื่อสงครามได้สงบลง ลาวเทิงเผ่าต่าง ๆ บางกลุ่มได้กลับไปยังถิ่นฐานเดิมที่อพยพมา และบางกลุ่มได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ราบสูงบอลละเวน ซึ่งพื้นที่นี้มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศไม่แตกต่างจากถิ่นที่อยู่อาศัยแต่เดิม และรัฐบาลได้จัดสรร

---

² คำว่า “ชนเผ่า” สำหรับ สปป.ลาว แล้ว ไม่ใช่เป็นคำที่ถูกต้องเหยียดหยามดังที่เราเข้าใจ แต่เป็นคำที่รัฐบาลลาวและนักวิชาการลาวใช้อย่างเป็นทางการในความหมายว่า “เชื้อชาติเผ่าพันธุ์” ในแนวคิดที่ว่า สปป.ลาวมีชาติเดียวแต่ประกอบด้วยหลายชนเผ่า

³ ชนเผ่าลาวเทิง 18 กลุ่ม ได้แก่ กะโต, กะตาง, กะตุ้, เกรียง/แงะ, เจง, ตะไธย, เตรีง, ละแว, ปะโกะ, ยาเหิน, ละเวน, แยะ, ละวี, ส่วย, สะตาง, อาลัก, ไธย และปะยอง (พัน พงษ์ผล, 2551: 66)

⁴ บอลละเวน มาจากคำว่า บอลละเวน หมายความว่า เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกบอลละเวน แต่ฝรั่งเศสกับเรียกขานตามสำเนียงฝรั่งเศสว่า โบโลเวน พะแลโท (Boloven plateau แปลว่า ที่ราบสูงโบโลเวน) ทำให้อีกกลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกจนถึงทุกวันนี้ (พัน พงษ์ผล, 2551: 63)

ที่ดินที่ทำกินในการเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน จึงทำให้ลาวเทิงได้โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานตามกันมาอยู่ในพื้นที่ที่ราบสูงบอละเวนนี้จำนวนมาก

ภาพที่ 1 คนเผ่ากะตู่ ที่อุทยานบาง แขวงจำปาสัก สปป.ลาว
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

คนเผ่ากะตู่ ที่เรียกตนเองว่า “กันตู่” คำว่า “กะตู่” ภาษาลาวเขียนว่า “กะตู” ออกเสียงว่า “ตู” “กะตู” เป็นการออกเสียงตามภาษาเขียน แต่ภาษาพูดของคนกะตู่เองออกเสียงว่า “ตู่” “กะตู่” (พัน พงษ์ผล, 2551: 72 อ้างถึง เอ โดนอาหล่า, 2549: สัมภาษณ์) ซึ่งหมายถึง คนหรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงต้นกำเนิดของสายน้ำหรือเรียกสั้น ๆ ว่า “คนยอดน้ำ”

ภาพที่ 2 เอ โดนอาหล่า ชนเผ่ากะตุ้ใส่ชุดเสื้อโปกกะเงา
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

ชนเผ่ากะตุ้เป็นชนเผ่าใหญ่ชนเผ่าหนึ่งในกลุ่มลาวเทิง มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในเขตลาวตอนใต้โดยเฉพาะในแถบที่ราบสูงบอละเวนที่อาศัยใหม่หลังสงคราม เช่น บ้านห้วยหุน เมืองเลางาม แขวงสาละวัน, บ้านกันดอน บ้านดอนซา เมืองท่าแตงแขวงเซกอง และบ้านโดน เมืองบาเจียง จะเดินสู่ก แขวงจำปาสัก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในอาณาบริเวณของที่ราบสูงบอละเวนทั้งสิ้น

วัฒนธรรมการครองเรือน ชนเผ่ากะตุ้ มีการจัดระเบียบครอบครัวและควบคุมสังคมคนภายในครอบครัวเป็นอย่างดี โดยฝ่ายชายสามารถแต่งงานมีภรรยาได้หลายคน เมื่อมีลูก ลูกชายจะแต่งงานแล้วนำภรรยามาอยู่ในครอบครัวร่วมกับพ่อแม่ อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันขยายจนกลายเป็นบ้านหลังใหญ่ขึ้น

และเมื่อมีสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้น บ้านที่ขยายก็ไม่เพียงพอต่อการอยู่อาศัย ก็จะไปสร้างเรือนใหม่เป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ

การสร้างบ้านเรือนของกะตู่จึงสร้างขึ้นจากวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องถึงสถานะครอบครัวและสถานะของครอบครัว โดยยึดสมาชิกของบ้านเป็นสำคัญ เช่น วัฒนธรรมการมีเมียหลายคนของเผ่ากะตู่ ทำให้มีสมาชิกของครอบครัวเป็นจำนวนมาก รูปแบบบ้านจึงมีลักษณะแบ่งเป็น 2 ห้องครัวในบ้านหลังเดียวกัน

ภาพที่ 3 บ้านชนเผ่ากะตู่มีสองครัวในหลังเดียวกัน

ค่านิยมการมีภรรยาหลายคนของชนเผ่ากะตู่ ในสังคมของชนเผ่ากะตู่ ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนพร้อมกัน อาศัยอยู่ในเรือนเดียวกันได้ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ และไม่ใช่แต่ชนเผ่ากะตู่เท่านั้นที่สามารถมีภรรยาได้หลายคน ชนเผ่าอื่น ๆ ก็สามารถมีภรรยาหลายคนได้เช่นกัน แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะมีได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัวแต่ละคนด้วย หรือภาษาลาวว่า “ฮ่างมี” (มั่งมี ร่ำรวย) ความฮ่างมีจำนวนวัว ควายที่เลี้ยง ฮ่างมีเงินทอง ที่สามารถเลี้ยงดูได้ และต้อง

ขึ้นอยู่กับการยอมรับของคนภายในครอบครัวและสังคมด้วย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สังคมเผ่ากะตู่มีคือ “การยอมรับ” ยอมรับจากสังคมในชนเผ่า ยอมรับจากสมาชิกภายในครอบครัวให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

ภาพที่ 4 พ่อเอ โดนอาหล่า (ซ้าย) กับนางตุ ภรรยาคนแรก และคนปัจจุบัน

การแต่งงานของกะตู่ เกณฑ์อายุของชนเผ่ากะตู่ที่สามารถแต่งงานมีครอบครัวกันได้ เริ่มตั้งแต่เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ของหนุ่มสาว อาจจะอายุน้อยกว่า 13 ปี หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสภาพร่างกายแต่ละคนที่สามารถมีบุตรได้ สำหรับสตรีนับตั้งแต่เมื่อเริ่มมีประจำเดือนไปจนหมดประจำเดือน โดยส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปสู้อฝ่ายหญิงและฝ่ายหญิงจะต้องมาอยู่ที่บ้านฝ่ายชาย ซึ่งเรียกว่า “ผู้หญิงมาสู่เฮือนผัว” (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2542: 428) ในกรณีนี้ฝ่ายชายจะต้องเสียค่าแต่งงาน⁵ สมัยก่อนจะใช้ควายเป็นค่าแต่งงานจำนวน 15 ตัว แต่ปัจจุบันนี้จะใช้อะไรเป็นค่าแต่งงานก็ได้ แต่ต้องมีค่าราคา

⁵ ค่าแต่งงาน หมายถึง ค่าสินสอดทองหมั้น

เท่ากับที่ฝ่ายหญิงได้เรียกชอกกับฝ่ายชาย สมมุติว่า ฝ่ายหญิงเรียกค่าแต่งงานเป็นควาย 15 ตัว ฝ่ายชายไม่มีควายมีแต่เงิน และทองคำ เขาก็จะตีค่างาคาควายหนึ่งตัวมีราคาเท่ากับจำนวนเงินเท่าไรและทองคำหนักกี่บาท ถ้าไม่มีเงิน ไม่มีทองคำ ก็จะใช้ “ไหแฉะหรือไหพะลัก” ที่มีค่าเท่ากับควาย 15 ตัว ไหใบนั้นก็สามารถเอามาเป็นค่าแต่งงานได้ เหตุผลที่ฝ่ายชายต้องเสียค่าแต่งงานให้กับฝ่ายหญิงจำนวนมาก ก็เพราะฝ่ายชายจะได้ผู้หญิงมาเป็นกรรมสิทธิ์ของครอบครัวและช่วยทำงาน เสริมสร้างครอบครัว เป็นภรรยาผู้ให้กำเนิดทายาทสืบสกุลของฝ่ายชาย

ภาพที่ 5 ไหแฉะ

สินสมรส ของเผ่ากะตู่ ในสังคมของชนเผ่ากะตู่ คือสังคมที่ถือสกุลตามเชื้อสายทางฝ่ายพ่อ ในเมื่อพ่อเสียชีวิต โดยส่วนมากลูกผู้ชายจะเป็นผู้สืบทอดทรัพย์สมบัติ ส่วนลูกสาวจะได้น้อยที่สุด หรือไม่ได้เลย ทั้งที่เป็นผู้ทำงานในครอบครัวเป็นผู้รับค่าดองสินสอด ส่วนผู้เป็นแม่ และญาติพี่น้องทางเชื้อสายแม่ก็ไม่ได้อะไร เช่นเดียวกัน

⁶ สินสมรส เช่น เงินทอง ที่ดิน บ้านเรือน ไร่นา สัตว์เลี้ยงทุกชนิด ยานพาหนะ เครื่องมือการผลิต เครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ

มรดกของพ่อและสินสมรสระหว่างสามี-ภรรยา ในเมื่อสามีเสียชีวิต กรณีที่ภรรยาไม่ได้ไปแต่งงานกับชายคนใหม่ ภรรยายังมีสิทธิ์สืบทอดสินสมรสได้ และถ้ามีลูกด้วยกันลูกชายจะเป็นผู้สืบทอด ส่วนลูกสาวถ้าพ่อแม่มีมรดกและสินสมรสมากพอก็สามารถแบ่งให้ได้ ประมาณ 20 % ของมูลค่าทรัพย์สิน แต่ส่วนใหญ่แล้วลูกสาวจะไม่ได้ เพราะไม่มีสิทธิ์สืบทอดมรดกแต่อย่างใดเลย ส่วนในกรณีภรรยาไปแต่งงานกับชายคนใหม่ จะไม่มีสิทธิ์สืบทอดสินสมรสระหว่างสามี-ภรรยา จะต้องมอบสินสมรสให้ลูกชาย ลูกชายคนโตจะได้มากที่สุด แต่ถ้าไม่มีลูกสินสมรสจะตกเป็นของญาติพี่น้องฝ่ายชายแทน แม้กระทั่งภรรยาของคนในครอบครัวก็ถือเป็นมรดกเช่นเดียวกัน

เอ โคนอาหล่า (2552) เล่าให้ฟังตามที่มีคนพูดกันมาว่า “เมียของน้องชาย ถ้าน้องชายเสียชีวิตก็จะตกเป็นมรดกของพี่ชาย หรือไม่ก็ญาติของผู้ตาย พร้อมทั้งสินสอดต่าง ๆ ด้วย คือกล่าวว่า น้องตายเมียของน้องที่เอา พี่ตายเมียของพี่น้องเอา ลูกตายเมียของลูกพี่เอา เพราะคำว่า “เมีย” ถือเป็นมรดกของตระกูล แต่ที่จริงแล้ว เมียของลูกชาย ลูกชายเสียชีวิตไปแล้ว เมียของลูกชาย ก็สามารถไปหาผัวใหม่ได้อีก ไม่ได้ห้ามให้มีผัวใหม่ แต่ต้องไปแต่ตัวทำนามาสินสมรสระหว่างสามี-ภรรยาที่มีอยู่ทั้งหมดไปด้วยเท่านั้น แต่ถ้าลูกสะใภ้มีความเห็นอกเห็นใจและสงสารพ่อแม่ของผัวตน ก็จะไม่ไปมีใหม่จะคอยปรนนิบัติพ่อ แม่ของผัวเป็นอย่างดี และมีสิทธิในการสืบทอดสินสมรสต่อไปได้”

การสืบทอดมรดกทรัพย์สินของชนเผ่ากะตู่ ผู้ชายหรือลูกผู้ชายเป็นผู้ได้เปรียบ ผู้หญิงหรือลูกสาวซึ่งเป็นผู้ทำงานมากกว่า ถึงแม้ว่าค่าแต่งงานของลูกสาวที่พ่อแม่และคนในครอบครัวจะได้รับมากมายเท่าใด ทุกสิ่งทุกอย่างก็ต้องตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ชาย หรือลูกชายทั้งหมด

โดยจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนชนเผ่ากะตู่ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเริ่มด้วยการ “จกสาว” ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างหนุ่ม-สาว ก่อนใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน โดยฝ่ายชายจะนิยมใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “มาม” เป่าเลียนเสียงพูดเป็นการชักชวนให้ฝ่ายหญิงออกมานอกบ้าน เสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจ ชายหนุ่มชนเผ่ากะตู่

จะมีมามเป็นเครื่องดนตรีคู่กาย เช่นเดียวกับการใช้เครื่องดนตรีประเภทจิ้งหรีด (Jew's harp) ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในเอเชียอาคเนย์ เครื่องดนตรีเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการแสดงออกทางประเพณีด้านความรักที่มีรูปแบบแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมมากับการจักสาวของชนเผ่ากะตู่ ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนที่แต่ละสังคมล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเช่นเดียวกัน

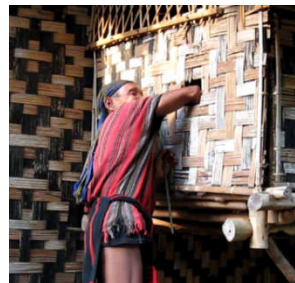
ภาพที่ 6 ชนเผ่ากระตากับมามคู่กาย

ภาพที่ 7 ชนเผ่ากะตู่ตีตะโฆะ
(Jew's harp)

ภาพที่ 8 เรือนชนเผ่าละแวมีห้องสำหรับลูกสาว
พร้อมรูลสำหรับไว้จักสาว
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2552)

ภาพที่ 9 ผู้ชายชนเผ่าแสดงการจักสาว
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24
เมษายน 2552)

มาม: ปีกสาวชนเผ่ากะตู่

การจกสาวของชนเผ่ากะตู่ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของหนุ่มสาวเผ่ากะตู่ใน การครองชีวิตคู่⁷ และสร้างครอบครัว ถ้ากล่าวถึงคำว่า “จกสาว” บุคคลภายนอก ทั่วไปมักจะเข้าใจว่า เป็นการเรียกหญิงสาวชนเผ่าให้ออกจากบ้านเพื่อมาร่วม ประเพณี และกระทำการใดก็ได้ในเรื่องของกิจกรรมทางเพศ แต่อันที่จริงแล้ว การจกสาวของชนเผ่า มีได้หมายถึงการจกสาวเฉพาะของชนเผ่ากะตู่เท่านั้น แต่ รวมถึงชนเผ่าต่าง ๆ ในกลุ่มลาวเทิง แต่ละเผ่าพันธุ์ก็มีการจำกัดฮีด หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่หวงห้ามอยู่ หรือที่เรียกว่า “ห้ามกินใน”⁸ เป็นอันขาด หนุ่มสาวเผ่ากะตู่สามารถเรียกกันให้ออกไปปู้เสื่อนั่งเล่น พูดคุยกันเพื่อทำ ความคุ้นเคย และสามารถ “กินนอก”⁹ ได้ แต่ห้ามกินในเท่านั้น ถ้ากินในกันก่อน จะผิดฮีด ผิดผี จะต้องเสียวัว เสียควาย เพื่อทำการเปงฮีด บางคนที่รักกันมาก แอบกินในกัน และไม่บอกให้ใครรู้เพราะคิดว่าเมื่อไรเกิดขึ้นกับตนก็ยอม แต่จริง แล้ว ถ้าหนุ่มสาวได้ทำผิดกินในกันโดยไม่บอกให้พ่อแม่รู้ คนกะตู่มีความเชื่อว่า เหตุร้ายต่าง ๆ จะเกิดขึ้นกับพ่อ แม่ ญาติพี่น้องและคนในครอบครัว ถ้าพ่อแม่ เจ็บปวดเป็นไข้ ก็จะมีลูกทันทิวัวไปมีอะไรกับใครมาหรือเปล่า ลูกต้องบอก ถ้า ไม่บอกพ่อแม่จะมีอันเป็นไป

เอ โตนอาหล่า (2552) เล่าให้ฟังว่า “สมัยก่อนจะมีวิธีพิสูจน์ความ บริสุทธิ์ โดยการเผาเหล็กให้แดงและให้ใช้มือไปจับในขณะที่เหล็กกำลังร้อน ถ้า คนไหนไม่กล้าจับก็แสดงว่าคนนั้นได้กินในแล้ว และจะต้องเสียวัว เสียควายเพื่อ

⁷ ประเพณีด้านความรักเกิดจากความรักใคร่ชอบพอกันระหว่างหนุ่มสาว หรืออาจ เริ่มต้นจากสัญญาหรือความผูกพันระหว่างพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายก็ได้ และเมื่อทั้งสองฝ่ายพร้อม ที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน จึงได้มีการสมรสกันเพื่อแสดงให้เห็นว่าจะร่วมความเป็นอยู่โดยปฏิบัติ ตามวิธีการทางกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในท้องถิ่น จนกระทั่งมีลูกด้วยกัน และกลายมาเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ที่สุดในที่สุด ระบบครอบครัวเป็นระบบที่เล็กที่สุดและที่เก่าแก่ ที่สุดของสังคม มีหน้าที่สืบพันธุ์มนุษย์ชาติ ดูแลเลี้ยงดู และให้การอบรมลูกให้รู้ระเบียบสังคม (ปฟาณี จิตวิวัฒนา, 2523: 99-102)

⁸ ห้ามกินใน คือ ห้ามมีการร่วมเพศสัมพันธ์โดยการสอดใส่อวัยวะเพศ ก่อนที่จะได้ แต่งงานกันให้ถูกต้องตามประเพณีของชนเผ่านั้น

⁹ กินนอก คือ การกอด จับ จับลูกค้ำของสวงน โดยไม่ได้สอดใส่อวัยวะเพศ

ทำการแปงฮีต และให้แต่งงานกันอย่างถูกต้องตามประเพณี แต่ถ้าฝ่ายชายได้กินในแล้วและไม่ยอมแต่งงานก็ต้องเสียวิวเสียควายเช่นเดียวกัน”

การจกสาวสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อฝ่ายหญิงได้ตอบตกลงปลงใจที่จะแต่งงานกับฝ่ายชายแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้ของกลาง¹⁰ แก่ฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการหมั้นหมายไว้ก่อนแต่งงาน สมมุติว่า ฝ่ายหญิงเรียกของกลางเป็นควาย 1 ตัว ถ้าฝ่ายชายไม่มีก็สามารถใช้สร้อยคอที่ทำด้วยลูกปัด จำนวน 30 ลูก เป็นของกลางแทนได้ และหลังจากหมั้นหมายแล้วฝ่ายหญิงก็ไม่สามารถยุ่งเกี่ยวหรือมีชายอื่นได้อีกเลย

ภาพที่ 10 และ 11 นางคุณ โดนอาทลา กับสร้อยคอลูกปัด
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

ชนเผ่ากะตู่เป็นชนเผ่าหนึ่งที่ใช้ดนตรีในกิจกรรมต่าง ๆ ของตนกับสังคม โดยการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ และยังใช้เล่นเพื่อความบันเทิงตามวาระโอกาส อีกทั้งตัวเครื่องดนตรีเองยังมีคุณค่าทางจิตใจเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเผ่าและเป็นของมีค่าที่บ่งบอกถึงฐานะของ

¹⁰ สีนสอดทองหมั้นหรือของมีค่าต่างๆ ที่ประเมินค่าเป็นจำนวนเท่ากับควายที่ฝ่ายหญิงเรียก

ผู้ที่มีไว้ครอบครอง ด้วยเหตุนี้ดนตรีจึงอยู่เคียงคู่กับชนเผ่ากะตู่มาเป็นเวลาช้านาน ไม่สามารถจะแยกอย่างใดอย่างหนึ่งออกจากกันได้ ในวัฒนธรรมดนตรีของชนเผ่ากะตู่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมและ ดนตรีที่เล่นเพื่อความบันเทิง

ภาพที่ 12 นางดู กำลังสูบกอก¹¹ และพ่อเอ โดนอาหล่า เป้ามามเพื่อสนทนา ภาษาหนุ่มสาว(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

“มาม” ถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นเพื่อความบันเทิง แต่มีจุดประสงค์เฉพาะหน้าที่การใช้งานในสังคมที่ชัดเจน โดยชายหนุ่มชนเผ่ากะตู่จะใช้มามในการจกสาว เป่าเสียงเสียงพูดเป็นการชักชวนให้ฝ่ายหญิงออกมานอกบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ไมตรีเสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจ

¹¹ ภาษากะตู่เรียกว่า “ยัดกอก” กอก คือ บั๊ยาสูบทำจากกระบอกไม้ไผ่มีลักษณะคล้ายปล้องกล้วยา ตัวยาสูบจะทำจากใบยาสูบผสมกับน้ำอ้อย การสูบกอกจะนิยมสูบก้นมากในชนเผ่าต่างๆในกลุ่มลาวเทิง ไม่ว่าจะของเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนเฒ่าคนแก่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัฒนธรรมชนเผ่ากะตู่ ที่มีการสูบกอกกันมาก ซึ่งวัฒนธรรมการสูบกอกของเผ่ากะตู่ นั้นได้สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพชน และยังใช้ในการต้อนรับแขก ถือเป็นการต้อนรับที่แสดงถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างเจ้าบ้านที่มีกับแขกผู้มาเยี่ยมเยียนได้เป็นอย่างดี

คุณลักษณะทางดนตรีของมาม: ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู่

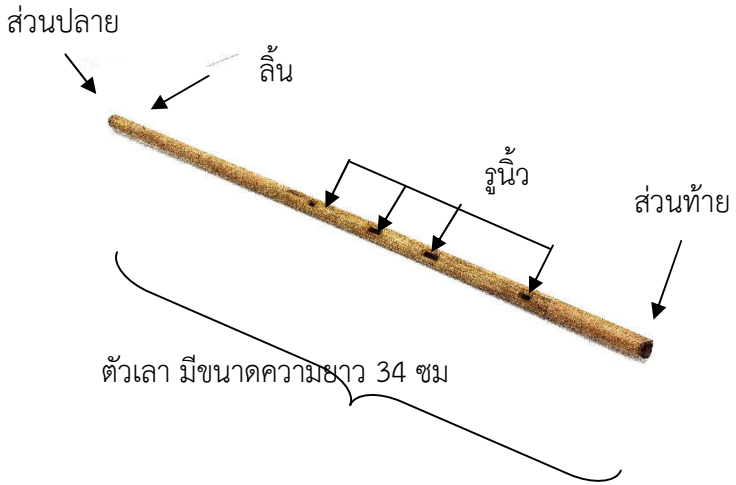

ภาพที่ 13 มาม (Free reed Aerophone)

“มาม” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและภาษาไทย เรียกว่า “ปี่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) มีรูปร่างและลักษณะคล้ายคลึงกับปี่จุ่ม ของทางภาคเหนือ และปี่ลูกแคนของทางภาคอีสานไทย สามารถพบได้ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเทิงที่อาศัยอยู่ในลาวตอนใต้และเวียดนามตอน

ลักษณะทางกายภาพ

มาม เป็นเครื่องดนตรีที่เสมือนเป็นอาวุธคู่กายของชายหนุ่ม ซึ่งมีขนาดไม่แน่นอนและไม่ตายตัว จึงทำให้คุณภาพของเสียงและระบบเสียงของมามแต่ละเลาที่ใช้ในการจกสาวของชนเผ่ากะตู่มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการใช้งาน และการประดิษฐ์ที่เป็นปัจเจกบุคคล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำตัวอย่างมามาเพียง 1 เลา เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพรวมถึงระบบเสียงเฉพาะตัวอย่างนี้เท่านั้น โดยมามมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รู้นิ้ว และลิ้น

ภาพที่ 14 ส่วนประกอบของมาม

1. ตัวเลา ทำจากไม้ซางหรือไผ่ซางลำปล้องตรง ตัวเลาไม้ซางมีความยาว 43 เซนติเมตร มีขนาดความกว้างของเส้นรอบวง 1 เซนติเมตร ส่วนปลายและส่วนท้ายทะลุกลวงถึงกัน

ภาพที่ 15 รู้นิ้วเปิด-ปิด ของมาม

2. รูนิ้ว มีจำนวน 4 รู มีลักษณะเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยรูที่ 1 จะเจาะห่างจากส่วนปลายลิ้น ประมาณ 20 เซนติเมตร รูที่ 2 จะเจาะห่างจากรูที่ 1 ประมาณ 4.5 เซนติเมตร รูที่ 3 จะเจาะห่างจากรูที่ 2 ประมาณ 3 เซนติเมตร รูที่ 4 จะเจาะห่างจากรูที่ 3 ประมาณ 5.5 เซนติเมตร และรูที่ 5 จะห่างจากส่วนท้ายเลา ประมาณ 6.5 เซนติเมตร ซึ่งระยะของการเจาะรูนิ้วเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้เกิดระบบเสียงของมาม

ภาพที่ 16 ลิ้นมาม แบบลิ้นอิสระ

3. ลิ้นมาม จะอยู่ที่ส่วนปลายเลา โดยแกะขึ้นจากตัวเลาเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบลิ้นอิสระ ขั้นตอนการทำลิ้นเป็นส่วนของที่ยากที่สุดต้องใช้ความประณีตมาก เพราะถ้าเกิดพลาดลั้งทำลิ้นหักเวลาแกะออกมาจากตัวเลาจะต้องทำใหม่หมดทั้งเลา

เสียงและวิธีการบรรเลง

เสียงของมาม เกิดจากการใช้ลมเป่าไปที่ลิ้นมาม แรงลมจะทำให้ลิ้นมามตีลมอย่างเป็นอิสระจนเกิดเสียงดังขึ้น โดยใช้การเปิดปิดรูนิ้ว ตามหลักความสัมพันธ์ยาวของตัวเลาในการกำหนดระดับเสียง ซึ่งเสียงที่ได้จะมีความพิเศษ เพราะสามารถเลียนเสียงพูดได้ มามมีลำดับของระดับเสียงอยู่ 5 เสียง คือ ซ ล ด# ร#

ฟ# (G A c# d# f#) ซึ่งมาตราเสียงเฉพาะของมาม ถ้านำมาบรรเลงบทเพลงใด ๆ ก็แล้วแต่ เพลงนั้นจะต้องอยู่ในกลุ่มเสียง 5 เสียง (Pentatonic)

มาตราเสียง/บันไดเสียงของมาม

ตารางที่ 1 การวัดระดับเสียงของมาม

ลำดับ	ระดับเสียง	ระดับเสียงสากล	ค่า Cent	ขั้นคู่เสียง
เสียงที่ 1	ซ	G	-25	180 395 185 310
เสียงที่ 2	ล	A	+5	
เสียงที่ 3	ค#	c#	-10	
เสียงที่ 4	ร#	d#	-5	
เสียงที่ 5	ฟ#	f#	+15	

หมายเหตุ วัดค่าความถี่เสียง /Hz และระดับเสียงด้วยเครื่อง Chromatic Tuner YKT- 1 YAMAHA วัดค่า Cent โดยเครื่อง Chromatic Tuner KORGE

ค่าระยะห่างระหว่างเสียง เปรียบเทียบ ระบบเสียงสากล กับระบบเสียง “มาม”

ระบบเสียงสากล แบ่งเป็น 12 ครึ่งเสียง (Semitone)

100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C	100C
C	C#	D	D#	E	F	F#	G	G#	A	Bb	B	C

ระบบเสียงของมาม

180 C	395 C	185 C	310 C	
G	A	c#	d#	f#

เสียงที่ 1   เสียงที่ 2   เสียงที่ 3   เสียงที่ 4   เสียงที่ 5

Diagram illustrating the intervals between notes in the Mami system:

- Interval 1: 180 C (G to A)
- Interval 2: 395 C (A to c#)
- Interval 3: 185 C (c# to d#)
- Interval 4: 310 C (d# to f#)

วิธีการบรรเลง มามมีวิธีการบรรเลงที่คล้ายคลึงกับปี่จุมและปี่ลูกแคน แต่เทคนิคการทำให้เกิดเสียงได้นั้นมามทำได้ยากกว่ามาก นักดนตรีต้องอาศัยการฝึกฝนจนชำนาญถึงจะเป่าออกมาเป็นเสียงตามที่ต้องการได้ ซึ่งมีเทคนิคการเป่าและวิธีการจับและเปิดปี่รูนี้วมามดังนี้

เทคนิคการเป่ามาม ผู้บรรเลงจะต้องใช้ปากอมตรงส่วนปลายของตัวเลา ให้ริมฝีปากพันเลยส่วนที่เป็นลิ้นของมาม และเมื่อเวลาเป่าให้ใช้ลิ้นของตนบังคับโดยการนำไปอุดที่รูส่วนปลายเลา (ตามภาพการเป่ามาม) พร้อมกับเป่าต้นลมให้แรงขึ้นจนได้ระดับเสียงที่ต้องการ ในขั้นตอนนี้ผู้ที่เริ่มฝึกหัดครั้งแรกมักจะเป่าได้ไม่ดี เพราะจะเกิดอาการเมื่อยลำคอที่โคนลิ้นทำให้ไม่สามารถปิดรูเพื่อบังคับลมและเสียงได้ ในขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด

ภาพที่ 17 การเป่ามาม

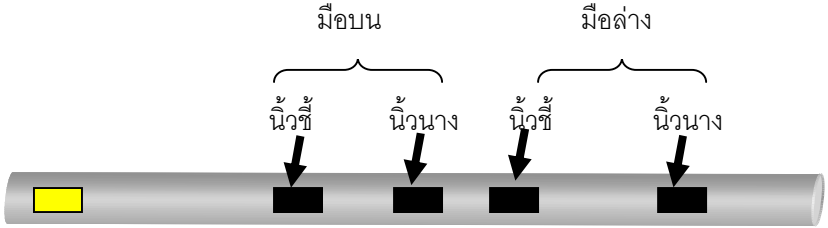

ภาพที่ 18 ท่าทางการเป่ามาม

วิธีการจับมาม การจับมามจะวางนิ้วเรียงกันตามตำแหน่งของรูนิ้วคล้ายกับการจับนิ้วขลุ่ยไทย อาจจะใช้มือซ้ายหรือมือขวาขึ้นก่อนก็ได้ตามความถนัดของผู้บรรเลง โดยจะใช้นิ้วมือของมือแต่ละข้าง ๆ ละ 2 นิ้ว คือ นิ้วชี้กับนิ้วนาง ทำหน้าที่ในการเปิดปิดรูนิ้วมาม ตามตำแหน่งรูนิ้วมามที่มีอยู่ทั้งหมด 4 รูนิ้ว ส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดระดับเสียงของมาม ดังภาพประกอบการเปิดปิดรูนิ้วมามในขณะเป่าที่ทำให้เกิดระดับเสียงแต่ละเสียงต่อไปนี้

รูนิ้วที่เป็น แสดงถึงการปิดนิ้วมือ

เสียงที่ 1

เป่าและปิดรูนิ้วหมดทุกนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ซ

เสียงที่ 2

เป่าและเปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 1 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ล

เสียงที่ 3

เป่าและเปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 2 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ด

เสียงที่ 4

เป่าและเปิดรูนิ้วล่างไล่ขึ้นมา 3 รูนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ร

เสียงที่ 5

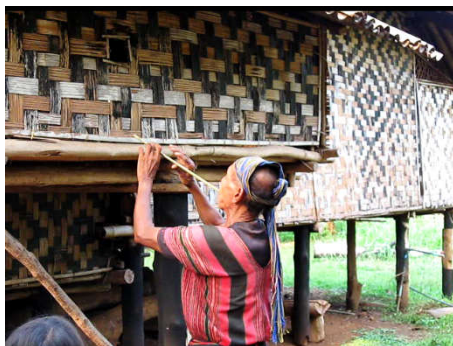

เป่าและเปิดรูนิ้วหมดทุกนิ้ว เสียงที่ได้คือ เสียง ฟ

โอกาสและหน้าที่ใช้ในการบรรเลง

การจกสาวโดยทั่วไปแล้วฝ่ายชายจะใช้มือสอดเข้าไปในช่องจกสาวเพื่อปลุกหญิงสาวที่นอนในห้องให้ลุกขึ้นและพากันไปพูดคุยตามภาษาหนุ่มสาว แต่บางครั้งก็มีการจกสาวข้ามชนเผ่าซึ่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชนเผ่าแต่ละเผ่ามีลักษณะการปลูกสร้างที่แตกต่างกัน เช่น เรือนของเผ่ากะตู่จะไม่สูงและจะมีช่องจกสาวที่ใหญ่สามารถใช้มือเอื้อมไปจกสาวได้ ส่วนเรือนของชนเผ่าละแวกมีการสร้างห้องสำหรับลูกสาวไว้สูงไม่สามารถเอื้อมมือไปจกสาวได้ ด้วยเหตุนี้ชายหนุ่มชนเผ่ากะตู่จะเป่ามามหรือตีตะขวด¹² ตรงบริเวณช่องจกสาว เพื่อเป็นการเรียกให้หญิงสาวลงมาจากบ้านแทนการจกด้วยมือ เมื่อหญิงสาวได้ยินเสียงเป่ามามของชายหนุ่ม เบื้องต้นจะไม่ปฏิเสธในการออกมาพูดคุยเพื่อทำความรู้จักกัน ก่อนที่ชายหนุ่มจะพูดชักชวนให้เข้าป่าเพื่อทำการพลอตรักกัน ถ้าหญิงสาวไม่ชอบก็สามารถปฏิเสธได้

¹² ประเพณีด้านความรัก กะตู่สูง (1993: 546) ได้กล่าวถึง “อะขวด” ว่า “...เธอไปหาเรือน เธอลุกขึ้น ฉันทเดินไปแล้ว กินอาหารอยู่นั้น ได้ยินไหม ผู้บ่าวก็อยู่นั้นแล้ว พวกเขาไม่กล้า (ว่าพวกเขารักกัน) กลัวเกิดเรื่องไม่ดีในภายหน้า เขาตีตะขวดและแล้วแม่นางก็ได้ยินเสียงอะขวด...” อะขวดเป็นเครื่องดนตรี ประเภท Jew’s harp คล้ายจ้องหนอง เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการจกสาวเช่นเดียวกับมาม เพราะเป็นเครื่องดนตรีที่เลียนเสียงพูดและแทนการสนทนาได้

ภาพที่ 19 การใช้มามจกสาว เรือนเผ่าละแวก
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2552)

ภาพที่ 20 การใช้ชะวดจกสาวเรือนเผ่ากะตู่
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

เมื่อหญิงสาวตกลงปลงใจที่จะออกจากบ้านไปพลอดรักกันในปี¹³ ตามภาษาหนุ่ม-สาว ชายหนุ่มจะเป่ามามเพื่อสนทนابอกความในใจ เป็นรูปแบบคำกลอนภาษาเฝ้า โดยหญิงสาวจะนั่งสูบกอกฟิงเสียงมามและตอบกลับเป็นภาษาพูด ซึ่งมีประโยคความที่ใช้มาสนทนาดังนี้

ชายหนุ่ม: *ตอนนี่ผมทุกข์ยาก จน คำลีนสอดก็ไม่มีให้เจ้า ไม่มีวีว ไม่มีควาย
จะยอมมาแต่งงานกับพี่หรือไม่*

หญิงสาว: *น้องก็ไม่ตีข้าวเปลือก ไม่เลือกข้าวสาร ใครเป็นคนตำข้าวก็เอา*

และคำที่ใช้บ่อยมากในการเป่ามาม เช่นคำว่า *ไมแอะเกาวา* แปลว่าฉันรักเธอ, *เกาไม* แปลว่า ผมอยากแต่งงานกับคุณ, *ตระระ* ที่อยู่ทีนอนของเจ้า ผมอยากเห็นคุณ (ภาษาลาวลุ่ม แปลว่า ได้ยินแต่เสียงนกเขาร้อง เสียงน้องไม่ได้ยิน)

จากการสนทนากันเป็นประโยคคำกลอนสั้นๆ จึงทำให้บทเพลงจากการเป่ามามมีลักษณะเป็นทำนองสั้น ๆ ซ้ำประโยคเดิม ตามประโยคภาษาพูด และเป็นทำนองที่หมายรู้กันเฉพาะชนเผ่า นั้น ๆ ซึ่งก็จะต่างกันไปตามภาษาของแต่ละชนเผ่า ดังนั้นจึงไม่มีบทเพลงเฉพาะตายตัว แต่ เอ โดนอาหล่า เรียกบทเพลงนี้ว่า “เพลงจกสาว”

เพลง “จกสาว”

¹³ ซึ่งบางชนเผ่าในกลุ่มลาวเทิงก็มีประเพณีปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น เผ่าอิน จะไม่ไปพลอดรักกันในปีหรือสถานที่ลับหูลับตาผู้คน แต่จะอยู่กันที่บ้านโดยพ่อฝ่ายหญิงจะนำสุราและไก่ต้มอย่างดีออกมาต้อนรับ เพื่อแสดงความชื่นชอบฝ่ายชายเป็นพิเศษ ส่วนลูกสาวจะนอนรออยู่ในห้อง ถ้าชายหนุ่มไม่รู้ประเพณีแล้วเดินลงจากบ้านแสดงว่าได้ปฏิเสธการครองคู่กับหญิงสาวนั้น (เอ โดนอาหล่า, 2552: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 21 กิ่งไม้ที่หักเป็นสัญลักษณ์รูปตัว V กลับหัวบนตักฝ้ายหญิง
(ผู้วิจัยบันทึกภาพเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2552)

เมื่อฝ่ายชายได้เกี่ยวพาราสีจนเห็นว่าฝ้ายหญิงเริ่มชอบพอดน ฝ่ายชายก็จะนำกิ่งไม้มาหักเป็นสัญลักษณ์รูปตัว V และวางกลับหัวไปที่หน้าตักของฝ้ายหญิงแทนคำพูด เพื่อแสดงถึงความรักและบ่งบอกความนัยในเรื่องของการขอกินในฝ้ายหญิงเมื่อได้กินในกันแล้ว ฝ่ายชายก็จะให้ของกลางแก่ฝ้ายหญิงเป็นการหมั้นหมายไว้ก่อนแต่งงาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการครองเรือนชนเผ่ากะตู่

มามกับความเชื่อ

มามเป็นเครื่องดนตรีที่ห้ามนำมาเป่าในบ้านหรือบนเรือน เพราะคนกะตู่ถือว่าเป็นการผิดฮีต ผิดผี จะเป่าได้ก็แต่อยู่นอกบ้านหรืออยู่ตามป่าตามเขา และยังห้ามผู้หญิงเป่าเป็นอันขาด เพราะมามเป็นเครื่องดนตรีสำหรับผู้ชายเท่านั้น

บทสรุป

จากการศึกษา มาม : ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู่ แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่า “การจกสาว” คือ จุดเริ่มต้น

ของวัฒนธรรมการครองเรือนที่ไม่ใช่เฉพาะชนเผ่ากะตู่เท่านั้น แต่รวมถึงชนเผ่าต่าง ๆ ในกลุ่มลาวเทิงด้วย โดยมีจารีตและประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า และการจกสาวไม่ใช่เป็นการเรียกหญิงสาวเพื่อไปร่วมประเพณีเพียงอย่างเดียว หรือกระทำการใดก็ได้ในเรื่องของกิจกรรมทางเพศต่อหญิงสาวชนเผ่าตามบุคคลภายนอกหลายคนเข้าใจ แต่การจกสาวของแต่ละชนเผ่าต่างก็มีการจำกัดสิทธิ์ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่หวงห้ามอยู่ หรือที่เรียกว่า “ห้ามกินในแต่กินนอกได้” และประเพณีนี้ไม่ใช่เป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมหมกมุ่นในกิจกรรมทางเพศ แต่เป็นประเพณีเพื่อความอยู่รอดของการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรมาก ย่อมมีสวัสดิภาพในการดำรงชีวิตที่ปลอดภัยจากศัตรูผู้รุกราน ชนเผ่ากะตู่ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ จึงกลายเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาหลายชั่วอายุคน

การศึกษามาม: ปี่จกสาวชนเผ่ากะตู่ เป็นไปเช่นเดียวกับการศึกษาภาษาล้านที่ต่อศึกษาเรียนรู้จากคนในวัฒนธรรมโดยตรง เพราะดนตรีเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่เกิดจากแนวคิดที่สะท้อนถึงพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์มีรูปแบบแตกต่างและหลายหลากกันไปในแต่ละวัฒนธรรม จากปัจเจกบุคคลมาเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กไม่สลัดซับซ้อนจนถึงกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ที่สลัดซับซ้อนชนเผ่ากะตู่ก็เป็นกลุ่มสังคมหนึ่งที่ใช้เครื่องดนตรีที่ชื่อว่า “มาม” สำหรับการจกสาวโดยเฉพาะ ที่คล้ายคลึงกับชนเผ่าอื่นๆ ในกลุ่มลาวเทิง แต่จะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดในกิจกรรมย่อย จึงทำให้เกิดแนวคิดจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับมามเพื่อใช้สำหรับกิจกรรมเหล่านั้น การใช้มามของชนเผ่ากะตู่ จะใช้สำหรับ จกสาวชนเผ่าอื่นๆ ในกลุ่มลาวเทิงด้วยกัน ที่บ้านเรือนมีห้องนอนสาวโสดยกสูงและมีช่องจกสาวที่ไม่สามารถเอื้อมมือไปจกได้ ก็จะไปมามเรียกเพื่อชักชวนให้หญิงสาวลงมาจากบ้าน จากนั้นก็ใช้มามเป่าเลียนเสียงพูดเสมือนเป็นสื่อแทนการสนทนาเพื่อบอกความในใจระหว่างหนุ่ม-สาว

ลักษณะทางกายภาพ “มาม” หรือที่ภาษาลาวลุ่มและภาษาไทยเรียกว่า “ปี่” เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นอิสระ (Free reed) ตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ที่ประดิษฐ์จากไม้ไผ่ซาง มีลิ้นที่

แกะขึ้นมาจากตัวเลาแบบเรียบง่ายไม่ซับซ้อนแต่วิธีการเป่าทำให้เกิดเสียงนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย มามแต่ละเลาจะประดิษฐ์ขึ้นมาเฉพาะบุคคลเสมือนเป็นอาวุธคู่กายของชายหนุ่ม ซึ่งมีขนาดไม่แน่นอนและไม่ตายตัว จึงทำให้คุณภาพของเสียงและระบบเสียงของมามแต่ละเลามีความแตกต่างกันไป โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ส่วน คือ ตัวเลา รูนิ้ว และลิ้น

บทเพลงมามจะเป็นบทเพลงสั้น ๆ ตามประโยชน์การสนทนาเป็นคำกลอนที่หมายรู้กันเฉพาะกลุ่มคน โดยสื่อความหมายผ่านเสียงมามเป็นภาษาถิ่นและความหมายที่แฝงในเสียงมามและบทเพลงเป็นสิ่งที่คนในวัฒนธรรม (Emic) เท่านั้น จึงจะทราบความหมายได้ดีกว่าคนนอกวัฒนธรรม (Etic) ถึงแม้ว่าคนนอกวัฒนธรรมได้ฟังตัวอยู่ในวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นเวลานาน ก็ไม่สามารถตีความหมายของบทเพลงได้ลึกซึ้งเท่าคนในวัฒนธรรมที่ได้รับการปลูกฝัง เรียนรู้ และอบรมมาตั้งแต่เกิดจนเติบโต ที่ทางสังคมวิทยาเรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) นั่นเอง

มามกับการจกสาว เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสังคมที่ได้สร้างและสะสมเอาไว้จากรุ่นสู่รุ่น แต่ในปัจจุบันเริ่มเจือจางหายไปจากการแทรกแซงทางวัฒนธรรมจากภายนอกในไม่ช้าก็ไม่อาจจะทนต่อกระแสสังคม ค่านิยมของผู้คนหรือแม้แต่ความเชื่อของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเริ่มที่จะปรับตัวไปตามสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นสาเหตุที่ทำให้คุณลักษณะและหน้าที่ของมามเสื่อมความ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะลงไปมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมชนเผ่า. (2005). **บันดาชนเผ่า ใน สปป. ลาว**. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: มันทาตุลาต.
- พัน พงษ์ผล. (2551). **ดนตรีกะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปพาณิชย์ ฐิติวัฒนา. (2523). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2542). **โครงการสารคดีลาวตอนล่าง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอ โตนอาหล่า. (2552). **นักดนตรีชนเผ่ากะตู่**. สัมภาษณ์, 24-25 เมษายน 2552.
- คำเลือน สุลลาวัน ขອງเข็ด ภาวสะดา และ Nancy A Castello. 1993. **นิทานพื้นเมืองและสังคีตมโหรีกะตู่**. วุจจัน สปป ลาว: ไชยิมແຫ່ງລັດ.
- (คำเลือน สุลลาวัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1993. **นิทานพื้นเมืองและสังคีตมโหรีกะตู่**. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)
- คำเลือน สุลลาวัน ขອງเข็ด ภาวสะดา และ Nancy A Castello. 1996. **ภานดลิ่งชีวิตของเผ่ากะตู่**. วุจจัน สปป ลาว: ไชยิมແຫ່ງລັດ.
- (คำเลือน สุลลาวัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. 1996. **ประเพณีศึกษาดำรงชีวิตของเผ่ากะตู่โบราณ**. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ เพื่อพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความจากการวิจัย, บทความวิชาการ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์ และภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนเปิดรับบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จากภายนอก มีกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับมกราคม – มิถุนายน และฉบับกรกฎาคม – ธันวาคม ของทุกปี อีกทั้งยังออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆตามความเหมาะสม

หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

1. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ และต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. ต้นฉบับควรมีความยาวไม่ (ควร) เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word
4. ใช้ฟอนต์ TH sarabun PSK ขนาด 14 พอยต์
5. บทความต้องประกอบไปด้วย
  - 5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
  - 5.2 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด
  - 5.3 คำสำคัญ (keywords) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน 6 คำ
  - 5.4 ให้ระบุชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่ง (เช่น อาจารย์ นักศึกษา) และสถานที่ทำงานหรือสังกัด (เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)
6. บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
7. การอ้างอิง เพื่อให้เป็นมาตรฐานระบบเดียวกัน ให้ใช้ระบบนามปีตัวอย่างเช่น

-ในเนื้อเรื่อง ให้ใช้ตามแบบด้านล่างนี้

(ชื่อผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์./:เลขหน้า)

-บรรณานุกรมท้ายเรื่อง ให้ใช้

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์) //ชื่อเรื่อง //สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

*หมายเหตุ เครื่องหมาย / หมายถึงเว้นวรรค 1 เคาะ

สำหรับระบบบรรณานุกรมอย่างละเอียด สามารถอ้างอิงกับ

คู่มือการเขียนบรรณานุกรมระบบ APA style เช่น

<http://eportfolio.hu.ac.th/library/images/stories/sample/apa%20style%20psu.pdf>

ในกรณีที่บรรณานุกรมที่ส่งมาพร้อมบทความ หากไม่ตรงกับเงื่อนไขของวารสารฯ ทางวารสารจะส่งให้ผู้เขียนปรับปรุงแบบให้เป็นระบบ APA ก่อน จึงจะส่งให้กับผู้ทรงคุณวุฒิอ่าน และทางกองบรรณาธิการจะพิจารณาการเขียนบรรณานุกรมโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีการแก้ไขโดยสมบูรณ์เมื่อบทความได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เรียบร้อยแล้ว

8. ในการส่งบทความ ให้แนบชื่อสกุลผู้เขียน โดยระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ และอีเมลที่ติดต่อได้สะดวก

9. บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยหนึ่งท่าน

10. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

11. กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpeg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500kb-1500 kb

ติดต่อและส่งบทความได้ที่

กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

หรือทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ให้ส่งมาตามที่อยู่ข้างล่างนี้

e-mail: laubujournal@gmail.com

การพรรณนาภาษาหลีในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

เมฆม สอดส่องกฤษ

เรื่องเล่าของแพทย์และผู้ป่วยในนิตยสารชีวิต : การสื่อสารเรื่องโรคมะเร็ง

ทรงภพ ขุนมธุรส และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ

ทฤษฎีการลูกฮือของชวานากับการวิเคราะห์การต่อสู้ของชวานาอิสาน

สมชัย ภัทรธนานันท์

การให้ความหมาย ที่มาของความหมายและองค์ประกอบความสุขในการทำงานของกลุ่มอาจารย์

มหาวิทยาลัยในเจนเนอเรนวย : การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก

กิตร์ตัน ทิมพากรณ์ และพิทักษ์ ศิริวงศ์

มุมมองเรื่องมิติเพศภาวะของผู้ขายผู้ซื้อบริการทางเพศหญิงต่างชาติ : กรณีศึกษาชายไทยกับหญิง

ลาว

จักษ์ พันธุ์ชูเพชร

การเตรียมความพร้อมด้านภาษาอาเซียนในระดับอุดมศึกษาเพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจ

อาเซียน จังหวัดอุบลราชธานี

ยุวดี จิตโกศล

โชนสด : การประยุกต์ตัดแปลงจากโชน สู่การแสดงระดับชาวบ้าน

กรินทร์ กรินทสุทธิ

การศึกษาประวัติศาสตร์และข้อสันนิษฐานพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุนครชุม

วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร

ธีระวัฒน์ แสนคำ

การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกินเพล

อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ชัยพล ดิษฐ์อึ้ง

ภูมิปัญญาผ้าไหมลายลูกแก้วของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

บุญโรช ศรีละพันธ์

ความเชื่อร่วมเรื่องเครื่องรางของขลังในเมืองชายแดนไทย-ลาว-กัมพูชา

ทำนอง วงศ์พุทธ นงลักษณ์ สูงสุมาลย์ และสมศรี ชัยวัฒน์ขยา

ประวัติศาสตร์กฤลา

สุธิดา ตันเลิศ และพัชรี ฮานี

มาม : ปีกสาวชนเผ่ากะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

พัน พงษ์ผล